

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ

**Türkiye’de ÇED Sürecine Halkın Katılımının
Etkinliğinin İncelenmesi**

Fadime ALTINKAYA

Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Aralık, 2024

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZ ONAYI

**Türkiye’de ÇED Sürecine Halkın Katılımının Etkinliğinin
İncelenmesi**

Fadime ALTINKAYA

Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Bu Doktora Tezi .././.... Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından Değerlendirilmiş ve Oy Birliği / Oy Çokluğu ile Kabul Edilmiştir.

Jüri	: Prof. Dr. Nuriye SAY (Danışman)	
	: Prof. Dr. Prof. Dr. Fuat BUDAK	
	: Prof. Dr. Doğanay TOLUNAY	
	: Doç. Dr. Yüksel ÜNLÜKAPLAN	
	: Doç. Dr. Sebahat Sinem ÖZYURT ÖKTEN	

**Bu Tez Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalında Hazırlanmıştır.
Tez No:**

Prof. Dr. Sadık DİNÇER
Enstitü Müdürü

Bu çalışma Ç.Ü. Araştırma Projeleri Birimi Tarafından Desteklenmiştir.

Proje No: FDK-2022-14710

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	I
ABSTRACT	II
TEŞEKKÜR.....	III
ÇİZELGELER DİZİNİ	V
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	IX
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	XI
1. GİRİŞ	2
1.1. Kuramsal Çerçeve	3
1.1.1. ÇED'in Kavramsal Gelişimi	3
1.1.2. Katılımcılık ve ÇED.....	10
1.1.3. Katılımcılık Düzeyleri ve ÇED Süreci Aşamalarında Değerlendirilmesi.....	14
1.1.4. ÇED ve Yönetişim	15
1.2. Araştırmanın Amacı, Araştırma Soruları ve Hipotezleri	17
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR.....	20
2.1. ÇED Sürecine Halkın Katılımı Uygulamaları ile ilgili Çalışmalar.....	20
2.2. ÇED Sürecine Halkın Katılımının Hukuksal Boyutu ile ilgili Çalışmalar.....	30
3. MATERYAL VE METOT	34
3.1. Materyal	34
3.2. Metot	34
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	46
4.1. Uluslararası Mevzuatta ÇED ve Halkın Katılımı.....	46
4.2. Türkiye'de Yasal ÇED Süreci ve Katılım Düzeyi	50
4.3. ÇED Süreci ve Sonrasında Çevre Politikalarının Uygulanmasında İdari ve Hukuki Denetim Mekanizmaları	68
4.3.1. Yargı Kararları Doğrultusunda Mevzuatta Halkın Katılımı Yönünden Teknik ve İdari Yönden İyileştirme İhtiyacının Belirlenmesi.....	70
4.3.2. ÇED Kapsamında Adli Yargıda Açılacak Eda (Önleme ve Giderim) Davaları	71
4.3.3. ÇED Kapsamında Çevresel Zararlarda İdari Yargıda Açılacak Tazminat (Tam Yargı) Davası ve İptal Davası	72
4.3.4. Çevresel Hukuki Bir Mücadelede Bireysel Hak Başvurusu ve İHAM Yolu	73
4.4. Anketlerin Değerlendirilmesi.....	76
4.4.1. Yetkililere Uygulanan Anket Sonuçları	76
4.4.2. Yöre Halkına Uygulanan Anket Sonuçları	89

4.5. Halkın Katılımı Toplantı Tutanakları ve ÇED Raporlarının Değerlendirilmesi.....	100
4.5.1. Halkın Katılımı Toplantı Tutanaklarının Nitel Analizi.....	100
4.5.2. Halkın Katılımı Toplantısı Tutanaklarında Belirtilen Görüş, Soru, Öneriler ve Cevapların İlgili ÇED Raporları ile Uygulama Etkinliklerinin Belirlenmesi	114
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	154
KAYNAKLAR	162
ÖZGEÇMİŞ	172
EKLER.....	174
Ek 1. Halkın Katılımı Toplantısı Tutanakları için Talep Dilekçesi Yanıt Örneği	175
Ek 2. Yöre Halkı ile Görüşmeler için İzin Dilekçesi	176
Ek 3. Yetkililere Yapılan Anket Formu	177
Ek 4. Yöre Halkına Yapılan Anket Formu	181
Ek 5. Etik Kurul Onay Formu.....	184

Türkiye’de ÇED Sürecine Halkın Katılımının Etkinliğinin İncelenmesi

Fadime ALTINKAYA

Danışman: Prof. Dr. Nuriye SAY

Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

ÖZ

Bu çalışmada; Türkiye’de yasal olarak uygulanan Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) kapsamında, halkın katılımı sürecinin etkinliği araştırılmıştır. Tezin amaçları doğrultusunda; ÇED ve katılımcılıkla ilgili kuramsal çerçeve incelenmiş ve ÇED’in kavramsal temelleri ve ilkeleri ışığında halkın katılımı sürecinin ÇED içerisindeki yeri ve önemi ortaya konulmuştur. Ayrıca, ÇED’in yasal bir uygulama olması nedeniyle, Türkiye’de ve uluslararası düzeyde konunun hukuksal boyutu incelenmiş, bağlayıcı ve yönlendirici hukuki düzenlemeler araştırılmıştır. Tez kapsamında, halkın katılımının etkinliğini belirleme çalışması 18 örnek ÇED süreci üzerinden yürütülmüştür. Farklı sektörler ve farklı bölgelerde, nihai ÇED sürecinin tamamlanmasının ardından uygulamaya geçen projelerin ÇED ve katılım süreçlerinin incelenmesi kapsamında, örneklere ait halkın katılımı toplantısı tutanakları elde edilmiş ve ilgili ÇED raporları ile birlikte incelenmiştir. Çalışma kapsamında iki farklı gruba anket uygulanmış ve seçilen halkın katılımı toplantı tutanaklarından elde edilen nitel verilerin analizi için MAXQDA 2020 programı kullanılarak tema, kategori ve kodlar belirlenmiş, kodların tutanaktaki sıklık değerlerine göre kod bulutu oluşturulmuştur. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda, ÇED’in en önemli performans ölçütlerinden biri olan halkın katılımının Türkiye’de daha etkin bir sürece dönüştürülmesi gereksinimi olduğu tespit edilmiş ve güçlendirilmesi gereken konulara yönelik öneriler tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), ÇED Yönetmeliği, Katılımcılık, Halkın Katılımı.

Investigating the Effectiveness of Public Participation in the EIA Process in Türkiye

Fadime ALTINKAYA

Advisor: Prof. Dr. Nuriye SAY

Department of Landscape Architecture

ABSTRACT

In this study; the effectiveness of the public participation process within the scope of Environmental Impact Assessment (EIA) legally implemented in Türkiye was investigated. In line with the objectives of the thesis; the theoretical framework related to EIA and participation was examined and the place and importance of the public participation process within EIA was revealed in the light of the conceptual foundations and principles of EIA. In addition, since EIA is a legal practice, the legal dimension of the subject was examined in Türkiye and internationally, and binding and guiding legal regulations were investigated. Within the scope of the thesis, the study to determine the effectiveness of public participation was carried out on 18 sample EIA processes. Within the scope of examining the EIA and participation processes of the projects that were put into practice after the completion of the final EIA process in different sectors and different regions, the minutes of the public participation meetings belonging to the examples were obtained and examined together with the relevant EIA reports. Within the scope of the study, a survey was applied to two different groups and the themes, categories and codes were determined using the MAXQDA 2020 program for the analysis of the qualitative data obtained from the selected public participation meeting minutes, and a code cloud was created according to the frequency values of the codes in the minutes. In line with the results obtained, it was determined that public participation, one of the most important performance criteria of EIA, needs to be transformed into a more effective process in Türkiye and suggestions for the issues that need to be strengthened were discussed.

Keywords: Environmental Impact Assessment (EIA), EIA Regulation, Participation, Public Participation.

TEŞEKKÜR

Doktora tez sürecimde sabır ve öngörülerıyla çalışmalarımı yönlendiren danışman hocam Prof. Dr. Nuriye SAY'a içten teşekkürlerimi sunarım. Desteği, ufkumu genişletti ve bana her zorluğun üstesinden gelebileceğimi öğretti. Sorunların çözümsüz olmadığına dair verdiği ilham, bilimsel yolculuğumda rehberim oldu.

Tez sürecimin başından emeklilik dönemine kadar doktora çalışmalarımı yönlendiren, bu konuya olan ilgimi arttıran değerli hocam Prof. Dr. Muzaffer YÜCEL'e teşekkür ederim. Akademik disiplini ve tecrübenin önemini kendisinden öğrenme fırsatı bulduğum için minnettarım. Doktora tez izleme komitesinde bulunan görüşleriyle tezimi şekillendirmemde katkıları olan Prof. Dr. Fuat BUDAK ve Prof. Dr. Doğanay TOLUNAY'a; Tez jürisinde bulunan ve tezimin sonuçlanmasında emeği geçen Doç. Dr. Yüksel ÜNLÜKAPLAN'a ve Doç. Dr. Sebahat Sinem ÖZYURT ÖKTEN'e teşekkür ederim. Desteklerinden dolayı ve bana olan inancından dolayı kıymetli hocam Doç. Dr. N. Merve YALÇINKAYA'ya teşekkür ederim. Eğitim sürecimin devamlılığına katkılarından dolayı Prof. Dr. Nebi BİLİR'e minnettarım. Doç. Dr. Sait Muharrem Say'a teşekkür ederim.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, ÇED İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü ile ÇED ve Çevre İzinleri Şube Müdürlüklerine bilgi ve deneyimlerini paylaştıkları için teşekkür ederim. ÇED Yeterlik Belgesine sahip firmalara da teşekkür ederim. Katkılarından dolayı Arş. Gör. Dr. Hülya BİNOKAY'a, Dr. Öğr. Üyesi Barış KAHVECİ'ye, Çukurova Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İstatistik Bölümü'nden Prof. Dr. Selahattin KAÇIRANLAR ve Prof. Dr. Ali İhsan GENÇ'e şükranlarımı sunarım. ÇED sürecinde halkın katılımının hukuki açıdan önemini kavramamda katkı sağladığı için TEMA Vakfı Hukuk Danışmanı Av. Ömer AYKUL'a ve Dr. Öğr. Üyesi Deniz TOPCU'ya teşekkür ederim.

Destekleri için Gamze KARADAŞ'a ve Özüm AYDINOL'a, Arş. Gör. Ramazan KARATAŞ'a, Galip DURNA'ya, Serbülent ALTIPARMAK'a, Hande KARAMAHMUT'a, anketlerimi uygulamamı kolaylaştıran köy muhtarlarına, projelere ait yöre halkı ziyaretlerimde yanımda olan kuzenlerime; bana inanan, güvenen kardeşlerim Leyla, Kadir, Erdal ve Sibel'e; eşleri Fahrettin, Tuğba, Halime ve Mesut'a; ninem Fahriye BAĞ'a teşekkür ederim.

Süreçte gösterdiği saygı, sevgi, anlayış ve hoşgörü ile her koşulda desteğini esirgemeyen, eğitimim sebebi ile ayrı şehirlerde olsak da bana olan inancını her zaman hissettiren eşim Murtaza ALTINKAYA'ya minnettarım. Babam Hüseyin ALTINKAYA ve annem Derya ALTINKAYA'ya da teşekkür ederim.

Başarımda izlerini görmek ve emeğinin karşılığını verebilmek en büyük tesellim. Hayatımın bir bölümünde, varlığıyla güç veren, öğrettikleriyle karakterimi şekillendiren babamın hatırasına saygıyla... Gücü, sonsuz sevgisi ve öğrettikleriyle bana örnek olan annem Munise BAĞ'a minnettarım. Bu çalışma; şu an aramızda olmayan değerli "BABAM" Şerafettin BAĞ'a, sevgisini her zaman hissettiğim kıymetli "ANNEM" Munise BAĞ'a ithaf edilmiştir.

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.1. ÇED'in tarihsel gelişimi aşamaları ve karar süreçlerindeki yeri	5
Çizelge 1.2. Katılımcılığın faydaları.....	11
Çizelge 1.3. ÇED'in temel ilkeleri	12
Çizelge 1.4. ÇED sürecinde paydaşlar, ÇED'e katkıları/rolleri ve sürece dahil oldukları ÇED aşamaları	13
Çizelge 3.1. Çalışmada örnek olarak seçilen ÇED çalışmaları	37
Çizelge 3.2. Yetkililere uygulanan anketlerin denek bilgileri ve sayıları	39
Çizelge 3.3. Belirli duyarlılıklar için örnek çapı ve yığın çapı	40
Çizelge 3.4. Projelerin gerçekleştirildiği yöre halkına uygulanan anket sayısı ve ziyaret tarihi.....	41
Çizelge 4.1. 25.11.2014 ve 29.07.2022 tarihli ÇED Yönetmeliği Bölümleri ve EK'leri.....	51
Çizelge 4.2. Vatandaş katılım merdiveninin sekiz basamağı.....	52
Çizelge 4.3. Katılım düzeylerinin yetkili kurum ve halk çerçevesinde değerlendirilmesi.....	53
Çizelge 4.4. 25.11.2014 tarihli ÇED Yönetmeliğine ait ÇED akım şeması ve katılım düzeyleri.....	55
Çizelge 4.5. 29.07.2022 tarihli ÇED Yönetmeliği'ne ait ÇED akım şeması ve katılım düzeyleri.....	60
Çizelge 4.6. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı 2022 yılı Bilgi Edinme Genel Raporu.....	67
Çizelge 4.7. Halkın katılımının etkin uygulanması için yasal mevzuatın gereklilikleri ve Türkiye'deki durum	74
Çizelge 4.8. Katılımcıların sosyo-ekonomik durumu	76
Çizelge 4.9. ÇED Kapsamındaki projeler için halkın katılımı toplantısında bulunma durumları.....	78
Çizelge 4.10. Katılımcıların çalıştıkları kurumda ÇED sürecine halkın katılımı ile ilgili çalışmalar yapıp yapılmadığı	81
Çizelge 4.11. ÇED sürecinde halkın katılımı toplantılarının etkililiği ile ilgili yanıtlar	82
Çizelge 4.12. ÇED sürecine halkın katılımını etkinliğinin artırılması yönünde bir çalışma yapılacak olsa katılma durumları	82
Çizelge 4.13. ÇED Sürecine halkın katılımının hangi aşamada/aşamalarda olması gerekliliği	83
Çizelge 4.14. ÇED konusunda, alınacak kararlarda, halkın katılımının etkinliğinin artırılmasına yönelik çalışmalar	83
Çizelge 4.15. ÇED sürecinin aşamaları kapsamında halkın katılımı düzeyleri	85
Çizelge 4.16. ÇED sürecine halkın katılımını güçleştiren etkenler	86
Çizelge 4.17. Sizce ÇED süreci sonunda da bir halkın katılımı toplantısının yapılması gerekir mi?	87

Çizelge 4.18. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı veya İl Müdürlükleri halkın katılımı toplantılarının amacına uygun gerçekleştirebilmesi için halkın katılımı konusunda objektif olarak görev yapan personele sahip olmalı mı?	87
Çizelge 4.19. Türkiye’de ÇED sürecine halkın katılımı ile ilgili aşağıda belirtilen görüşlere ne derece katılıyorsunuz?	88
Çizelge 4.20. Katılımcıların sosyo-ekonomik durumu	90
Çizelge 4.21. Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)’in ne ile ilgili olduğunu biliyor musunuz?	91
Çizelge 4.22. ÇED başvuru dosyası ve ÇED proje tanıtım dosyası gibi terimlerden haberdar mısınız?	91
Çizelge 4.23. Daha önce ÇED kapsamında olan bir proje için halkın katılımı toplantısında bulundunuz mu?	93
Çizelge 4.24. Halkın katılımı sürecinde önerilerinizin yetkililerce dikkate alınacağını düşünüyor musunuz?	94
Çizelge 4.25. Bölgenizde ÇED sürecine halkın katılımı ile ilgili herhangi bir çalışma yapıldı mı?	95
Çizelge 4.26. ÇED konusunda, alınacak kararlarda, ‘Halkın Katılımı Toplantılarının’ halkın katılımının etkinliğinin artırılmasına katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz?.....	96
Çizelge 4.27. Sizce Türkiye’de ÇED sürecine halkın katılımının etkinliği konusunda belirtilen katılım yollarından hangisi/hangileri daha etkin olabilir?	97
Çizelge 4.28. Sizce halkın katılımı ÇED sürecine hangi aşamada olmalıdır?	97
Çizelge 4.29. Sizce halk hangi aşamada katılmıştır?	98
Çizelge 4.30. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı veya İl Müdürlükleri halkın katılımı toplantılarının amacına uygun gerçekleştirebilmesi için görev yapan personelin bu konuda yetkin olduğunu düşünüyor musunuz?	98
Çizelge 4.31. Türkiye’de ÇED sürecine halkın katılımı ile ilgili aşağıda belirtilen görüşlere ne derece katılıyorsunuz?	99
Çizelge 4.32. Halkın etkin katılımı ve paydaşlar arası iletişim ile ilgili bulgular	101
Çizelge 4.33. Sosyal faktörler ile ilgili bulgular	104
Çizelge 4.34. Hukuki ve yasal mevzuat ile ilgili bulgular	106
Çizelge 4.35. Ekonomik faktörler ile ilgili bulgular	109
Çizelge 4.36. Çevresel faktörler ile ilgili bulgular	111
Çizelge 4.37. RES Projesi değerlendirme ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler.....	115
Çizelge 4.38. Elektrik Enerjisi İletim Hattı Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantı tutanağına ait değerlendirmeler	117

Çizelge 4.39. Süt Ürünleri Üretim Tesisi Kapasite Artışı Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler	120
Çizelge 4.40. Bazalt Ocağı Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler.....	122
Çizelge 4.41. Kalker Ocağı projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler.....	124
Çizelge 4.42. Kalker Ocağı Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler.....	126
Çizelge 4.43. Alçıtaşı Ocağı Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler.....	128
Çizelge 4.44. Tavuk Yetiştirme Tesisi Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler.....	130
Çizelge 4.45. Mermer Ocağı Kapasite Artışı Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler	131
Çizelge 4.46. Katı Atık Depolama ve Bertaraf Tesisi Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler	133
Çizelge 4.47. Tavuk Yetiştirme Tesisi Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler.....	135
Çizelge 4.48. Malzeme Ocağı Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler.....	137
Çizelge 4.49. Mermer Ocağı Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler.....	139
Çizelge 4.50. Patlayıcı Madde Üretim Tesisi Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler	141
Çizelge 4.51. Tavuk Yetiştiriciliği Kapasite Artışı Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler	143
Çizelge 4.52. Mermer Ocağı Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler.....	145
Çizelge 4.53. Biyogaz Tesisi Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler.....	148
Çizelge 4.54. Tavuk Yetiştirme Tesisi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler.....	150
Çizelge 4.55. İncelenen halkın katılımı toplantısı tutanakları ve ÇED raporları çerçevesinde iyi bir ÇED sürecine halkın katılımının ilkeler dizini	152

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Paydaşların Katılımı için Önerilen Çerçeve.....	15
Şekil 1.2. İyi Yönetişimin İlkeleri.....	16
Şekil 3.1. Çalışmanın Akış Şeması	35
Şekil 4.1. Halkın Etkin Katılımı ve Paydaşlar Arası İletişim ile ilgili Bulgulara Yönelik Tema, Kategori ve Kodlar	103
Şekil 4.2. Sosyal Faktörler ile ilgili Bulgulara Yönelik Tema, Kategori ve Kodlar	105
Şekil 4.3. Hukuki ve Yasal Mevzuat ile ilgili Bulgulara Yönelik Tema, Kategori ve Kodlar	108
Şekil 4.4. Ekonomik Faktörler ile ilgili Bulgulara Yönelik Tema, Kategori ve Kodlar	110
Şekil 4.5. Çevresel Faktörler ile ilgili Bulgulara Yönelik Tema, Kategori ve Kodlar	113
Şekil 4.6. Halkın Katılımı Toplantısı Tutanaklarının İncelenmesi Sonucu Elde Edilen Kod Bulutu.....	114
Şekil 4.7. RES Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler.....	115
Şekil 4.8. Elektrik Enerjisi İletim Hattı Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler.....	117
Şekil 4.9. Süt Ürünleri Üretim Tesisi Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler.....	119
Şekil 4.10. Bazalt Ocağı Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler.....	121
Şekil 4.11. Kalker Ocağı Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler.....	123
Şekil 4.12. Kalker Ocağı Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler.....	125
Şekil 4.13. Alçıtaşı Ocağı Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler	127
Şekil 4.14. Tavuk Yetiştirme Tesisi Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler.....	129
Şekil 4.15. Mermer Ocağı Kapasite Artışı Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler.....	131
Şekil 4.16. Katı Atık Depolama ve Bertaraf Tesisi Projesi ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler.....	133
Şekil 4.17. Tavuk Yetiştirme Tesisi Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler.....	135
Şekil 4.18. Malzeme Ocağı Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler.....	137
Şekil 4.19. Mermer Ocağı Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler.....	138
Şekil 4.20. Patlayıcı Madde Üretim Tesisi Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler	140
Şekil 4.21. Tavuk Yetiştirme Tesisi Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler.....	143
Şekil 4.22. Mermer Ocağı Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler.....	144
Şekil 4.23. Biyogaz Tesisi Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler	148
Şekil 4.24. Tavuk Yetiştirme Tesisi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler.....	150

SİMGELER VE KISALTMALAR

AAT	: Atık Su Arıtma Tesisi
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Ark.	: Arkadaşları
BM	: Birleşik Milletler
CİMER	: T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirmesi
DEÜ	: Dokuz Eylül Üniversitesi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EED	: Ekolojik Etki Değerlendirmesi
HES	: Hidroelektrik Santralleri
İHAM	: İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi
İDK	: İnceleme Değerlendirme Komisyonu
Md.	: Madde
NEPA	: National Environmental Policy Act (Ulusal Çevre Politikası Yasası)
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
RES	: Rüzgar Enerji Santralleri
SÇD	: Stratejik Çevresel Değerlendirme
SED	: Sağlık Etki Değerlendirmesi
SoED	: Sosyal Etki Değerlendirmesi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TEMA	: Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı
UNDP	: United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
UNEP	: United Nations Environmental Programme (Birleşmiş Milletler Çevre Programı)
UNESCAP	: United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (Birleşmiş Milletler Asya ve Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu)

1. GİRİŞ

Geçmişten günümüze yerel ve küresel boyutta yaşanan çevresel değişimlerin, insanın temel gereksinimleri dışında ekonomik kaygıları yüzünden kurduğu sistemlerle ilişkili olduğu açıktır. Bu durum çevresel sorunlar ile mücadele sürecinde hem bir birey olarak insanı hem de farklı kategorilerde dahil olduğu toplumsal yapıyı, odağına alan politikaların oluşturulması ve uygulanmasını zorunlu hale getirmiştir.

Kaynağı insan olan etkiler ve bu etkilerin neden olduğu çevresel tahribatlar, başta insanların sağlığı olmak üzere biyotik ya da abiyotik tüm çevresel bileşenlerin doğal yapısını ve ortamını önemli ölçüde bozmaktadır (Bağ, 2017). Yaşamın doğal akışı içerisinde insan faaliyetlerinin çevreye müdahalesinin devam edeceğini, teknoloji ve kentsel yaşamın etkisiyle bu müdahalenin her geçen gün artmakta olduğunu ifade etmek çok yanlış olmayacaktır. Ülkelerdeki gelişmişlik tarihi konuyla ilgili olarak günümüz toplumlarına önemli deneyimler sunmaktadır. II. Dünya Savaşı sonrası yeni dünya düzenindeki iktisadi değişimlerle birlikte çevre sorunlarına yönelik “**önleyici politikalar**” dünya gündemine girmiş ve bu politikaları uygulamak için ulusal ve uluslararası yasal düzenlemeler hazırlanmıştır. Bu kapsamda; doğa üzerinde gerçekleştirilen tüm yatırımlar için neden olabilecek kirletici etkenlerin değerlendirilerek, olası sonuçların kontrol altına alınacağı ve yönetileceği sistemlerin, diğer bir ifadeyle etkili önleyici araçların geliştirilmesi mümkün olmuştur. Say (2004), önleyici politikaların gelişimindeki etkili faktörleri tanımlamış ve politika düzeyinden başlayarak etki değerlendirme sistemlerinin önemine vurgu yapmıştır. Bu kapsamda Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD), Sağlık Etki Değerlendirmesi (SED), Sosyal Etki Değerlendirmesi (SoED), Ekolojik Etki Değerlendirmesi (EED) gibi farklı düzeylerde (Politika, Plan, Program, Proje) uygulanan etki değerlendirme sistemlerinin önleyici politika araçları olarak kullanımlarına değinmiştir. Bu araçların arasında, bireysel projelere diğer bir ifadeyle somut yatırımlara uygulanan etki değerlendirme sistemi “Çevresel Etki Değerlendirmesi-ÇED” çevresel sorunlara yönelik en çok deneyimlenen önleyici politika araçlarının başında gelmektedir.

Yücel (2018), ÇED’i “Yapılması düşünülen herhangi bir faaliyet için uygulama kararı verilmeden önce (planlama safhasında) mevcut kullanımlara, bu projenin uygulama safhasından itibaren ileride olabilecek olumlu ve olumsuz bütün etkilerinin, mümkün olduğu oranda bölge halkı, ilgili kurum ve kuruluşların da katkısı ve görüşlerinin alınması ile sistemli bir şekilde araştırılması, değerlendirilmesi, olumsuz etkilerinin önlenmesi, azaltılması veya olumsuz etkileri denkleştirici önlemler alınması için uygulama kararını verecek olan idari mekanizmaya çevre ve doğa koruma amaçları doğrultusunda uygun kararlar almaları için ışık tutacak bir araçtır” şeklinde tanımlamıştır.

Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi; farklı sektörlere yönelik, farklı toplumsal ve çevresel dinamiklere sahip coğrafyalarda gerçekleştirilecek yatırımların ÇED süreçleri, çok aşamalı, çok

paydaşlı ve disiplinler arası süreçlerdir. Türkiye’de ÇED’in etkinliğinin analiz edilmesine yeterli olabilecek otuz yılı aşkın deneyim süresi yaşanmıştır. Bu süre içerisinde zaman zaman yenilenen yasal süreç kapsamında farklı sektörlere ait, ülkenin farklı coğrafyalarında çok sayıda ÇED raporu hazırlanmıştır. Bu tez çalışmasında, (Sadler, 1996), (IAIA, 1999), (Glasson ve Therivel, 2013), (Joseph ve ark., 2015)’nın da belirttiği gibi ÇED’in temel ilkelerinden ve ÇED süreçlerinin en önemli etkinlik kriterlerinden biri olan katılımcılığın Türkiye’de incelenmesi amaçlanmıştır.

1.1. Kuramsal Çerçeve

1.1.1. ÇED’in Kavramsal Gelişimi

İkinci Dünya Savaşı’nın ardından 1950’li yılların başından itibaren, dünya genelinde siyasi ve ekonomik olarak önemli değişimler yaşanmıştır. Ekonomik güce bağlı iki kutuplu bu yeni dünya düzeninde, teknolojik gelişmelerin de katkısıyla büyük ölçekli yatırımlar gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Başta sanayi ve tarım alanında yapılan yatırımlarla ilgili olarak, 1960’lı yıllardan itibaren bu yatırımların çevresel etkileri ile ilgili farkındalık döneminin başladığı görülmektedir. Yaşanan bu süreçler ve sonuçlarına yönelik hazırlanan kuramsal çalışmalar ve yazınların etki değerlendirme kavramının temellerini oluşturduğu ifade edilebilir. Örneğin; Rachel Carson tarafından yazılan Carson (1962) ve pestisitlerin çevresel etkilerine dikkat çektiği “*Sessiz Bahar - Silent Spring*” kitabının yayımlanması, çevre konusunda toplumsal bilincin oluşmasında bir dönüm sayılmış ve toplumun çevrenin temel bir bileşeni olarak kabul edildiği geri dönüşü olmayan bir süreç başlatmıştır. 1960’lı yılların ortalarından itibaren, başta ABD olmak üzere çevresel konularla ilgili toplumsal farkındalık ve kitlesel hareketler artarak devam etmiştir (Krebs ve ark., 1999; Çobanoğlu ve Aydoğdu, 2011; Özdağ, 2011; Epstein, 2014). Bu dönemde ortaya çıkan toplumsal tepkiler özellikle hükümetlerin faaliyetlerine yönelik “Etki Değerlendirme-EA” süreçlerini, hükümetlerin karar verme mekanizmasında bir araç olarak kullanımını gündeme getirmiştir.

ÇED bugüne kadar pek çok literatürde kavramsal olarak benzer temel ilkelere bağlı kalarak değerlendirilmiş ve tanımlanmıştır. Buna göre; ÇED, sürdürülebilir kalkınmanın en önemli araçlarından biri olan, ekonomi ve ekoloji arasında kurmaya çalıştığı uzlaştırma yaklaşımı ile idari makamlar, proje sahipleri (yatırımcı), STK’lar, halk ve görevli kamu kurum ve kuruluş yetkilileri gibi farklı tarafların bir araya gelerek, yapılması düşünülen herhangi bir faaliyet için, uygulama kararı verilmeden önce henüz planlama aşamasında, projenin çevre üzerinde yerel, ulusal ve sınır dışı etkilerinin tanımlandığı, olumsuz etkileri azaltmak için gerekli önlemleri almak, olumsuzlukların giderilmesi için yapılacak çalışmalarda harcamaları azaltmak, mümkünse ortadan kaldırmak, olumlu etkileri de arttırmak için yürütülen, değerlendirme aşamasında proje sahibinin taahhüt ettiği hususların, işletme aşamasında izlenip denetlenmesine olanak sağlayan, tüm bu sürece ilişkin idari esasları düzenleyen teknik bir araç ve süreç olarak tanımlanmıştır (Wood, 1995; Peker, 1996; Yücel, 1996; Therivel ve Morris, 2001; Noble, 2006; Yürüten, 2006; Öztürk, 2007;

Turan, 2007; Yücel, 2009; Kök, 2012; Girgin, 2014; Aydınol, 2016; Erkan, 2016; Olcay, 2020; Dölen, 2023).

ÇED kavramının yasallaşması ilk kez 1969 yılında ABD’de “*Ulusal Çevre Politikası Yasası (National Environmental Policy Act-NEPA)*” ile gündeme gelmiştir. NEPA’nın 01.01.1970 tarihinde yürürlüğe girmesiyle ÇED ilk olarak yasal bir zeminde uygulanmaya başlanmıştır. ABD’nin ardından, Kanada (1973), Avustralya (1974), Tayland (1975), Fransa (1976), Filipinler (1978) ÇED’i yasal olarak uygulamaya başlayan ülkeler arasındadır. 1972 yılında Stockholm’de gerçekleşen BM İnsan ve Çevre Konferansının ardından kurulan UNEP’in de çalışmalarıyla kısa sürede tüm dünyada hızı bir şekilde yayılmış ve ulusal yasal düzenlemelere entegre olmuştur.

Avrupa Birliği’nde 85/337/EEC sayılı Yönerge ile birliğe üye ülkelerde yasal olarak uygulanmaya başlanmıştır. Yapılan yeni düzenlemelerle Yönerge 1997 yılında değiştirilerek (97/11/EC) yeniden yayınlanmıştır. Ülkemizde ise ÇED’in temelini oluşturan en önemli gelişme; çevrenin korunması ile ilgili genel hükümleri de içeren 18.10.1982 tarih ve 2709 sayılı T.C. Anayasası’dır. Anayasanın Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması başlığı altında 56. Maddesinde;

“Madde 56 – Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.” ifadesi yer almaktadır (Resmi Gazete, 1982b) ve bu ifadeyle temiz çevrede yaşama hakkı Anayasa ile güvence altına alınmıştır. Ardından 9.8.1983 tarih ve 2872 sayılı Çevre Kanunu kabul edilmiş, Çevre Kanunu’nun 10. Maddesiyle, ÇED ilk defa ülkemizin gündemine girmiştir. Bu maddede;

“Madde 10 – (Değişik: 26/4/2006-5491/7 md.) Gerçekleştirmeyi plânladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmeler, Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu veya proje tanıtım dosyası hazırlamakla yükümlüdürler. Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu Kararı veya Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir Kararı alınmadıkça bu projelerle ilgili onay, izin, teşvik, yapı ve kullanım ruhsatı verilemez; proje için yatırıma başlanamaz ve ihale edilemez.” (Resmi Gazete, 1983) ifadesiyle ÇED süreçlerinin yapılmasının zorunluluğu açıkça ifade edilmiştir. Ancak kanunun bu maddesinin uygulanmasına yönelik düzenlemeleri içeren Yönetmeliğin yürürlüğe girmesi yaklaşık 10 yılı almış ve ÇED Yönetmeliği 7 Şubat 1993 tarihinde uygulamaya geçirilmiştir. Bu tarihten itibaren farklı gerekçelerle Yönetmelik değişikliğe uğramış ve şu an yürürlükte olan 29.07.2022 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan ÇED Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir (Resmi Gazete, 2022). Çizelge 1.1’de uluslararası ve ulusal düzeyde ÇED’in yasal olarak tarihsel gelişimi kronolojik olarak verilmiştir.

Çizelge 1.1. ÇED'in tarihsel gelişimi aşamaları ve karar süreçlerindeki yeri (Uslu, 1994; Turgut, 1998; Yurteri, 1999; Başer, 1999; Uysal, 2003; Aydın ve Çamur, 2017; Yücel, 2018 ve Demir, 2023'ten geliştirilerek)

Tarih ve Gelişme	Uygulamadaki Değişiklikler	Ülkemizin Taraf Olma Durumu
İlk defa 1.1.1970 tarihinde ABD Ulusal Çevre Politikası Yasası'nın (NEPA: National Environmental Policy Act) 102. Maddesi ile yürürlüğe girmiştir.	Çevresel etki, mevcut durum tespiti gibi kavramlar literatüre girmiştir. Federal Projeler için ÇED zorunlu hale getirilmiştir.	Yasal olarak ilk kez ABD'de uygulanmış ve tüm Dünyaya yayılmıştır.
5 Haziran 1972'de İsveç'in başkenti Stockholm'de "İnsan ve Çevre Konferansı" (Birinci Dünya Çevre Konferansı) düzenlenmiştir. Sonuç bildirgesine göre Merkezi Nairobi'de bulunan ve kısa adı "UNEP (United Nations Environment Program) Birleşmiş Milletler Çevre Programı" kurulmuştur.	UNEP'in kuruluşunda; çevre sorunlarının insanlığı tehdit eden bir problem haline geldiği ve çözümü için koordineli çalışmanın gerekli olduğu vurgulanmıştır. Dünyada çevre duyarlılığının oluşumunda ve yaygınlaşmasında önemli bir görev üstlenmiştir. UNEP'in misyonu, ulusların ve insanların gelecek nesillerin yaşam kalitesini tehlikeye atmadan, yaşam kalitelerini iyileştirmelerine destek olmak ve onları bilgilendirmektir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler için ÇED uygulamalarında etkili yöntemlerin geliştirilmesi için çalışılmıştır. UNEP çerçevesinde özellikle gelişmekte olan ülkelere ÇED uygulamaları desteklenmiştir. Çevre ve ÇED konusunda yaygın bir bilgilendirme ağı kurulmuştur.	UNEP'e Türkiye dahil 193 Devlet üyedir. Üye ülkeler için, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmasını ve doğayla uyum içinde yaşamasını desteklemek amacıyla bağlayıcı kararları olmayan, yönlendirici pozisyona sahip küresel bir otoritedir.
22 Kasım 1973 tarihinde Avrupa Birliğinde "Birinci Çevre Eylem Programı" yürürlüğe girmiştir.	1973-1976 yıllarını kapsayan programda çevre kirliliğinin oluşmasını, kaynağında engelleyecek ve doğal kaynakların en verimli şekilde kullanılmasını sağlayacak çevre politikası ve ÇED'in uygulanmasına yönelik ilkeler hedeflenmiştir. Ayrıca bütün planlama ve karar alma süreçlerinde politikalar belirlenirken çevrenin dikkate alınmasının önemi, çevre bilincinin geliştirilmesinde bilgilendirme ve eğitim çalışmalarının ortaya konulmasının önemi belirtilmiştir.	Ülkemiz için bağlayıcı değildir. Sadece politikaların uygulanmasını ve çevre ile ilgili olarak Birliğe üye olan ülkelere yol göstermesini sağlamak amacı ile oluşturulmuşlardır.
17 Mayıs 1977 tarihinde 'İkinci Çevre Eylem Programı' yürürlüğe konulmuştur.	1977-1981 tarihlerini kapsayan programda ÇED politikalarının sorunları önleyici nitelik kazanması istenmiş ve ÇED ilk kez bu eylem programında gündeme getirilmiştir.	Ülkemiz için bağlayıcı değildir. Sadece politikaların uygulanmasını ve çevre ile ilgili olarak Birliğe üye olan ülkelere yol göstermesini sağlamak amacı ile oluşturulmuşlardır.
18.10.1986 tarih ve 2709 sayılı T.C. Anayasası yürürlüğe girmiştir.	56. Maddede konunun önemine değinilmiştir.	Ülkemiz için bağlayıcı niteliktedir.
1982-1986 tarihlerini kapsayan 'Üçüncü Çevre Eylem Planı' yürürlüğe konmuştur.	ÇED kapsamında ileriye yönelik endüstri konularında çevreyi daha az kirlüten yöntemlerin kullanılması, kirliliğin önlenmesi veya yenilenemeyen kaynakların daha az kullanılması ile planlama ve karar aşamasında çevresel unsurların mutlaka dikkate alınması amaçlanmıştır. Bu Eylem Planı döneminde; Avrupa Birliği ÇED Yönergesi 27 Haziran 1985 tarihinde yürürlüğe girmiştir.	Ülkemiz için bağlayıcı değildir. Sadece politikaların uygulanmasını ve çevre ile ilgili olarak Birliğe üye olan ülkelere yol göstermesini sağlamak amacı ile oluşturulmuşlardır.
09.08.1983 tarihinde 2872 sayılı Çevre Kanunu yürürlüğe girmiştir.	Kanunun 10. Maddesinde ÇED'in ilk defa temelleri atılmıştır.	Ülkemiz için bağlayıcı niteliktedir.
Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'na 1987'de Ortak Geleceğimiz (Brundtland) adlı Rapor yayınlanmıştır.	Tüm dünyada ulaşılması hedeflenen 'Sürdürülebilir Kalkınma' için tahmin-önleme stratejisi kalkınma projelerinde izlenmesi gereken bir yol olarak ortaya çıkmıştır. ÇED sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşmada ekonomik büyümede çevresel sınırların var olduğu kabul edilerek ekonomi ve ekoloji arasında denge kurması kapsamında izlenen tahmin önleme stratejisine uygun olarak kullanılan en önemli çevre yönetim aracı olma özelliği kazanmış ve en önemli çevre yönetim aracı haline gelmiştir.	Rapor niteliğindedir.
1987-1992 tarihlerini kapsayan 'Dördüncü Çevre Eylem Programı' yürürlüğe konulmuştur.	Çevre sorunları henüz ortaya çıkmadan önce önlemlerine öncelik verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Kirlüten öder ilkesinin etkin bir şekilde uygulanması gerektiği ve başta kamuoyunun çevre konusunda daha iyi bilinçlenmesi olmak üzere; çevre eğitiminin daha fazla desteklenmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur.	Ülkemiz için bağlayıcı değildir. Sadece politikaların uygulanmasını ve çevre ile ilgili olarak Birliğe üye olan ülkelere yol göstermesini sağlamak amacı ile oluşturulmuşlardır.

1990'lı yılların başında ilk kapsamlı ÇED çalışmaları Aliğa Termik Santrali (ODTÜ), İzmir Liman Taraması (DEÜ) ve Ovacık Altın Madeni (DEÜ) yapılmıştır.	Üç raporda Çevre Bakanlığı tarafından incelenmiş ve Bakanlıktan olumlu görüş almıştır.	Ülkemizin ÇED çalışmaları konusunda gerçekleştirdiği önemli çalışmalarındandır.
1991 yılında Çevre Bakanlığı ve buna bağlı ÇED Planlama Genel Müdürlüğü kurulmuştur.	İlk ÇED Yönetmeliği'nin yayımlandığı 1993 yılından 2023 yılı sonuna kadar verilen ÇED Kararları incelendiğinde; 7437 projeye "ÇED olumlu", 77 proje "ÇED Olumsuz", 77434 proje için "ÇED Gerekli Değildir" ve 1358 Proje için "ÇED Gereklidir" kararı verilmiştir.	Ülkemizde şuan Bakanlık Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı biriminde ÇED İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü birimi Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüklerinde ise ÇED ve Çevre İzinleri Şube Müdürlüğü ÇED konusunda proje çalışmalarını yürütmektedirler.
25.02.1991 tarihinde 'Sınır Aşan Boyutta ÇED Sözleşmesi' (Espoo Sözleşmesi) Finlandiya'nın Espoo kentinde imzalanmıştır. 16. Ülkenin imzalamasından sonra 10.09.1997 tarihinde yürürlüğe girmiştir.	ÇED Raporunun içeriği, öneminin belirlenmesindeki kriterler, araştırma usulü, proje sonrası analiz, iş birliği ve nihayet uzlaşmaya ilişkin olmak üzere yedi ekten ibarettir.	Taraf ülkelerin faaliyetler için uygulanan ÇED'in yanında elverişli olduğu ölçüde politika, plan ve programlar için de ÇED uygulayabilecekleri belirtilmiştir. Ülkemiz taraf olmamıştır.
3-14.07.1992 tarihleri arasında Brezilya'nın başkenti Rio De Janeiro'da 'İkinci Dünya Çevre Konferansı' gerçekleşmiştir.	Konferansın sonunda yayınlanan Rio Deklerasyonu'nun 17. İlkesi ÇED ile ilgilidir. "Ulusal bir araç olarak Çevresel Etki Değerlendirmesi çevreye önemli derecede zarar verici nitelikteki ve uzman ulusal otoritenin kararına bağlı olan faaliyetler için yapılacaktır" denilmektedir. Çevre yönetimine katılımın önemi üzerinde durulmuştur.	175 ülkenin devlet ve hükümet başkanları ve temsilcilerinin katılımı ile gerçekleşmiştir. Ülkemiz taraf olmuştur. Türkiye için bağlayıcı değildir.
Gündem 21 (1992): BM Çevre ve Kalkınma Konferansı içerisinde, hükümetler dışı sivil kuruluşlarca düzenlenmiştir.	Gündem 21'de ÇED her alanda uygulanması gereken bir usul olarak gösterilmiştir. BM üye devletlerin kabul ettiği maddelerinde halkın katılımına geniş yer verilmiştir. Çevresel konulara sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde halkın ve STK'ların katılımının cesaretlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.	Türkiye'de Gündem 21 çalışmaları 1995 yılında başlamış ve iki yönde gelişmiştir: Ulusal Gündem 21 ve Yerel Gündem 21. Ulusal Gündem 21, Çevre Bakanlığının koordinatörlüğünde UNDP ve DPT'nin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Yerel Gündem 21 uygulamaları ise "Türkiye'de Yerel Gündem 21'lerin Teşviki ve Geliştirilmesi" projesi ile 1997 yılı sonunda hız kazanmıştır.
07.02.1993 tarihinde ilk ÇED Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir.	ÇED sürecine halkın katılımı konusuna 15. Maddede ÇED sürecine halkın katılımı başlığı altında değinilmiştir. "Madde 15- ÇED raporunun Bakanlığa sunulmasından sonra halkı yatırım hakkında bilgilendirmek, görüş ve önerilerini almak üzere bir toplantı düzenlenir. Faaliyet sahibi, toplantı için faaliyetin konusunu, yerini ve Bakanlık ile sağlayacağı mutabakat çerçevesinde, toplantı yerini, gününü ve saatini belirleyen bir ilanı o yörede yayımlanan yöresel bir gazetede ve Türkiye genelinde yayımlanan tirajı en yüksek beş gazeteden birinde, bir hafta içinde en az iki defa yayınlatır. Toplantı ayrıca mahallin en büyük mülki idare amirince gerekli görülen yerlerde en az bir hafta süreyle askıda ilan edilir. Mahallin en büyük mülki amiri veya tayin edeceği bir yetkili yönetiminde yapılan toplantıda oluşan halkın görüşleri, Bakanlığın Taşra Teşkilatı tarafından bir tutanakla belirlenerek Bakanlığa bildirilir. ÇED raporunu incelemek isteyenler Bakanlık veya Taşra Teşkilatında inceleme-değerlendirme süresi içerisinde inceleyerek içeriği hakkında Bakanlığa görüş bildirebilirler. Görüşler inceleme değerlendirme koalisyonunda dikkate alınır. İnceleme ve değerlendirme süresinden sonra yapılan başvurular dikkate alınmaz."	Çevresel Etki Değerlendirmesi raporu hazırlanma zorunluluğu doğmuştur.
17 Mayıs 1993 tarihinde imzalanan 1993-2000 yıllarını kapsayan 'Beşinci Çevre Eylem Programı' yürürlüğe konulmuştur.	AB'nin kalkınma modelini "Sürdürülebilirliğe Doğru" sloganı ile çevreye uyumlu bir şekilde değiştirmesini hedeflemiştir. Beş temel sektör olan ulaştırma, turizm, tarım, sanayi ve enerjinin çevre üzerinde oluşturduğu etkiyi ön plana çıkarmıştır.	Ülkemiz için bağlayıcı değildir. Sadece politikaların uygulanmasını ve çevre ile ilgili olarak Birliğe üye olan ülkelere yol göstermesini sağlamak amacı ile oluşturulmuştur.

23.06.1997 tarihinde ÇED Yönetmeliği değiştirilmiştir.	ÇED sürecine halkın katılımı konusuna 16. Maddede değinilmiştir. “Madde 16- ÇED raporunun Bakanlığa sunulmasından sonra, inceleme değerlendirme komisyonunun ilk toplantısını müteakiben halkı yatırım hakkında bilgilendirmek, görüş ve önerilerini almak üzere faaliyet sahibi tarafından bir toplantı düzenlenir. Toplantı tarihi, faaliyet sahibi ile Bakanlık arasında varılacak mutabakat sonucu belirlenir. Toplantı yeri, faaliyetten en çok etkilenmesi muhtemel yöre halkının kolaylıkla ulaşabileceği merkezi bir yerin seçilmesine dikkat edilerek faaliyet sahibi ve valilikçe belirlenir ve Bakanlığa bildirilir. Faaliyet sahibi toplantı yerini, gününü ve saatini belirleyen bir ilanı o yörede yayımlanan yöresel bir gazetede ve Türkiye genelinde yayımlanan tirajı en yüksek beş gazeteden birinde toplantı tarihinden en az üç gün önce bir kez yayımlar. Toplantı, mahallin en büyük mülki idare amirince gerekli görülen yerlerde en az beş iş günü süreyle askıda ilan edilir, ayrıca yerel iletişim araçlarıyla duyurulabilir. Mahallin en büyük mülki idare amiri veya tayin edeceği bir yetkili başkanlığında yapılan toplantıda oluşan halkın görüşleri, Taşra Teşkilatı tarafından bir tutanakla belirlenerek Bakanlığa bildirilir. ÇED raporunu incelemek isteyenler Bakanlık veya Taşra Teşkilatında inceleme ve değerlendirme süresi içerisinde raporu inceleyerek faaliyet hakkında Bakanlığa yazılı görüş bildirebilirler, görüşler inceleme değerlendirme komisyonunda dikkate alınır, inceleme ve değerlendirme süresinden sonra yapılan başvurular dikkate alınmaz. Mahalli çevre Kurulunun çevresel etkileri önemlidir kararı üzerine hazırlanan ÇED raporları için halkın katılımı toplantısı yapılmaz.”	(Değişiklik)
30.10.2002 tarihinde Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Karar Vermede Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi (Aarhus Sözleşmesi) yürürlüğe girmiştir.	Halkın katılımı ilkesi kapsamında devletlerin halkın ve STK'ların haklarının korunması çerçevesinde yükümlülüklerine odaklanmıştır. Sözleşmede; şeffaflık ve adil olmanın önemi üzerinde durulurken; katılımın sağlanması konusunda halka yeterli sürenin verilmesi ve proje ve planların erken aşamalarında halkın katılımının olması gerekliliği üzerinde de durulmuştur. Ayrıca halkın vereceği kararların yönetimde dikkate alınması gerekliliği belirtilmiştir.	Türkiye imzalamamıştır.
6.6.2002 tarihinde ÇED Yönetmeliği değiştirilmiştir.	ÇED sürecine halkın katılımı konusuna 10. Maddede değinilmiştir. “Madde 10- Komisyon bilgilendirme toplantısından sonra halkı yatırım hakkında bilgilendirmek, görüş ve önerilerini almak üzere proje sahibi tarafından halkın katılımı toplantısı düzenlenir. Komisyon, toplu olarak veya aralarında görevlendirecekleri üyeleri aracılığı ile proje uygulama yerini inceler ve halkın katılımı toplantısına katılır. Bu işlemler ile ilgili giderler proje sahibi tarafından karşılanır. Halkın katılımı toplantısı için projeden en çok etkilenmesi beklenen yöre halkının kolaylıkla ulaşabileceği merkezi bir yerin seçilmesine özen gösterilir. Toplantı yeri valilik ve proje sahibi tarafından belirlenir ve Bakanlığa bildirilir. Proje sahibi, toplantı tarihini, saatini, yerini ve konusunu belirleyen bir ilanı ulusal düzeyde yayımlanan bir gazetede halkın katılımı toplantısından en az beş gün önce yayımlar. İl Çevre Müdürlüğünün başkanlığında yapılan halkın katılımı toplantısında projenin çevresel etkileri yönünden halkın bilgilendirilmesi ve buna karşılık görüş, öneri ve kaygılarının belirlenmesi sağlanır. Başkan, katılımcılardan görüşlerini yazılı olarak vermelerini isteyebilir. Toplantıdaki konuşmaların derlendiği tutanak, bir sureti valilikte kalmak üzere Bakanlığa gönderilir. Halkın proje hakkında bilgilendirilmesi ve projeye yönelik görüşleri, komisyon tarafından projeye özgü ÇED raporu özel formatı belirleme, kapsamlaştırma ve inceleme değerlendirme aşamalarında dikkate alınır. Halkın katılımı toplantısı çalışmaları ile ilgili sekreteryaya hizmeti, İl Çevre Müdürlüğü tarafından yürütülür.”	(Değişiklik)
2 Temmuz 2002 tarihinde ‘Altıncı Çevre Eylem Programı’ imzalanmıştır.	Eylem planları içerisinde en uzun süreyi (2002-2012) kapsayan program; “Bizim Seçimimiz, Bizim Geleceğimiz” sloganı ile imzalanmıştır.	Ülkemiz için bağlayıcı değildir. Sadece politikaların uygulanmasını ve çevre ile ilgili olarak Birliğe üye olan ülkelere yol göstermesini sağlamak amacı ile oluşturulmuşlardır.

16.12.2003 ÇED Yönetmeliği değiştirilmiştir.	ÇED sürecine halkın katılımı konusuna 9. Maddede değinilmiştir. Madde 9- “Komisyonun kapsam belirleme toplantısından önce, halkı yatırım hakkında bilgilendirmek, projeye ilişkin görüş ve önerilerini almak üzere proje sahibi tarafından projenin gerçekleştirileceği yerde Bakanlık ile mutabakat sağlanarak belirlenen tarihte, halkın katılımı toplantısı düzenlenir.”	(Değişiklik)
17.7.2008 tarihinde ÇED Yönetmeliği değiştirilmiştir.	ÇED sürecine halkın katılımı konusuna 9. Maddede halkın katılımı toplantısı başlığında değinilmiştir. “Madde 9 – (1) Komisyonun kapsam belirleme toplantısından önce, halkı yatırım hakkında bilgilendirmek, projeye ilişkin görüş ve önerilerini almak üzere proje sahibi tarafından projenin gerçekleştirileceği yerde Bakanlık ile mutabakat sağlanarak belirlenen tarihte, halkın katılımı toplantısı düzenlenir. (2) Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecinden önce proje sahibi tarafından, halkı bilgilendirmek amacıyla anket, seminer gibi çalışmalar yapılabilir. a) Toplantı yeri, Valilik ve proje sahibi tarafından belirlenir ve Valilik tarafından Bakanlığa bildirilir. Toplantı için projeden en çok etkilenmesi beklenen ilgili halkın kolaylıkla ulaşabileceği merkezi bir yerin seçilmesine özen gösterilir. b) Proje sahibi, toplantı tarihini, saatini, yerini ve konusunu belirten bir ilanı ulusal düzeyde yayımlanan bir gazete ile o yörede yayımlanan yerel bir gazetede toplantı tarihinden en az on gün önce yayımlatır. c) Toplantı İl Çevre ve Orman Müdürünün veya görevlendireceği bir yetkilinin başkanlığında yapılır. Toplantıda; halkın proje hakkında bilgilendirilmesi, görüş, soru ve önerilerinin alınması sağlanır. Başkan katılımcılardan görüşlerini yazılı olarak vermelerini isteyebilir. Toplantı tutanağı, bir sureti Valilikte kalmak üzere Bakanlığa gönderilir. (3) Valilik, halkın katılımı toplantısı ile halkın görüş ve önerilerini bildirebileceği süreç ile ilgili zamanlama takvimini ve iletişim bilgilerini halka duyurur. Halkın görüş ve önerileri zamanlama takvimi içerisinde komisyona sunulur. (4) Komisyon üyeleri, 8 inci madde de belirlendiği şekilde kendi isteklerine bağlı olarak kapsam belirleme toplantısı öncesinde proje uygulama yerini inceleyebilir; kendilerine iletilen tarihe göre halkın katılımı toplantısına katılabilirler. Halkın katılımı toplantısı çalışmaları ile ilgili sekreteryaya hizmeti, İl Çevre ve Orman Müdürlüğü tarafından yürütülür.”	(Değişiklik)
3.10.2013 tarihinde ÇED Yönetmeliği değiştirilmiştir.	ÇED sürecine halkın katılımı konusuna 9. Maddede halkın katılımı toplantısı başlığında değinilmiştir. “Madde 9 – (1) Halkı yatırım hakkında bilgilendirmek, projeye ilişkin görüş ve önerilerini almak üzere komisyonun kapsamı belirlenmesinden önce, Bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum ve kuruluşlar tarafından proje sahibinin katılımı ile Bakanlıkça belirlenen tarihte ve Valilikçe belirlenen yer ve saatte halkın katılımı toplantısı düzenlenir. a) Bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum ve kuruluşlar toplantı tarihini, saatini, yerini ve konusunu belirten bir ilanı; projenin gerçekleştirileceği yörede yerel süreli yayınlanan bir gazete ile birlikte o yörede yaygın süreli yayınlanan ulusal bir gazetede toplantı tarihinden en az on gün önce yayımlatır. b) Toplantı, Çevre ve Şehircilik İl Müdürünün veya görevlendireceği bir yetkilinin başkanlığında yapılır. Toplantıda; halkın, proje hakkında bilgilendirilmesi, görüş, soru ve önerilerinin alınması sağlanır. Başkan katılımcılardan görüşlerini yazılı olarak vermelerini isteyebilir. Toplantı tutanağı, bir sureti Valilikte kalmak üzere Bakanlığa gönderilir. (2) Valilik, halkın katılımı toplantısı ile halkın görüş ve önerilerini bildirebileceği süreç ile ilgili zamanlama takvimini ve iletişim bilgilerini halka duyurur. Halkın görüş ve önerileri zamanlama takvimi içerisinde komisyona sunulur. (3) Komisyon üyeleri, kapsam belirlemesi öncesinde proje uygulama yerini inceleyebilir; kendilerine iletilen tarihe göre halkın katılımı toplantısına katılabilirler. Halkın katılımı toplantısı çalışmaları ile ilgili sekreteryaya hizmeti, Valilik tarafından yürütülür. (4) Bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum ve kuruluşlar tarafından halkı bilgilendirmek amacıyla broşür dağıtmak, anket, seminer gibi çalışmalar halkın katılımı toplantısından önce yapılabilir veya internet sitesinden	(Değişiklik)

	yayınlanabilir.”	
2013-2020 yıllarını kapsayan ‘Yedinci Çevre Eylem Programı’ 20 Kasım 2013 tarihinde imzalanmıştır.	“Gezeenin Sınırları İçinde, Daha İyi Yaşamak” sloganıyla yürürlüğe girmiştir. Öncelikli amaçlar arasında doğa korumanın yanında birliğin çevre hukukunun iyileştirilmesi konularını içermektedir.	Ülkemiz için bağlayıcı değildir. Sadece politikaların uygulanmasını ve çevre ile ilgili olarak Birliğe üye olan ülkelere yol göstermesini sağlamak amacı ile oluşturulmuşlardır.
25.11.2014 tarihinde ÇED Yönetmeliği değiştirilmiştir.	ÇED sürecine halkın katılımı konusuna 9. Maddede halkın katılımı başlığında değinilmiştir. “Madde 9 – (1) Halkı yatırım hakkında bilgilendirmek, projeye ilişkin görüş ve önerilerini almak üzere; Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar ve proje sahibinin katılımı ile Bakanlıkça belirlenen tarihte, projeden en çok etkilenmesi beklenen ilgili halkın kolaylıkla ulaşabileceği Valilikçe belirlenen merkezi bir yer ve saatte halkın katılımı toplantısı düzenlenir. a) Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar toplantı tarihini, saatini, yerini ve konusunu belirten bir ilanı; projenin gerçekleştirileceği yörede yayınlanan yerel süreli yayın ile birlikte yaygın süreli yayın olarak tanımlanan bir gazetede toplantı tarihinden en az on (10) takvim günü önce yayınlanır. b) Halkın katılımı toplantısı, Çevre ve Şehircilik İl Müdürünün veya görevlendireceği bir yetkilinin başkanlığında yapılır. Toplantıda; halkın, proje hakkında bilgilendirilmesi, görüş, soru ve önerilerinin alınması sağlanır. Başkan, katılımcılardan görüşlerini yazılı olarak vermelerini isteyebilir. Toplantı tutanağı, bir sureti Valilikte kalmak üzere Bakanlığa gönderilir. (2) Valilik, halkın katılımı toplantısı ile halkın görüş ve önerilerini bildirebileceği süreç ile ilgili zamanlama takvimini ve iletişim bilgilerini halka duyurur. Halkın görüş ve önerileri, zamanlama takvimi içerisinde komisyona sunulur. (3) Komisyon üyeleri, kapsam belirlemesi öncesinde proje uygulama yerini inceleyebilir, kendilerine iletilen tarihe göre halkın katılımı toplantısına katılabilirler. (4) Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar tarafından halkı bilgilendirmek amacıyla broşür dağıtmak, anket, seminer gibi çalışmalar halkın katılımı toplantısından önce yapılabilir veya internet sitesinden yayınlanabilir.”	(Değişiklik)
29.11.2019 tarihinde ÇED Yeterlik Belgesi Tebliği kabul edilmiştir.	ÇED başvuru dosyası, ÇED raporu ve proje tanıtım dosyası hazırlayacak kurum/kuruluşlara verilmektedir.	31.12.2022 tarihli ÇED Yeterlik Belgesi Tebliği yürürlüktedir. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği kapsamında proje tanıtım dosyası, ÇED başvuru dosyası, ÇED raporu ve proje ilerleme raporu hazırlayacak kurum ve kuruluşlara ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir.

1.1.2. Katılımcılık ve ÇED

Katılımcılık esasen kamu yönetimi bağlamında çözümlenmesi gereken bir kavram olarak; vatandaşların yönetim sürecinin bir paydaşı kabul edilip, merkezî ya da yerel yönetimlerin karar mekanizmasına temsil yoluyla ya da doğrudan dahil olması olarak tanımlanabilir. Farklı bir ifade ile halkın kendini doğrudan ya da dolaylı ilgilendiren projelerin uygulama kararlarına, temiz bir çevrede yaşama hakkı gibi temel haklarını - ki ülkemizde Anayasanın 56. maddesiyle belirtilmiştir - korumak amacıyla, çeşitli katılım araçlarını kullanarak söz sahibi olması olarak da tanımlanabilir.

Bu tanımlamalardan da anlaşılacağı gibi katılımcılık, demokratik yönetişimin temel bir bileşeni niteliğindedir. Günümüzde bu kavramın gerekliliğinin tartışılmasının ötesinde, etkin ya da etkili katılımcılık tartışmaları devam etmektedir ve ulusal, uluslararası kurum kuruluşların gündeminde öncelikli konulardan biri olarak yer almaktadır.

Etkili müzakereci bir katılımcılık için temel ilkeler Office for Public Management (2011) ve Kalkınma Bakanlığı (2012)'den derlenerek aşağıda sıralandığı gibi başlıklandırılabilir.

- Katılımcılık bir haktır: Halk, yaşamlarını ya da yaşam alanlarını doğrudan ya da dolaylı etkileyebilecek eylemlerle ilgili kararlarda söz hakkına sahiptir.
- Halk, kararın oluşmasındaki etkisini ve rolünü bilir: Katılımcılık süreci, halkın katılımının kararı etkileyeceği vaadini içerir.
- Süreç doğru sayıda ve çeşitlilikte katılımcı içerir: Halkın katılımı, bir karardan potansiyel olarak etkilenen veya kararlar ile ilgilenen kişilerin, kurum ve kuruluşların katılımını gerektirir ve tüm tarafların katılımını kolaylaştırır.
- Bireyden topluma eşitlikçi bir süreçtir: Halkın katılımı, karar alma kurumları da dahil olmak üzere tüm katılımcıların bireysel, kitlesel ya da kurumsal gereksinimlerini ve çıkarlarını, tanıyarak sürdürülebilir kararları teşvik eder.
- Şeffaflık ve erişilebilirlik: Katılımcıların ihtiyaç duydukları bilgiler sistematik ve sürekli olarak sağlanır.
- Süreç geri bildirim içerir: Katılımcılık aşamalardan oluşur ve süreç içerisinde iyileştirme, güçlendirme, gözden geçirme ve değerlendirme yapılarak farklı düzeylerde yinelenir.

Yukarıda ifade edilen tüm ilkeler katılımcılığın, kavramsal olarak demokratik bir temele sahip olmasıyla ilgilidir. Bu kapsamda öncelikle demokratik katılım konusunun açıklanması gereklidir. Demokratik katılım; yurttaşlara kararların alınması, uygulanması ve denetlenmesi süreçlerinde söz hakkı tanıyan, ilgili taraflara eşit düzeyde görüşme ve tartışma olanağı veren ve bu amaçla ihtiyaç duyulan doğru bilgiyi edinmeye açık katılım biçimi olarak tanımlanmaktadır (Yaman, 2018). Katılımcı süreçler tam olarak vatandaşlara karar alma sürecine katılma ve değişim için itici güç imkânı verir. Katılımcı demokrasi uygulamalarının farklı düzeyleri vardır (bilgi,

istişare, diyalog, ortaklık ve katılımı organize etmek için birçok farklı model). Katılımcı demokrasi sivil katılımın sağlanabilmesi için sürdürülebilir mekanizmalar oluşturarak hem kamu otoritelerini hem de sivil toplum kuruluşlarını desteklemektedir (Council of Europe, 2022).

Yukarda da ifade edilen temel ilkelerin sağlandığı bir demokratik katılım, Çizelge 1.2’de görüldüğü gibi; sürdürülebilir kalkınma, çevre koruma, çatışma yönetimi, projenin anlaşılması ve kamu muhalefetine azaltılması, ekonomik faydalar olmak üzere beş temel başlıkta fayda sağlamaktadır.

Çizelge 1.2. Katılımcılığın faydaları (Say ve Herberg, 2016)

Sürdürülebilir Kalkınma	Kamu katılımı; ekonomik, sosyal ve çevresel hedeflerin bütünleştirilmesinde, yani ekonomi ve çevre arasındaki hassas denge konusunda kamuoyunun farkındalığını artırma aracı olarak hareket ederek sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında önemli bir rol oynar. Sürdürülebilir kalkınma, yalnızca tüm paydaşların karar alma sürecine katılımıyla elde edilebilir. Bu konu, Birleşmiş Milletlerin ilgili birimleri tarafından zaman zaman ifade edilmektedir.
Çevre Koruma	Rio Bildirgesi’nin 10. İlkesi çevresel sorunların ele alınmasında halkın katılımını önermektedir: Çevresel sorunlar, başta yöre insanı olmak üzere ilgili tüm vatandaşların farklı düzeyde katılımıyla en iyi şekilde ele alınır ve çözüme kavuşturulabilir. Özellikle yerel düzeyde yaşanacak çevresel etkilerin yöre insanının karşı karşıya kalacağı sosyo-ekonomik ve ekolojik sonuçları açısından kabul edilebilir ya da telafi edilebilir düzeyde olup olmayacağına yöre halkı karar vermelidir. Etkilere yönelik geliştirilecek çözümler, verilecek taahhütler de kısa ve uzun vadede faaliyet sahasında inisiyatif sahibi olan kurum kuruluş ve halkın ortak görüşleri ile netlik kazanacaktır. Ayrıca ulusal ve küresel düzeyde; tehlikeli maddeler, katı, sıvı ve gaz atıklar, iklim değişikliğine etkiler konusunda kamu otoriteleri tarafından çevreyle ilgili bilgilere erişim ve karar alma süreçlerine katılma fırsatları olmalıdır.
Çatışma Yönetimi	Proje döngüsünün erken dönemlerinde gerçekleştirilen etkili toplum danışmanlığı, idare-karar verici-merkezi otorite ile halk veya STK’lar arasında oluşabilecek çatışma ve uyuşmazlığın önlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Proje hazırlama sürecinde yaşanan çatışmalar, yönetim ve vatandaş arasında yaşanan direnç, yatırımların olumlu yönlerinin algılanmasını zorlaştırmakta ve projelere halk desteği eksik olmaktadır.
Projenin Anlaşılması ve Kamu Muhalefetine Azaltılması	Etkin bir katılım süreci, nihai plan için geniş bir halk desteğine ulaşılmasına ve projenin uygulama aşamasındaki halk muhalefetine azaltılmasına yardımcı olacaktır. Projenin faydalarının daha iyi anlaşılması, yerel halkın muhalefetine kesinlikle en aza indirilmesini sağlayacaktır. Politika oluşturma, planlamalar ve projeler çoğu zaman yerel topluluk dışındaki uzmanlar tarafından yapılır ve bu da güvensizlik kaynağıdır ve bunu aşmak için kamuoyuna danışmaya ihtiyaç vardır. Projenin erken aşamalarında kamuoyunun katılımı, söylentilerin yayılmasını ve bir kez yerleştikten sonra değiştirilmesi çok zor olan olumsuz algıların oluşmasını önleyecektir. Halkın aidiyetinin oluşmadığı bir yatırımın; çevresel, ekonomik ve toplumsal hedeflerine ulaşması oldukça zor olacaktır.
Ekonomik Faydalar	Vergi mükellefleri eşit ortaklar olarak değerlendirilmeli ve önemli kararlar alınırken veya büyük yatırımlar yapılırken kendilerine danışılma hakkına sahip olmalıdırlar. Halkın karar alma sürecinin tamamına dahil edilmesi durumunda; endişelerin planlama sürecinin erken aşamalarında yapılacak küçük değişikliklerle mümkün olacağı, sürecin son aşamalarında, küçük değişikliklerin bile zaman ve para kaybına yol açabileceği göz ardı edilmemelidir.

ÇED, katılımcılığı yasal bir süreç olarak temel gereklilikler içerisinde kabul eden bir kavramdır. Birçok ülkede hukuksal bir hak çerçevesinde halkın görüşlerinin, idarenin kararlarına dahil edildiği ilk yasal düzenlemeler arasında yer aldığı ifade edilebilir. Çizelge 1.3'te ÇED'in temel ilkeleri verilmiştir. Katılımcılık, bu ilkeler arasında yer almaktadır ve ÇED'in kavramsal olarak vazgeçilmez bir ilkesidir.

Çizelge 1.3. ÇED'in temel ilkeleri

İlkeler	Kısa açıklamalar
Amaç	Bir ÇED amaca yönelik olmalıdır. Başka bir ifadeyle; reaktif bir düzenleyici araç olarak uygulanmak yerine, projenin erken aşamalardan itibaren proje planlama sürecine entegre edilen proaktif bir araç olarak uygulanmalıdır.
Detaycıdır	Bir ÇED titiz olmalıdır. ÇED bilim temellidir. Bilimsel araştırma ancak tarafsız, adil ve nesnel ise güvenilir ve etkili olabilir. Bu, olası etkilenen bileşenleri belirlemek; etkilerin derecesini ve ciddiyetini tahmin etmek ve ölçmek ve bu tür etkileri önlemek, azaltmak veya telafi etmek için uygulanabilir önlemler önermek için bilimsel metodoloji ve teknikler kullanmayı gerektirir.
Katılım	Bir ÇED katılımcı olmalıdır. ÇED sosyo-ekonomik, politik ve kültürel bir bağlamda yürütülür. Bu nedenle süreç, etkilenen veya ilgili halkın görüşlerini ve endişelerini ifade etmeye dahil etmeli ve onlarla etkileşime girmelidir. Bu görüşler dokümantasyona yansıtılmalı ve karar alma aşamasına aktarılmalıdır.
Şeffaf	Bir ÇED şeffaf olmalıdır. ÇED'e katılım ilkesiyle tutarlı olarak, paydaşlara ÇED'in içeriği, gereklilikleri, karşılaşılan sınırlamalar ve zorluklar ve karar alma sürecinde dikkate alınan temel faktörler hakkında bilgiye erişim sağlayan şeffaflık gereksinimi vardır.
Verimli	Bir ÇED verimli olmalıdır. Verimlilik, yani sınırlı kaynaklardan en iyi şekilde yararlanmak, ÇED süreçlerinde ÇED'i hazırlayanlar ve yöneticiler için ÇED'in gerekliliklerini ve hedeflerini karşılayarak anlamlı ve bilgilendirilmiş kararlara ulaşılmasını sağlar.
Sistematik	Bir ÇED sistematik olmalıdır. Verimli ve detaycı gibi diğer prensiplere ulaşmak için, bir ÇED düzenli bir şekilde sistematik aşamalardan oluşmalıdır
Disiplinler Arası	Bir ÇED disiplinler arası olmalıdır. ÇED'in konusunu oluşturan çeşitli disiplinleri (çevresel, ekonomik ve sosyo-politik, yerel veya geleneksel bilgi dahil) ele almak ve bütünleştirmek için disiplinler arası bir yaklaşım gereklidir.

Katılım konusunun önemini belirten ve katılımın uygulanmasını kolaylaştıracak; şimdiki ve gelecek kuşakların sağlıklı ve iyi bir çevrede yaşam haklarının korunmasına katkı sağlamak amacıyla, çevresel konularda bilgi ve belge edinme, karar vermede halkın katılımı ve yargıya erişim konularını ele alan ilk uluslararası sözleşme 30 Ekim 2001 tarihinde yürürlüğe giren “Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Çevresel Karar Verme Sürecine Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi (Aarhus Sözleşmesi)”dir. Çevresel karar alma süreçlerine halkın katılımının taşıdığı öneme binaen sözleşmenin giriş kısmında, halkın karar alma süreçlerine katılımının, idari kararların kalitesini ve uygulamasını iyileştirdiği, halkın çevresel konulardaki bilincini geliştirdiği, halka kendi taleplerini ifade etme imkânı sunduğu ve resmi makamlara bu talepleri göz önünde bulundurma olanağı yarattığı belirtilerek; katılımın, karar alma süreçlerinde sorumluluğu ve şeffaflığı arttıracığı, halk ve karar verici merciler arasında uyumun güçleneceği vurgulanmıştır.

Aarhus Sözleşmesi'nin 4. ve 5. maddelerinde çevresel bilgilere erişim hakkı güvence altına alınırken, halkın çevresel konularla ilgili kararların alınması sürecine katılımı 6-8. maddelerde düzenlenmiştir. Sözleşmede çevresel konularda yargısal başvuru hakkı ise, 9. maddede yer almaktadır. Bununla birlikte, Aarhus Sözleşmesi'nin çevresel karar alma süreçlerine halkın katılımı konusunu üç ayrı başlık altında ele aldığı belirtilebilir: Halkın belirli faaliyetlere ilişkin kararlara katılımı, 6. maddede düzenlenmiş iken; 7. madde halkın çevre ile ilgili plan, program ve politikalara katılımını ele almakta; 8. maddede ise yürütmeye yönelik düzenlemelerin ve/veya genel olarak hukuken bağlayıcı normatif araçların hazırlanması sırasında halk katılımı konusuna yer verilmiştir (Güneş ve Münster, 2010).

Ülkemizde ÇED sürecinde uyulacak idari ve teknik usul ve esasları düzenlemek amacıyla 29.07.2022 tarihinde yürürlüğe giren 6 bölüm (31 madde) ve 5 adet ekten oluşan ÇED Yönetmeliği'ne göre ÇED sürecindeki paydaşlar, ÇED'e katkıları/rolleri ve sürecin hangi aşamasında dahil oldukları Çizelge 1.4'te verilmiştir. Buna göre halkın katılımının ÇED sürecinde her aşamasında gerçekleşmekte olduğu kabulünden yola çıkılarak; paydaşlar görüşlerini yazılı ve sözlü olarak dile getirebilmektedirler.

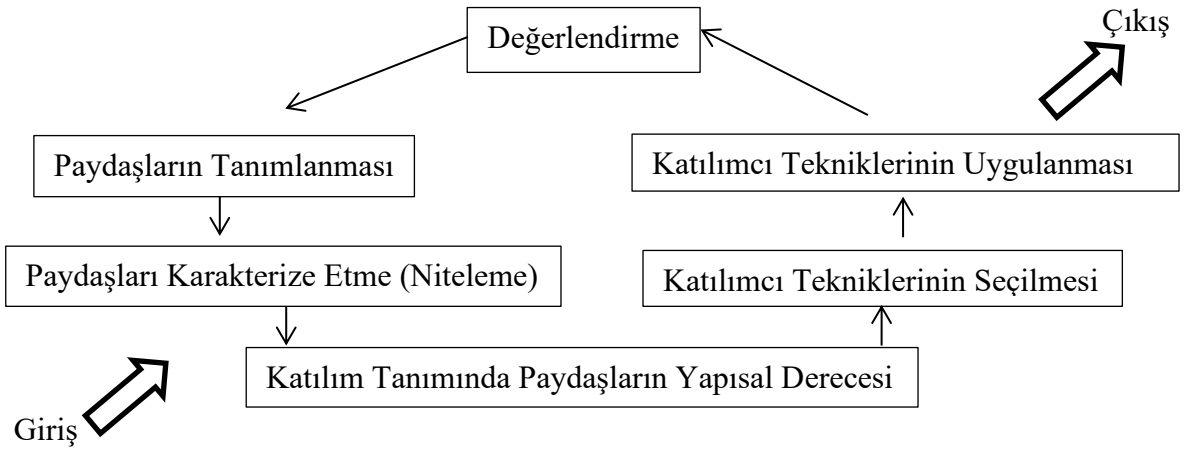
Çizelge 1.4. ÇED sürecinde paydaşlar, ÇED'e katkıları/rolleri ve sürece dahil oldukları ÇED aşamaları

Paydaşlar	ÇED'e Katkıları/ Roller	Dahil oldukları ÇED aşaması
ÇED Yeterlik Belgesine Sahip Kurum/Kuruluş (ÇED Raporunu Hazırlayan Ekip)	ÇED sürecinde rapor nihai sonuçlanana kadar tüm paydaşlar ile irtibat halinde olmak, Toplantının yerini/saatini yerel ve ulusal gazetelerde duyurmak, ÇED raporu için halkın katılımı sürecini hazırlamak, yönetmek ve paydaşların görüşleri ve önerilerine ÇED raporunda yer vererek sorunlara çözüm bulmak,	ÇED başvuru dosyası veya Proje tanıtım dosyası hazırlanma aşamasından başlayarak ÇED nihai olana dek tüm süreçte dahil olurlar.
Sivil Toplum Kuruluşları (proje hakkında görüşler sunan dernek, vakıf veya örgütler) Üniversiteler (Görüşlerine başvuru alan kurumlar) Meslek odaları	Bakanlık tarafından gerektiğinde ÇED inceleme ve değerlendirme komisyonlarına davete katılarak görev almak, Bilimsel olarak projenin olası etkileri konusunda görüş ve öneriler sunmak, ÇED kapsamında çevresel etkisi olabilecek projeler kapsamında kamuoyu oluşturarak toplumun etkin katılımının sağlanmasında destekte bulunmak,	Halkın katılımı sürecinin başlangıcından, nihai karar verilene kadar devam eder.
Yerel Halk (Arazi sahipleri, projenin gerçekleştirileceği çevrede yaşayanlar veya projeden etkilenmesi muhtemel olan halk)	ÇED sürecinin öngördüğü halkın katılımı sürecinde bulunmak, Projeye görüş ve önerileri ile katkıda bulunmak,	Kapsam belirlenmesi öncesinde halkın bilgilendirilmesi ve sürece katılımı aşamalarından başlanılarak sonrasında da görüş bildirmek.
Yetkili Kurum/Kuruluş (ÇED Raporunun Nihai olmasında görevli Bakanlık ve valilik personelleri)	ÇED sürecini başlatmak, yönetmek ve sürecin Nihai edilmesini sağlamak, Yatırım yapıldıktan sonra gerekli denetim faaliyetlerini gerçekleştirmek, ÇED ile ilgili olası sınır ötesi danışma ve uygulamaya yönelik faaliyetlerin yürütülmesi ve gözetilmesini sağlamak,	ÇED'in nihai olana kadar tüm aşamalarında görüş bildirmek.

	Çevresel bilgiye halkın erişimini sağlamak için uygun ortam, süreç ve gereçleri sağlamak,	
İlgili Kurum Kuruluşlar	Halkın katılımı toplantısına katılmak, Kapsam belirleme aşamasında görüş bildirmek, Özel format belirlenmesinde katkıda bulunmak, Projenin ilgili bölümlerinde varsa çevresel etkileri bunları karşı görüş bildirmek,	Kapsam belirleme tarihinden itibaren ÇED sürecinde görüş bildirme.
Proje sahipleri (Yatırımı gerçekleştirecek gerçek veya tüzel kişiler ile kurum veya kuruluşlar)	Proje teklifi vermek, ÇED Yeterlik Belgesine sahip kurumları danışmanlık için görevlendirerek yetki vermek, ÇED'in tüm yönlerini finanse etmek, Yasa, yönetmelik ve tanımlanan görevlere uyarak projenin meydana getireceği tahribatları önlemek, Halkın katılımı sürecine katılma, sorulara tatmin edici ve doğru cevaplar vermek.	ÇED başvuru dosyası hazırlanma aşamasından başlayarak ÇED nihai olana dek tüm süreçte dahil olurlar.
Medya	Hem projenin halkın katılımı toplantısının duyurulması hem de projenin olası etkilerinin duyurulması için katkıda bulunma.	ÇED sürecinin başlamasından itibaren yatırım yapıldıktan sonraki etkilerde dahil tüm süreçte dahil olabilir.
Yargı	Proje nihai olduktan sonra taraflar arasında anlaşmazlıkları, ilgili Anayasa, Kanun ve Yönetmelikler çerçevesinde mahkemelere taşıyarak çözüm bulma.	ÇED nihai olduktan sonra (30 takvim günü)

1.1.3. Katılımcılık Düzeyleri ve ÇED Süreci Aşamalarında Değerlendirilmesi

ÇED sürecinde etkin katılımın uygulanmasında paydaşlara belirli bir katılım derecesi sağlamak ve böylece farklılıkları ve çeşitlilikleri hesaba katmak için paydaşlar belirlenmeli, karakterize edilmeli ve organize edilmelidir (Şekil 1.1). Katılımcı teknikler daha sonra belirtilen katılım derecesine göre seçilmelidir. Buradaki fikir, paydaşların paralel ve değişken katılım teknikleri kullanarak farklı derecelerde dahil olabilmesidir. Son olarak, tüm süreç tamamlandığında bir değerlendirme yapılmalıdır. Paydaş katılımı için önerilen çerçeve; paydaşların tanımlanması, karakterizasyonlarının tanımlanması, paydaşların katılım derecelerinin tanımlanması, katılım tekniklerinin seçilmesi, katılım tekniklerinin uygulanması ve değerlendirme şeklinde sınıflanabilir (Luyet ve ark., 2012).

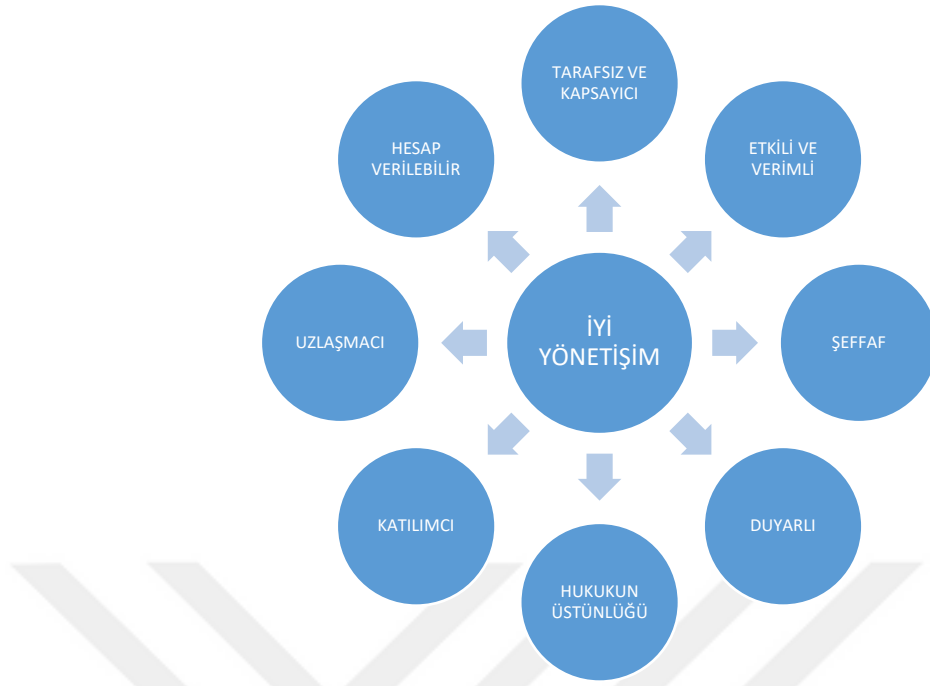

Şekil 1.1. Paydaşların Katılımı için Önerilen Çerçeve (Luyet ve ark., 2012)

1.1.4. ÇED ve Yönetişim

Yönetişim kavramı özellikle 1990'lı yıllarda; siyasal, kamu yönetimi, hukuk, işletme başta olmak üzere birçok alana ait literatürde kullanılmaya başlanmıştır. Demokratik yönetim kavramını temel alan bir anlayışla geliştirilmiş, karar verme süreçlerinde idareciler ve halk arasında iletişim ve diyalogun sağlandığı bir yönetim anlayışıdır. Üzmez (2019) yönetişimi, en basit tanımı ile karar alma süreçlerinde yalnızca devletin ve bürokrasinin hâkim olduğu bir yapı yerine, devleti, özel sektörü ve sivil toplumu içeren ve karşılıklı iletişim ve etkileşim süreçlerinin hâkim olduğu bir yapı olarak tanımlamaktadır. Yönetişimin gerçekleşmesi açıklık, katılım, hesap verebilirlik, şeffaflık ve etkinlik gibi ilkeler çerçevesinde mümkün olabilecektir. Yöneten ile yönetilen arasındaki uçurumun ortadan kalkmaya başladığı bir ortamda, çoklu aktör yapısında, halkın mümkün olan her alanda ve biçimde karar alma süreçlerine katılımını ve kamusal hizmetlerin etkin, verimli ve şeffaf bir şekilde sunumunu öngören yönetişim kavramı, toplumun ve ülkenin kaynaklarının yönetiminde yeni bir sürece ve metoda işaret etmektedir (Sobacı, 2007). Son yıllarda uluslararası örgütlerin raporlarında (OECD, World Bank, UNESCAP) yönetişim kavramı “iyi yönetişim” olarak evrimleşmiş, yönetişimin etkinliğini ifade eden bir kavram olarak kullanılmaya başlanmıştır. İyi yönetişimin ilkeleri Şekil 1.2.’de görüldüğü gibi sıralanmaktadır. Katılımcılık ÇED kavramının temel ilkelerinden olduğu gibi, iyi yönetişimin de temel ilkeleri arasında kabul edilmektedir.

ÇED’in kamu kurumlarının objektif karar verme süreçlerinde bir araç olduğu kabul edilirse, esasen iyi yönetişim için de bir araç niteliğindedir.

Şekil 1.2. İyi Yönetişimin İlkeleri (Smith, 2007; European Commission, 2001; UNESCAP, 2024)

ÇED sürecinde iyi yönetişimin uygulanması çerçevesinde katılımın gerçekleştirilebilmesinde çok aktörlü süreçlere gereksinim duyulmaktadır. Çünkü yönetişimin gerekliliği olarak sadece idarenin aldığı kararları uygulamak yerine katılımcı bir uygulama ile projelerin halk tarafından kabul edilebilirliği ve benimsenebilirliği artırılarak vatandaşların doğrudan veya dolaylı olarak etkilenebilecekleri konularda fikirlerini idari kurumlara iletebilecekleri bir yönetim şekli benimsenmelidir. Bu kapsamda yönetişim; yeni dönemdeki çoğulculuk anlayışı doğrultusunda yönetimlerin tek başlarına hareket etmeleri yerine birlikte düzenleme, birlikte yönetim, birlikte üretim ve kamu-özel sektör ile sivil toplum ortaklığını anlatır. Katılımcı demokrasinin gelişmiş bir aşaması olarak nitelendirilebilecek yönetişim kavramı, birçok farklı biçimde tanımlanmakla birlikte, anlamsal olarak “karşılıklı yönetim”, “etkileşim içinde yönetim” şeklinde konumlanmaktadır (Uzel, 2006).

Ülkemizde yönetişimin uygulanması çerçevesinde demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemek için 09.10.2003 tarihli 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kabul edilmiştir (Resmi Gazete, 2003).

Avrupa Komisyonu 2001 yılında “*Avrupa Yönetişimi Üzerine Beyaz Kitabı*” yayımlamıştır. Bu kitaba göre demokratik olarak iyi yönetişimin temel ilkeleri tanımlanmış ve bu kapsamda katılımcılık için; uygulamaların kalitesinin kapsam belirleme aşamasından uygulamanın sonuna kadar geniş katılımın sağlanması ile mümkün olabileceği bildirilmiştir.

İyi yönetişimin değerlendirme boyutlarının ilki katılımdır. Yapılacak faaliyetle alakalı mümkün olduğunca çok aktöre ulaşmak ve onları katılım aracılığıyla karar alma süreçlerine dahil etmek alınacak kararların etkilerini farklı boyutlarıyla ele almayı sağlayabilir. Netice olarak, yapılacak faaliyetlerin olumsuz çıktılarının olabildiğince azaltılmasına imkân sağlanabilir (Firidin ve Uzun, 2018).

Katılım süreçlerinin iyi yönetim çerçevesinde etkinliğini sağlamak için; demokratik süreç, heterarşi, etik, içtenlik ve iletişimin bulunması gerektiği vurgulanmıştır. Demokratik süreç karar alma süreçlerine katılımın sağlanabilmesi açısından temel teşkil edebilecek bir ilkedir. Bu anlamda katılımın sağlanabilmesi açısından düşünsel bir arka plan olarak da görülebilir. Heterarşi katılım sürecinde aktörlerin konumlarının belirlenmesi açısından önem arz etmektedir. Etik ve içtenlik ilkeleri, sorun çözmeye odaklı ve yapılacak faaliyetin herkes için daha yararlı hale getirilmesi adına uyulması gereken ilkelerdir. Aksi halde, bunların dışında farklı olarak kişisel planların ve siyasi-ideolojik ve ekonomik amaçların gerçekleştirmeye yönelik hedefler dâhilinde hareket etmek, iyi yönetim süreci olumsuz yönde etkilenebilecektir. İletişim ilkesi ise yönetim aktörleri arasındaki görüş alışverişinin sağlıklı olabilmesi açısından dikkat edilmesi gereken bir ilke olarak ifade edilebilir (Firidin ve Uzun, 2018). Çevresel karar verme konularında farklı aktörlerin katılımı ile ortaklaşa olarak sürdürülen yönetimin ifadesi olan yönetim toplumun farklı kesimlerinin karar vermede katılımı olarak ifade edilebilir. Buradan hareketle demokratik bir yönetim şeklinin benimsenmesinde katılım kavramının önemi üzerinde de durulması gerekmektedir. Çevresel konularda karar vermede katılım uygulamalarının en çok önem kazandığı konulardan biri de ÇED'dir.

Modern dünyada artan demokratikleşme eğilimi, beraberinde yönetim anlayışında radikal değişiklikler getirmiştir. Bu değişikliklerin başında katılımı merkeze alan “yönetişim” gelmektedir. Yönetişim, yönetim sürecinin yöneten yönetilen ikilisinin dışında tüm paydaşların katılımı ile gerçekleşmesini ifade eden katılımcı bir süreçtir. Yönetişimde devlet, özel sektör, STK'lar, halk ve konunun uzmanı kişiler yönetim sürecini birlikte yürüterek nihai kararları almaktadırlar. ÇED sürecinde gerçekleştirilen halkın katılımı toplantısı tüm kesimlere açık olması ve katılımcıların toplantıda söz hakkının bulunması gibi demokratik uygulamalara yer verdiği için bir tür yönetim örneği olarak değerlendirilebilir.

1.2. Araştırmanın Amacı, Araştırma Soruları ve Hipotezleri

Ülkelerin ÇED konusundaki deneyimleri dikkate alındığında; ÇED kavramının ilk çıktığı yıllarda, kalkınmanın önünde engel olarak görülmesi gibi yanlış bir algı yaygındı. Çevre koruma ve kalkınmanın birlikte düşünülmesi gereğinden hareketle, ilk yıllarda bu yanlış algının oluşmasındaki temel neden; ÇED'in oldukça teknik ve karmaşık bir süreç olması nedeniyle kamu kurumlarının şeffaflıkta; halkın ise bilgi almada eksiklikler yaşamasıdır. Bu durumun, süreçte taraflar arası güvensizliklere neden olduğu ifade edilebilir. Sürecin objektif yönetimi; tüm paydaşların karşılıklı

istek ve önerilerini açıklaması ve bunların ÇED kararının alınmasında yönlendirici olması ile anlam kazanacaktır. Bu durum ÇED sürecinde katılımcılığın etkin yürütülmesinin önemini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada; Türkiye’de 1993 yılından bu yana uygulanan ÇED sürecinin kalite ve güvenilirlik düzeyinin belirlenmesinden en önemli aşamalarından olan halkın katılımının etkinliğinin belirlenmesidir. Bu temel amaçla beraber, nihai sonuca ulaşan seçilmiş örnek ÇED raporlarının halkın katılımı süreçlerini inceleyerek konuyla ilgili sorunların ve bu sorunlara yönelik çözümlerin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Tez çalışmasında; konuyla ilgili olarak günümüze kadar yaşanan süreç kapsamında 6 temel araştırma sorusu belirlenmiştir. Bu sorular çerçevesinde ise; çalışmanın hipotezleri ortaya konulmuştur.

Araştırma Sorusu 1: Halkın katılımı süreçlerinin, ÇED’in çevre sorunlarını önlemedeki etkinliğine, katkısı nedir?

Hipotez 1: Katılımcılık tüm paydaşlarla sağlanması durumunda ÇED süreçlerinin etkinliğini arttırmaktadır.

Araştırma Sorusu 2: Türkiye’de ÇED süreçlerinde uygulanan halkın katılımının toplumun farklı kesimlerindeki algısı nasıldır?

Hipotez 2: Türkiye’de 30 yıldan fazla süredir uygulanan ÇED sürecindeki halkın katılımı aşaması, halkın çevre bilincinin artmasına paralel olarak her geçen yıl daha güçlü bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Araştırma Sorusu 3: Türkiye’de ÇED süreçlerinde katılımcılık düzeylerini hangi faktörler etkilemektedir?

Hipotez 3: Türkiye’de ÇED süreçlerinde halkın katılımına, kurumsal yönetim ve halkın sosyo-ekonomik durumu etkilidir.

Araştırma Sorusu 4: Türkiye’de farklı sektörlere uygulanan ÇED süreçlerinde halkın katılımının etkinliği belirlenebilir mi?

Hipotez 4: Yasal ÇED uygulamalarında, halkın katılımı sürecinin tüm aşamaları ve kullanılan materyaller nicel ve nitel veri analizi gibi farklı tekniklerle değerlendirilerek, katılım sürecinin etkinliği belirlenebilir.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

ÇED süreçlerinde halkın katılımının etkinliğinin değerlendirildiği, yaşanan sorunların araştırıldığı ve çözüm önerilerinin geliştirildiği ülkemizde ve yurt dışında kayda değer düzeyde bir yazın mevcuttur. Bu tez çalışmasının kapsamında ilgili yazın incelemesi iki aşamada yürütülmüştür. İlk olarak; ÇED süreçlerinde halkın katılımı konusunu irdeleyen çalışmalar incelenmiştir. Bu kapsamda; ÇED sürecinde katılımcılığın kuramsal çerçevesi, uygulama, değerlendirme aşamaları ve farklı sektörlere ait uygulama örnekleri ile halkın katılımı sorunsalının değerlendirilmesi ve irdelenmesini kapsayan çalışmalar yer almaktadır. İkinci olarak; ÇED sürecine halkın katılımının hukuksal boyutunu irdeleyen çalışmalar incelenmiştir.

2.1. ÇED Sürecine Halkın Katılımı Uygulamaları ile ilgili Çalışmalar

Andre ve ark. (2006), halkın katılımı ile en iyi uygulama ilkeleri çerçevesinde, kalkın katılımı ile ilgili uygulama ilkelerinin teşvik edilmesini amaçladıkları araştırma makalelerinde; öncelikle ÇED sürecinde halkın katılımının önemi vurgulanmış ve uygulama ilkeleri açıklanmıştır. Ayrıca halkın katılımının iyi yönetim için esas olduğu ve yerel toplulukları güçlendireceği belirtilmiştir. Etki değerlendirme sistemlerinde çağdaş halkın katılımının nasıl olması gerekliliği de aşağıda verildiği gibi özetlenmiştir:

- Konuyu iyi anlamaya uyarlanmış, bilgilendirici ve proaktif olmalıdır: Halkın hayatlarını ve geçim kaynaklarını etkileyebilecek yatırımlarla ilgili erken ve anlamlı bir şekilde bilgilendirilme hakkına sahip olduğu unutulmamalıdır. Halkın anlayabileceği şekilde sade ve basit bir anlatımla gerçekleştirilmelidir.
- Uyarlanabilir ve iletişimsel olmalıdır: Halkın demografik özellikleri, farkındalıkları, gücü, değerleri ve ilgi alanlarına göre heterojen olduğu kabul edilmelidir.
- Kapsayıcı ve eşitlikçi olmalıdır: Yerli halklar, kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve yoksullar dahil olmak üzere daha az temsil edilen grupların da katılımı veya çıkarlarının savunulması teşvik edilmelidir. Sürdürülebilirlik perspektifinde mevcut ve gelecek nesiller arasında eşitlik hedeflenmelidir.
- Eğitici olmalıdır: Karşılıklı saygı ve tüm ÇED paydaşlarının değerleri, çıkarları, hakları ve yükümlülükleri ile ilgili katkıda bulunmalıdır.
- İşbirliğini teşvik edici olmalıdır: Sürdürülebilir kalkınmayı teşvik eden ve destekleyen bir karara yönelik, yatırım teklifinin genel bir kabulüne ulaşmanın yanı sıra, çatışan görüşler de dâhil edilmelidir.
- Atfedilebilir olmalıdır: Halkın katılımı sürecinin sonuçları hakkında paydaşlara raporlama ve geri bildirim dahil olmak üzere, özellikle girdilerinin karar verme sürecine nasıl katkıda bulunduğu bildirilmelidir.

Öztürk (2007), “Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecine halkın katılımı: AHP Tekniği ile Bir Uygulama” başlıklı yüksek lisans tezinde; yöntem olarak kütüphane araştırması, internet üzerinden kaynak taraması, görüşme ve anket yollarına başvurmuştur. Birinci bölümde, ÇED ile ilgili temel kavramlar ve hukuksal temele yer verilmiştir. Öncelikle kavram hakkında teorik bir açıklamaya tarihçe ve ilkelere yer verilmiş, alt bölümlerde ise, ÇED kavramına dair yönetmelik ve akış şemasına değinilmiştir. İkinci bölümde ÇED süreci ve bu sürece halkın katılımı konusu işlenmiştir. Bu bağlamda, halkın katılımının ne olduğu, kimlerin yer alması gerektiği ve halkın katılımı neticesinde ortaya çıkabilecek olan kazanımlar yer almaktadır. Üçüncü bölümde Analitik Hiyerarşi Prosesi Tekniği ile ÇED sürecine dair bir anket uygulamasına yer verilmiştir. Öncelikle Analitik Hiyerarşi Prosesi Tekniği teorik olarak açıklanmış, daha sonra halkın katılımına uygulanması gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda halkın katılımının hedefleri aşağıda belirtildiği gibi açıklanmıştır:

- İlgi uyandıran önemli konuların halka tanıtılması,
- Halkın algılamasının hedeflenmesi,
- Yerel uzmanlık ve bilginin dahil edilmesi,
- Mümkün olan alternatiflerin/seçeneklerin tanımlanması,
- Proje tasarımının ilk başlarında, faaliyetten etkilenecek grupların çalışmalara katılmış bulunduğundan emin olmak ve dokümanların gözden geçirilmesidir.

Çalışmanın sonucunda; halkın katılımından elde edilecek kazançlar; sürdürülebilir kalkınma, çatışmaların yönetimi, halkın muhalefetine azaltılması ve projenin anlaşılması, halkın istek ve önerilerinin erken aşamalarda bilinerek önlemlerin alınması ile ilerleyen dönemlerde zaman ve para açısından ekonomik kazançların sağlanması, projenin sahiplenilmesi ve siyasi güvenilirliğin artması olarak sınıflandırılmıştır.

Yücel (2009), ÇED Raporlarının AB Kalite Standartlarına göre çözümlenmesi konulu doktora tez çalışmasını, Sinop-Boyabat Devlet Yolu ve Gölpazarı-Taraklı Devlet Yolu projeleri örneğinde yürütmüş katılım ilkesi ile ÇED sürecini açıklamış ve katılım ilkesinin uygulanmasının kolaylaştırılması kapsamında Aarhus Sözleşmesi’nin önemini belirtmiştir. ÇED sürecinde halkın katılımının amacının karar verme sürecinde farklı grupların görüşlerinin göz önüne alınarak ÇED’in kapsam, etkinlik ve niteliğini artırılması yönünde etkili olduğu belirtilmiştir. Ayrıca yerel halkın kendi çevrelerini o bölgeye yabancı olan uzmanlardan daha iyi tanıdıkları ve bildikleri için önemli konuların, süreç içerisinde incelenmesini sağlayabileceklerini belirtilmiştir. Katılım sürecinin, ÇED sürecinin en erken aşamasında yapılması ve kapsamlaştırma, taslak raporun hazırlanması, raporun incelenmesi, nihai hale getirilmesi ve inceleme-denetlemenin süreç boyunca tekrarlanması gerekliliği de belirtilmiştir. Halkın katılımı sayesinde karar verme süreci daha açık, şeffaf ve çıkar gruplarının isteklerinden uzaklaşmış şekilde yürütüldüğü belirtilerek; halkın yanlış

anlamalarının önüne geçerek yatırımı kabullenme ve tartışmaları çözmede etkili olduğu konusu üzerinde durulmuştur.

ÇED sürecinde, halkın sürece etkin katılımının sağlanabilmesi, halkın projenin çevresel etkileri ve etkilere karşı alınacak önlemler konusunda bilgi ve belgelere ulaşması ile ilişkilendirilmiştir. Ülkemizde ÇED sürecinde yapılan halkın katılımı toplantıları katılım sürecinden bekleneni karşılamadığı belirtilmiştir. Özellikle ekonomik ve sosyal şartlar, halkın katılımı toplantısını iş bulma toplantısına veya kamulaştırmanın hangi arazilere yapılacağıyla ilgili bilgi alma merkezine dönüştürmektedir. Toplantıda, halkın bir kısmı görüşlerini söylemek istememekte veya yetkili Bakanlık veya İl Müdürlüğü temsilcileri tarafından tutulan tutanaklara başlarına bir şey gelir korkusuyla imza atmak istememektedirler. Ayrıca halkın katılımı toplantısına katılan yerel halkın ÇED'i bilmemesi toplantının amacına ulaşmamasına sebep olmaktadır. ÇED sürecinde yer alan halkın katılımı toplantısında görüşlerini sözlü bile ifade edemeyen halkın ÇED raporlarını inceleyip nasıl görüş bildireceği de merak konusudur. Ayrıca, ülkemizde hazırlanan ÇED raporların da halkın anlayacağı dilde teknik olmayan özetin yer almaması halkın katılımı sürecini zorlaştırmaktadır. ÇED raporları, proje onaylanmadan önce projenin yol açacağı sonuçlarla ilgili karar vericilere bilgi sağlamaktadır. Karar vericilerin teorik olarak tarafsız olacakları kabul edilmekte, fakat politik gerçeklerin bir projenin geleceğini değiştirebileceği belirtilmiştir.

Nadeem ve Fischer (2011), Pakistan'da ÇED'e etkin halk katılımı için bir değerlendirme çerçevesi üzerinde çalıştığı makalelerinde; Punjab eyaletinden seçilen dört proje için ÇED'e halkın katılımının performansını; kamuya açık oturumlara katılanlar; yani Çevre Koruma Ajansı (EPA) Punjab'ın ilgili yetkilileri, proje savunucuları, ÇED danışmanları, akademisyenler ve STK temsilcilerinin yanı sıra katılmayan doğrudan etkilenenler de dahil olmak üzere farklı gruplara ait toplamda 160 kişi; tabakalı rastgele örnekleme tekniği kullanılarak görüşmeler yaparak farklı nitelikler açısından değerlendirmiştir. Pakistan için, potansiyel olarak diğer gelişmekte olan ülkelerde de kullanılabilir, ülkeye özgü bir değerlendirme çerçevesi oluşturarak profesyonel tartışmaya katkıda bulunmayı amaçlamışlardır. Değerlendirme, paydaşlarla yapılan görüşmelere, ÇED raporlarının incelenmesine ve ayrıca kamuya açık duruşma işlemlerine ve çevresel onay koşullarına dayanmaktadır.

Halkın katılımının ÇED'in asli kalitesi ve nihai karar üzerinde genel olarak zayıf bir etkisi olduğunu ortaya çıkarmıştır. Paydaşların bilgilendirilmesi/davet edilmesi için kullanılan yöntemlerin etkinliği incelendiğinde ise görüşülen kişilerin çoğu kamuya açık duruşmalardan gazeteler aracılığıyla haberdar olmamıştır. Katılanlar ya Çevre Koruma Ajansı tarafından ilgili devlet kurumlarının yetkilisi olarak davet edilmişler ya da meslektaşları/arkadaşları/komşuları aracılığıyla bu konuda bilgi sahibi olmuşlardır. Her durumda görüşülen kişilerin büyük bir kısmı (%90), cami hoparlörleri aracılığıyla duyurular yapmanın, yerel reklam vermenin ve yerel topluluk temsilcilerini bilgilendirmenin, özellikle Punjab Eyaletindeki kırsal alanlardan ve kentsel alanlardan paydaşları davet etmede etkili yöntemler olabileceğini öne sürmüştür. Bilgiye erişim ve

kalite açısından değerlendirildiğinde; tüm projeler için ÇED raporları, (a) proje sahalarının bulunduğu belediyelerin halk kütüphanelerine, (b) Punjab Çevre Koruma Ajansı'nın ofislerine ve (c) projeyi destekleyenlere, proje hakkında yazılı görüş bildirmeleri için davet edildikten sonra yerleştirilmiştir. Görüşülen kişilerin %90'ı paydaşlara yalnızca ÇED inceleme aşamasında değil, ÇED hazırlığı sırasında da danışılması gerektiğini önermiştir. İnsanların, istişarenin endişelerinin kararlara dahil edilmesine yol açabileceği konusunda hala umutlu olduklarını göstermiştir. Çok azı (yaklaşık %10) böyle bir istişarenin ya gereksiz ya da faydasız olduğu görüşündedir. Bir projeye maksimum düzeyde kamu katkısı sağlamak ve olası muhalefeti azaltmak için, yönetici özetinde ve ÇED raporunda sağlanan bilgiler kapsamlı ve paydaşlar için anlaşılır olmalıdır. Pakistan'da ÇED'e halkın katılımının etkinliğini artırmaya yönelik öneriler arasında, ÇED yürütülmeden ve kalkınma projeleri için yer seçimi yapılmadan önce gerçekleştirilmesi gereken daha proaktif bir yaklaşımın uygulanması yer almaktadır.

Morgan (2012), özellikle son 15-20 yıla vurgu yaparak, son 40 yılda ÇED'de kaydedilen ilerlemeyi gözden geçirdikleri makalesinde; halkın katılımı konusunda karşılaşılan sorunların yeni olmadığı erken ve etkili katılımı aşağıdaki konuların önemi üzerinde durulmuştur:

- Planlama, yasal konular ve atık ruhsatlandırma konularında halkın yetersiz bilgisi,
- Halka proje konusunda yetersiz bilgi sağlanması,
- Hukuki danışmanlığa yetersiz erişim,
- Atık bertaraf endüstrilerine karşı duyulan güvensizlikler,
- Yatırım arka bahçemde değil düşüncesi ile yatırımın zararlarını umursamama.

Yukarıda belirtilen sorunların ÇED sürecinde halkın katılımı uygulamalarına ilişkin birçok değerlendirmede bulunduğu; ancak ÇED'deki teorik dönüşü paralel olarak yeni araştırmalar uygulamaların müzakereci demokrasi veya iş birliğine dayalı katılım beklentilerine karşı değerlendirilmesine daha fazla vurgu yaptığı çalışmada belirtilmiştir. Ayrıca halk-diğer katılımcılar ve karar vericiler arasındaki yapıcı ilişkilerin değerlendirilmesi için halkın katılımı uygulamalarının geliştirilmesi ve zengin uygulama fikirlerinin elde edilmesi için vaka çalışmalarına ait değerlendirmelerin önemli olduğu belirtilmiştir. Ayrıca halkın katılımına ait süreçlerin ve uygulamaların geliştirilmesinde sosyal, kültürel ortamların ve geleneklerin etkili olduğu üzerinde durulmuştur.

Çolakkadıoğlu (2013), ÇED süreçlerinde halkın katılımı düzeylerinin irdelenmesi konulu çalışmada; ÇED'in önemli basamaklarından biri olan halkın katılımının ekonomik, sosyal ve çevresel hedeflerin bütünleştirilerek sağlanmasında önemli rol oynadığını belirtmiştir. Bu çerçevede çalışmada ülkemizde çalışmanın yapıldığı tarihte yürürlükte olan 03.10.2013 tarihli ÇED Yönetmeliği'ndeki halkın katılımı süreci, aşama ve olanak tanıdığı katılım düzeylerine göre değerlendirilmiştir. Bireylerin çevre hakkını kullanabilmelerindeki en önemli araçların haberdar

olma, bilgi ve belgelere ulaşabilme ve başvuru hakkı olduğu belirtilmiştir. Halkın katılımı, bir bütün olarak, tamamen ilgili kurumun kontrolünden, halkın kontrolüne uzanan bir süreç olarak değerlendirileceği; bu süreçte halk ve yetkili kurum olmak üzere iki yönlü yaklaşmanın mümkün olduğunun altı çizilmiştir. Dolayısıyla katılım düzeyinin bu aşamasında ilişki tek yönlü olarak oluşturulmaktadır. Katılım düzeyinde bilgilendirme aşamasının bir üstünde danışma aşaması yer almaktadır. Danışma aşamasında yetkili kurum, kendi belirlediği konularda halktan bilgi ve görüş sağlamaktadır. Birlikte karar verme – işbirliği katılım düzeyi, halkın bilgilerini paylaşmak, planlar üzerinde tartışmak ve karar verme süreçlerinin parçası olmak için katıldıkları bir aşamadır. Ancak bu katılım düzeyinde halktan elde edilen bilgi, görüş ve isteklerin tamamı alınan kararlara yansımayaabilmektedir. Birlikte hareket etme-ortaklık katılım düzeyinde ise ortak karar alma sürecine ek olarak alınan kararların uygulanmasında da ortak sorumluluğun halkla paylaşıldığı aşamadır. Son katılım düzeyi olan yetki devri aşamasında ise halk, konu ile ilgili kararların alınması ve yönetiminde tam kontrole sahiptir.

Halkın katılımı ÇED sürecinin farklı aşamalarında ve farklı düzeylerde olduğu ülkelerin yasal düzenlemelerinde belirtilmiştir. Birçok ülkede halkın katılımı genel olarak;

- Halka söz konusu proje ile bilgi verme,
- Halkın proje ile ilgili görüş ve isteklerini toplama,
- Karar verme sürecinde halkın görüşlerini de dikkate alma,
- Nihai ÇED raporunun halkın isteği durumunda temin edebilmesi için yayınlama ve
- Ülkelerin kendi yasal sistemleri kapsamında nihai ÇED raporuna itirazına olanak tanıma konularında sağladığı belirtilmiştir.

Sonuç olarak; halkın katılımı sürece yaygın olarak 4 aşamada gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Halkın ilk katılım aşaması sürecin başlangıç aşamasında ve bilgilendirme düzeyinde oluşturulmuştur. Bu aşamada ÇED sürecinin başladığı konusunda bilgilendirilen halka ayrıca ÇED başvuru dosyasının da yayınlanmasıyla, bilgi ve belgelere ulaşma hakkı ile projeye ilişkin görüş, soru ve önerilerini belirtme hakkı tanınmaktadır.

Mnengwane (2014), Güney Afrika'da halkın katılımının etkinliğini seçilmiş bazı vaka çalışmaları ile incelediği yüksek lisans tez çalışmasında; kapsamlı bir halkın katılımının sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için gerekli olduğu belirtilmiştir. ÇED sürecine halkın katılımının iş birliği, fikir alışverişi, karşılıklı öğrenme gibi iyi bilinen faydalarının yanında; demokrasiyi güçlendirme, hesap verebilirliği arttırma, süreç kalitesini iyileştirme, sosyal çatışmaları yönetme, süreç meşruiyetini arttırma, karar vericilere bilgi sağlama, politika uygulama sürecini kolaylaştırma, halkın ihtiyaçlarına cevap vermeyi teşvik etme, topluluğun güçlendirilmesi, dışsalılıklara karşı koruma gibi işlevlerinin bulunduğu belirtilmiştir.

Halkın katılımını etkileyebilecek faktörleri ise eğitim/bilgi eksikliği, paydaşlar arasında iletişim eksikliği, halkın katılımını gerçekleştirebilmek için yetersiz katılım, şeffaflık eksikliği,

paydaş katılımının zamanlaması, hazırlık ve kaynakların eksikliği, taraftarların tutumu, alternatiflerin değerlendirilmesi ve halkın katılımına karşı açılan stratejik davalar olarak belirtilmiştir. ÇED sürecinin farklı aşamalarında; halkın katılımının hedefleri belirlenmiştir.

Halkın katılımının etkinliğinin belirlenmesi kapsamında; halkın ne zaman ne yapması gerektiğinin, doğru halkın tanımlanmasının, halkı daha duyarlı hale getirebilmek için kullanılan tekniklerin, katılım faaliyetlerinin değerlendirilmesi yani halkın görüşlerinin dikkate alınarak geri bildirimin sağlanmasının önemi üzerinde durulmuştur.

Ökmen ve Demir (2015), Türkiye’de katılımcı Çevresel Etki Değerlendirmesini Uşak İli örneğinde inceledikleri araştırmalarında; karar vermede katılımcılara proje hakkında bilgiler sunarak katılımı ve şeffaflığı arttırma, çevre üzerinde olası etkiler hakkında bilgi alışverişinde bulunma, farklı grupları sürece dahil ederek önerinin desteğini arttırma, çelişkileri ortadan kaldırma ve çevreye olumsuz etkileri olabilecek projelerin yatırıma dönüştürülmesini engellemek gibi ÇED sürecinde katılımı destekleyici etkileri bulunduğunu belirtmişlerdir. Çalışmanın takip eden bölümünde; Uşak İl Çevre Müdürlüğü yetkilileri, TEMA Vakfı Uşak İl Temsilcisi ve Uşak Çevre Gönüllüleri Derneği Başkanı ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular, aşağıda ele alınmaktadır.

Çevre İl Müdürlüğü’nde yapılan görüşmelerden elde edilen bilgilere göre, Uşak ilinde halkın katılımı toplantıları, kırsal alanda yapılacak yatırımlar için genellikle köy kahvesinde veya köy odasında, kentsel alanda yapılacak yatırımlar için ise çeşitli kamu kurumlarında (örneğin okul, İl Özel İdaresi toplantı salonu gibi) yapılmaktadır. Halkın katılımı ile ilgili duyurular bir ulusal gazete ve bir yerel gazetede ilan edilmekte, ayrıca İl Çevre Müdürlüğü’nün talebi üzerine Valilik ve kaymakamlıktaki panolara asılmaktadır. Buna ilaveten, söz konusu projeyi öncelikle ilgilendiren yerleşim birimlerinde de yerel yönetim (örneğin Muhtarlık) tarafından ilan edilmesi sağlanmaktadır. Uşak ilinde çevreyle ilgili en etkili ve faal STK’lar TEMA Vakfı Uşak Temsilciği ve Uşak Çevre Gönüllüleri Derneği’dir. Ancak her iki STK da bugüne kadar hiçbir ÇED halkın katılımı toplantısına katılmamıştır, hatta toplantılardan haberdar dahi olmamışlardır. STK yetkilileri bu durumu yeterince duyuru yapılmamasına bağlamaktadır. Çevre ve Orman İl Müdürlüğü ve Valiliğin ÇED ile ilgili olarak yönetmeliğin 4. md. belirtilen duyuru yöntemlerinin yeterli olmadığı görüşü hâkimdir. ÇED halkın katılımı toplantıları ile ilgili duyurular Valilik binasında ve ilgili köyün muhtarlığında askıda ilan edilmektedir. Bundan dolayı STK’ların bu toplantılar hakkında zamanında bilgi sahibi olması kolay olmamaktadır. Yalnız altın madeni ile ilgili toplantılara yoğun katılım olmuş, hatta süreç yargıya intikal etmiş ve maden 2009 yılında faaliyetlerini durdurmak zorunda kalmıştır. Diğer taraftan, halkın katılımı toplantılarına katılan vatandaşların büyük çoğunluğu, bu toplantıları köyleri için yatırım talep etmeye dönük bir araç olarak görmektedir. Genellikle köy muhtarının da köylüleri örgütlemesi sonucunda halkın katılımı toplantılarına köye yol, okul, kanalizasyon gibi altyapı ve üstyapı hizmetlerinin getirilmesine dair talepler dile getirilmekte, ancak ilgili projenin çevreye etkisi hakkında fazla görüş beyan

edilmemektedir. Bu çerçevede Uşak ilindeki ÇED'e halkın katılımının amacına tam olarak hizmet etmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Özkaynak (2015), Etki değerlendirmesinin neden ve nasıl başlıklarında incelediği çalışmasında; toplumsal refahın ve bu refahın dağılımının ekonomik, sosyal ve ekolojik olmak üzere üç boyutu olduğunu ve bu boyutların her birinin yerinin farklı olduğunu ve birbirlerini ikame edemeyeceğini söylemek mümkündür. Buradan hareketle ve teorik bir bakış açısıyla, projelere ilişkin kararlarda yaşanan sorunların/çatışmaların aslında temelinde bu üç refah boyutundan ekonomik refahın ön planda tutulması yatmaktadır. ÇED uygulamaları bağlamında bakıldığında, ÇED fayda-maliyet analizinin basit bürokratik bir parçası gibi düşünüldüğünde ve süreç sağlıklı işlemediğinde, ekonomik fizibilitesi geçer not alan yatırımların toplumdaki sosyal ve ekolojik refaha ilişkin sonuçları göz ardı edilebilmekte veya sosyal ve ekolojik refah bileşenlerinin ekonomik refah ile ikame edilebileceği varsayılmaktadır. Bir proje için ÇED hazırlanırken yatırımın toplumdaki tüm paydaşlara olası olumsuz etkileri düşünülmeli; tüm refah boyutları bütünsel olarak dikkate alınmalı ve yatırımın sonuçları şeffaf bir şekilde masaya yatırılmalıdır. Etki değerlendirmenin en etkin şekilde yapılabilmesi için öncelikle değerlendirmenin amacı doğru tanımlanmalı; projenin etkilerinin inceleneceği ölçeğe (global, ulusal, yerel gibi) ve dikkate alınacak süreye (kısa, orta, uzun vade gibi) şeffaf bir şekilde karar verilmeli; değerlendirmede ele alınacak boyutlar ve etkiler ile bunlara ilişkin varsa önceliklendirmeler iyi düşünülmelidir. Bu yaklaşım, ÇED'e ilişkin teorik mevzuata hakim olup, teknik bir mekanizmayı uygulamanın çok ötesinde, sosyo-politik bir yaklaşımı da beraberinde getirir. Ölçeğe, süreye, ele alınacak etkilere ilişkin tercihler yapılırken farklı toplumsal paydaşlardan -kamudan, özel şirketlerden, yerel halktan ve STK'lardan- katkı alınması ve farklı kesimlerin sürece en başından dahil edilmesi sağlıklı bir ÇED'in olmazsa olmazıdır. Ayrıca, farklı paydaşların ve ölçeklerin mevcudiyetinin vurgulanması, projenin hangi kesim ve ölçekler için cazip olduğunu anlamakta faydalıdır. Kriter ve gösterge seçiminde şeffaf olunması, mümkünse değerlendirme ekibinde akademiden, sivil toplumdan, kamu ve özel sektörden farklı grupların yer alması, değerlendirmenin nesnelliğini destekleyecek farklı paydaşların değerlendirmeye katkı yapmaları çok önemlidir. Etki değerlendirme sürecinin bütüncül, katılımcı, saydam ve çok disiplinli bir süreç olduğu unutulmaması gerektiği vurgulanmıştır.

Say ve Herberg (2016), ÇED'e göre daha üst ölçek bir etki değerlendirme sistemi olan Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD) sürecine halkın katılımının etkisini inceledikleri çalışmalarında, SÇD uygulamalarında etkili katılımın nasıl sağlanabileceğini araştırmışlardır. Çalışmada somut faaliyetlere uygulanan etki değerlendirme çalışmalarının etkinliğini analiz edecek bir deneyim süresi yaşandığı, ancak politika, plan ve programa uygulanan SÇD için de kalite ve etkinlik çalışmalarının önemine vurgu yapılmıştır. Çalışmada, katılımcılığın temel ilkeleri ve SÇD'nin performans kriterleri ilişkilendirilmiştir. Çalışma kapsamında SÇD süreçlerinin kalitesini

arttıran temel unsurlardan biri olan halkın katılımının, sürecin hangi aşamalarında nasıl katkılar sağlayacağı belirtilmiştir.

Yücel ve Çolakkadıoğlu (2016), Basında ÇED konulu çalışmalarında; ÇED ve çevre mevzuatında belirtilen konuların basında “Söylem ve Eylem” olarak nasıl ele alındığını örneklerle anlatmış; basında yer alan ÇED haberlerinin ülkemizdeki ÇED sürecine etkilerini değerlendirmişlerdir. Çalışmada hem basının ÇED’e yaklaşımı hem de basının ÇED’e yaklaşımının ÇED sürecine etkileri örneklerle değerlendirilmiştir. Söz konusu örnekler kapsamında son yıllarda basında en çok yer alan ÇED haberlerinden ‘Cerattepe’ örneği tartışılmıştır. Çalışmanın materyalini 1993 tarihinden 2016 yılına kadar ÇED ile ilgili yazılı ve son yıllarda sanal basında çıkan 184 adet haber oluşturmaktadır. Üç temel aşamada oluşturulan çalışmada; ÇED ile ilgili söz konusu haberler yıllara göre değerlendirilerek, basının ÇED’i haber olarak görme süreci araştırılmıştır. Söz konusu haberler; ÇED Yönetmeliği/listeleri/uygulamaları, ÇED raporu tanıtımı/bilgilendirme, ÇED eğitimi, ÇED personeli, halkın katılımı duyurusu, halkın STK’ların itirazı ve mahkeme kararları/süreci olmak üzere sınıflandırılarak değerlendirilmiştir. İkinci aşamada; özellikle son yıllarda ÇED konusunda basında en çok haber yapılan konu olan Cerattepe örneği basında yer alma süreci kapsamında tartışılmıştır. Üçüncü aşamada ise hem basının ÇED’e yaklaşımı hem de basının ÇED’e yaklaşımının ÇED sürecine etkileri değerlendirilmiştir.

Aydinol (2016), Türkiye’de Hidroelektrik Santrallerine uygulanan ÇED sürecinin etkinliğinin değerlendirildiği yüksek lisans tez çalışmasında; ülkemizde HES projelerine uygulanan ÇED sürecinin etkinliği ve ÇED raporunun kalite düzeyinin nicel yöntemlerle belirlenmesi ve karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi amaçlamış; ÇED’in kavramsal olarak hedeflediği temel ölçütler doğrultusunda belirlenecek olan etkinliğin arttırılmasına yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Çalışma sonucunda; ÇED sürecinin güçlendirilmesi ve etkinliğinin arttırılması için, sürecin tüm paydaşları (proje sahibi, ÇED ekibi, onay ve değerlendiren merci, katılımcı taraflar) karşılıklı güven ortamında çalışması gerekliliği belirtilmiş; sürecin şeffaf ve objektif olması kadar, raporların güvenilir bilgiler içermesi ve kalitesinin sürdürülebilir kalkınma için önemli olduğu belirtilmiştir.

Firidin (2017), “Türkiye’de HES Sürecinin İyi Yönetişim İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Doğu Karadeniz Örneği” başlıklı doktora tezinde; örnek olay yöntemi kullanarak nitel araştırma teknikleri uygulamıştır. Bu kapsamda çalışmanın amacı; Doğu Karadeniz’de (Artvin, Rize, Trabzon, Giresun ve Ordu İlleri) STK’lar ve yerel halkın HES’lere karşı olma nedenlerini iyi yönetim ilkelerinin uygulanmaması ekseninde ilişkisini ortaya koymak ve çözüm önerileri geliştirmek olarak belirtilmiştir. HES sürecinde karşılaşılan sorunların anlaşılabilmesi için bu süreçteki uygulamalarda görülen sorunların yönetim bilimi açısından tespiti, analizi ve çözüm önerileriyle beraber uygulamaya katkı sağlaması da amaçlanmıştır.

Bek (2018), Çevresel Etki Değerlendirmesi Sürecine Halkın Katılımı Sorununu Çanakkale İli Termik Santraller örneğinde ele aldığı doktora tezinde ÇED sürecinde yönetişimin uygulanıp

uygulanmadığını ve halkın katılımını tespit etmek için nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniğini kullanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde kavramsal ve tarihsel arka plan tespit edilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde Türkiye’de çevre sorunları incelenmiştir. Daha sonra Türkiye’de çevre mevzuatının gelişimi ile birlikte ÇED süreci ve halkın katılımı aktararak Türkiye’de ÇED sürecinin açıklanması hedeflenmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise kısaca Çanakkale’nin demografik, tarihi ve coğrafi özellikleri verildikten sonra Çanakkale’deki termik santraller hakkında bilgi verilmiştir. Son olarak halkın katılımı probleminin tespiti için yapılan araştırmanın verilerine yer verilmiş ve yeni yönetim odaklı bir ÇED modeli oluşturulmuştur.

Hasan ve ark. (2018), Hükümet ve hükümet dışı kurumların yürüttüğü projelerde ÇED sürecine halkın katılımını karşılaştırmalı olarak Bangladeş örneğinde altı bölüme ayırarak inceledikleri makalelerinde; birinci bölümde, makalenin bağlamını, sorusunu ve argümanını betimlemek için bir arka plan sunulmuştur. Bir sonraki bölüm, etkili halkın katılımı, bir ÇED çalışmasındaki önemli katılım faaliyetleri, üçüncü dünya ülkelerinde ÇED’de halkın katılımı uygulaması ve dünya çapında ÇED çalışmalarında STK’ların rolleri hakkında literatürleri içermektedir. Üçüncü bölüm, değerlendirme çerçevesinin, vaka çalışması yönteminin ve veri toplama tekniklerinin kapsamlı bir şekilde açıklandığı bir metodoloji sunmaktadır. Devlet ve STK tarafından yürütülen projelerdeki ÇED’lerde halkın katılımı uygulamaları sırasıyla dördüncü ve beşinci bölümlerde değerlendirilmektedir. Son olarak, altıncı bölümde, araştırma bulguları eleştirel bir şekilde analiz edilmiş ve sonuç açıklamalarıyla tartışılmıştır.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2019), ÇED Çalıştayı sonuç bildirgesinde; halkın katılımını bir etki değerlendirmenin planlama, karar alma, izleme ve değerlendirme süreçlerine halkı dahil etmek ve onlara danışmak için genel olarak kamu kurumları, özel sektör kuruluşları veya şirketler tarafından uygulanan organize, sürekli, iki yönlü bir iletişim süreci olarak tanımlamıştır. Halkın katılımı terimi, her zaman tek taraflı bir bilgi akışı değil, projeyi uygulayanlar ve bu projeden etkilenen halk arasında iki yönlü bir iletişim süreci anlamına gelmesi gerektiği vurgulanmıştır. Halkın katılımı sürecinin daha etkin hale getirilmesi ve bu kapsamda paydaş katılım planı hazırlanması, projelerin sosyal etkilerinin ÇED sürecinde daha fazla irdelenmesi, ÇED sürecine katılan tüm paydaşların etkinliğinin artırılmasına yönelik eğitimlerin verilmesi, halkın çevresel bilgiye erişimine yönelik araçların kullanımının artırılması önerilmiştir. ÇED sürecinde halkın katılımı ve SED çalışmaları sırasında aşağıda verilen başlıklarda değerlendirmeler yapılmıştır.

- ÇED sürecinde halkın katılımı süreçlerinin iyileştirilmesi,
- Halkın katılımı planı gerekliliğinin tartışılması,
- Sosyal etkilerin ÇED sürecine dahil edilmesine yönelik ihtiyacın belirlenmesi,

- Yargı kararları doğrultusunda mevzuatta halkın katılımı yönünden teknik ve idari yönden iyileştirme ihtiyacının belirlenmesi ve
- ÇED raporunun kalitesinin artırılması.

Tartışmalarda, kamu kuruluşu temsilcileri halkın katılımı toplantısında sorun yaşandığını ve amacına ulaşmadığını belirtirken, STK temsilcileri halkın katılımının paydaşlara sadece görüş ve öneri bildirme olanağı sağladığı ve tek yönlü süreç olduğu konusuna dikkat çekmişlerdir. Halkın katılımı sürecinde yaşanan sorunlar ise;

- Halkın katılımı sürecinde bilgilendirmenin ve yöntemlerinin yetersiz olması,
- Halkın katılımının tüm projelerde aynı şekilde uygulanması,
- Uyuşmazlıkların çözümünde kurumların yetersiz kalması,
- İnceleme değerlendirme komisyonlarında halkı temsilen bir üyenin bulunmaması,
- Halkın katılımı toplantılarının gerçekleştirilememesi şeklinde özetlenmiştir.

Clarke ve Vu (2021), araştırma makalelerinde paydaş perspektifinden yola çıkarak Vietnam'da ÇED'in etkinliğini değerlendirmişlerdir. Çalışma için Vietnam'daki ÇED sistemiyle doğrudan bağlantılı veya bu sistem hakkında bilgi sahibi ÇED yetkilileri, bağışçılar ve uluslararası STK'lar, Yerel STK'lar ve meslek kuruluşları, şirketler ve danışmanlar ve akademik uzmanlar olmak üzere beş gruptan 46 potansiyel katılımcıya bir tanıtım mektubu ve bir bilgi formu ile e-posta gönderilmiştir. Beş grup ve farklı yetki alanlarında (örneğin il ve yerel yönetim) temsil edilmesini sağlamak için görüşmeciler hem rastgele hem de amaçlı örnekleme yöntemleriyle seçilmiştir. 46 davetten 23 kişi çalışmaya dahil olmayı kabul etmiştir. Sağlık sorunları ve son ÇED sistemi konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları sebebiyle 3 kişi ile görüşilememiş kalan 20 kişi ile yüz yüze görüşülmüştür. Görüşme süresi 40 dakika ile bir saat arasında değişmiştir. Cep telefonuna on sekiz görüşme kaydedilmiş; iki görüşmenin detayları, görüşmecilerin talebi üzerine yazılı notlar olarak belgelenmiştir. Ses kaydı yapılan röportajlar analize hazır nitel veri analizi yazılım programı NVivo 11'e aktarılmıştır. Katılımcılardan Vietnam'ın ÇED sisteminin çeşitli yönlerinin etkililiği hakkında fikirlerini vermeleri ve deneyimlerine dayanarak sistemi iyileştirmek için bazı olası çözümler önermeleri istenmiştir.

Impact Assessment Agency of Canada (2022), Kanada Hükümetinin ÇED'e tabi tüm projeler için planlama aşamasında bir halkın katılımı planını gerekli kıldığı bilgisinden hareketle halkın katılımının nasıl olması gerekliliğini açıklamış ve halkın katılımı planı ile ilgili aşağıdaki gibi bilgiler sunmuştur:

- Planlama aşamasında duyulan görüşleri yansıtan planın hedefleri.
- Etki değerlendirmeye katılmaya ilgi duyduklarını belirten grupların ve bireylerin listesi.
- Grupların ve bireylerin değerlendirmeye katılmak istediklerini nasıl belirttikleri.

- Etki değerlendirmenin aşamalarını ve her aşamadaki katılım fırsatlarını açıklayan bir tablo.

Hangi halkın katılımı tekniklerinin ve araçlarının kullanılacağını belirlerken katılım fırsatının amacını veya hedefini ve halkın nasıl danışılmasını istedikleri konusundaki girdilerinin dikkate alınmasının önemi belirtilmiştir. Etki değerlendirme bağlamında, halkın katılımı için ortak hedefler ise bilgilendirmek, danışmak, dahil etmek veya iş birliği yapmak olarak açıklanmıştır.

EPA (2022), etkin bir halkın katılımı düzeyi için paydaşların ihtiyaçlarını ve koşullarını anlamak amacıyla bir durum değerlendirmesi yapmanın önemi üzerinde durmuştur. Durum değerlendirmesi yoluyla elde edilen bilgiler hem karar vericilerin hem de dış paydaşların ihtiyaç ve çıkarlarına yanıt veren bir halkın katılımı süreci tasarlamaya yardımcı olacaktır. Alınacak karar, ele alınacak konular ve karar sürecinde halkın rolü konusunda ortak bir anlayışa dayalı bir sürece katkıda bulunacaktır. Durum değerlendirmesi ise aşağıdaki şekilde yapılacaktır:

Aşama 1: Amacı, sorunu veya fırsatı netleştirmek olan iç değerlendirme, alınacak karar, mevcut kaynaklar ve halkın katılımı için taahhüt ve sponsor kuruluşun uygun halkın katılımı düzeyine ilişkin beklentileri belirleme.

Aşama 2: Amacı, dahil edilmesi gereken tüm dış paydaşları belirlemek ve paydaşların durumu ve alınacak kararı nasıl algıladıklarını anlamak için halktan öğrenmek olan dış değerlendirme.

Halkın katılımı programı, hem sürecin farklı aşamalarında hem de farklı paydaşlar farklı seviyelerde yer almayı seçecekleri için birden fazla halkın katılımı seviyesini içerebilir. Proje veya karar için seçtiğiniz halkın katılımı düzeyi, proje üzerinde gerçekleştireceğiniz en yoğun veya en yüksek halkın katılımı düzeyidir. Daha düşük seviyeler, özellikle bilgilendirme ve danışma birçok paydaşı barındırabilir. Daha yüksek katılım seviyeleri hem ajansların hem de paydaşların daha fazla çaba göstermesini gerektirir ve bu nedenle genellikle daha az paydaş çeker. Bazen paydaşlar katılmak isteyebilir, ancak fırsatın farkında olmayabilirler. Bu genellikle savunmasız veya ötekileştirilmiş nüfusu olan topluluklarda görülür. Topluluğun işi, topluluğun tüm bölgelerine ulaşmaktır.

2.2. ÇED Sürecine Halkın Katılımının Hukuksal Boyutu ile ilgili Çalışmalar

Alıca (2011), ÇED’i yargı kararları çerçevesinde irdedeği çalışmasında; çevre yönetiminin en önemli araçlarından biri olan ÇED’e ilişkin yasal düzenlemeler ile kurumsal yapılanmaya yer vermiş, uygulamada karşılaşılan sorunları ile konuyla ilgili yargı kararları tartışılmıştır.

Halkın katılımının tanımı, ÇED’e tabi faaliyet hakkında ulaşılmaması beklenen amaç ve hedeflerin belirlenerek, bu hedeflere ulaşmak için katılımı gerekli olan veya katılmaya istekli olan kişi ya da gruplara projeye ilişkin görüş ve bilgilerin verilmesi amacıyla düzenlenecek halkın katılımı toplantısına ilişkin süreci ifade etmek şeklinde yapılmıştır. Bu sürecin, ÇED’in başarıya

ulaşmasında çok önemli olduğu belirtilmiş; faaliyetin etkileyeceği alandaki yöre halkının, faaliyet konusunda görüşlerinin ve rızalarının alınması, yöre halkının temsilcilerine ve ilgili gruplara proje dokümanlarının sağlanmasının gerekliliği vurgulanmıştır. ÇED sürecine etkin halkın katılımı, ancak demokratik koşullarda mümkün olabileceği belirtilmiştir. Bu nedenle ÇED sürecinde, halkın katılımının sağlanması ve halka bilgi verilmesi aşamalarında yöre belediyelerine önemli görevler düştüğü vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra demokratik işleyişe dayanan ÇED uygulamasında halkın katılımının etkinliği ÇED’i başarıya ulaştırabileceği gibi, yerel demokrasinin gelişmesine de katkıda bulunacağı belirtilmiştir.

Filcak (2015), AB’de ÇED’i mevcut mevzuat ve uygulama örnekleri çerçevesinde değerlendirdiği çalışmada; ÇED sürecinde yaşanan zorluklar çerçevesinde paydaşların projenin ilk aşamalarında bile proje planlamacıları ile bölge halkı arasında yaşanan anlaşmazlıkların halkın ÇED sürecine katılımına potansiyel bir engel teşkil ettiğini belirtmiştir. Bu karşılıklı güvensizliğe örnek olarak Slovak Cumhuriyeti’nde meydana gelen Pezinok Davası örnek gösterilmiştir. 2008 yılında düzenlenen depolama iznine karşı çıkan yerel halk, bir avukat ile anlaşarak mahkemeye başvurmuş, mahkeme ise süreçteki ve destekleyici belgelerdeki hataları tespit etmiş ve projenin ÇED kararının geçerliliğini sorgulamaya almıştır. Kararların gizlilik esasına bağlı olarak halka bildirilmemesi de temel hatalardan biri olarak görülmüş ve mahkeme davacı lehine karar almıştır. Sonuç olarak; kamuoyunun sürece verimli bir şekilde dahil edilebilmesi için projenin çalışma yapacağı alanların belirlenmesi, projenin ilgililerinin tespiti ve bunların proje hakkında bilgilendirilmesi için kamu ile paylaşımların yapılması, geri bildirim için makul zaman aralıklarının belirlenmesi, tarihi ve kültürel etkilerin de göz önünde bulundurulması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Aykul (2015), ÇED raporunun tamamen piyasa düzeninde oluşturulduğunu ve yetki belgeli şirketlerin, ekosistemi koruma güdüsünden çok para aldıkları şirkete en az maliyet oluşturacak bir sistem oluşturmaya çalışmakta olduklarını vurgulamıştır. Kamusal bir süreç olması gereken ÇED süreci, tamamen piyasa koşullarında oluştuğu ve bunun mutlaka bir çözümünün bulunması gerektiğini belirtmiştir. Böyle bir sistemde oluşan ÇED raporu, daha başlangıçta tesisten etkilenecek kitlenin gözünde olumsuz bir değer kazanmaktadır. Çalışmanın yapıldığı dönemde yürürlükte olan ÇED Yönetmeliği’nin “Halkın Katılımı” başlıklı fıkrasını değerlendirildiğinde; Md. 9/(1)a numaralı fıkarda “*yörede yayınlanan yerel süreli yayın ile birlikte yaygın süreli yayın olarak tanımlanan bir gazetede toplantı duyurusunun yapılacağı*” düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile “ulusal gazetede yayımlanma” hususundan vazgeçilerek, toplantı o yöreye hapsedilmiş olmaktadır. Ayrıca pek çok yerleşimde yerel gazete ve yayınları takip etmekten çok ulusal gazeteler izlenmektedir. Klasik “ilan hukuku” kapsamında da daima “yerel ve ulusal gazetede ilan yayını” birlikte icra edilmektedir. Bu nedenle önceki yöntem daha doğru olup, terk edilmemelidir. Sonuç olarak; burada tebligat anlamında bir yayımlanma söz konusu olmasa da “ulusal gazetede yayımlanma” hususundan vazgeçilmesi, Anayasa md.74 ve 2872 sayılı Çevre Kanunu md. 30’da

düzenlenmiş bulunan “Bilgi Edinme Hakkı”na aykırı olup, aynı zamanda halkın katılımının da kısıtlanmasına neden olacağından, hukuka aykırıdır. Türkiye’nin iç hukuk sistemine dâhil ettiği ÇED süreci, maalesef geçen yıllar içerisinde başlangıçtaki noktadan geriye doğru gitmiştir. Olumlu yön ise halkın ÇED konusundaki duyarlılığının artması ve birçok hukukçunun ÇED kararları ile ilgili olarak açılan davaları yürütme beceri ve deneyimini kazanmış olmasıdır. ÇED sürecinin en büyük eksikliği ise halkın katılımıdır. Türkiye’nin Aarhus Sözleşmesini henüz imzalamamış olması, bu süreci takdiri ve yönetimi İdare ile yatırımcı şirkete bağlı olan, eksik bir bilgilendirme sürecine dönüştürmektedir.

Gökalp Alıca (2018), Çevrenin korunmasına ilişkin iptal davalarında kişisel menfaat kavramını incelediği çalışmasında; idarenin denetiminin yargı yolu ile sağlanması Anayasa gereği olup, idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu Anayasa’nın 125’inci md. düzenlendiğini belirtmiştir. Yargısal denetimin yapılması Anayasa’nın 56. md. düzenlenen “çevre hakkı”nın gerçekleştirilmesi açısından da önem taşımaktadır. İptal davalarında güdülen amaç, idari işlemlerin hukuka uygunluğunun yargı yoluyla denetlenmesidir. Ancak bu denetlemenin rastgele iptal davası açılmasını önlemek için, idari işlem ile dava açacak kişi arasında “menfaat ihlali” şartı getirilmiştir. Her olay ve davada yargı merciine başvuranın menfaatinin, iptali istenen işlemle ihlal edilip edilmediğinin takdiri de yargı mercilerine bırakılmıştır. Çalışmasında Danıştay’ın pek çok kararında yer verilen “kişisel menfaat” kavramı çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması ile imar uygulamalarına ilişkin uyumsuzluklar kapsamında incelenmiştir. Davanın öncelikle kabulü ve dinlenilebilmesi için, davanın açılması sırasında ve devamı süresince var olması gereken bir usul ve şekil şartı olarak kabul edilen “kişisel menfaat ihlali” kavramı farklı davacılar yönünden yargı kararlarına dayanılarak tartışılmıştır. Bu konu ayrıca, Çevre Kanunu ve Aarhus Sözleşmesi çerçevesinde incelenmiştir.

Olca (2020), İdare Hukuku Boyutuyla Çevresel Etki Değerlendirmesi konulu doktora tezinde; halkın karar süreçlerine etkin şekilde katılımına olanak sağlayan bu yönüyle iyi yönetim ilkesini idare hukukuna yansıtma gücüne sahip olan ÇED kavramının doğuşu, hukuki dayanağı, idare hukuku içindeki yeri, idari usul olarak uygulanışı, idari yargıya yansımaları, yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri incelenmiştir.

Çalışmanın sonucunda; ÇED sürecinde elde edilen bilgiler projeye onay verecek idari makamın kararı üzerinde etkili olacağı; ÇED, projenin uygulama aşamasının da izlenmesi ve kontrolünü öngörmektedir. Halkın katılımı ve idari karar üzerindeki etkisi ÇED’in idare hukukuna kazandırdığı bir özelliktir.

Yurtcanlı (2021), Türkiye’de ÇED mekanizmasının 28 yıllık serüvenini incelediği makalesinde halkın katılımı konusunun süreci demokratikleştiren ve bireylerin yaşamlarını etkileyecek faaliyetler konusunda bilgi ve söz sahibi yapan halkın katılımı olduğu vurgulanmıştır. ÇED’i oluşturan kurucu aşamalarda bile kolaylıkla indirgemeci anlayışın benimsenmesi ve benzer tutumun 28 yıllık uygulama serüveninde farklı şekillerde sık sık karşımıza çıkması sistematik şekillerde değişikliğe uğrayan ÇED mekanizmasının; yatırımcı açısından bürokratik bir süreç,

halk açısından “mış gibi” bir katılım aracına, idare açısından ise doğanın neoliberalleştirilmesi sürecine dönüştürüldüğü belirtilmiştir.

Halkın katılımının, halkın yatırım hakkında bilgilendirilmesi toplantısı olarak işlev görmesinin ve teknik olmayan özetin teknik dil ile sadeleştirilmeden rapordan kes-yapıştır şeklinde yapılmasının sonucunda oluşan durum da belirtilmiştir. Katılımın tamamlayıcı koşulu olan etkili başvuru hakkıyla ilgili karşılaşılan; yargıya erişimde karşılaşılan yüksek harç ve bilirkişi ücretleri, ivedi yargılama usulünün kabul edilmesi, ÇED süreci ve Bakanlığın nihai kararına karşı yürütmeyi durdurma kararı verilmesinin zorlaştırılması, üstün kamu yararı tartışmalarının önünü kesecek şekilde yerindelik denetimi yasağının katı yorumlanması, çevre lehine verilen yargı kararlarının yatırımcı açısından doğan sonuçlarını hafifleten 2009/7 sayılı ÇED Yönetmeliği Uygulamaları Genelgesi’nin varlığı ve mahkeme kararlarının gereklerinin yerine getirilmemesi katılım hakkının etkililiğinin sorgulanmasına neden olduğu belirtilmiştir.

Sonuç olarak; katılımın haktan ziyade bir lütuf gibi algılandığı belirtilmiştir. Süreç içerisinde toplumda tartışma yaratan kimi düzenlemelerin yargı yoluyla veya doğrudan Bakanlığın takdiri ile değişikliğe uğrasa da son yirmi yılda ÇED yatırım kararı alınsın mı sorusunu değil, yapılmasına karar verilen yatırımın nasıl meşru hale getirilmesi sorusuna cevap aranan mekanizma olarak işletildiği belirtilmiştir.

Topaç (2022), Kastamonu İlinde Farklı Sektörlerdeki Projelerin Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Nihai Raporlarına Açılan İdari Yargı Kararlarının İrdelenmesi konulu yüksek lisans tezinde; Kastamonu İli sınırları içerisindeki ÇED raporları ve bu raporlar ile ilgili verilen ÇED kararlarının sektörel dağılımı gösterilerek herhangi bir sebeple iptal edilen (mevzuat gereği, mahkeme kararı) ÇED kararları tespit edilmiştir. Kastamonu İli sınırları içerisindeki projeler için açılan idari yargı süreçlerine ilişkin; 66 ÇED raporu içinde mahkemeye taşınan 4 ÇED raporu özelinde verilen başvuru dilekçeleri, dilekçelerde iddia edilen hususların nihai ÇED raporundaki karşılıkları, mahkemece atanan bilirkişilere ait bilirkişi raporları ile mahkemelerin vermiş olduğu nihai kararlar irdelenmiştir. Elde edilen bulgular neticesinde mahkeme sürecinde atanan bilirkişi raporlarındaki tespitlerin ÇED kararı iptal gerekçesi olarak mahkeme kararını doğrudan etkilediği, dolayısıyla ÇED süreçlerinde tarafsız uzmanların yer alması gerektiği tespit edilmiştir. Bunun yanında iptal edilen ÇED kararlarına yakın veya etki alanında milli park, milli park tampon alanı, ekoturizm alanları, yaban hayatı koruma/ geliştirme merkezleri vb. bulunduğu tespit edilmiş, bu alanların varlığının ise direkt iptal gerekçesi oluşturabileceği ortaya konmuştur. Bu tespitten yola çıkarak korunan alanlara yakın mesafelerdeki yapılması planlanan projeler için ÇED süreci etki alanı çalışmaları titizlikle yürütülmesi gerektiği, bu özel alanların etkileneceğinin tespiti halinde yatırım için başka yer/alan alternatiflerinin değerlendirilmesi gerektiği önerilmiştir. Ayrıca çalışma da Nihai ÇED rapor üzerinde havza planları ve kümülatif etki değerlendirmelerin göz ardı edilmemesi gerektiği de belirtilmiştir. İdare Mahkemesi ayrıca kesilecek ağaç sayılarının hatalı bildirildiği ve bu konuda bilirkişilerin belirttikleri miktar ile ÇED raporunda belirtilen miktarın örtüşmediği ve ekosistem inceleme raporları ile peyzaj onarım planlarında da Nihai ÇED raporunda da karşılaşılan eksiklikler karar gerekçelerine yansıtılmıştır.

3. MATERYAL VE METOT

3.1. Materyal

Çalışmanın kapsamına bağlı olarak yöntemin farklı aşamalarında kullanılan materyaller aşağıda sıralanmıştır.

- 25.11.2014 tarihli Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliği
- 29.07.2022 tarihli Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliği
- İdari hukuk kapsamında görülen dava dilekçeleri ve örnekleri
- Yöre halkına uygulanan anket formları
- Yetkililere uygulanan anket formları
- IBM SPSS Statistics 23 (Statistical Packages for the Social Sciences- Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi) Programı
- Örneklem (Sample Size) Programı 1.2 Sürümü
- İncelenen 18 adet ÇED projesi için elde edilmiş halkın katılımı toplantısı tutanakları
- İncelenen 18 adet ÇED projesi için nihai ÇED raporları
- MAXQDA 2020 Nitel Veri Analiz Programı.

3.2. Metot

Çalışmanın yöntemi, tezin konusu ve kapsamı Şekil 3.1’de de belirtildiği gibi 4 aşamada oluşmaktadır.

Çalışmanın I. Aşamasında; ÇED ve katılımcılıkla ilgili kuramsal çerçeve kapsamında, konuyla ilgili yazın incelemesi yapılmış, kurumsal bilgi ve belgelere dayanarak kavramsal gelişim incelenmiştir. Geçmişten günümüze temelde bu iki kavramı ortaya çıkaran küresel ve bölgesel gelişmeler araştırılmış, günümüz dünyasında kavramların içeriğindeki değişim ve dönüşümler tartışılmıştır. Bu aşamada esas olarak ÇED’in kuramsal temelleri ve ilkeleri doğrultusunda halkın katılımının ÇED sürecinin içerisindeki yeri ve öneminin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın II. Aşamasında; ÇED’in kavramsal gelişimi ile hukuksal boyuta geçişi ve yasal olarak uygulanması süreci incelenmiştir. Merkezi otoritelerin karar-verme mekanizmasına entegrasyonunu sağlayan uluslararası ve ulusal yasal düzenlemeler bu aşamada temel materyaller olarak incelenmiştir. ÇED uygulamalarının zaman içindeki farklılıklarına bağlı olarak ilgili yasal düzenlemelerdeki değişimler ve bu değişimlere zemin hazırlayan gereklilikler incelenmiştir. Bu aşamada temel olarak, halkın katılımının yasal ÇED sürecindeki yerini belirlemek amacıyla, Türkiye ve diğer ülkelerdeki yasal düzenlemeler incelenmiş ve konuyla ilgili yargı kararlarını etkileyecek hukuksal konular saptanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla ilgili materyaller; “Uluslararası ve Ulusal Mevzuatta ÇED’in Hukuki Boyutu”, “ÇED Sürecinde Yönetime Katılım ve Yönetişim İlişkisi”, “Halkın Katılımının Ulusal ve Uluslararası Hukuki Boyutu” kapsamında ilgili mevzuatlar

TÜRKİYE’DE ÇED SÜRECİNE HALKIN KATILIMININ ETKİNLİĞİNİN İNCELENMESİ

I. AŞAMA: KURAMSAL ÇERÇEVE

- ÇED Kavramının Tarihsel Süreç İçerisinde Gelişimi ve Değişimi
- ÇED’in Kuramsal Temelleri
- ÇED’in Kuramsal Temelleri İçerisinde Katılımcılık
- Katılımcılık Kavramının Tarihsel Süreç İçerisinde Gelişimi ve Değişimi
- Katılımcılık Kavramı İçerisinde Halkın Katılımı
- ÇED ve Katılımcılık İlişkisi

II. AŞAMA: HUKUKSAL ÇERÇEVE

- Uluslararası ve Ulusal Mevzuatta ÇED’in Hukuki Boyutu
- Uluslararası ve Ulusal Mevzuatta Katılımcılığın Hukuki Boyutu
- ÇED Sürecinde Halkın Katılımının Hukuki Süreci
- ÇED Süreci ve Sonrasında Çevre Politikalarının Uygulanmasında İdari ve Hukuki Denetim Mekanizmaları

III. AŞAMA: ÖRNEK ÇED UYGULAMALARININ SEÇİMİ

IV. AŞAMA: ANKET TASARIMI-UYGULANMASI ve ANALİZ EDİLMESİ

1. ANKETİN AMACININ BELİRLENMESİ

- Anketlerin Uygulanacak Denek Grupların Belirlenmesi (Hedef Kitle; Yetkililer ve Yöre Halkı)
- Anket Uygulama Yöntemlerinin Belirlenmesi
- Örneklem Büyüklüklerinin Belirlenmesi
- Anket Formlarının Oluşturulması

2. DENEME (PİLOT) ÇALIŞMANIN GERÇEKLEŞTİRİLMESİ

3. ANKETLERİN UYGULANMASI

- Anketlerin Veri Girişlerinin Yapılması
- Anket Sonuçlarının Analizi ve Bulgulara Girdi Oluşturacak Şekilde Raporlanması

V. AŞAMA: ÇED RAPORLARININ ve HALKIN KATILIMI TOPLANTISI TUTANAKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

1. HALKIN KATILIMI TOPLANTISI TUTANAKLARININ NİTEL ANALİZİ

- Araştırma Evreni ve Araştırma Modelinin Belirlenmesi
- Verilerin Toplanması ve Araştırmanın Sınırlılıkları
- Verilerin Analizi
- Geçerlik ve Güvenirlik

2. HALKIN KATILIMI TOPLANTISI TUTANAKLARINDA BELİRTİLEN GÖRÜŞ, SORU, ÖNERİLER ve CEVAPLARIN İLGİLİ ÇED RAPORLARI ile UYGULAMA ETKİNLİKLERİNİN BELİRLENMESİ

- Süreç ile İlgili Bilgilendirme
- Uyarlanabilir ve İletişimsel
- Erişim ve Kapsayıcılık
- Katılımın Halk Tarafından Algılanma Biçimi
- İş Birliğini Teşvik Edici

VI. AŞAMA: SONUÇ ve ÖNERİLER

Şekil 3.1. Çalışmanın Akış Şeması

incelenerek araştırılmıştır. Ulusal mevzuat içerisinde “ÇED Sürecinde Halkın Katılımı” ve “ÇED Süreci ve Sonrasında Çevre Politikalarının Uygulanmasında İdari ve Hukuki Denetim Mekanizmaları” başlıkları araştırılmıştır. Bu kapsamda; “Yargı Kararları Doğrultusunda Mevzuatta Halkın Katılımı Yönünden Teknik ve İdari Yönden İyileştirme İhtiyacının Belirlenmesi”, “ÇED Kapsamında Adli Yargıda Açılacak Eda (Önleme ve Giderim) Davaları”, “ÇED Kapsamında Çevresel Zararlarda İdari Yargıda Açılacak Tazminat (Tam Yargı) Davası ve İptal Davası”, “İdare Hukukunda ÇED Konusunda Davaların Sebep, Konu ve Maksat Unsurları Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, “Çevresel Hukuki Bir Mücadelede Bireysel Hak Başvurusu ve İHAM Yolu” konu başlıklarında incelemeler yapılmıştır.

Çalışmanın III. Aşamasında; ÇED uygulamaları ve bu uygulamalar kapsamındaki halkın katılımı süreçleri ve halkın katılımı tutanaklarının inceleneceği örnek ÇED çalışmalarının seçimi yapılmıştır. Bu aşamada 18 proje seçilmiştir (Çizelge 3.1). Projelerin seçiminde aşağıdaki konular dikkate alınmıştır.

- ÇED süreci yürütülen ve sonuçlanan iller e-ÇED üzerinden taranarak 2021 ait en çok ÇED raporu hazırlanan 10 il seçilmiştir (Aydın, Tekirdağ, Mersin, Manisa, Konya, Kırklareli, İzmir, İstanbul, Bursa, Artvin, Antalya, Ankara, Aksaray, Afyon, Balıkesir).
- Belirlenen 10 ilin Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüklerine yazı yazılarak halkın katılımı toplantı tutanakları talep edilmiştir. İl Müdürlüklerinin talep yazısına cevaben yazdığı izin yazılarından bir örnek EK-1’de sunulmuştur.
- Ayrıca bu illerde çalışma yapan yeterlik belgesine sahip ÇED firmalarından, firmanın yürüttüğü ÇED raporlarına ait halkın katılımı toplantı tutanakları talep edilmiştir.
- Elde edilen tutanaklara ait 40 ÇED süreci arasında aşağıdaki konulara dikkat edilerek bir eleme yapılmış ve 18 ÇED süreci, bu tez kapsamında incelenecek örnek çalışmalar olarak belirlenmiştir.
- Talep edilen tutanakların, talep edilen tarihlerden en geç üç yıl önce sonuçlanmış kapsamlı ÇED süreçlerine ait olması,
- Mümkün olması durumunda kapasite artışı başvurusuyla kapsamlı ÇED süreçlerine tabi olan faaliyetlere öncelik verilmiştir. Yöre halkının, faaliyetin mevcut durumu ile ilgili bilgi sahibi olmasının objektif bir değerlendirme yapmasında bir avantaj olacağı düşünülmüştür.
- Faaliyet alanlarının ulaşılabilir olması,
- Açık ve net ifadelerin yer aldığı halkın katılımı toplantısı tutanaklarının olması, elde edilen tutanakların bir kısmı anlaşılır ifadeler içermediğinden bu tutanaklar değerlendirilmemiştir.
- ÇED süreçlerinin farklı sektörlerden olması,
- Nihai ÇED raporlarının e-ÇED sisteminden ulaşılır olması göz önüne alınmıştır.

Çizelge 3.1. Çalışmada örnek olarak seçilen ÇED çalışmaları

Proje No	İl/İlçe	Sektör	Faaliyet Türü	Nihai ÇED Raporu Tarihi*
P01	Kırklareli	Enerji	RES	Mart/2020
P02	Kırklareli	Turizm	Elektrik Enerjisi İletim Hattı	Ekim/2018
P03	Kırklareli	Gıda	Süt Ürünleri Üretim Tesisi	Mart/2018
P04	Nevşehir	Madencilik	Bazalt Ocağı	Haziran/2020
P05	Kayseri	Madencilik	Kalker Ocağı	Şubat/2022
P06	Kayseri	Madencilik	Kalker Ocağı	Ocak/2020
P07	Ankara	Madencilik	Alçıtaşı Ocağı	Eylül/2020
P08	Bilecik	Hayvancılık	Tavuk Yetiştirme Tesisi	Mayıs/2021
P09	Afyonkarahisar	Madencilik	Mermer Ocağı	Kasım/2020
P10	Afyonkarahisar	Atık	Katı Atık Depolama ve Bertaraf Tesisi	Mart/2021
P11	Afyonkarahisar	Hayvancılık	Tavuk Yetiştirme Tesisi	Ağustos/2021
P12	Afyonkarahisar	Madencilik	Malzeme Ocağı	Mart/2021
P13	Adana	Madencilik	Mermer Ocağı	Kasım/2018
P14	Adana	Kimya	Patlayıcı Madde Üretim Tesisi	Ağustos/2021
P15	Osmaniye	Hayvancılık	Tavuk Yetiştirme Tesisi	Ekim/2021
P16	İzmir	Madencilik	Mermer Ocağı	Ağustos/2020
P17	Manisa	Atık	Biyogaz Tesisi	Aralık/2019
P18	Manisa	Hayvancılık	Tavuk Yetiştirme Tesisi	Kasım/2018

*ÇED raporlarının üzerinde yazan tarihi belirtmektedir.

Kuramsal ve hukuksal çerçevenin belirlenmesi ve örnek ÇED süreçleri ile bu süreçlere ait halkın katılımı toplantısı tutanaklarının seçilmesinin ardından, tez çalışmasının kapsamına bağlı olarak, çalışmanın sonraki aşamalarında nicel ve nitel yöntemlerin kombinasyonundan oluşan karma yöntem uygulanması benimsenmiştir. Karma yöntem; araştırma sürecinin pek çok aşamasında, nicel ve nitel verileri farklı biçimlerde bir araya getirerek birlikte kullanıldığı veri toplama ve analiz işlemlerinin yönetilmesine rehberlik eden ve güçlü sonuçlar ortaya koyabilen bir yaklaşımdır (Kuckartz, 2010; Creswell, 2021; Creswell ve Plano Clark, 2024). Karma yöntemi Yıldırım ve Şimşek (2021); araştırma problemlerini çok boyutlu ve kapsamlı inceleyebilmek amacıyla; pragmatist felsefenin ilkeleri doğrultusunda nicel ve nitel yöntemleri birlikte kullanarak gerçekleştiren araştırma olarak tanımlamıştır. Nitel ve nicel araştırma yöntemleri, her biri kendi alanında önemli bilgiler sunarken, her ikisinin de tek başına sınırlılıkları bulunmaktadır. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma türüdür (Aydın, 2018). Nicel araştırma ise; tümdengelimsel örnekleme yöntemleri, soru formu, anket ve sayıları içeren sistematik ölçüm araçlarını kullanmaktadır (Baltacı, 2017). Araştırmacılar çok sayıda insanı nicel yöntemler kullanarak incelerken tek bir bireye yönelik inceleme ve değerlendirme her geçen yıl azalmaktadır (Creswell ve Plano Clark, 2024).

Bu çalışmanın konusu olan halkın katılımı olgusu, farklı paydaşları içeren, zaman ve mekâna bağlı olarak çok farklı dinamiklere sahip süreçlerdir. Tek bir bireyin tutum ve davranışlarının genellemeler sağlayan yöntemlerle göz ardı edilememesi gereğinden yola çıkarak,

halkın katılımı konusunun değerlendirilmesinde ve nihai ÇED süreçlerin analiz edilmesinde, karma yöntem yaklaşımının uygun olduğu ifade edilebilir.

Nitel araştırmada büyük bir örneklem grubuyla çalışmak hem zaman hem de maliyet açısından tercih edilmemektedir. Bu nedenle nitel araştırmalarda genelleme kaygısı güdülmeksizin mümkün olduğunca evrende olması muhtemel bütün çeşitliliği, zenginliği, farklılığı ve aykırılığı temsil edecek bütüncül bir resim elde edilmeye çalışıldığı doğru kabul edilmektedir (Karataş, 2017). Analitik yaklaşımın seçimi, araştırmanın hangi konuyu araştırdığı, araştırma sorusunun ne olduğu, araştırmayı kimin yürüttüğü, araştırma deneyimlerinin ne olduğu, araştırmanın hedef kitlesini (kitlelerinin) kimlerin oluşturduğuna, araştırmanın teorik konularına, araştırma bağlamına ve bir dizi faktöre bağlı olacaktır (Braun ve Clarke, 2014). Bu aşamada önemli olan nicel ve nitel çalışmaların zamanlamasını hesaba katan kararlar almaktır.

Çalışmanın seçilen karma yöntem desenine bağlı olarak yürütülen metodoloji; sıralı zamanlama şeklinde kurgulanmıştır. Sıralı zamanlama, bir tür verinin toplanması ve çözülmesi, diğer tür verinin toplanması ve çözülmesinden sonra olacak şekilde araştırmacının kurgusunu iki farklı aşamada uygulamasıyla gerçekleşmektedir. Araştırmacı nicel verileri toplama ve çözümleme veya nitel verileri toplama ve analiz etme adımlarından birinden başlayabilir (Creswell ve Plano Clark, 2024).

Çalışmanın yöntemi içerisinde, III. Aşamada açıklandığı üzere, hangi projeler üzerinde çalışılacağına karar verilmiş, bir sonraki aşamada nicel verilerin elde edileceği anketler hazırlanmış, uygulanmış ve analiz edilmiştir. Bu doğrultuda, **Çalışmanın IV. Aşamasında;** Anketlerin tasarımı-uygulanması ve analiz edilmesi başlığı altında, hazırlanan anketler iki farklı katılımcı gruba uygulanmıştır. Detaylı literatür taramasından sonra araştırmanın konusu ve amacı çerçevesinde anket sorularının içeriği, yapısı ve soruların istatistiksel analiz yöntemlerine uygunluğu hakkında iki farklı devlet üniversitesinde görev yapan 6 akademisyenden görüş alınmış, tartışılmış, eleştiriler ve görüşler çerçevesinde sorular hazırlanmıştır.

Anketler “yetkililere uygulanan anketler” ve projelerin yapıldığı “yöre halkına uygulanan anketler” olmak üzere 2 farklı formda düzenlenmiştir. Daha güvenli sonuçlar elde edilmesi amacıyla anketler yerinde, karşılıklı görüşme yöntemi ile uygulanmıştır. Verilerin toplanması sürecinde projelerin uygulandığı yöre halkı ile görüşmeler, gerekli izinler alınarak tamamlanmıştır. EK-2’de faaliyet sahasının bağlı olduğu muhtarlıklara yazılan bir izin dilekçesi örneği sunulmuştur.

Bu aşamada ilk olarak; yetkililere uygulanan anket çalışması için, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme göre denek grubu, ÇED konusunda çalışmalar yapmış, ÇED raporu hazırlanması sürecine hâkim, halkın katılımı toplantılarında bulunmuş ve organize etmiş kişilerden seçilmiştir. Bu aşamada amaçlı örnekleme kullanılmasının en temel nedeni, bilgi ve farkındalık düzeyi yüksek sayılan vakalar elde etmektir. Amaçlı örnekleme yönteminde görüşme yapılacak bireylerin seçiminde evreni temsil etme güçlerinden çok, konuyla doğrudan ilgili olup olmadıklarına bakılmaktadır (Karataş, 2017).

Yetkililere yapılan anket formu; 29 soru ve 7 adet katılım sorularından oluşmaktadır (EK-3). Bunlar;

- Tek seçenekli (Evet-Hayır, ve Sosyo-Ekonomik Yapıya Ait Sorular: 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 8.2, 9, 10, 12, 15 ve 16. sorular) 13 adet,
- Birden çok seçimli sorular (6, 7.1, 7.2, 7.3, 7.4, 7.5, 7.6, 8.1, 8.3, 8.4, 11, 12.1, 12.2, 13, 14, 15. ve 16.1. sorular) 17 adet,
- Katılım Düzeyi Soruları 7 adet.

Anketlerin değerlendirilmesinde IBM SPSS Statistics 23 (Statistical Packages for the Social Sciences-Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi) programı kullanılmıştır. Anketlerin uygulandığı örnekleme büyüklüğünü oluşturan deneklere ait bilgiler Çizelge 3.2’de verilmiştir.

Çizelge 3.2. Yetkililere uygulanan anketlerin denek bilgileri ve sayıları

Anketin Uygulandığı Kurum/Kuruluş	Özellik	Anket Sayısı
Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	Çevresel Etki Değerlendirmesi, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	16
Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına bağlı İl Müdürlükleri Personel (ÇED İzin ve Denetim Şube Müdürlükleri)	İstanbul, Kırklareli, Kayseri, Sivas, Nevşehir, Adana, İzmir, Afyonkarahisar, Osmaniye, Manisa, Bilecik.	25
Akademisyenler	ÇED Konusunda çalışmalar yapmış olmaları tercih edilerek 50 kişiye elektronik posta gönderilmiştir.	9
ÇED Yeterlik Belgesine sahip Firmalar	İstanbul, Kayseri, İzmir, Manisa, Adana, Ankara.	37
Diğer		1
Toplam Kişi Sayısı		88

İkinci anket uygulanan grup, yöre halkı olup anket formu EK-4’de verilmiştir. Form, 28 soru ve 7 adet katılım sorularından oluşmaktadır. Bunlar;

- Tek seçenekli (Evet-Hayır, ve Sosyo-Ekonomik Yapıya Ait Sorular: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 9.6, 10, 11, 11.3, 12 ve 16. sorular) 15 adet,
- Birden çok seçimli sorular (9.1, 9.2, 9.3, 9.4, 9.5, 10.1, 10.2, 11.1, 11.2, 12.1, 13, 14, 15. Sorular) 13 adet,
- Katılım düzeyi soruları 7 adet.

Anketlerin değerlendirilmesinde IBM SPSS Statistics 23 (Statistical Packages for the Social Sciences- Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi) Programı kullanılmıştır. Örnekleme büyüklüklerinin belirlenmesinde ise; projelerin yapıldığı yörelerin nüfusu dikkate alınmıştır. %95 güven aralığında ve %5 duyarlılıkta örnekleme büyüklüğü seçimi ise Yamane (2001), tarafından belirli duyarlılıklar için örnek çapı ve yığın çapı ile Akça (2022), tarafından geliştirilen Örneklem

(Sample Size) 1.2 sürümü ile yapılmıştır. %5 duyarlılıkta bir çalışma gerçekleştirebilmek için örnek çapı ve yığın çapı Çizelge 3.3'te verilmiştir.

Anketlerin uygulanması ile ilgili, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğünden alınan etik kurul onay yazısı EK-5'te verilmiştir.

Çizelge 3.3. Belirli duyarlılıklar için örnek çapı ve yığın çapı (Yamane, 2001)

Yığın Çapı	Belirli Duyarlılıklar İçin Örnek Çapı					
	%1	%2	%3	%4	%5	%10
500	b	b	b	b	222	83
1000	b	b	b	385	286	91
1500	b	b	638	441	316	94
2000	b	b	714	476	333	95
2500	b	1250	769	500	345	96
3000	b	1364	811	517	353	97
3500	b	1458	843	530	359	97
4000	b	1538	870	541	364	98
4500	b	1607	891	549	367	98
5000	b	1667	909	556	370	98
6000	b	1765	938	566	375	98
7000	b	1842	959	574	378	99
8000	b	1905	976	580	381	99
9000	b	1957	989	584	383	99
10000	5000	2000	1000	588	385	99
15000	6000	2143	1034	600	390	99
20000	6667	2222	1053	606	392	100
25000	7143	2273	1064	610	394	100
50000	8333	2381	1087	617	397	100
100000	9091	2439	1099	621	398	100
→	10000	2500	1111	625	400	100

Halka uygulanan anketler; ilgili ÇED raporlarında ve halkın katılımı toplantısı tutanaklarında en yakın yöre olarak belirtilen yerleşim alanlarında uygulanmıştır. Çizelge 3.4'te bu yörelere ait toplam nüfus 15.501 kişi olarak verilmiştir. Anket sayıları, belirtilen duyarlılık ve güven aralığında Yamane (2001)'in de belirttiği gibi %95 güven aralığı ve %5 duyarlılık ile çalışıldığında yığın çapı 15.000 kişi için 390, 20000 kişi için ise 392 anket yapılması uygundur. Bu tez kapsamında toplam 528 anket yapılmıştır.

Çalışmanın V. Aşaması; ÇED raporları ve halkın katılımı toplantısı tutanakları değerlendirilmesini kapsamaktadır. Bu aşama, iki adımda yürütülmüştür.

İlk adımda, sosyal bilimler araştırmalarında da sıklıkla tercih edilen “Nitel Araştırma Yöntem Deseni” kullanılmıştır. Bu çerçevede çalışmanın bu bölümünde; a) araştırmanın evreni ve araştırma modeli, b) verilerin toplanması ve araştırmanın sınırlılıkları, c) verilerin analizi, d) geçerlik ve güvenilirlik başlıklarında değerlendirilmiştir.

Araştırma evreni ve araştırma modeli başlığında, çalışmanın III. Aşamasında belirlenen ÇED süreçlerine ait elde edilen halkın katılımı toplantısı tutanakları ve ÇED raporları incelenmiştir. Bu kapsamda; araştırmanın kapsamına giren seçili örneklemeler çerçevesinde temel veriler; çalışmanın yapıldığı tarihlerde yürürlükte olan ÇED Yönetmelikleri çerçevesinde ÇED'e tabi projenin halkın katılımı toplantısı tutanaklarını ve ilgili ÇED raporları oluşturmaktadır.

Çizelge 3.4. Projelerin gerçekleştirildiği yöre halkına uygulanan anket sayısı ve ziyaret tarihi

Proje No	Projelere Ait Halkın Katılımı Toplantılarının Gerçekleştirildiği En Yakın Yöre 2022 Yılına Ait Nüfus Bilgileri	Uygulanan Anket Sayısı	Görüşme (Ziyaret Tarihleri)
P01	1771	50	12.04.2022
P02	734	33	12.04.2022
P03	1558	61	13.04.2022
P04	927	64	05.05.2022-07.07.2022
P05	257	17	05.05.2022-06.06.2022
P06	Anket Yapmayı Kabul Etmemişlerdir.	-	05.05.2022-07.07.2022 Halk görüşme yapmayı kabul etmemiştir.
P07	254	22	01.10.2022
P08	44	21	13.06.2022
P09	227	24	15.06.2022
P10	1835	50	14.06.2022
P11	162	16	14.06.2022
P12	2811	40	15.06.2022
P13	652	4	08.10.2022
P14	324	35	07.10.2022
P15	590	18	05.10.2022
P16	2337	34	27.09.2022
P17	438	25	28.09.2022
P18	580	14	28.09.2022
Toplam Kişi Sayısı	15.501	528 Anket	

ÇED sürecine halkın katılımının etkinliğini açıklamak amacıyla; halkın katılımı toplantısı tutanaklarında belirtilen soru-sorun-öneri ve bilgilerin nihai ÇED raporunda nasıl incelendiği, değerlendirildiği ve çözüme kavuşturulduğu araştırılmıştır. Bu kapsamda ÇED sürecindeki materyaller (tutanaklar ve ÇED raporları), anket sonuçları, anket esnasında halkın görüşlerinden elde edilen veriler sonucunda, tehditler, öncelikler aşağıda belirlenen başlıklar çerçevesinde ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

1. Halkın etkin katılımı ve paydaşlar arası iletişim ile ilgili görüşler nedir?
2. Sosyal faktörler ile ilgili görüşler nedir?
3. Hukuki ve yasal mevzuat ile ilgili görüşler nedir?
4. Ekonomik faktörler ile ilgili görüşler nedir?
5. Çevresel faktörler ile ilgili görüşler nedir?

Verilerin toplanması ve araştırmanın sınırlılıkları başlığında, ÇED süreçleri, ilk uygulandığı dönemlerle karşılaştırıldığında günümüzde daha şeffaf bir uygulama sürecine sahiptir. Ancak özellikle halkın katılımı konusunda halkın katılımı toplantısı tutanaklarının paylaşılması konusunda bazı İl Müdürlüklerinin çekimser kaldığı ifade edilebilir. Bu durum çalışmanın en önemli kısıtlayıcı konusu olarak değerlendirilebilir. Kullanılabilir ve değerlendirilebilir halkın

katılımı toplantısı tutanaklarının elde edilememesi durumunda, ÇED Yeterlik Belgesine sahip firmalardan halkın katılımı toplantısı tutanakları dilekçe ile talep edilmiştir.

Araştırmanın diğer sınırlayıcı konusu, anketler uygulanırken kadın katılımcıların anketleri cevaplandırmada, projeler hakkında görüşlerini ifade etmede daha çekimser davranmasıdır. Aynı durum halkın katılımı toplantısı tutanaklarında da gözlemlenmiştir, katılımcıların büyük çoğunluğunu erkek vatandaşlar oluşturmuştur.

Verilerin analizi başlığında, veriler analiz edilirken doküman analizi yöntemi uygulanmıştır. Belgelerin incelenmesini, yazılı veya doküman şeklindeki kayıtların kodlama, analiz edilme ve raporlama süreçlerini içeren; düşük maliyet, kullanılabilirlik, örneklem büyüklüğü, uzun süreli zamana yayılmış analiz, bireysellik ve özgünlük, nitelik ve kesinlik, veri çeşitlemesi, tepkiselliğin olmaması gibi olumlu yönleri sağıdır (Sak ve ark., 2021). Corbin ve Strauss (2008) ve Labuschagne (2003) tarafından belirtildiğı üzere; doküman analizi yüzeysel okuma, ayrıntılı inceleme ve yorumlama aşamalarını içeren içerik analiz öğelerini birleştirerek temalar, kategoriler, kodlar ve vaka örnekleri halinde organize edilerek, araştırmaya konu edilen verileri sınıflamaya yardımcı olmaktadır (Kıral, 2020). İçerik analizi; kitle iletişim araçları ve yayın organlarının gelişmesine bağılı olarak da bilimsel araştırmalarda sıklıkla kullanılan nesnel, ölçülebilir, doğrulanabilir bilgilere ulaşmak amacıyla doküman, metin ve evrak gibi pek çok farklı materyali belli kurallar dahilinde (örnekleme, kodlama, kategori vs.) analiz etmeyi amaçlayan nitel araştırma yöntemi içerisinde yer alan bir tekniktir (Metin ve Ünal, 2022). Temel amaç, toplanan verileri açıklamaya yardımcı olacak kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Karataş, 2015). İçerik analizinde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceğı bir şekilde düzenleyerek yorumlamaktır (Aykan ve Kınal, 2016).

Bu araştırma kapsamında elde edilen nitel veriler (halkın katılımı toplantı tutanakları) içerik analizi sürecinden geçirilmiştir. Bu aşamada toplanan verilerin açıklanabileceğı kavramlara ulaşarak; nesnel, derinlemesine ve sistemsel olarak işlenmesine imkân sağlanmıştır. Bu kapsamda halkın katılımı konusu kendi bağlamı içerisinde incelenerek araştırma deseni oluşturulmuştur. İçerik analizi, araştırmada elde edilen verilerin derinlemesine analiz edilmesini gerektirir. Böylece daha önce belirli olmayan kategori ve temaların ortaya çıkarılmasına imkân verir (Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Araştırmada halkın katılımı toplantısı tutanaklarından elde edilen bilgiler içerik analizine tabi tutulmuş; kodlar ortaya çıkarılmıştır. Belirlenen bu kodlar birleştirilerek kategoriler ve temalar oluşturulmuştur.

Bu çerçevede; tümevarımsal bir yöntemle kapalı kod sistemi ile kodlanmıştır. Farklı bir ifadeyle; verilerin analiz edilmesindeki kodlar halkın katılımı toplantısı tutanaklarının farklı zamanlarda tekrarlı okunmasıyla ve MAXQDA 2020 programında analiz edilmesiyle ortaya çıkarılmıştır. Kod sistemindeki belgeler bir araya getirilerek incelenmiş ve benzerliklerine göre

ilişkilendirilip kategoriler elde edilmiştir. Kategoriler de arasındaki anlamlara göre temalara ayrılmıştır.

Nitel veri analizinde kodlama; analizin sonraki aşamalarına yön veren ilk ve en önemli adımdır (Baltacı, 2017). Bu bağlamda, çalışma sürecinde yukarıda ifade edildiği gibi, toplanan veriler içerik analiziyle incelenmiş ve kodlar, kategoriler ve temalar belirlenmiştir. Bu amaçla, karma yöntem yaklaşımlarında sıklıkla kullanılan analiz programı MAXQDA 2020 kullanılmıştır.

Araştırma kapsamında Miles and Huberman (1994)'nın çalışmalarında sıklıkla ifade ettiği tutarlılık hesaplaması da yapılmıştır.

$$Tutarlılık = \frac{Uzlaşma\ sayısı}{Toplam\ kodlama} \times 100 \quad (3.1)$$

Bu çalışma kapsamında yapılan analiz sonucunda; beş başlık altında değerlendirildiğinde; 23 tema, 23 kategori ve 53 kod ortaya çıkmış ve bunlarla ilgili 296 kodlama (f) yapılmıştır. Tutarlılığı hesaplamak amacıyla, araştırma kapsamında farklı bir uzman (ölçme değerlendirme uzmanı) halkın katılımı toplantı tutanakları yukarıda anlatılan süreci tekrar takip ederek incelemiş ve farklı bir analiz sonucuna ulaşmıştır. İki analiz sonucu toplam 285 kod sayısında uzlaşma sağlanmıştır. Buna göre tutarlılık hesaplaması sonucu %96'lık bir tutarlılık elde edilmiştir. Araştırmada kodlama tutarlılığının yüksek olduğu ifade edilebilir.

Verilerin analizi aşamasında ortaya çıkan kodlar, büyüklüklerinin veride kapladığı alanla doğru orantılı olacak şekilde kod bulutu şeklinde gösterilmiştir. Yani MAXMAPS kullanılarak halkın katılımı toplantısı tutanaklarının içerisinde en çok tekrarlanan kelimelerin sayısal analizi yapılarak kullanım sıklıklarına göre Kod bulutu oluşturulmuştur.

Geçerlik ve güvenirlik başlığında, doğru bilgiye ulaşma konusunda gereken önlemlerin alınması (geçerlik) ve araştırma sürecini, verileri açık ve ayrıntılı bir biçimde yani bir başka araştırmacının değerlendirmesine olanak verecek biçimde tanımlanması (güvenirlik) nitel bir araştırmada karşılanması gereken beklentilerdir. Geçerliğin güvenirliği önemli ölçüde güvence altına aldığı düşünüldüğünde; geçerliğe verilen önem aynı zamanda güvenirliği sağlamaya yönelik alınmış bir önlem olarak algılanmalıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Araştırma süreci ve aşamaları sonuçlara ulaşmaya değin ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Araştırmada geçerlik ve güvenirliği olumsuz etkileyen durumları azaltmak amacıyla çeşitli önlemler alınmıştır:

- Veri toplama ve verilerin analiz edilmesi konularında, tez kapsamında tutarlılığı sağlamak amacıyla araştırma sürecini eleştirel bir bakış açısı ile sorgulayarak ilerlenmiş ve süreç açık bir şekilde belirlenmiştir.
- Araştırmanın evreni araştırmanın amacına uygun olarak kurgulanmıştır.
- Araştırma kapsamında, hem nitel hem de nicel veriler ikna edici ve titiz bir şekilde toplanmış kuramsal bakış açısı çerçevesinde nesnel bir yaklaşımla analize hazır hale getirilmiştir.

- Araştırmanın veri toplama aşamasından başlanarak verilerin değerlendirilip sonuçlanması aşamasına kadar çalışma planının belirlendiği özel araştırma desenine göre yapılmış; ÇED raporunu hazırlayan firma çalışanları, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na bağlı İl Müdürlükleri çalışanları (uzmanlar) (ÇED Şube Müdürlüğü) ve yöre halkı ile görüşmeler yapılmıştır.
- Ayrıca verilerin analizi ile yapılan kodlamalardan sonra, bir uzman tarafından yinelenen kodlamalar arasında tutarlılık hesaplaması yapılmıştır.

Araştırmada yer alan katılımcıların; ÇED sürecine hâkim olmaları, halkın katılımı toplantısına katılmış olmaları, yatırımın planlandığı yörede yaşamaları gibi farklı kişisel özelliklere sahip olmalarına dikkat edilmiştir. Araştırmada veri toplama araçlarının hazırlanması, verilerin toplanması ve analizi ayrıntılı bir biçimde betimlenmiş, analiz sonucu ortaya çıkan kodlar ve temaların doğrudan alıntılarla desteklenerek okuyucular tarafından anlam kazanmaları sağlanmıştır.

Çalışmanın V. Aşamasının ikinci bölümünde ise; Andre ve ark (2006), Say ve Herberg (2016), INTOSAI Working Group on Environmental Auditing (2016)'dan geliştirilerek ÇED süreçlerine ait kalite değerlendirme kriterleri ve çalışmanın kuramsal çerçevesi kapsamında, ÇED ve katılımcılığın temel ilkeleri göz önüne alınarak 6 değerlendirme başlığı belirlenmiştir. Örnek ÇED süreçleri bu kalite kriterlerine bağlı olarak değerlendirilmiştir.

- Süreç ile ilgili Bilgilendirme: Bilgilendirici, projenin iyi anlaşılmasına odaklanmış, entegre edilebilir.
- Uyarlanabilir ve İletişimsel: Katılım süreci, toplantıların yürütülmesi ve görüşlerin değerlendirilmesi yöntemleri
- Erişim ve Kapsayıcılık: Kapsayıcı ve eşitlikçi
- Katılımın Halk Tarafından Algılanma Biçimi
- İş Birliğini Teşvik Edici
- Sürecinin Şeffaflığı: Hesap verebilir, yinelenabilir

Çalışmanın VI. Aşamasında, çalışmanın ilk beş aşamasında elde edilen bulgular doğrultusunda Türkiye'de halkın katılımı sürecinin etkin yürütülmesine dair öneriler tartışılmıştır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Uluslararası Mevzuatta ÇED ve Halkın Katılımı

Çevresel konulardaki farkındalık ÇED kavramının gelişimin anlatıldığı Giriş bölümünde de ifade edildiği gibi 1960'lı yıllarda başlamıştır. Konuyu bütüncül bir yaklaşımla politika düzeyinde ele almak, 2 Şubat 1992'de imzalanan ve 1 Kasım 1993'te yürürlüğe giren Maastricht Anlaşması'yla başlamıştır. Çevreye saygılı sürdürülebilir bir kalkınma ana amaç olarak belirlenerek çevre alanına, "politika" statüsü verilmiştir. 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Anlaşması sayesinde çevre alanı, AB ile üye ülkeler arasında paylaşılan yetki alanlarından biri olarak kabul edilmiştir. 1992 Rio Yeryüzü Zirvesi'nde ortaya konan Gündem 21 Programıyla da kamu yönetiminde, katılım ilkesinin önemine vurgu yapılmıştır (Özlü, 2021).

Uluslararası çevre hukuku kapsamında Türkiye'deki ÇED sürecini ve halkın katılımı konusunu açıklanırken; Rio Deklarasyonu, AB ÇED Yönergesi, Espoo (Sınır Aşan Boyutta Çevresel Etki Değerlendirmesi) ve Aarhus Sözleşmesi önem taşımaktadır. Çalışmanın bu bölümünde bahsi geçen bu yasal düzenlemeler incelenmiştir.

Rio Deklarasyonu: Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde 3-14 Haziran 1992 tarihlerinde gerçekleştirilen Dünya Çevre Zirvesi toplantıları sonucunda benimsenen 27 maddeli Rio Bildirgesi kabul edilmiştir (Bozdoğan, 2005). Rio Bildirgesi'nin 10. İlkesinde;

“Çevre sorunları en iyi biçimde tüm ilgili yurttaşların, ilgili oldukları düzeyde katılımıyla ele alınabilir. Ulusal düzeyde, her birey, topluluklardaki tehlikeli maddeler, eylemler ve karar alma süreçlerine katılım olanağı dahil olmak üzere, kamu yönetimindeki çevreyle ilgili bilgileri uygun bir biçimde alacaktır”.

13. İlkesinde;

“Devletler, çevreye zarar veren faaliyetleri önlemek, azaltmak veya kontrol etmek için uluslararası düzeyde iş birliği yapmalıdır. Devletler, çevreye zarar veren faaliyetleri önlemek için uluslararası hukuka uygun olarak gerekli önlemleri almalıdır.”

17. İlkesinde;

“Ulusal bir araç olarak çevresel etki değerlendirmesi çevre üzerinde önemli bir yan etkiye sahip olma olasılığı olan ve yetkili bir ulusal makam kararına konu olan önerilmiş faaliyetler için üstlenilmelidir.”

20. İlkesinde;

“Kadınların çevresel yönetim ve kalkınmada hayati bir rolü bulunmaktadır. Bu nedenle sürdürülebilir kalkınmayı başarmak için onların tam katılımı gereklidir.”

22. İlkesinde ise;

“Bilgileri ve geleneksel pratikleri nedeniyle yerli insanlar ve onların toplumları ve diğer yerel toplumların çevresel yönetim ve kalkınmada hayati bir rolleri vardır. Devletler onların kimliklerini, kültürlerini ve çıkarlarını kabul etmeli ve gerektiği gibi

desteklemelidir ve sürdürülebilir kalkınmayı başarmada onların etkili katkılarını mümkün kılmalıdır.”

ifadeleri ile ÇED'in, yerel halkların ve kadınların katılım sürecine dikkat çekmektedir (Rio Declaration on Environment and Development, 1992).

AB ÇED Yönergesi: Avrupa Birliği'nde ÇED 85/337/EEC Sayılı Yönerge ile yürürlüğe girmiştir. Bu yönerge ile üye devletlerdeki ulusal kanun, yönetmelik ve idari eylemlerin değiştirilmesi amaçlanmıştır. Yönerge, diğer bazı eleştirilerin yanı sıra, özellikle yeterince şeffaf olmadığı, üzerine kamusal ilgiyi çekmediği için sıklıkla eleştirilmiştir. Bu nedenle Avrupa Komisyonu bu yönergenin sorunlu yönlerini gidermek amacıyla 85/337/EEC sayılı yönerge değiştirilmiştir (Saygılı, 2004; Dervişoğlu, 2010). Akabinde 1997, 2003, 2009, 2011, 2014 yıllarında da revizyona uğramıştır. Son olarak ise 2014/52/EU sayılı ÇED Yönergesi yürürlüktedir. Ülkemizde uygulanan ÇED Yönetmeliği büyük ölçüde AB ÇED Yönergesi ile uyumlu hale getirilmiştir (Avrupa Birliği Bakanlığı, 2013; Gökalep Alıca, 2019). AB'de ÇED ile ilgili diğer gelişmeler aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- Çeşitli kamusal ve özel projelerin çevresel etkilerinin değerlendirilmesine ilişkin 85/337/EEC sayılı Konsey Yönergesi 27 Haziran 1985'te yürürlüğe girmiştir. Sonrasında; 97/11/EC, 2003/35/EC, 2009/31/EC, 2011/92/EU ve 2014/52/EU sayılı yönergelerle revizyona uğramıştır.
- Belirli plan ve programların çevresel etkilerinin değerlendirilmesine ilişkin 21 Haziran 2001 tarihli ve 2001/42/EC sayılı yönerge yayınlanmıştır.

2014/52/EU sayılı ÇED Yönergesi'nde;

“Kamunun bilgiye erişimini ve şeffaflığı güçlendirmek amacıyla, bu Direktifin uygulanmasına ilişkin güncel çevresel bilgilere elektronik formatta da erişilebilir olmalıdır. Bu nedenle Üye Devletler, uygun idari düzeyde, halkın bu bilgilere kolay ve etkili bir şekilde erişmesine olanak tanıyan en azından merkezi bir portal veya erişim noktaları oluşturmalıdır.

Belirli bir ulusal mevzuat kanunu ile kabul edilen projeler söz konusu olduğunda, Üye Devletler bu Direktifin halkın katılımına ilişkin hedeflerine yasama süreci yoluyla ulaşılmasını sağlamalıdır.

(...) Özellikle de bu Direktif dışındaki birlik mevzuatından kaynaklananlar olmak üzere, yüksek standartların elde edilmesinden ve halkın etkin katılımından ve adalete erişimden taviz vermemelidir.

İlgili halkın karar alma prosedürlerine etkin katılımını sağlamak amacıyla, maddede atıfta bulunulan çevresel karar alma prosedürlerinin başında, aşağıdaki konularda halk elektronik

olarak ve kamu duyuruları yoluyla veya diğer uygun araçlarla bilgilendirilecektir” (Official Journal of the European Union, 2014) ifadeleri ile halkın katılımının önemine değinilmiştir.

Espoo Sözleşmesi (Sınır Aşan Boyutta Çevresel Etki Değerlendirmesi): Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonunun himayesinde müzakere edilmiş ve 1991 yılında Finlandiya'nın Espoo kentinde imzalanmış ve 1997 yılında yürürlüğe girmiştir (Koivurova, 2007). Sözleşmenin amacı; sınır aşan etkilere sahip bir proje ya da uygulamaya ilişkin bir ülkede gerçekleştirilen faaliyetten başka bir ülkenin etkilenme ihtimalinin olduğu durumlarda karar verme aşamasında, sınır farkı gözetmeksizin bütün ilgili tarafların hak ve görevlerinin tanımlanmasıdır. Sözleşmenin uygulanması ise genelde taraf ülkenin ulusal ÇED süreçlerinde yer alan bilgilendirme ve katılım prosedürlerine, komşu ülke vatandaşlarının da dahil edilmesi şeklinde olmaktadır (Ekşi, 2013; Gökalp Alıca, 2019). Espoo Sözleşmesinde katılımın önemine;

“Menşe Taraf, bu Sözleşmenin hükümlerine uygun olarak, etkilenmesi muhtemel alanlardaki halka, önerilen faaliyetlerle ilgili ilgili çevresel etki değerlendirme prosedürlerine katılma fırsatı sağlayacak ve bu fırsatın ilgililere sağlanmasında etkili olacaktır. Etkilenen Tarafın halkı, menşe Tarafın halkına sağlanana eşdeğer haklara sahiptir.”

“Tarafların her biri, önemli olumsuz sınır ötesi etkiye neden olması muhtemel, Ek I'de listelenen önerilen faaliyetlerle ilgili olarak, çevresel etki değerlendirme prosedürünün oluşturulması da dahil olmak üzere, bu Sözleşmenin hükümlerini uygulamak için gerekli yasal, idari veya diğer önlemleri alacaktır. Ek II'de açıklanan Çevresel Etki Değerlendirmesi belgelerinin hazırlanmasına ve halkın katılımına izin verir.” (UNECE, 2017) şeklinde değinilmiştir.

Espoo Sözleşmesi'nde; *“Çevresel Kararlarda Halkın Katılımının Rolü ve Faydaları Başlığında; Hükümetler halkın karar alma sürecine katılımını sağladığında toplumun sürdürülebilir ve çevreye duyarlı kalkınma hedefine ulaşmasına yardımcı olurlar. Halkın katılımı sonucunda nihai karara kadar olan karar alma süreci daha şeffaf ve meşru hale gelmektedir. Karar alma sürecinin erken aşamasında, önerilen faaliyetlere ilişkin tüm ilgili gruplar arasında kamusal tartışma yapılması, çatışmaları ve kararların sınıraşan etkileri olan olumsuz çevresel sonuçlarını önleyebilir veya azaltabilir.”*

ifadelerine de yer verilmiştir (UNECE, 2006).

Ayrıca; *“Hem etkilenen tarafın halkı hem de menşe tarafın halkı için ÇED prosedürüne eşdeğer halk katılımı fırsatı, etkilenen tarafın halkının sınıraşan bir ÇED'den etkilenmesi muhtemel alanlara katılımı konusunda ilgili tarafların ortak sorumluluğu, bu halka yorum veya itirazda bulunma olanağının tanınması, önerilen faaliyete ilişkin nihai kararda tarafların, etkilenmesi muhtemel alanlarda etkilenen tarafın kamuoyunun önerilen faaliyete ilişkin yorumlarının veya itirazlarının gereken şekilde dikkate alınmasını sağlama gerekliliği”* ifadelerine de yer verilmiştir (UNECE, 2006). Bu konuyla ilgili olarak; uluslararası Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı projesi örnek olarak verilebilir. İşletmeci (projenin savunucularından biri, uluslararası bir şirket)

tarafından, tüm sınır ötesi ÇED prosedürüne halkın katılımı organize edilmiş, ilgili taraflarla aşağıdaki düzenlemeler yapılmıştır:

- ÇED prosedürünün başlangıcı hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesi;
- Yerel, bölgesel ve ulusal gazetelerdeki reklamlar;
- Posta, TV ve radyo aracılığıyla kamuoyunun bilgilendirilmesi;
- Boru hattı güzergahı boyunca posterler;
- Destekçiyle kamuya açık oturumlar ve toplantılar düzenlemek;
- ÇED bilgilerini içeren kitapçıkların yayınlanması ve dağıtılması;
- Boru hattı güzergahı boyunca halkla yaklaşık 30 temas noktasının organize edilmesi (UNECE, 2006).

Espoo Sözleşmesi ayrıca; halklar ve ülkeler arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi ve sınır aşan çevresel çatışmaların önlenmesi, çevresel karar alma sürecindeki katılımcılara ilgili bilgilerin zamanında açıklanmasının teşvik edilmesi, insanların projelerle ilgili nihai kararları anlamasını ve bunlara saygı duymalarının sağlanması, çevrenin korunması ve uzun vadeli çevre sorunları hakkında fikir verilmesi gibi birçok noktaya vurgu yapmıştır. Ülkemiz henüz Espoo Sözleşmesi'ne taraf değildir.

Aarhus Sözleşmesi: (Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Çevresel Karar Verme Sürecine Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi): BM Avrupa Ekonomik Komisyonu çerçevesinde hazırlanıp 25 Haziran 1998 tarihinde Danimarka'nın Aarhus kentinde imzaya açılmıştır. Sözleşme bireylerin ve sivil toplum kuruluşlarının çevresel karar verme sürecine etkin katılımını sağlamak amacıyla çevresel bilgiye kolaylıkla ulaşılabilmesini öngörmektedir. AB üye ülkelerinin yanı sıra AB'nin de sözleşmeye taraf olmasıyla birlikte, Birlik hukukuna sözleşmede düzenlene bilgi edinme hakkı, karar alma süreçlerine katılma ve yargıya erişme hakları çeşitli yönergeler ile aktarılmaktadır (Ertürk, 2018).

Aarhus Sözleşmesi, çevre ve insan hakları arasında bağlantı kurmaktadır. Sözleşme, vatandaşların ve sivil toplum kuruluşlarının çevresel konulardaki rolünü güçlendirmek için oluşturulmuştur ve katılımcı demokrasi ilkeleri üzerine kurulmuştur. Aarhus Sözleşmesi'nin temel amacı, çevresel konularda bilgiye erişimi, karar alma süreçlerine halkın katılımını ve adalete erişimi güvence altına almaktır. Aarhus Sözleşmesi'nin önemi, çevresel bilgiye erişim, çevresel karar alma sürecine halkın katılımı ve çevresel adalet erişim konuları ile alakalı üç usule ilişkin çevre hakkını sağlamak amacıyla kamu makamlarına yönelik bağlayıcı hükümler içermektedir. Sözleşme, sadece bir çevre sözleşmesi değil, aynı zamanda hükümetin hesap verebilirliği, şeffaflığı ve yanıt verebilirliği ile ilgili bir sözleşmedir. Başka bir deyişle, Aarhus Sözleşmesi'nin hesap verebilirlik, şeffaflık gibi yönetim ilkelerine yönelik bir uygulama olduğu söylenebilir (Keleş, 2021).

Aarhus Sözleşmesi'nin amacı, 1. maddede; “*Şimdiki ve gelecek nesillerin kendi sağlığı ve refahı açısından uygun olan bir çevrede yaşaması hakkının korunmasına katkıda bulunmak üzere, her bir taraf bu Sözleşme'nin hükümlerine uygun olarak çevresel konularda bilgiye erişim, karar alma sürecinde halkın katılımı ve yargıya başvuru haklarını garanti altına alacaktır.*” şeklinde ifade edilmektedir. Sözleşme:

- Çevresel haklar ve insan hakları arasında bağlantı kurar.
- Gelecek nesillere bir yükümlülük borçlu olduğumuzu kabul eder.
- Sürdürülebilir kalkınmanın ancak tüm paydaşların katılımıyla sağlanabileceğini ifade eder.
- Devletin hesap verebilirliği ile çevre koruma arasında bağlantı kurar.
- Demokratik bir bağlamda kamu ve kamu yetkilileri arasındaki etkileşime odaklanır.

4.2. Türkiye’de Yasal ÇED Süreci ve Katılım Düzeyi

Günümüzde yürürlükte olan ÇED Yönetmeliği; 09.08.1983 tarihli 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun 10. maddesine dayanılarak hazırlanmıştır. Tez çalışmasının yürütüldüğü 2019-2024 yılları arasında 25.11.2014 ve 29.07.2022 tarihlerinde yayımlanmış ÇED Yönetmelikleri yürürlükte dir. Örnek ÇED süreçlerinin seçilmesi ve saha çalışmalarının yürütüldüğü dönemde, 25.11.2014 tarihli ÇED Yönetmeliği yürürlükte olduğu için tez çalışmasında bu yönetmeliğe göre halkın katılımı süreci incelenmiştir. Ayrıca yapılan değişiklikler sonucu 29.07.2022 tarihinde yürürlüğe giren ve halihazırda uygulamada olan yasal ÇED süreci ve halkın katılımı da bu tez kapsamında incelenmiştir. Çizelge 4.1.’de iki yönetmeliğin kapsamı ve bölümleri verilmiştir. En önemli değişiklik Yönetmeliklerin 4. Bölümünde yer alan Ön ÇED olarak tanımlayabileceğimiz sürecin uygulamasında gerçekleştirilmiş; Seçme, Eleme Kriterleri Uygulama Yöntemi yerine Ön İnceleme ve Değerlendirme Yöntemi ile halkın katılımı toplantılarına yönelik paydaş katılım planı hazırlanması ve ÇED başvuru dosyası ekinde sunulması şeklinde olmuştur. Uygulama süreçlerinin detayları ilerleyen bölümlerde sunulmuştur.

Halkın katılımının karar verme aşamalarında uygulanması idarenin daha doğru kararlar almalarını desteklemede önemli rol oynamaktadır. Özellikle yerelde çoğu projelerin gerçekleştiği bölgelerde katılımı sağlamak ve teşvik etmek karar vericilere o bölgenin çevresel özelliklerini öğrenme açısından fırsatlar sunmaktadır. ÇED’e tabii projelerin uygulanacağı bölgelerde sürece katılım sağlayacak veya sağlayan yöre halkının bazen sosyo-ekonomik bakımdan işsizlik, yoksulluk ve eğitim sorunları ile karşı karşıya oldukları görülmüştür. Bu kişilerin projelerin karar alma aşamalarına kendi güçleri ve bilgi birikimleri katılmaları beklentisi eksik olacaktır. Bu nedenle çevreci STK’ların halkı çevre ve doğa koruma disiplini çerçevesinde bilgilendirmeleri, halkın provoke olmasına da engel olacaktır. Yöre halkının uzun zamandan beri o bölgede ikamet ettiği düşünüldüğünde aynı amaç için ortak paydada buluşmaları zor olmayacaktır.

Çizelge 4.1. 25.11.2014 ve 29.07.2022 tarihli ÇED Yönetmeliği Bölümleri ve EK'leri (Resmi Gazete, 2014 ve Resmi Gazete, 2022).

25.11.2014 tarihli ÇED Yönetmeliği	29.07.2022 tarihli ÇED Yönetmeliği
BİRİNCİ BÖLÜM Amaç (Madde 1), Kapsam (Madde 2), Dayanak (Madde 3), Tanımlar ve Kısaltmalar (Madde 4)	BİRİNCİ BÖLÜM Başlangıç Hükümleri Amaç (Madde 1), Kapsam (Madde 2), Dayanak (Madde 3), Tanımlar (Madde 4)
İKİNCİ BÖLÜM Genel Hükümler Yetki (Madde 5) Çevresel etki değerlendirmesi başvuru dosyası, çevresel etki değerlendirmesi raporu veya proje tanıtım dosyası hazırlama yükümlülüğü (Madde 6)	İKİNCİ BÖLÜM Genel Hükümler Yetki (Madde 5) Çevresel etki değerlendirmesi başvuru dosyası, çevresel etki değerlendirmesi raporu veya proje tanıtım dosyası hazırlama yükümlülüğü (Madde 6)
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM Çevresel Etki Değerlendirmesi Yöntemi Çevresel etki değerlendirmesine tabi projeler (Madde 7) Çevresel etki değerlendirmesi sürecinin başlatılması ve komisyonun kuruluşu (Madde 8) Halkın katılımı toplantısı (Madde 9) Komisyonun, kapsam ve özel format belirlenmesi (Madde 10) Çevresel etki değerlendirmesi raporunun bakanlığa sunulması (Madde 11) Komisyonun çalışma usulü ve çevresel etki değerlendirmesi raporunun incelenmesi (Madde 12) Komisyon tarafından incelenerek son şekli verilen çevresel etki değerlendirmesi raporu ve ilgili dokümanların bakanlığa sunulması (Madde 13) Çevresel etki değerlendirmesi olumlu veya çevresel etki değerlendirmesi olumsuz kararı (Madde 14)	ÜÇÜNCÜ BÖLÜM Çevresel Etki Değerlendirmesi Yöntemi Çevresel etki değerlendirmesi uygulanacak projeler (Madde 7) Çevresel etki değerlendirmesi sürecinin başlatılması ve komisyonun kuruluşu (Madde 8) Halkın bilgilendirilmesi ve sürece katılımı toplantısı (Madde 9) Çevresel etki değerlendirmesi raporu özel formatının belirlenmesi (Madde 10) Çevresel etki değerlendirmesi raporunun Bakanlığa sunulması (Madde 11) Komisyonun çalışma usulü ve çevresel etki değerlendirmesi raporunun incelenmesi (Madde 12) Komisyon tarafından incelenerek son şekli verilen çevresel etki değerlendirmesi raporu ve ilgili dokümanların Bakanlığa sunulması (Madde 13) Çevresel etki değerlendirmesi olumlu veya çevresel etki değerlendirmesi olumsuz kararı (Madde 14)
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM Seçme, Eleme Kriterleri Uygulama Yöntemi Seçme, eleme kriterlerine tabi projeler (Madde 15) Başvuru ve inceleme (Madde 16) Çevresel etki değerlendirmesi gereklidir veya çevresel etki değerlendirmesi gerekli değildir kararı (Madde 17)	DÖRDÜNCÜ BÖLÜM Ön İnceleme ve Değerlendirme Yöntemi Çevresel etkileri ön inceleme ve değerlendirmeye tabi projeler (Madde 15) Başvuru ve inceleme (Madde 16) Çevresel etki değerlendirmesi gereklidir veya çevresel etki değerlendirmesi gerekli değildir kararı (Madde 17)
BEŞİNCİ BÖLÜM İzleme ve Kontrol Yatırımın izlenmesi ve kontrol edilmesi (Madde 18) Yönetmeliğe aykırı uygulamaların durdurulması (Madde 19)	BEŞİNCİ BÖLÜM İzleme ve Denetim Yatırımın izlenmesi ve denetimi (Madde 18) Bu Yönetmeliğe aykırı uygulamaların durdurulması (Madde 19)
ALTINCI BÖLÜM Çeşitli ve Son Hükümler Sürelerin uzatılması ve durdurulması (Madde 20) Proje sahibinin değişmesi (Madde 21) Çevresel etki değerlendirmesi uygulamalarının güçlendirilmesi (Madde 22) Askeri projeler (Madde 23) Olağanüstü durumlar ve özel hükümler (Madde 24) Entegre projeler (Madde 25) Yeterlik belgesi (Madde 26) Çevrimiçi ÇED süreci yönetim sistemi (Madde 27) Tebliğler (Madde 28) Yürürlükten kaldırılan yönetmelik (Madde 29) Geçiş süreci (Geçici Madde 1) Kapsam dışı projeler (Geçici Madde 2) Kanuni kapsam dışı projeler (Geçici Madde 3) Yürürlük (Madde 30) Yürütme (Madde 31)	ALTINCI BÖLÜM Çeşitli ve Son Hükümler Kapasite artışları (Madde 20) Proje sahibinin değişmesi ve projenin devri (Madde 21) Çevresel etki değerlendirmesi uygulamalarının güçlendirilmesi (Madde 22) Askeri projeler (Madde 23) Olağanüstü durumlar ve özel hükümler (Madde 24) Entegre projeler (Madde 25) Yeterlik belgesi (Madde 26) Çevrimiçi ÇED süreci yönetim sistemi (Madde 27) Düzenleme yetkisi (Madde 28) Yürürlükten kaldırılan yönetmelik (Madde 29) Geçiş süreci (Geçici Madde 1) Kanunen muafiyet hakkı olan projeler (Geçici Madde 2) Yürürlük (Madde 30) Yürütme (Madde 31)
EK-1 LİSTESİ ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ UYGULANACAK PROJELER LİSTESİ EK-2 LİSTESİ SEÇME-ELEME KRİTERLERİ UYGULANACAK PROJELER LİSTESİ (Ek-1 Listesinde Yer Alan Alt Sınırlar Bu Listede Üst Sınır Olarak Alınır) EK-3 ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ GENEL FORMATI EK-4 PROJE TANITIM DOSYASININ HAZIRLANMASINDA ESAS ALINACAK SEÇME ELEME KRİTERLERİ EK-5 DUYARLI YÖRELER	EK-1 ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ UYGULANACAK PROJELER LİSTESİ EK-2 ÇEVRESEL ETKİLERİ ÖN İNCELEME VE DEĞERLENDİRMEMEYE TABİ PROJELER (Ek-1'deki Listede Yer Alan Alt Sınırlar Bu Listede Üst Sınır Olarak Alınır) EK-3 ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ GENEL FORMATI EK-4 PROJE TANITIM DOSYASI GENEL FORMATI EK-5 DUYARLI YÖRELER

Katılım düzeyleri daha önce birçok çalışmada tanımlanmış ve farklı ülkelerin ÇED Yönetmeliklerinde değerlendirilmiştir. Katılımın, beş temel düzeyi bulunmaktadır; bilgi verme, istişare (danışma), iş birliği, ortaklık (ortak karar) ve yetkilendirmedir (Council of Europe, 2009; Luyet ve ark., 2012). Bu kademeler karar verme sürecinin herhangi bir aşamasında uygulanabilir ancak çoğu zaman sürecin belirli noktalarında devreye girerler. Değişen katılım düzeylerinde bilgidan yetkilendirmeye doğru katılım düzeyi artış göstermektedir (Council of Europe, 2009).

Bilgi verme; projelerin paydaşlara açıklanması ve projelerle ilgili tüm bilgilerin vatandaşlar ile paylaşılması, **istişare (danışma);** projenin paydaşlara sunumu, görüş ve önerilerin alınarak karar verme aşamasında değerlendirilmesi, **işbirliği;** projenin paydaşlara sunulması, önerilerin toplanması ve paydaş girdileri dikkate alınarak kararın verilmesi, **ortaklık (ortak karar);** sorunlara çözüm ve uygulamalar için anlaşmalar, **yetkilendirme** ise proje üzerinde karar verme yetkisi delegasyonu geliştirilmesi ve paydaşlara uygulanması yani yetkilerin devredilmesi şeklindedir (Office for Public Management, 2011; Luyet ve ark., 2012). Arnstein, 1969'un sekiz basamaktan oluşturduğu vatandaş katılım merdiveni Çizelge 4.2'deki gibi açıklanmıştır. Katılımın ilk iki basamağı olan Manipülasyon ve Terapi 'katılmama' düzeylerini tanımlamaktadır. Gerçek amacı; toplumun her kesiminin katılımını sağlamak değil idarenin katılımcıları yanıltıcı bilgiler ile kendi istedikleri doğrultuda yönlendirmektir. Bilgilendirme, Danışma ve Yatıştırma (İkna Etme) basamakları olan 3., 4. ve 5. aşamalarda; yetkili otoriteler halkı bilgilendirir ve görüşlerini alır. Ancak katılımcılar otoriteler tarafından görüşlerinin dikkate alınacağını garanti etme gücünden yoksundurlar. Yani karar verme yetkisi otoritenin elindedir ve bu sebeple katılım semboliktir yani sözde katılım mevcuttur denilebilir. 6., 7. ve 8. basamakları olan Ortaklık, Yetkilerin Devredilmesi ve Vatandaş Kontrolü seviyelerinde ise; kararları verme yetkileri artık halk tarafından yapılmaktadır. Ortaklık'ta vatandaşlar karar alınırken yetkili otoritelerle tartışma hakkına sahiptir. Yetkilerin devredilmesi ve vatandaş kontrolü aşamalarında ise karar alma yetkisi halka verilmiştir.

Çizelge 4.2. Vatandaş katılım merdiveninin sekiz basamağı (Arnstein, 1969'dan geliştirilerek)

Katılım Düzeyi Artar.		8	Vatandaş Kontrolü	Vatandaş Gücünün Dereceleri	Katılım Var
		7	Yetkilerin devredilmesi		
		6	Ortaklık	Tokenizmin dereceleri (Sembolik olarak yasalara veya katılımın gereklerine uyma dereceleri)	Sözde Katılım
		5	Yatıştırma (İkna Etme)		
		4	Danışma		
		3	Bilgilendirme	Katılım Yok	Katılım Yok
		2	Terapi		
		1	Manipülasyon		

Benzer şekilde EPA, (2022)'de de paydaş katılımın seviyeleri beş farklı aşamada belirtilmiştir (Çizelge 4.3). Katılımın en alt basamağı olan bilgi verme aşamasında; halkın karar alma sürecini etkileme fırsatı olmadığını, yetkili otoritenin kendi sonuçları konusunu halka anlatması olarak açıklanmıştır. Danışma düzeyi ise; sadece sorma anlamı taşıdığı birlikte iş birliği

fırsatı olmadığını ifade etmektedir. Katılma (Dahil Etme) düzeyinde ise halk genellikle başlangıçtan itibaren sürece davet edilir ve karar alma süreci ilerledikçe girdi için sürekli değilse de birden fazla fırsat sunulur. Bununla birlikte, yetkili otoriteler hala karar vericidir ve fikir birliği oluşturma ya da kamuoyuna karar üzerinde herhangi bir üst düzey etki sağlama beklentisi yoktur. İş birliği aşamasında ise; halk doğrudan karar verme sürecine girer. Paydaşlar fikir birliğine varırlarsa ve bu otoriteler tarafından dikkate alınmazsa, proje ve paydaşlar ile gelecekte yapılacak ilişkiler üzerinde ciddi olumsuz sonuçları olabilir. İş birliği düzeyindeki vaat, halkın tüm önemli faaliyetlere ve kararlara katılacağı ve girdilerinin mümkün olan en üst düzeyde dahil edileceğidir. Yetki verme aşamasında; halka otoritelerin plan veya programları konusunda karar verme fırsatı sunulur.

Çizelge 4.3. Katılım düzeylerinin yetkili kurum ve halk çerçevesinde değerlendirilmesi (EPA, 2022)

Katılım Düzeyi/Yetki ve Sorumluluklar	Yetkili Kurum	Halk (İlgili Halk veya Yöre Halkı)
Bilgilendirme	Yetkili kurum kendi istediği doğrultuda halkı yönlendirir. Kararlar verilirken halkın görüşlerinin dikkate alınması beklenilmez.	Halk bilgi alır. Karar alma aşamasında süreci etkileme fırsatı yoktur.
Danışma	Yetkili otorite halkın bilgi almak istediği konular çerçevesinde halkı bilgilendirir. Karar verme yetkisi otoritenin elindedir. Paydaşların sürece katılım beklentisi yoktur.	Halk görüş beyan eder. Ancak yetkili otorite tarafından görüşlerinin dikkate alınacağını garanti yoktur.
İş Birliği	Yetkili kurum hala karar vericidir. Halkı toplantılara dahil eder. Sorunlar üzerinde çalışmak veya fikir birliği sağlamak için çeşitli paydaşlar bir araya getirilir.	Halk doğrudan karar verme sürecine dahil olur.
Ortaklık	Yetkili kurum planlama aşamalarında ortak kararlar alır. Karar verme yetkisi bu aşamada tamamen halka verilmemiştir.	Halk karar alınırken yetkili otorite ile tartışma ve görüş bildirme hakkına sahiptir.
Yetki Devri	Yetkili kurum karar verme yetkisini halka devretmiştir.	Halk doğrudan karar alma yetkisine sahiptir.

ÇED süreçlerinin önemli aşamalarından biri olan halkın katılımı süreci; ÇED'in hedeflerinin gerçekleştirilmesinde etkili bir aşamadır. Türkiye'deki yasal ÇED süreci ve halkın katılımı sürecinin incelenmesi sonucu, süreçlerin işleyişi ve katılım düzeyleri Çizelge 4.4 ve Çizelge 4.5'te sunulmuştur. Çizelge 4.4. bu tez çalışması kapsamında incelenen ÇED raporlarının tabii olduğu 25.11.2014 tarihli ÇED Yönetmeliğine göre hazırlanmıştır. Çizelge 4.5 ise halihazırda yürürlükte olan yönetmeliğe göre hazırlanmıştır.

Çizelge 4.4'te belirtildiği gibi 25.11.2014 tarihli ÇED Yönetmeliği'nde ilk olarak proje ile ilgili olarak başvurunun yapıldığını, ÇED sürecinin başladığını, ÇED başvuru dosyasının halkın görüşüne açıldığı bilgisi ile halk, ÇED sürecinin başladığından haberdar olur. Bu kapsamda katılım

Bilgilendirme aşaması düzeyindedir (Madde 8). Daha sonra başvuru dosyasının halkın görüşüne açılması ile halk proje hakkındaki bilgilere ulaşabilir; görüş, soru ve önerilerini iletir. Burada katılım düzeyi ortaklık aşamasındadır (Madde 8). Halkın katılımı toplantısı aşamasında halk öncelikle toplantının tarihi, saati ve yeri hakkında bilgi alır (Madde 9). Daha sonra halk proje hakkında bilgilendirilir ve görüş ve önerileri alınır, katılım düzeyi Bilgilendirme ve İş Birliği'dir. Kapsam ve Özel format belirlenirken halktan gelen görüş ve öneriler dikkate alınarak hazırlandığı için katılım düzeyi Ortaklık aşamasındadır (Madde 10). ÇED raporunun Bakanlığa sunulması aşamasında; ilk olarak ÇED raporunun halkın görüşüne açıldığı halka duyurulur (Madde 11) katılım düzeyi Bilgilendirme aşamasıdır. Rapor nihai edilene kadar halk proje hakkında görüş bildirir ve bu görüşler ÇED raporunda değerlendirilir. Katılım düzeyi İş Birliği ve Ortaklıktır (Madde 11). Komisyonun çalışma usulü ve ÇED raporunun incelenmesi aşamasında Komisyon halkın görüşlerinin dikkate alınıp alınmadığını inceler (Madde 12). Katılım düzeyi İş Birliği ve Ortaklıktır. ÇED Olumlu ya da ÇED Olumsuz kararı verilirken Bakanlık halkın görüşlerinin raporda yansımaya dikkat eder. Eğer halkın görüş ve önerileri dikkate alınmamış ise ÇED raporunda değişiklik bile istenebilir (Madde 14), katılım Danışma düzeyindedir.

Çizelge 4.4. 25.11.2014 tarihli ÇED Yönetmeliğine ait ÇED akım şeması ve katılım düzeyleri (Yücel, 2018 ve Resmi Gazete, 2014'ten geliştirilerek)

ÇED'E TABİ PROJELER (MADDE 7)	a) Ek-1 listesinde yer alan projelere, b) "ÇED Gereklidir" kararı verilen projelere, c) Kapsam dışı değerlendirilen projelere ilişkin kapasite artırımı ve/veya genişletilmesinin planlanması halinde, mevcut proje kapasitesi ve kapasite artışları toplamı ile birlikte projenin yeni kapasitesi Ek-1 listesinde belirtilen eşik değer veya üzerinde olan projelere ÇED Raporu hazırlanması zorunludur.
ÇED SÜRECİNİN BAŞLATILMASI VE KOMİSYONUN KURULUŞU (MADDE 8)	Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar Ek-3'te yer alan ÇED Genel Formatı esas alınarak hazırlanan ÇED Başvuru Dosyasını ve proje sahibi tarafından yetkilendirildiğine dair vekâletname ve imza sirkülerini Bakanlığa sunar.
KATILIM DÜZEYLERİ ÇED sürecinin başladığı bilgisi halka verilir. (Bilgilendirme) Halk ÇED Başvuru Dosyası Hakkında görüşlerini iletebilir. (Ortaklık)	Bakanlık, başvuru dosyasındaki bilgi ve belgeleri uygunluk bakımından inceler. Bu işlemler beş (5) iş günü içinde tamamlanır (Uygun hazırlanmayan ÇED Başvuru Dosyası tamamlanmak üzere iade edilir). Uygun ise Bakanlık tarafından başvuru dosyasındaki bilgiler dikkate alınarak, ilgili kamu kurum ve kuruluş temsilcileri, Bakanlık yetkilileri, proje sahibi ve Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlardan oluşan bir Komisyon kurulur. Proje ile ilgili olarak başvurunun yapıldığını, ÇED sürecinin başladığını, ÇED Başvuru Dosyasının halkın görüşüne açıldığını ve ÇED süreci tamamlanana kadar projeye ilişkin görüş ve önerilerin Valiliğe veya Bakanlığa verilebileceği Bakanlık ve Valilik tarafından anons, askıda ilan, internet vb. şekilde halka duyurulur. Bakanlık, Halkın Katılımı Toplantısı ve kapsam belirleme için görüş verme tarihini belirten bir yazıyı ve Ek-3'te yer alan Genel Format doğrultusunda hazırlanmış ÇED Başvuru Dosyasını, Komisyon üyelerine gönderir. Bakanlık, gerekli gördüğü hallerde, projenin konusu, türü ve proje için belirlenen yerin özelliklerini de dikkate alarak, üniversiteler, enstitüler, araştırma ve uzman kuruluşları, meslek odaları, sendikalar, birlikler, sivil toplum örgütlerinden temsilcileri de Komisyon toplantılarına üye olarak çağırabilir.
HALKIN KATILIMI TOPLANTISI (MADDE 9)	Halkı yatırım hakkında bilgilendirmek, projeye ilişkin görüş ve önerilerini almak üzere; Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar ve proje sahibinin katılımı ile Bakanlıkça belirlenen tarihte, projeden en çok etkilenmesi beklenen ilgili halkın kolaylıkla ulaşabileceği Valilikçe belirlenen merkezi bir yer ve saatte Halkın Katılımı Toplantısı düzenlenir. Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar toplantı tarihini, saatini, yerini ve konusunu belirten bir ilanı;

KATILIM DÜZEYLERİ Halkın Katılımı Toplantısı tarihi, saati ve yeri yayınlanır. (Bilgilendirme) Halk proje hakkında bilgilendirilir, görüş ve önerileri alınır. (Bilgilendirme ve İş birliği)	projenin gerçekleştirileceği yörede yayınlanan yerel süreli yayın ile birlikte yaygın süreli yayın olarak tanımlanan bir gazetede toplantı tarihinden en az on (10) takvim günü önce yayınlanır. Halkın Katılımı Toplantısı, Çevre ve Şehircilik İl Müdürünün veya görevlendireceği bir yetkilinin başkanlığında yapılır. Toplantıda; halkın, proje hakkında bilgilendirilmesi, görüş, soru ve önerilerinin alınması sağlanır. Başkan, katılımcılardan görüşlerini yazılı olarak vermelerini isteyebilir. Toplantı tutanağı, bir sureti Valilikte kalmak üzere Bakanlığa gönderilir. Valilik, Halkın Katılımı Toplantısı ile halkın görüş ve önerilerini bildirebileceği süreç ile ilgili zamanlama takvimini ve iletişim bilgilerini halka duyurur. Halkın görüş ve önerileri, zamanlama takvimi içerisinde Komisyona sunulur. Komisyon üyeleri, kapsam belirlemesi öncesinde proje uygulama yerini inceleyebilir, kendilerine iletilen tarihe göre halkın katılımı toplantısına katılabilir. Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar tarafından halkı bilgilendirmek amacıyla broşür dağıtmak, anket, seminer gibi çalışmalar halkın katılımı toplantısından önce yapılabilir veya internet sitesinden yayınlanabilir.
KOMİSYONUN, KAPSAM VE ÖZEL FORMAT BELİRLEMESİ (MADDE 10)	Komisyon üyesi kurum/kuruluşların görüş ve önerileri ile halktan gelen görüş ve öneriler doğrultusunda Bakanlıkça ÇED Raporu Özel Formatı hazırlanır. Komisyon tarafından belirlenen Özel Format, Bakanlık tarafından belirlenen Özel Format Bedelinin bu maddede belirlenen süre içerisinde ödenmesi mukabilinde verilir. Halkın Katılımı Toplantısı/Toplantılarının tamamlanmasından itibaren Format Bedeli, üç (3) ay içerisinde yatırılmaz ise ÇED süreci sonlandırılır.
KATILIM DÜZEYLERİ Komisyon kapsam ve özel formatı halktan gelen görüş ve öneriler çerçevesinde hazırlar. (Ortaklık)	Format Bedelinin yatırılmasından sonra, Bakanlıkça yedi (7) iş günü içerisinde Özel Format verilir. Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar Özel Formatın veriliş tarihinden itibaren on sekiz (18) ay içinde ÇED Raporunu Bakanlığa sunmakla yükümlüdür. Bu süre içinde ÇED Raporu sunulmaz ise ÇED süreci sonlandırılır.
ÇED RAPORUNUN BAKANLIĞA SUNULMASI (MADDE 11)	Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar tarafından hazırlanan ÇED Raporu Bakanlığa sunulur. ÇED Raporunun Özel Formatına uygunluğu ve belirlenen çalışma grubunda yer alması gereken meslek uzmanlarınca hazırlanıp hazırlanmadığı hakkındaki inceleme Bakanlık tarafından beş (5) iş günü içinde sonuçlandırılır. ÇED Raporunun Özel Formatına uygun olmadığı ve/veya belirlenen çalışma grubunca hazırlanmadığının anlaşılması halinde, bu hususların yerine getirilmesi için ÇED Raporu iade edilir. İade edilen ÇED raporunun üç (3) ay içinde Bakanlığa sunulmaması veya yapılan düzeltmenin yeterli görülmediği durumda ÇED süreci sonlandırılır.
KATILIM DÜZEYLERİ ÇED Raporunun halkın görüşüne açıldığı halka duyurulur. (Bilgilendirme) Rapor nihai edilene kadar proje hakkında görüş bildirilir. (İş birliği ve Ortaklık)	Bakanlıkça ÇED Raporu Özel Formatına uygun hazırlandığı tespit edilen ÇED Raporu, inceleme ve değerlendirme toplantısının tarihi ve yerini belirten bir yazı ile Komisyon üyelerine gönderilir. Proje ile ilgili inceleme değerlendirme sürecinin başladığı ve ÇED Raporunun halkın görüşüne açıldığı Bakanlık ve Valilik tarafından anons, askıda ilan, internet vb. şekilde halka duyurulur. ÇED Raporunu incelemek isteyenler, duyuru tarihinden itibaren rapor nihai edilene kadar raporu inceleyerek proje hakkında Bakanlığa veya Valiliğe görüş bildirebilirler. Valiliğe bildirilen görüşler Bakanlığa iletilir. Bu görüşler Komisyon tarafından dikkate alınır ve Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar tarafından ÇED Raporuna yansıtılır.

KOMİSYONUN ÇALIŞMA USULÜ VE ÇED RAPORUNUN İNCELENMESİ (MADDE 12)	Komisyon ÇED Raporunu, ilk inceleme değerlendirme toplantısından itibaren on (10) iş günü içinde inceler ve değerlendirir.
KATILIM DÜZEYLERİ Komisyon halkın görüşlerinin dikkate alınıp alınmadığını inceler. (İş birliği ve Ortaklık)	ÇED Raporunda önemli eksiklik ve yanlışların görülmesi durumunda Komisyon, bunların giderilmesini Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlardan veya ilgili kurumlardan ister. Bu durumda, inceleme değerlendirme süreci durdurulur. Eksiklikler tamamlanmadan veya gerekli düzeltmeler yapılmadan Komisyon çalışmalarına devam edilmez. Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşların ÇED Raporunda gerekli görülen düzeltmeleri yapıp yeniden Bakanlığa sunmasından sonra; Komisyon, Bakanlıkça toplantıya çağırılır. Toplantının yapılması ile birlikte inceleme değerlendirme süreci kaldığı yerden işlemeye başlar. Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlardan ÇED Raporunda değişiklik yapması en çok iki (2) kez istenebilir. Yapılan düzeltme Komisyonca yeterli görülmez ise durum bir tutanakla belirlenir ve projenin ÇED süreci sonlandırılır. Komisyon tarafından, inceleme değerlendirme toplantıları sırasında; ÇED Raporu ve eklerinin yeterli ve uygun olup olmadığı, projenin çevreye olabilecek etkilerinin kapsamlı bir şekilde incelenip incelenmediği, çevreye olabilecek olumsuz etkilerin giderilmesi için gerekli önlemlerin yer alıp almadığı, Halkın Katılımı Toplantısı ve süreç içerisinde gelen görüş ve önerilere çözüm getirilip getirilmediğine ilişkin inceleme ve değerlendirmeler yapılır. Komisyon çalışmalarını ve değerlendirmelerini tutanak altına alır ve sonuçlandırır.
KOMİSYON TARAFINDAN İNCELENEREK SON ŞEKLİ VERİLEN ÇED RAPORU VE İLGİLİ DOKÜMANLARIN BAKANLIĞA SUNULMASI (MADDE 13)	Komisyon tarafından incelenerek son şekli verilen ÇED Raporu, Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar tarafından inceleme değerlendirme toplantılarının sona erdirilmesinden sonraki on (10) takvim günü içinde Bakanlığa sunulur.
ÇED OLUMLU VEYA ÇED OLUMSUZ KARARI (MADDE 14)	Komisyon tarafından incelenerek son şekli verilen ÇED Raporu, halkın görüş ve önerilerini almak üzere, Bakanlık ve/veya Valilik tarafından askıda ilan ve internet aracılığı ile on (10) takvim günü görüşe açılır. Bakanlıkça proje ile ilgili karar alma sürecinde bu görüşler de değerlendirilir. Bakanlık halktan gelen görüşler doğrultusunda, rapor içeriğinde gerekli eksikliklerin tamamlanmasını, ek çalışmalar yapılmasını ya da Komisyonun yeniden toplanmasını isteyebilir. Nihai ÇED Raporu ve eklerinin proje sahibi taahhüdü altında olduğunu belirten taahhüt yazısı ve noter onaylı imza sirküleri beş (5) iş günü içerisinde Bakanlığa sunulur. Kamu kurum/kuruluşlarından imza sirküleri istenmez. Belirtilen belgeler, süresi içerisinde gerekçesi belirtilmeden sunulmaz ise, projenin ÇED süreci sonlandırılır.
KATILIM DÜZEYLERİ Bakanlık halkın görüşlerinin raporda yansıtılmış olmasına dikkat eder. Eğer halkın görüş ve önerileri dikkate alınmamış ise ÇED Raporunda Değişiklik bile istenebilir. (İş Birliği)	Bakanlık, Komisyon çalışmalarını ve halkın görüşlerini dikkate alarak proje için "ÇED Olumlu" ya da "ÇED Olumsuz" kararını on (10) iş günü içinde verir ve bu kararı Komisyon üyelerine bildirir. Proje için verilen "ÇED Olumlu" ya da "ÇED Olumsuz" kararı Bakanlık ve Valilik tarafından askıda ilan ve internet aracılığı ile halka duyurulur. "ÇED Olumlu" kararı verilen proje için yedi (7) yıl içinde mücbir sebep bulunmaksızın yatırıma başlanmaması durumunda "ÇED Olumlu" kararı geçersiz sayılır. "ÇED Olumsuz" kararı verilen projeler için "ÇED Olumsuz" kararı verilmesine neden olan şartlarda değişiklik olması durumunda yeniden başvuruda bulunulabilir.

YATIRIMIN İZLENMESİ VE KONTROL EDİLMESİ (MADDE 18)	Bakanlık, "ÇED Olumlu" kararı veya "ÇED Gerekli Değildir" kararı verilen projelerle ilgili olarak, Nihai ÇED Raporu ve/veya "ÇED Gerekli Değildir" kararına esas Proje Tanıtım Dosyasında taahhüt edilen hususların yerine getirilip getirilmediğini izler ve kontrol eder. Proje sahibi "ÇED Olumlu" veya "ÇED Gerekli Değildir" kararını aldıktan sonra projede yapılacak bu Yönetmeliğe tabi değişiklikleri Bakanlığa veya Valiliğe bildirmekle yükümlüdür.
YÖNETMELİĞE AYKIRI UYGULAMALARIN DURDURULMASI (MADDE 19)	"ÇED Olumlu" kararı alınmaksızın başlanan faaliyetler Bakanlıkça, "ÇED Gerekli Değildir" kararı alınmaksızın başlanan faaliyetler ise mahallin en büyük mülki amiri tarafından süre verilmeksizin durdurulur. "ÇED Olumlu" ya da "ÇED Gerekli Değildir" kararı alınmadıkça yatırıma ilişkin durdurma kararı kaldırılmaz. "ÇED Olumlu" ya da "ÇED Gerekli Değildir" kararı alınmaz ise, yatırımcı faaliyet alanını eski haline getirmekle yükümlüdür. 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun ilgili hükümlerine göre işlem tesis edilir. "ÇED Olumlu" kararı ya da "ÇED Gerekli Değildir" kararı verildikten sonra, proje sahibi tarafından nihai ÇED Raporu veya Proje Tanıtım Dosyasında taahhüt edilen hususlara uyulmadığının tespit edilmesi durumunda söz konusu taahhütlere uyulması için projeyle ilgili Bakanlıkça/Valilikçe bir defaya mahsus olmak üzere süre verilebilir. Bu süre sonunda taahhüt edilen hususlara uyulmaz ise yatırım durdurulur. Yükümlülükler yerine getirilmedikçe durdurma kararı kaldırılmaz. 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun ilgili hükümlerine göre işlem tesis edilir.

Çizelge 4.5 incelendiğinde 29.07.2022 tarihli ÇED Yönetmeliği'nde proje ile ilgili başvurunun yapıldığı, ÇED sürecinin başladığı, ÇED başvuru dosyasının halkın görüşüne açıldığı bilgisi ile ilk olarak halk ÇED sürecinin başladığından haberdar olur. Bu kapsamda katılım Bilgilendirme aşaması düzeyindedir (Madde 8). Daha sonra ÇED süreci tamamlanana kadar projeye ilişkin görüş ve önerilerin verilebileceği halka duyurulur. Burada katılım düzeyi Ortaklıktır (Madde 8). Halkın katılımı toplantısı aşamasında öncelikle toplantının tarihi, saati, yeri ve konusunu belirten ilan yayınlanır (Madde 9). Bu Bilgilendirme düzeyinde Katılımdır. Daha sonra halk proje hakkında bilgilendirilir, görüş, önerileri ve soruları alınır, katılım düzeyi Bilgilendirme ve İş Birliğidir (Madde 9). Halkı proje ve etkileri hakkında bilgilendirmek, halkın projeye ilişkin görüş ve önerilerini almak üzere, paydaş katılım planı hazırlanır. Hazırlanan paydaş katılım planı ÇED başvuru dosyası ekinde sunulur. Katılım düzeyi Bilgilendirme ve İş birliğidir (Madde 9). Kapsam ve özel format belirlenirken; komisyon üyesi kurum/kuruluşların görüş ve önerileri ile halktan gelen görüş ve öneriler doğrultusunda Bakanlıkça ÇED raporu özel formatı hazırlanır. Katılım düzeyi İş Birliği Ortaklık aşamasındadır (Madde 10). ÇED raporunun Bakanlığa sunulması aşamasında; ilk olarak ÇED raporunun halkın görüşüne açıldığı halka duyurulur (Madde 11) katılım düzeyi Bilgilendirme aşamasıdır. Rapor nihai edilene kadar halk proje hakkında görüş bildirir ve bu görüşler ÇED raporunda değerlendirilir. Katılım düzeyi İş Birliği ve Ortaklıktır (Madde 11). Ardından komisyonun çalışma usulü ve ÇED raporunun incelenmesi aşamasında; komisyon halktan gelen görüş ve önerilere çözüm getirilip getirilmediğini inceler. Katılım düzeyi İş Birliği ve Ortaklıktır (Madde 12). ÇED olumlu ya da ÇED olumsuz kararı verilirken komisyon tarafından incelenerek son şekli verilen ÇED raporu, halkın görüş ve önerilerini almak üzere, Bakanlık ve/veya il müdürlüğü tarafından askıda ilan ve internet aracılığı ile görüşe açılır. Bu görüşler bakanlıkça karar alma sürecinde değerlendirilir (Madde 14), katılım İş Birliği düzeyidir.

Türk Mevzuatında ÇED Yönetmeliğinin dışında katılımcılığın çerçevesini belirleyen diğer yasal düzenlemeler incelenecek olursa, normlar hiyerarşisinin ilk sırasında Anayasada konuyla ilgili tanımlanmış temel haklardan söz edilebilir.

T.C. Anayasasında Katılım: 18.10.1982 tarih ve 2709 sayılı T.C. Anayasası, Yılmaz (2013)'ün de belirttiği gibi temel ilkelerinde yer alan demokrasi yaklaşımına paralel, yönetime vatandaş katılımına olanak sağlayan bir yapıdadır. Ancak katılım, sadece siyasi katılım ya da halk oylaması olarak düşünülmemeli, vatandaşların yönetime daha sık ve yerelde katılımını sağlayan alternatif yöntemler de tartışılmalıdır. Anayasa, demokratik devlet anlayışına vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda anayasanın yönetsel katılıma ve yerelde katılımcı mekanizmaların geliştirilmesini işaret ettiği söylenebilir (Yılmaz, 2013).

Çizelge 4.5. 29.07.2022 tarihli ÇED Yönetmeliği'ne ait ÇED akım şeması ve katılım düzeyleri (Yücel, 2018'den ve Resmi Gazete, 2022'den geliştirilerek).

ÇED UYGULANACAK PROJELER (MADDE 7)	a) Ek-1'deki listede yer alan projelere, b) "ÇED Gereklidir" kararı verilen projelere, c) Kapsam dışı değerlendirilen veya kanunen muafiyeti bulunan projelere ilişkin kapasite artırımı ve/veya alan genişletilmesinin planlanması halinde, mevcut proje kapasitesi ve kapasite artışları toplamı ile projenin yeni kapasitesinin Ek-1'deki listede yer aldığı projelere, ÇED raporu hazırlanması zorunludur.
ÇED SÜRECİNİN BAŞLATILMASI VE KOMİSYONUN KURULUŞU (MADDE 8)	(1) 7. maddede tanımlanmış projeler ile ilgili olarak; proje sahibi tarafından vekâleten yetkilendirilen ve Bakanlıkça verilmiş yeterlik belgesi bulunan kurum/kuruluşlar, Ek-3'te yer alan ÇED genel formatı esas alınarak hazırlanmış ÇED başvuru dosyasını Bakanlığa sunar. (2) Bakanlık, başvuru dosyasındaki bilgi ve belgeleri genel formata uygunluk bakımından inceler. Bu işlemler 5 iş günü içinde tamamlanır. Ek-3'te yer alan ÇED genel formatına uygun hazırlanmadığı anlaşılan ÇED başvuru dosyası, eksiklikleri tamamlanmak üzere iade edilir. İade edilen ÇED başvuru dosyası 1 ay içinde yeniden sunulmazsa ÇED süreci sonlandırılır. (3) İnceleme sonucunda, başvuru dosyasının Ek-3'te yer alan genel formata uygun hazırlandığına karar verilmesi halinde, Bakanlık tarafından başvuru dosyasındaki bilgiler dikkate alınarak, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile Bakanlık yetkililerinden oluşan bir Komisyon kurulur. ÇED süreci içerisinde gerek görülmesi halinde komisyona üye eklenebilir veya çıkarılabilir. (4) Proje ile ilgili olarak başvurunun yapıldığı, ÇED sürecinin başladığı, ÇED başvuru dosyasının halkın görüşüne açıldığı ve ÇED süreci tamamlanana kadar projeye ilişkin görüş ve önerilerin il müdürlüğüne veya Bakanlığa verilebileceğine dair duyuru, Bakanlık ve il müdürlüğü internet sayfasında ilan edilir. Ayrıca askıda ilan, anons ve benzeri şekilde de halka duyurulabilir. (5) Bakanlık, halkın bilgilendirilmesi ve sürece katılımı amacıyla yapılacak toplantının tarihini ve ÇED raporu özel formatının belirlenmesi için görüş verilmesi gereken nihai tarihi belirten bir yazıyı komisyon üyelerine gönderir. Ek-3'te yer alan genel format doğrultusunda hazırlanmış ÇED başvuru dosyası Komisyon üyelerine gönderilir. (6) Bakanlık, gerekli gördüğü hallerde, projenin konusu, türü ve proje için belirlenen yerin özelliklerini de dikkate alarak; üniversiteler, enstitüler, araştırma ve uzman kuruluşları, meslek odaları, sendikalar, birlikler, sivil toplum örgütlerini de komisyona dâhil edebilir ve toplantılarına üye olarak çağırabilir.
KATILIM DÜZEYLERİ Proje için ÇED Başvuru yapıldığı ve ÇED sürecinin başladığı bilgisi halka verilir. (Bilgilendirme) Halk ÇED Başvuru Dosyası hakkında görüşlerini iletebilir. (Ortaklık)	
HALKIN BİLGİLENDİRİLMESİ VE SÜRECE KATILIMI TOPLANTISI (MADDE 9)	(1) Halkı yatırım hakkında bilgilendirmek, projeye ilişkin görüş ve önerilerini almak üzere; Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar ve proje sahibinin katılımı ile Bakanlıkça belirlenen tarihte, projeden en çok etkilenmesi beklenen ilgili halkın kolaylıkla ulaşabileceği il müdürlüğü tarafından belirlenen merkezi bir yer ve saatte halkın bilgilendirilmesi ve sürece katılımı toplantısı düzenlenir. (2) Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar toplantı tarihini, saatini, yerini ve konusunu belirten bir ilanı; projenin gerçekleştirileceği yörede yayımlanan yerel süreli yayın ile yaygın süreli yayın olarak tanımlanan bir gazetede toplantı

KATILIM DÜZEYLERİ Toplantı tarihini, saatini, yerini ve konusunu belirten bir ilanı yayımlanır. (Bilgilendirme) Halkın proje hakkında bilgilendirilmesi, görüş, öneri ve sorularının alınması sağlanır. (Bilgilendirme ve İş birliği) Halkı, proje ve etkileri hakkında bilgilendirmek, halkın projeye ilişkin görüş ve önerilerini almak üzere, paydaş katılım planı (PKP) hazırlanır. Hazırlanan paydaş katılım planı ÇED başvuru dosyası ekinde sunulur. (Bilgilendirme ve İş Birliği)	tarihinden en az 10 takvim günü önce yayımlatır. (3) Halkın bilgilendirilmesi ve sürece katılımı toplantısı, il müdürünün veya görevlendireceği bir yetkilinin başkanlığında yapılır. Toplantıda halkın; proje hakkında bilgilendirilmesi, görüş, öneri ve sorularının alınması sağlanır. Halk tarafından dile getirilen görüş, öneri ve itirazlar toplantı hakkında düzenlenecek tutanakta belirtilir. Toplantı başkanı, katılımcılardan görüşlerini yazılı olarak vermelerini isteyebilir. Toplantı tutanağı, bir sureti il müdürlüğünde kalmak üzere Bakanlığa gönderilir. (4) Komisyon üyeleri, özel format belirleme öncesinde, projenin planlandığı alanı inceleyebilir, bildirilen tarihte düzenlenecek halkın bilgilendirilmesi ve sürece katılımı toplantısına katılabilirler. (5) Halkı, proje ve etkileri hakkında bilgilendirmek, halkın projeye ilişkin görüş ve önerilerini almak üzere, Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar tarafından paydaş katılım planı hazırlanır. Hazırlanan paydaş katılım planı ÇED başvuru dosyası ekinde sunulur. Bakanlık gerekli gördüğü durumlarda, yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlardan halkın bilgilendirilmesine yönelik olarak ÇED süreci boyunca; bilgilendirici broşür dağıtılması, anket, seminer gibi çalışmalar yapılması veya proje ile ilgili internet sitesi hazırlanarak bilgi paylaşılması gibi ilave çalışmalar yapmasını da isteyebilir. Ayrıca Bakanlık tarafından talep edilmesi halinde ÇED süreci içerisinde bu plan güncellenir.
ÇED RAPORU ÖZEL FORMATININ BELİRLENMESİ (MADDE 10)	(1) Komisyon üyesi kurum/kuruluşların görüş ve önerileri ile halktan gelen görüş ve öneriler doğrultusunda Bakanlıkça ÇED raporu özel formatı hazırlanır.
KATILIM DÜZEYLERİ Komisyon kapsam ve özel formatı halktan gelen görüş ve öneriler çerçevesinde hazırlar. (Ortaklık)	(2) ÇED raporu özel formatı, özel format bedelinin ödenmesi mukabilinde verilir. Özel format bedeli, format için Bakanlık tarafından komisyon üyelerine yazılı olarak bildirilen son görüş verme tarihinden itibaren 1 ay içerisinde yatırılmaz ise ÇED süreci sonlandırılır. (3) Format bedelinin yatırılmasından sonra, Bakanlıkça 7 iş günü içerisinde özel format verilir. (4) Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar özel formatın veriliş tarihinden itibaren 12 ay içinde ÇED raporunu Bakanlığa sunmakla yükümlüdür. Talep edilmesi durumunda 6 ay ek süre verilir. Bu süre içinde ÇED raporu sunulmaz ise ÇED süreci sonlandırılır.
ÇED RAPORUNUN BAKANLIĞA SUNULMASI (MADDE 11)	(1) Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar tarafından hazırlanan ÇED raporu Bakanlığa sunulur. ÇED raporunun özel formatına uygunluğu ve belirlenen çalışma grubunda yer alması gereken meslek uzmanlarınca hazırlanıp hazırlanmadığı hakkındaki inceleme Bakanlık tarafından 7 iş günü içinde sonuçlandırılır. ÇED raporunun özel formatına uygun olmadığı ve/veya belirlenen çalışma grubunca hazırlanmadığının anlaşılması halinde ÇED raporu iade edilir. İade edilen ÇED raporunun eksiklikleri tamamlanarak 30 takvim günü içerisinde Bakanlığa sunulması gerekmektedir. Süresi içerisinde sunulmaması halinde ÇED süreci sonlandırılır. ÇED raporunun tamamlanması için verilen 30 takvim günlük süre yetkili müşavir firmaların kullanacağı toplam süreyi ifade eder.
KATILIM DÜZEYLERİ ÇED Raporunun halkın görüşüne açıldığı halka duyurulur. (Bilgilendirme) İlgililer, ÇED raporunu ilan edilmesinden itibaren rapor hakkında görüş ve önerilerini Bakanlığa veya il	(2) Bakanlıkça verilen özel formata uygun hazırlandığı tespit edilen ÇED raporu hakkında görüşlerinin alınması amacıyla, toplantı tarihini ve yerini belirten bir yazı ile komisyon üyeleri inceleme ve değerlendirme komisyonu toplantısına davet

müdürlüğüne bildirebilirler. Bu görüşler komisyon tarafından dikkate alınır ve Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar tarafından son şekli verilen ÇED raporuna yansıtılır. (İş birliği ve Ortaklık)	edilir. Bakanlığa sunulan ÇED raporu, komisyon üyelerine gönderilir. (3) Proje ile ilgili inceleme değerlendirme sürecinin başladığı ve ÇED raporunun halkın görüşüne açıldığı, Bakanlık ve il müdürlüğü tarafından internet sayfasından ilan edilir. Ayrıca askıda ilan veya anons yoluyla da halka duyurulur. (4) İlgililer, ÇED raporunu ilan edilmesinden itibaren rapor hakkında görüş ve önerilerini Bakanlığa veya il müdürlüğüne bildirebilirler. İl müdürlüğüne bildirilen görüşler Bakanlığa iletilir. Bu görüşler komisyon tarafından dikkate alınır ve Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar tarafından son şekli verilen ÇED raporuna yansıtılır.
KOMİSYONUN ÇALIŞMA USULÜ VE ÇED RAPORUNUN İNCELENMESİ (MADDE 12) KATILIM DÜZEYLERİ Komisyon halktan gelen görüş ve önerilere çözüm getirilip getirilmediğini inceler. (İş birliği ve Ortaklık)	(1) İnceleme ve Değerlendirme Komisyonu, toplantı günü ve saatine kadar görüşünü yazılı olarak bildiren üyeler dâhil salt çoğunluk ile toplanır. Komisyon üyeleri, temsil ettikleri kurum/kuruluşu ilgilendiren konulardaki yetki, görev ve sorumlulukları çerçevesinde görevlendirilirler ve kurum/kuruluşları adına görüş bildirirler. Komisyon başkanı toplantıda üyelerden görüşlerini yazılı olarak vermelerini isteyebilir. Yazılı görüş veren kurum/kuruluş temsilcilerinin sonraki toplantılara katılmamaya ilişkin istemleri Komisyon başkanınca değerlendirilir. (2) İnceleme değerlendirme toplantı tarihinden itibaren 30 takvim günü içerisinde görüş bildirmeyen kurum/kuruluşun görüşü olumlu kabul edilir. Görüş bildirmek için ilave süreye ihtiyaç duyulması halinde talep ilgili komisyon üyesi tarafından yazılı olarak Bakanlığa iletilir. Kurum/kuruluşların ilave süre talepleri Bakanlık tarafından dikkate alınır. (3) Proje sahibi ile Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar, komisyon üyelerini bilgilendirmek için toplantıda hazır bulunurlar. Gerekli hallerde komisyon toplantıları elektronik ortamda video konferans ve benzeri yöntemle de yapılabilir. Toplantının düzenlenme şekli komisyon üyelerine gönderilen davet yazısında belirtilir. (4) Komisyon, Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlardan proje ile ilgili geniş kapsamlı bilgi vermesini, araç gereç sağlamasını, konusu itibarıyla Bakanlıkça ya da Bakanlıkça yeterlik verilmiş özel veya kamuya ait kurum/kuruluşların laboratuvarlarınca analiz, deney ve ölçümler yapmasını veya yaptırmasını isteyebilir. (6) Komisyon gerekli görürse, görevlendireceği üyeleri aracılığı ile projenin gerçekleştirilmesi planlanan yerde ve benzer tesislerde inceleme yapabilir. (7) ÇED raporunda önemli eksiklik ve yanlışların görülmesi durumunda Komisyon, bunların giderilmesini Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlardan veya ilgili kurumlardan ister. Bu durumda, inceleme ve değerlendirme süreci durdurulur. Eksiklikler tamamlanmadan veya gerekli düzeltmeler yapılmadan Komisyon çalışmalarına devam edilmez. (8) Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar süreci durdurulan projelerde 12 ay içerisinde eksiklikleri tamamlamak veya gerekli düzeltmeleri yapmakla yükümlüdür. Gerekçeleri belirtilerek talep edilmesi durumunda en fazla 6 ay ek süre verilir. Bu süreler içinde ÇED raporu sunulmaz ise ÇED süreci sonlandırılır. (9) Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşların ÇED raporunda gerekli görülen düzeltmeleri yapıp yeniden Bakanlığa sunmasından sonra; Komisyon toplantıya çağırılır. Toplantının yapılması ile birlikte inceleme ve değerlendirme süreci kaldığı yerden işlemeye başlar. (10) Birinci toplantıda ÇED süreci durdurulmuş olan ve dokuzuncu fıkradaki şartları sağlayarak süreci kaldığı yerden tekrar başlatılan projelerde; a) ÇED raporu içerisinde yapılan düzeltmenin Komisyonun ikinci toplantısında yeterli bulunmaması halinde süreç durdurma işlemi 1 kez daha yapılabilir. İkinci süreç durdurma işleminden sonra eksiklikleri tamamlanmış ÇED raporunun 3 ay içerisinde Bakanlığa sunulması gerekmektedir. Sunulmaması halinde ÇED süreci sonlandırılır. b) İkinci süreç durdurma işleminden sonra (a) bendinde verilen sürede ÇED raporunun Bakanlığa sunulması halinde, istenilen çalışmaların yapılıp yapılmadığının tespiti için son kez (üçüncü kez) komisyon üyeleri toplantıya çağırılır. Bu durumda yapılacak

	komisyon toplantısında raporda yapılan düzeltmelerin yeterli bulunması halinde ÇED raporuna son şekli verilir. Yeterli bulunmaması halinde yeni bir komisyon toplantısı yapılmayacağı tutanak altına alınır ve ÇED süreci sonlandırılır. (11) Komisyon tarafından, inceleme ve değerlendirme toplantıları sırasında; a) ÇED Raporu ve eklerinin yeterli ve uygun olup olmadığına, b) Yapılan incelemelerin, hesaplamaların ve değerlendirmelerin yeterli düzeyde veri, bilgi ve belgeye dayandırılıp dayandırılmadığına, c) Projenin çevreye olabilecek etkilerinin kapsamlı bir şekilde incelenip incelenmediğine, ç) Çevreye olabilecek olumsuz etkilerin giderilmesi için gerekli önlemlerin yer alıp alınmadığına, d) Halktan gelen görüş ve önerilere çözüm getirilip getirilmediğine, ilişkin inceleme ve değerlendirmeler yapılır. (12) Fiziki ortamda katılım ile gerçekleştirilen toplantılarda, toplantı sonucunu belirten tutanak Bakanlık tarafından düzenlenir ve komisyon üyeleri tarafından imza altına alınır. Toplantının video konferans ve benzeri yöntemler ile elektronik ortamda yapılması halinde ise; yazılı görüş bildiren veya uzaktan erişim ile katılım sağlayan kurum/kuruluşları ve toplantı sonucunu belirten tutanak Bakanlık tarafından düzenlenir.
KOMİSYON TARAFINDAN İNCELENEREK SON ŞEKLİ VERİLEN ÇED RAPORU VE İLGİLİ DOKÜMANLARIN BAKANLIĞA SUNULMASI (MADDE 13)	(1) Komisyon tarafından incelenerek son şekli verilen ÇED raporu, Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar tarafından inceleme ve değerlendirme toplantılarının sona erdirilmesinden sonraki 10 takvim günü içinde Bakanlığa sunulur. Sunulan raporda eksiklik tespit edilmesi durumunda rapor iade edilir. İade edilen rapordaki eksikliklerin iade tarihinden itibaren 90 takvim günü içerisinde tamamlanmaması halinde ÇED süreci sonlandırılır. Son şekli verilen ÇED raporunun tamamlanması için verilen 90 takvim günlük süre yetkili müşavir firmaların kullanacağı toplam süreyi ifade eder.
ÇED OLUMLU VEYA ÇED OLUMSUZ KARARI (MADDE 14)	(1) Komisyon tarafından incelenerek son şekli verilen ÇED raporu, halkın görüş ve önerilerini almak üzere, Bakanlık ve/veya il müdürlüğü tarafından askıda ilan ve internet aracılığı ile 10 takvim günü görüşe açılır. Bakanlıkça proje ile ilgili karar alma sürecinde bu görüşler de değerlendirilir. Bakanlık halktan gelen görüşler doğrultusunda, rapor içeriğinde gerekli eksikliklerin tamamlanmasını, ek çalışmalar yapılmasını ya da Komisyonun yeniden toplanmasını isteyebilir. Nihai ÇED raporu ve eklerinin proje sahibinin taahhüdü altında olduğunu belirten taahhüt yazısı ve taahhüdü imzalayan yetkilinin noter onaylı imza sirküleri ile ticari sicil gazetesi 5 iş günü içerisinde Bakanlığa sunulur. Kamu kurum/kuruluşlarından noter onaylı imza sirküleri ile ticari sicil gazetesi istenmez. (2) Birinci fıkrada belirtilen belgeler, süresi içerisinde gerekçesi belirtilmeden sunulmaz ise projenin ÇED süreci sonlandırılır. (3) Bakanlık, Komisyon çalışmalarını ve halkın görüşlerini dikkate alarak proje için "ÇED Olumlu" ya da "ÇED Olumsuz" kararı verir. Verilen karar görüşü alınan komisyon üyesi kurum/kuruluşlara, proje sahibine ve Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlara bildirilir. (4) Proje için verilen "ÇED Olumlu" ya da "ÇED Olumsuz" kararı, karar tarihinden itibaren Bakanlık ve il müdürlüğü internet sitesinde süresiz, askıda 30 takvim günü ilan edilerek halka duyurulur. (5) "ÇED Olumlu" kararı verilen proje için 5 yıl içinde mücbir sebep bulunmaksızın yatırıma başlanmaması durumunda "ÇED Olumlu" kararı geçersiz sayılır. (6) Yatırıma başlanılmamış olan projeler için verilen ÇED Olumlu kararları, proje sahibinin talebi ve talebin Bakanlık tarafından uygun görülmesi halinde geçersiz sayılır. Bu şekilde geçersiz sayılan kararlar Bakanlık ve il müdürlüğü tarafından internet sayfasında ilan edilir.
KATILIM DÜZEYLERİ Komisyon tarafından incelenerek son şekli verilen ÇED raporu, halkın görüş ve önerilerini almak üzere, Bakanlık ve/veya il müdürlüğü tarafından askıda ilan ve internet aracılığı ile 10 takvim günü görüşe açılır. Bakanlıkça proje ile ilgili karar alma sürecinde bu görüşler de değerlendirilir. (İş Birliği)	

YATIRIMIN İZLENMESİ VE DENETİMİ (MADDE 18)	(1) Bakanlık, "ÇED Olumlu" kararı veya "ÇED Gerekli Değildir" kararı verilen projelerle ilgili olarak, "ÇED Olumlu" kararına esas nihai ÇED raporunda veya "ÇED Gerekli Değildir" kararına esas proje tanıtım dosyasında taahhüt edilen hususların yerine getirilip getirilmediğini izler, kontrol eder ve denetler. Bakanlık, proje ilerleme raporlarında belirtilen iş ve işlemlerin doğruluğunu kontrol eder. (2) Bakanlık birinci fıkradaki görevleri yerine getirirken gerekli görmesi durumunda ilgili kurum/kuruluşlarla iş birliği yapar. (3) Proje sahibi "ÇED Olumlu" veya "ÇED Gerekli Değildir" kararını aldıktan sonra, projede planlanan bu Yönetmeliğe tabi değişiklikleri Bakanlığa veya ilgili il müdürlüğüne bildirmekle yükümlüdür. (4) "ÇED Olumlu" kararı verilen projelerin proje sahibi; komisyonca belirlenen periyotlarda yatırımda kaydedilen gelişmeleri içeren proje ilerleme raporunu, Bakanlıkça yeterlik verilen ve söz konusu projenin ÇED raporunun hazırlanmasında görev almayan kurum/kuruluşlara hazırlatarak elektronik sisteme yüklemek ve Bakanlık denetimlerinde sunmakla yükümlüdür. Yükümlülüğün yerine getirilmesine yönelik yöntem Bakanlıkça belirlenir.
YÖNETMELİĞE AYKIRI UYGULAMALARIN DURDURULMASI (MADDE 19)	(1) Bu Yönetmelik kapsamındaki projelerde; a) "ÇED Olumlu" kararı alınmadan başlanan faaliyetler Bakanlıkça veya Bakanlığın yazılı talimatı ile doğrudan il müdürlüğü tarafından, "ÇED Gerekli Değildir" kararı alınmadan başlanan faaliyetler ise mahallin en büyük mülki amiri tarafından süre verilmeksizin durdurulur. "ÇED Olumlu" ya da "ÇED Gerekli Değildir" kararı alınmadıkça yatırıma ilişkin durdurma kararı kaldırılmaz. "ÇED Olumlu" ya da "ÇED Gerekli Değildir" kararı alınmaz ise, yatırımcı faaliyet alanını eski haline getirmekle yükümlüdür. 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun ilgili hükümlerine göre işlem tesis edilir. b) "ÇED Olumlu" kararı ya da "ÇED Gerekli Değildir" kararı verildikten sonra, proje sahibi tarafından nihai ÇED raporu veya proje tanıtım dosyasında taahhüt edilen hususlara uyulmadığının tespit edilmesi durumunda söz konusu taahhütlere uyulması için projeye ilgili Bakanlıkça/il müdürlüğünce bir defaya mahsus olmak üzere ve bir yılı aşmamak üzere süre verilebilir. Bu süre sonunda taahhüt edilen hususlara uyulmaz ise yatırım durdurulur. Yükümlülükler yerine getirilmedikçe durdurma kararı kaldırılmaz. Bu konuda 2872 sayılı Kanunun ilgili hükümlerine göre işlem tesis edilir.

Anayasa'nın 36. Maddesinde; XIII. Hakların korunması ile ilgili hükümler başlığında;

A. Hak arama hürriyeti başlığında;

“Madde 36 – Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.”

Ulusal hukuk sistemimizde ise yukarıda belirtilen haklara atfı yapılan çeşitli düzenlemeler mevcuttur. Esasında bu düzenlemelerin temeli; 18.10.1986 tarih ve 2709 sayılı T.C. Anayasası'nın 56. Maddesine dayanmaktadır. VIII. Sağlık, çevre ve konut, Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması başlığı altında;

“Madde 56 – Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir. Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, iş birliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler. Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlardan yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir. Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir” şeklinde belirtilmiştir.

Bu çerçevede; Anayasanın 74. Maddesinde “Dilekçe, Bilgi Edinme ve Kamu Denetçisine Başvurma Hakkı bölümünde;

“Madde 74 – Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye’de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.”

ifadeleri ile dilekçe yazma, bilgi edinme, ve kamu denetçisine başvurma hakları koruma altına alınmıştır. 9/10/2003 tarih ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nda da detaylar düzenlenmiştir.

Ülkemiz onaylayarak taraf olduğu birçok uluslararası sözleşmenin bağlayıcı kuralları nedeniyle çevre hakkı konusunda önemli yükümlülükler taşımaktadır. 18.10.1982 tarih ve 2709 sayılı T.C. Anayasası'nın 90. maddesi gereğince Milletlerarası Antlaşmaları Uygun Bulma Başlığı altında;

“Madde 90 – Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 7/5/2004- 5170/7 md.) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.”

Hükmü ile belirtildiği gibi usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmaların kanun hükmünde olduğu ve haklarında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi’ne başvurulamaz ifadeleri ile konunun önemine değinilmiştir.

Anayasanın 125. Maddesinde ise yargı yolu ile ilgili hükme değinilmiştir. İlgili madde Yargı Yolu başlığı altında;

“Madde 125 – İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların milli veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir. (...) İdari işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinden başlar. (...)” şeklinde belirtilmiştir.

Çevre Kanunu ÇED ve Katılım: 9/8/1983 tarih ve 2872 sayılı *Çevre Kanunu*’nun 10. maddesi ile ÇED ilk defa ülkemizde faaliyet gerçekleşmeden önce faaliyetin yol açabileceği olumsuz etkilerin belirlenmesini ve gerekli önlemlerin alınması kapsamı yasal olarak aşağıda belirtildiği gibi yer almıştır.

“Madde 10 – (Değişik: 26/4/2006-5491/7 md.) Gerçekleştirmeyi plânladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmeler, Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu veya proje tanıtım dosyası hazırlamakla yükümlüdürler. Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu Kararı veya Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir Kararı alınmadıkça bu projelerle ilgili onay, izin, teşvik, yapı ve kullanım ruhsatı verilemez; proje için yatırıma başlanamaz ve ihale edilemez.” şeklinde belirtilmiştir (Resmi Gazete, 1983).

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, ÇED ve Katılım: 9/10/2003 tarih ve 4982 sayılı *Bilgi Edinme Hakkı Kanunu*’nda amaç; demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemek olduğu belirtilmiştir (Resmi Gazete, 2003).

ÇED’e konu olan proje, projenin muhtemel etkileri ve uygulanacağı bölgeye ilişkin bilgi edinme talepleri Parlar ve Hatipoğlu (2010) ve Olcay (2020)’ın da belirttiği gibi, 4982 sayılı Kanun çerçevesinde Cumhurbaşkanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ve Valiliklerden talep edilebilir.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun Bilgi veya Belgeye erişim başlığında 10. maddede konu;

“Madde 10- Kurum ve kuruluşlar, başvuru sahibine istenen belgenin onaylı bir kopyasını verirler. Bilgi veya belgenin niteliği gereği kopyasının verilmesinin mümkün olmadığı veya kopya çıkarılmasının aslına zarar vereceği hâllerde, kurum ve kuruluşlar ilgilinin; a) Yazılı veya basılı belgeler için, söz konusu belgenin aslını incelemesi ve not alabilmesini, b) Ses kaydı şeklindeki bilgi veya belgelerde bunları dinleyebilmesini, c) Görüntü kaydı şeklindeki bilgi veya belgelerde bunları izleyebilmesini, sağlarlar. Bilgi veya belgenin yukarıda belirtilenlerden farklı bir şekilde elde edilmesi mümkün ise, belgeye zarar vermemek koşuluyla bu olanak sağlanır.” şeklinde açıklanmıştır.

Demokratik yönetişimin gerektirdiği açıklık, şeffaflık, tarafsızlık ve eşitlik konularını içeren yönetim anlayışının sağlanmasında bilgiye erişim, bilgi edinme ve katılım haklarının kullanılması bir gerekliliktir. Demokratik hukuk devletinde idare ve bireylerin ilişkilerinde

hukukun üstünlüğünün benimsenmesi, bireysel hakların kullanılması konusunda duyarlı davranılması yönetişimin etkinliğini arttırmada önemlidir. ÇED süreçlerinde paydaşların karar alma sürecine katılımında bilgi ve belgelere ulaşabilmesi oldukça önemlidir. Projelerin planlama aşamalarında proje konusundaki bilgilere ulaşamayan bireylerden etkili katılımın sağlanmasını beklemek yanlış olacaktır. Çizelge 4.6’da verilen bilgi edinme hakkı çerçevesinde Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’na yapılan başvuruların 2022 yılına ait verileri incelendiğinde; toplam 54.925 adet başvuru olumlu cevaplanmıştır. 1.218 adet başvuru da reddedilmiştir. Tabloda en dikkat çekici durum ise başvurusu reddedilen kişilerin hiçbirinin yargıya başvurmamış olmasıdır.

Çizelge 4.6. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı 2022 yılı Bilgi Edinme Genel Raporu (Bilgi Edinme Genel Raporu, 2022).

Veriler	Sayısı
Bilgi edinme başvurusu toplamı	54.925
Olumlu cevaplanarak bilgi veya belgelere erişim sağlanan başvurular	52.020
Kısmen olumlu cevaplanarak kısmen de reddedilerek bilgi ve belgelere erişim sağlanan başvurular	1.198
Reddedilen başvurular toplamı	1.218
Gizli ya da sır niteliğindeki bilgiler çıkarılarak veya ayrılarak bilgi ve belgelere erişim sağlanan başvurular	8
Diğer kurum ve kuruluşlara yönlendirilen başvurular	481
Başvurusu reddedilenlerden yargıya itiraz edenlerin toplam sayısı	-
NOT: Bakanlık ve Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği ile Birliğe bağlı odalara (Çevre Mühendisleri Odası, Elektrik Mühendisleri Odası, Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, İç Mimarlar Odası, İnşaat Mühendisleri Odası, Jeofizik Mühendisleri Odası, Jeoloji Mühendisleri Odası, Makina Mühendisleri Odası, Mimarlar Odası, Peyzaj Mimarları Odası ve Şehir Plancıları Odası) ait verilerdir (Bilgi Edinme Genel Raporu, 2022).	

Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun: 1/11/1984 tarih ve 3071 sayılı *Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun*’un amacı; “*Türk vatandaşlarının ve Türkiye’de ikamet eden yabancıların kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisine ve yetkili makamlara yazı ile başvurma haklarının kullanılma biçimini düzenlemektir.*” şeklinde belirtilmiştir.

Dilekçe hakkı,

“Madde 3 – *Türk vatandaşları kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisine ve yetkili makamlara yazı ile başvurma hakkına sahiptirler. (Ek: 2/1/2003-4778/25 md.) Türkiye’de ikamet eden yabancılar karşılıklılık esası gözetilmek ve dilekçelerinin Türkçe yazılması kaydıyla bu haktan yararlanabilirler.*” ifadesiyle belirtilmiştir.

Çevresel konularda başvurularda dilekçe hakkının kullanımı oldukça önemlidir. Aşağıda konunun önemi ile ilgili bilgiler detaylandırılmış ve dilekçe hakkının nasıl kullanıldığı ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Dilekçe hakkı bilgi edinme hakkının önemli bir ayağıdır. Bu yüzden; dilekçe hakkı eşitlik, şeffaflık ve açıklık ilkelerinin yasal bir gereği olarak vatandaşların isteklerini ve şikayetlerini yetkili birimlere iletmelerine imkân sağlar. Ayrıca Aarhus Sözleşmesi'nde de çevresel bilgileri edinmenin yöntemi olarak dilekçe hakkının önemi de dolaylı olarak bildirilmiştir. Çevre konusunda dilekçe hakkının kullanılması başvurulacak etkili ve kolay yöntemlerden biridir. Kişi veya kurumlar çevreye dair herhangi bir dilek veya şikâyet konusunda koruma veya bilgi alma gibi işlemleri gerçekleştirmek amacıyla ilgili kurumlara başvurmak neticesi ile dilekçe haklarını kullanabilmektedirler. Dilekçe hakkının kullanımı; 1982 Anayasası'nın 74. maddesi ve 1.11.1984 tarih ve 3071 sayılı *Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun*'un ilgili maddelerinde ve *Çevre Kanunu*'nun 3. ve 30. maddelerinde yer almaktadır.

4.3. ÇED Süreci ve Sonrasında Çevre Politikalarının Uygulanmasında İdari ve Hukuki

Denetim Mekanizmaları

ÇED sürecinin tarafları açısından bakıldığında proje sahibi, yetkili kurum veya kuruluşlar, yeterlik belgesine sahip ÇED raporunu veya proje tanıtım dosyasını hazırlayan kurum ve kuruluşlar, halk ve STK'lar ve görüşüne başvurulmuş diğer kişi ve/veya kamu kurum kuruluş temsilcileri çerçevesinde incelemek mümkündür. Proje sahibi ilgili kuruma başvuru yaparak süreci başlatır. Proje sahibi gerçek bir kişi de olabilir ya da kamu kurumu da olabilmektedir. Kollektif şirketler, komandit şirketler, anonim şirketler, limited şirketler ile kooperatifler tüzel kişiliğe sahip olduklarından proje sahibi olarak müracaatta bulunabilirler. Proje sahibinin özel ya da kamu tüzel kişisi olması mümkündür. Çevre hukuku açısından bakıldığında proje sahibi çevreyi kirletmesi muhtemel kişidir. Bu kişi, fabrikanın sahibi, tesisin sorumlusu veya bunların temsilcisidir. Diğer bir ifadeyle kirliliğin üretilmesinde rol oynayan ya da rol alması muhtemel potansiyel faildir (Olcay, 2020). Yetkili kurum veya kuruluşlar ise ÇED konusunda karar verici kurum olması sebebiyle; detaylı incelemeleri yapmak ve ona göre karar vermekle yükümlüdür. ÇED sürecinde objektif olarak görev yapacak proje sahiplerinin ve idari kurumların işlerini kolaylaştıracak uzman personellerden oluşan ve uygulamada “ÇED Firması” olarak anılan Yeterlik Belgesine sahip kurumlar ÇED sürecinde ÇED başvuru dosyasını, proje tanıtım dosyasını ve ÇED raporunu hazırlama konusundaki gelişmelerin yürütülmesinde görevlidirler. Halk ise bu aşamada ÇED'in en önemli olayı olan katılım konusunun gerçekleşmesinde ve sürecin gerçekleşmesinde mihenk taşı görevi görmektedir. Bu sebeplerle ÇED sürecini farklı derecelerde etkilemektedirler. Çevresel Etki Değerlendirmesi kavramının idare hukukuna kazandırdığı en önemli özellik karar sürecinde halkın katılıma yer verilmiş olmasıdır. Bu nedenle Çevresel Etki Değerlendirmesi kavramını halkın varlığı olmadan düşünmek mümkün değildir. Dünyanın çeşitli ülkelerinde farklı ÇED sistemleri

uygulanmakla birlikte tüm bu sistemlerin temel özelliği, halkın sürece dâhil edilmiş olmasıdır. Diğer bir ifadeyle, içinde halk olmayan bir sürece Çevresel Etki Değerlendirmesi adını vermek mümkün değildir (Olçay, 2020). STK'lar da ÇED sürecinde veya sonrasında yatırımdan etkilenecek çevrenin korunması, halkın bilgilendirilmesi ve yargıya başvuruları sağlamada yol göstermek gibi katkıları bulunmaktadır. Görüşüne başvurulmuş kişi ve/veya kamu kurum kuruluş temsilcileri ise gerekli görüldüğü takdirde proje hakkında inceleme değerlendirme komisyon (İDK) toplantılarında katılarak görüş bildirir, bilirkişi olarak sürece katılabilirler.

Çevresel bilgi erişim hakkının korunmasına yönelik ihtiyari mekanizmaların yanında en önemli koruma yolu yargıya başvurudur. Çevresel bilgi talebinin reddedilmesi veya talebe yanıt verilmemesi durumunda bu işleme karşı idari yargıda iptal davası açılabilir. ÇED aracılığı ile çevrenin korunması konusunda ilgili süreç bakımından açılacak davalarda, çevre kirliliğine sebep olacak işlemlerin iptalinde de iptal davası açılabilir (Ertürk, 2018).

İdare hukuku kamu hukuku içerisinde yer alan; toplum ve devlet ile ilgili olan ve bu sebeple de sürekli gelişme gösteren bir hukuk dalıdır. İdare hukukunun kapsam ve niteliği; 6/1/1982 tarih ve 2577 sayılı *İdari Yargılama Usulü Kanunu*'nun 1. maddesinde belirtilmiştir.

Kapsam ve nitelik:

“Madde 1 –

1. *Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare mahkemeleri ve vergi mahkemelerinin görevine giren uyuşmazlıkların çözümü, bu Kanunda gösterilen usullere tabidir.*

2. *Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare mahkemeleri ve vergi mahkemelerinde yazılı yargılama usulü uygulanır ve inceleme evrak üzerinde yapılır.”* (Resmi Gazete, 1982a).

Aynı kanunun 2. maddesinde ise; idari dava türleri, iptal davası ve tam yargı davaları olarak belirtilmiş ve idari yargı yetkisinin sınırı, iptal davaları, kamu hizmetlerinden birinin yürütülmesi için yapılan her türlü idari sözleşmelerden dolayı taraflar arasında çıkan uyuşmazlıklara ilişkin davalar şeklinde belirtilmiştir.

ÇED süreci ve sonrasında idari ve hukuki olarak başvuru yapabilme hakkı çeşitli hükümler ile düzenlenmiştir. Hukuk hiyerarşisi içinde en üstte yer alan Anayasa'nın 74. maddesinde VII. Dilekçe, Bilgi Edinme ve Kamu Denetçisine Başvurma Hakkı başlığında belirtildiği gibi; bu hakkın kullanılma biçimi 1/11/1984 tarih ve 3071 sayılı *Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun*'da detayları ile açıklanmıştır. İdari başvuru yolları hakkında diğer bir düzenleme ise 6/1/1982 tarih ve 2577 sayılı *İdari Yargılama Usulü Kanunu*'nda belirtilmiştir. Kanun'da İdari makamları sükutu başlığında; 10. maddede herkesin idari makamlara başvurabileceği aşağıda belirtilmiştir.

İdari makamların sükutu:

“Madde 10 –

1. *İlgililer, haklarında idari davaya konu olabilecek bir işlem veya eylemin yapılması için idari makamlara başvurabilirler.*

2. (Değişik: 10/6/1994 - 4001/5 md.) Altmış gün içinde bir cevap verilmezse istek reddedilmiş sayılır. İlgililer altmış günün bittiği tarihten itibaren dava açma süresi içinde, konusuna göre Danıştay'a, idare ve vergi mahkemelerine dava açabilirler. Altmış günlük süre içinde idarece verilen cevap kesin değilse ilgili bu cevabı, isteminin reddi sayarak dava açabileceği gibi, kesin cevabı da bekleyebilir. Bu takdirde dava açma süresi işlemez. Ancak, bekleme süresi başvuru tarihinden itibaren altı ayı geçemez. Dava açılmaması veya davanın süreden reddi hallerinde, altmış günlük sürenin bitmesinden sonra yetkili idari makamlarca cevap verilirse, cevabın tebliğinden itibaren altmış gün içinde dava açabilirler.”

4.3.1. Yargı Kararları Doğrultusunda Mevzuatta Halkın Katılımı Yönünden Teknik ve İdari Yönden İyileştirme İhtiyacının Belirlenmesi

ÇED, Olcay (2020)'nin de belirttiği gibi; çevre üzerinde önemli etkileri olan bir proje ve faaliyet hakkında verilecek idari kararın alınabilmesi için idarenin takip etmesi gereken esas ve şartları belirleyen idari usul kurallarını içermektedir. Bu yönüyle ÇED, nihai kararı verecek makamı ve halkı bilgilendirme fonksiyonuna sahiptir. Nitekim ÇED Yönetmeliği'nin 1. maddesinde, “Bu Yönetmeliğin amacı, Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) sürecinde uyulacak idari ve teknik usul ve esasları düzenlemektir” denilerek Yönetmeliğin “idari usul” özelliği vurgulanmıştır. İdari işlemin, idari bir faaliyetin düzenlenmesini ve denetlenmesini sağlaması ile ÇED'in çevre üzerinde etkiye sebep olması muhtemel faaliyetin idare tarafından idari işlemlerle birçok şekilde düzenlenip kontrol altında tutulmasını sağlayan bir usul olması iki kesişen noktadır. Kesişen bu noktaların ortasında, idari usul yer almaktadır. Başka bir ifadeyle, ÇED sürecinde idare birçok idari işlem yaptığı için, bu işlemler idari usul açısından incelenmeyi hak etmektedir (Saygılı, 2007).

ÇED Yönetmeliği'nin 19. Maddesinde Bu Yönetmeliğe aykırı uygulamaların durdurulması başlığı altında;

“Madde 19- (1) Bu Yönetmelik kapsamındaki projelerde;

a) “ÇED Olumlu” kararı alınmadan başlanan faaliyetler Bakanlıkça veya Bakanlığın yazılı talimatı ile doğrudan il müdürlüğü tarafından, “ÇED Gerekli Değildir” kararı alınmadan başlanan faaliyetler ise mahallin en büyük mülki amiri tarafından süre verilmeksizin durdurulur. “ÇED Olumlu” ya da “ÇED Gerekli Değildir” kararı alınmadıkça yatırıma ilişkin durdurma kararı kaldırılmaz. “ÇED Olumlu” ya da “ÇED Gerekli Değildir” kararı alınmaz ise, yatırımcı faaliyet alanını eski haline getirmekle yükümlüdür. 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun ilgili hükümlerine göre işlem tesis edilir.

b) “ÇED Olumlu” kararı ya da “ÇED Gerekli Değildir” kararı verildikten sonra, proje sahibi tarafından nihai ÇED raporu veya proje tanıtım dosyasında taahhüt edilen hususlara uyulmadığının tespit edilmesi durumunda söz konusu taahhütlere uyulması için projeye ilgili Bakanlıkça/il müdürlüğünce bir defaya mahsus olmak üzere ve bir yılı aşmamak üzere süre

verilebilir. Bu süre sonunda taahhüt edilen hususlara uyulmaz ise yatırım durdurulur. Yükümlülükler yerine getirilmedikçe durdurma kararı kaldırılmaz. Bu konuda 2872 sayılı Kanunun ilgili hükümlerine göre işlem tesis edilir.”

ifadelerine yer verilmiştir. Yönetmeliğin “a” bendinde ÇED’in idari bir yaptırım olduğu gerçeğine dayanılarak idari bir karar alınmadan başlayacak projeler hakkında yaptırımlardan “b” bendinde ise idari süreci tamamlanan ve yatırıma başlanan ancak yükümlülüklerini yerine getirmeyen proje sahipleri ile ilgili hükümlere yer verilmiştir.

4.3.2. ÇED Kapsamında Adli Yargıda Açılacak Eda (Önleme ve Giderim) Davaları

Çevresel konularda zarar devam ediyorsa ‘önlemenin istenmesi, mevcut zararın giderilmesi için ise ‘giderim/tazminat’ davasının açılması söz konusu olabilir. Bu davalarda elde zararın tespit edildiğine ya da zararı oluşturan nedenin belirlendiğine dair yeterli kanıt mevcut olması gerekmektedir. Zarar oluşturan kaynak zarar oluşturmaya devam ediyorsa öncelikle bunun durdurulması, önlenmesi ya da uzaklaştırılması istenecektir. Bununla birlikte ya artık zarar veren kaynak ortadan kalkmış ya da zarar verme işlemi sona ermişse, oluşan zararın giderimi talep edilecektir. Zarar oluşumunun sürdüğü durumlarda önleme ile birlikte oluşan zararın giderimi aynı dava ile talep edilebilir. Bu dava da ise delil tespiti en önemli kaynak olacaktır. Bu davalarda muhatap gerçek ya da tüzel kişisidir. Yani ÇED yatırımında çevreye zarar veren bir tesis veya işletme ise davalarda husumet bu şahsa (gerçek veya tüzel kişiye) yöneltilecektir. Ama bu davada zararın tazmini veya önlenmesi tartışılacak, bu zarara sebebiyet veren tesis veya işletmenin kamu tarafından verilmiş izin, ruhsat veya ÇED kararları incelenmeyecek ve iptal edilmeyecektir. Bunun için idari yargıda iptal davaları açılması gerekecektir (Aykul, 2021).

İdari Yargılama Usulü Kanunu, uyarınca gerçek ve tüzel kişiler ileride kaybolması olası kanıtların tespiti için Sulh ve Asliye hukuk mahkemelerine başvuruda bulunabilirler. Özellikle kamu idarelerinden bilgi almanın kısıtlı olduğu durumlarda Nöbetçi Sulh veya Asliye Hukuk Mahkemeleri’ne verilen bir delil tespiti dilekçesi ile kamu veya özel sektör tarafından açıklanmayan bilgi ve belgeler toplanabilir, ileride yok edilmesi olası bilgi ve belgeler mahkeme tarafından tespit edilip muhafaza altına alınabilir. Teknik bilgi ve uzmanlık isteyen konularda mahkeme yargıcı, delil tespiti işlemini bilirkişiler eliyle yapabilir. Böylece ileride açılacak davalarda talep edilecek ihtiyati tedbir veya yürütmeyi durdurulması yollarının yasal dayanağı önceden hazırlanmış olur. Ancak olay adliyeye intikal ettiğinden dolayı da aleyhinde tespit yapılan kişi ve kurumlar açısından caydırıcı etkisi mevcuttur (Özkan, 1995).

Örneğin; bir işletme zehirli atıklarını yanındaki akarsuya boşaltmakta, bu akarsudan faydalanan çiftçinin de ürünü zarar görüp hayvanları ölmekteyse, çiftçi sulh hukuk mahkemesinden zararını tespit ettirip, işletmenin zehirli atıklarını akarsuya boşaltma işleminin durdurulup zararının da tazminini asliye hukuk mahkemesinden isterken, idari yargıda da bu tesisle ilgili ruhsatın iptalini

talep edebilecektir. Önleme davalarında zarar veren kaynak sabitse faaliyetinin durdurulması, eğer hareketli ise uzaklaştırılması esastır (Aykul, 2021).

4.3.3. ÇED Kapsamında Çevresel Zararlarda İdari Yargıda Açılabilir Tazminat (Tam Yargı) Davası ve İptal Davası

İdari davalarda temelde “iptal” ve “tam yargı” davası olarak iki tip dava bulunmaktadır. Ayrıca idare mahkemelerince de tespit yapılabilmesine rağmen, idari mahkemelerin adli mahkemeler gibi ilçe düzeyinde teşkilatlanmaları olmadığı için ve iş yoğunlukları nedeniyle tercih edilmezler. İptal davaları çevre mücadelesinde en çok kullanılan idari dava türü olup, idari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlal edilenler tarafından açılan davalar olup, çevre olaylarında davacı olma hakkı herkese tanınmıştır (Aykul, 2021). İptal davası hukuka aykırı olarak tesis edilmiş idari işlemin ortadan kaldırılması amacıyla idari yargı yerlerinde açılan davalardır (Olçay, 2020). Çevrenin korunması hususunda en etkin yargıya başvuru yollarından bir de iptal davasıdır. İdari Yargılama Usulü Kanunu iptal davası için genel ehliyet şartının yanında menfaat şartı da aramaktadır. Menfaatin varlığı ise davacının dava konusu işlem arasındaki bağına meşru, ciddi ve güncel olmasıdır. İster bir idari işlemin iptali ister imar planındaki değişikliğin iptali için Danıştay, belde sakini olma, o muhitte taşınmazının olması, ikametgâh gibi çeşitli araçlarla menfaat bağı kurmaktadır. Menfaatin belirli bir şarta tabi tutulması gerekmeyle birlikte menfaatin çevresel meselelerde geniş yorumlanmasıyla etkili çevre koruma ve kalkınma sağlanacaktır (Ertürk, 2018). Fakat ÇED açısından baktığımızda ÇED sürecinde halkın görüş ve önerilerini almak üzere yapılan ilanların kesin ve icrai nitelik taşımadığından iptal davasına konu olamazlar (Olçay, 2020).

Tam yargı davası çerçevesinde idarenin sorumluluğu, çevrenin kirletilmesi veya bozulmasına karşılık, zamanında hareket ederek gerekli tedbirleri almaması ve bu alanda hizmet kusuru işlemlerinden doğmaktadır.

Tam yargı davaları, idari yargılamada haksız bir ödemenin geri alımı ile idarenin bir eylem veya işlemi ile sebep olduğu maddi ve manevi zararın da istendiği dava türü olup, bu tip davalarda *İdari Yargılama Usulü Kanunu* gereği yetkili mercie müracaat zorunluluğu vardır. Bu tip davalar iptal davaları ile birlikte açılabilir gibi önce iptal davası açılıp bilahare tam yargı davası da açılabilir (Aykul, 2021).

Çevre Kanunu’nun 30. maddesi uyarınca açılacak olan iptal davasında davanın idari mahkeme tarafından kabulü halinde; idarenin mahkeme tarafından her türlü kararın gereklerini yerine getirme yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu sebeple idarenin çevreye zarar veren faaliyeti durdurması gerekmektedir.

İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 12. maddesi uyarınca iptal ve tam yargı davaları (Resmi Gazete, 1982a):

“Madde 12 – İlgililer haklarını ihlal eden bir idari işlem dolayısıyla Danıştaya ve idare ve vergi mahkemelerine doğrudan doğruya tam yargı davası veya iptal ve tam yargı davalarını birlikte açabilecekleri gibi ilk önce iptal davası açarak bu davanın karara bağlanması üzerine, bu husustaki kararın veya kanun yollarına başvurulması halinde verilecek kararın tebliği veya bir işlemin icrası sebebiyle doğan zararlardan dolayı icra tarihinden itibaren dava süresi içinde tam yargı davası açabilirler. Bu halde de ilgililerin 11 nci madde uyarınca idareye başvurma hakları saklıdır.”

Doğrudan doğruya tam yargı davası açılması:

“Madde 13 –

1. İdari eylemlerden hakları ihlal edilmiş olanların idari dava açmadan önce, bu eylemleri yazılı bildirim üzerine veya başka suretle öğrendikleri tarihten itibaren bir yıl ve her halde eylem tarihinden itibaren beş yıl içinde ilgili idareye başvurarak haklarının yerine getirilmesini istemeleri gereklidir. Bu isteklerin kısmen veya tamamen reddi halinde, bu konudaki işlemin tebliğini izleyen günden itibaren veya istek hakkında altmış gün içinde cevap verilmediği takdirde bu sürenin bittiği tarihten itibaren, dava süresi içinde dava açılabilir.

2. Görevli olmayan adli ve askeri yargı mercilerine açılan tam yargı davasının görev yönünden reddi halinde sonradan idari yargı mercilerine açılacak davalarda, birinci fıkrada öngörülen idareye başvurma şartı aranmaz.” ifadeleriyle açıklanmıştır.

4.3.4. Çevresel Hukuki Bir Mücadelede Bireysel Hak Başvurusu ve İHAM Yolu

Bireysel başvuru; yargı kararı yoluyla ihlal edilmiş olan ve Anayasa’da hak olarak belirlenmiş bulunan temel haklardan, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türkiye’nin de taraf olduğu ek protokollerinde de düzenlenmiş hakların ihlalinde, hakkının ihlal edildiğine inanan kişiler için bir başvuru yoludur. Bununla ilgili 30.03.2011 tarih ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun kapsamında; 45 ve 51. maddeler arası bireysel başvuruya ayrılmıştır (Aykul, 2021).

İdari davalarda hukuken Anayasamızın 56. maddesi ve Çevre Kanunu’nun 3 ve 30. maddeleri kapsamında çevreyi korumakla görevli olan yurttaş ve kurumların açtıkları davalarda “menfaat ilişkisi” kabul edilmiş kişinin yaşadığı yöreye sahip çıkması hukuken dayanak kabul edilmiştir. Girişimciler toplumu doğrudan ilgilendiren projeleri üstlenirken, duyarlı kişi ve kurumların tepkilerini çok iyi değerlendirmek durumundadırlar, aksi durumda idari yargı denetimi ihtimalini değerlendirmek durumundadır (Aykul, 2021).

Elde edilen tüm bilgiler kapsamında Türkiye’de ÇED sürecine etkin halk katılımı için ulusal ve uluslararası mevzuatın kapsamı Çizelge 4.7’de özetlenmiştir.

Çizelge 4.7. Halkın katılımının etkin uygulanması için yasal mevzuatın gereklilikleri ve Türkiye’deki durum

ÇED ve Halkın Katılımı Uygulaması için Ulusal ve Uluslararası Mevzuat	Türkiye’de Mevcut Durum
Aarhus Sözleşmesinde Halkın Katılımı ile ilgili gereklilikler	Çevresel konularda halkın katılımı ve bilgiye ulaşmasını kolaylaştırmak amacıyla 1998 yılında imzaya açılmış ve ülkemiz halen taraf olmamıştır. - çevresel bilgiye erişim, - karar alma süreçlerine halkın katılımı - çevresel adalete erişim konularına odaklanan ve çevresel karar alınırken halkın bilgiye erişimi, katılım hakkını kullanabilmesini ve yargıya başvurabilmesini (adalete erişimini) koruma altına almıştır.
Espoo Sözleşmesi Halkın Katılımı ile ilgili gereklilikler	Çevresel etkileri olan büyük çapta sınıraşan etkileri olan uluslararası projelerde halkın erken katılımı ve bilgilendirilmesini sağlayan kamuya açık toplantılar düzenlemek, bilgi verme süreçlerini yönetmek, yazılı görüşleri toplamak gibi pratik adımları içeren bir sözleşmedir. Ülkemiz henüz taraf olmamıştır. Etkilenmesi muhtemel alanlardaki halka, önerilen faaliyetlerle ilgili ilgili çevresel etki değerlendirme prosedürlerine katılma fırsatı sağlayacak ve bu fırsatın ilgililere sağlanmasında etkili olacaktır. Etkilenen tarafın halkı, menşe tarafın halkına sağlanana eşdeğer haklara sahiptir. Hem etkilenen tarafın halkı hem de menşe tarafın halkı için ÇED prosedürüne eşdeğer halk katılımı fırsatı, etkilenen tarafın halkının sınıraşan bir ÇED'den etkilenmesi muhtemel alanlara katılımı konusunda ilgili tarafların ortak sorumluluğu, bu halka yorum veya itirazda bulunma olanağının tanınması, önerilen faaliyete ilişkin nihai kararda tarafların, etkilenmesi muhtemel alanlarda etkilenen tarafın kamuoyunun önerilen faaliyete ilişkin yorumlarının veya itirazlarının gereken şekilde dikkate alınmasını sağlama gerekliliği’ ifadelerine de yer verilmiştir.
18.10.1982 tarih ve 2709 sayılı T.C. Anayasası’nın XIII. Hakların korunması ile ilgili hükümler başlığı (36. Maddesi) VIII. Sağlık, çevre ve konut, Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması başlığı (56. Maddesi) Dilekçe, Bilgi Edinme ve Kamu Denetçisine Başvurma Hakkı (74. Maddesi) Milletlerarası Andlaşmaları Uygun Bulma Başlığı (90. Maddesi) Yargı Yolu başlığı altında (125. Maddesi) 9/8/1983 tarih ve 2872 sayılı Çevre Kanunu (10. Maddesi) 9/10/2003 tarih ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Bilgi veya belgeye erişim Başlığında (10. Maddesi) 1/11/1984 tarih ve 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun (3. Maddesi)	Halk, sivil toplum örgütleri ile diğer paydaşlar ÇED sürecine itiraz etme ve yargı yoluna gitme hakkına sahiptir. Bu hak ise Ülkemizde T.C. Anayasası’nın ilgili maddeleri başta olmak üzere ÇED Yönetmeliği’ne kadar ilgili yasal düzenlemelerde belirtilmiştir. Yargının ÇED konusunda önemle üzerinde durduğu hususun, ÇED sürecinde halkın bilgilendirilmesinin ve kararların halka duyurulmasının usulüne göre yapılıp yapılmadığıdır. Bu usule uygun detaylar ÇED Yönetmeliği’nde açıklanmıştır.

29.07.2022 tarihli ÇED Yönetmeliği	ÇED Yönetmeliği'ne göre halkın katılımı sürecinin aşamaları açıklanmıştır. ÇED Sürecinin Başlatılması ve Komisyonun Kuruluşu (Madde 8) Proje için ÇED Başvuru yapıldığı ve ÇED sürecinin başladığı bilgisi halka verilir. (Bilgilendirme) Halk ÇED Başvuru Dosyası hakkında görüşlerini iletebilir. (Ortaklık) Halkın Bilgilendirilmesi ve Sürece Katılımı Toplantısı (Madde 9) Toplantı tarihini, saatini, yerini ve konusunu belirten bir ilan yayınlanır. (Bilgilendirme) Halkın proje hakkında bilgilendirilmesi, görüş, öneri ve sorularının alınması sağlanır. (Bilgilendirme ve İş birliği) Halkı, proje ve etkileri hakkında bilgilendirmek, halkın projeye ilişkin görüş ve önerilerini almak üzere, paydaş katılım planı (PKP) hazırlanır. Hazırlanan paydaş katılım planı ÇED başvuru dosyası ekinde sunulur. (Bilgilendirme ve İş Birliği) Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu Özel Formatının Belirlenmesi (Madde 10) Komisyon kapsam ve özel formatı halktan gelen görüş ve öneriler çerçevesinde hazırlar. (Ortaklık) ÇED Raporunun Bakanlığa Sunulması (Madde 11) ÇED Raporunun halkın görüşüne açıldığı halka duyurulur. (Bilgilendirme) İlgililer, ÇED raporunu ilan edilmesinden itibaren rapor hakkında görüş ve önerilerini Bakanlığa veya il müdürlüğüne bildirebilirler. Bu görüşler komisyon tarafından dikkate alınır ve Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar tarafından son şekli verilen ÇED raporuna yansıtılır. (İş birliği ve Ortaklık) Komisyonun Çalışma Usulü ve ÇED Raporunun İncelenmesi (Madde 12) Komisyon halktan gelen görüş ve önerilere çözüm getirilip getirilmediğini inceler. (İş birliği ve Ortaklık) ÇED Olumlu veya ÇED Olumsuz Kararı (Madde 14) Komisyon tarafından incelenerek son şekli verilen ÇED raporu, halkın görüş ve önerilerini almak üzere, Bakanlık ve/veya il müdürlüğü tarafından askıda ilan ve internet aracılığı ile 10 takvim günü görüşe açılır. Bakanlıkça proje ile ilgili karar alma sürecinde bu görüşler de değerlendirilir (İş Birliği)
--	--

4.4. Anketlerin Değerlendirilmesi

4.4.1. Yetkililere Uygulanan Anket Sonuçları

ÇED sürecinde aktif olarak görev yapan ve/veya bu sürece hâkim kişilerin, ÇED konusunda algı, bilgi ve fikir düzeyleri ile görüş ve önerilerini belirlemek amacı ile anket çalışması aşağıda belirtilen sorulara cevaplar aranarak gerçekleştirilmiştir. Anket çalışması Ocak/2021 – Mart/2022 tarihleri arasında birebir görüşme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Yetkililere uygulanan anket toplam 88 denekle gerçekleştirilmiş ve sonuçların değerlendirilmesinde IBM SPSS Statistics v23.0 Paket Programı kullanılmıştır.

Araştırmacı katılımcıların sosyo-ekonomik yapılarını ortaya koymak için katılımcılara; cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek, görev yaptığınız kurum veya kuruluş, ÇED ile ilgili yetkinlik durumu olmak üzere 6 adet soru yöneltilmiştir. Çizelge 4.8’de görüldüğü gibi katılımcıların %54,50’si kadın %45,50’si erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcılar yaş grupları açısından değerlendirildiğinde 25-35 yaş grubunda yer alan kişilerin %36,40; 36-45 yaş grubunda yer alan kişilerin %38,60; 46-55 yaş grubunda yer alan kişilerin %22,70; 56 ve üzeri yaş grubunda yer alan kişilerin ise %2,30 oranında oldukları anlaşılmıştır. Katılımcıların eğitim durumları ile ilgili sorulara verdikleri yanıtlar değerlendirildiğinde; lise mezunu kişilerin olmadığı %0; yüksekokul mezunu kişilerin %28,70; üniversite ve lisans mezunu kişilerin %43,70; yüksek lisans mezunu kişilerin %15,00 ve doktora mezunu kişilerin ise %12,60 orana sahip oldukları görülmüştür.

Çizelge 4.8. Katılımcıların sosyo-ekonomik durumu

Sosyo - Ekonomik Durum		Sayı	Oran %	Sosyo - Ekonomik Durum		Sayı	Oran %
1. Cinsiyet	Kadın	48	54,50	4. Meslek	Çevre Mühendisi	53	60,20
	Erkek	40	45,50		Peyzaj Mimarı/Teknikeri	3	3,40
	Toplam	88	100,0		Biyolog	3	3,40
2. Yaş	25-35	32	36,40		Şehir Plancısı	0	0
	36-45	34	38,60		Memur	1	1,20
	46-55	20	22,70		Maden Mühendisi	3	3,40
	56 ve üzeri	2	2,30		Jeoloji Mühendisi	8	9,10
	Toplam	88	100,0		Diğer	17	19,30
3. Eğitim Durumu	Lise	0	0		Toplam	88	100,00
	Üniversite	18	20,70	5. Görev Yaptığınız Kurum/Kuruluş	Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	16	18,20
	Yüksekokul	25	28,70		Valilik/İl Müdürlükleri	25	28,40
	Lisans	20	23,00		Meslek Odası	0	0
	Yüksek Lisans	13	15,00		Üniversiteler	9	10,30
	Doktora	11	12,60		ÇED Yeterlik Belgesine Sahip Kurum veya Kuruluşlar	37	42,00
	Toplam	88	100,0		Sivil Toplum Kuruluşları	0	0
					Diğer	1	1,10
					Toplam	88	100,00

6. ÇED ile İlgili Yetkinliğinizin Kaynağı	Lisans eğitiminde ÇED ile ilgili dersler aldım.	55	65,50
	Yüksek Lisans eğitimimde ÇED ile ilgili ders- dersler aldım.	9	10,70
	Doktora eğitimimde ÇED ile ilgili ders- dersler aldım.	2	2,40
	ÇED kapsamında kurslara katıldım.	23	27,70
	Diğer	0	0
	Toplam	89	106,30
Toplam oranın (%) 100,00'ın altında veya üzerine olan sonuçlarda; katılımcılar birden fazla seçenek işaretlemiş ancak değerlendirme uygulanan anket sayısı üzerinden yapılmıştır.			

Katılımcıların meslekleri 7 seçenek ve bir açık uçlu seçenek dahil olmak üzere 8 cevapla belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcılardan çevre mühendisleri %60,20; peyzaj mimarı/teknikeri %3,40; biyolog %3,40; şehir plancısı %0; memur %1,20; maden mühendisi %3,40; jeoloji mühendisi %9,10; diğer %19,30 oranındadır. Diğer seçeneğini işaretleyen katılımcılar ise; makine mühendisi, kimyager, inşaat mühendisi, kimya mühendisi, ziraat mühendisi, orman mühendisi, harita mühendisi, endüstri mühendisi, veteriner hekim, fizikçi gibi mesleklere sahip olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcılara yöneltilen “Görev yaptığınız kurum/kuruluş hangisidir?” Sorusuna ise; Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı %18,20; Valilik/İl Müdürlükleri %28,40; meslek odası %0; üniversiteler %10,30; ÇED Yeterlik Belgesine sahip kurum veya kuruluşlar %42,00; sivil toplum kuruluşları %0; diğer %1,10 olarak yanıtlanmıştır. Diğer seçeneğini işaretleyen 1 katılımcı ise; belediye şeklinde yanıtlamıştır. Katılımcıların ÇED ile ilgili yetkinliklerinin kaynağı sorgulandığında ise; lisans eğitiminde ÇED ile ilgili dersler aldım %65,50; yüksek lisans eğitimimde ÇED ile ilgili ders-dersler aldım %10,70; doktora eğitimimde ÇED ile ilgili ders-dersler aldım %2,40; ÇED kapsamında kurslara katıldım %27,70 oranındadır.

Konu ile ilgili birden çok seçimli sorular (Çoktan seçmeli sorular) bölümünde ise katılımcılara aşağıdaki sorular yöneltilmiştir.

Çizelge 4.9’da belirtildiği gibi; 7. soruda; “Daha önce ÇED kapsamında olan bir proje için halkın katılımı toplantısında bulundunuz mu?” sorusuna 88 kişi yanıt vermiş olup evet yanıtı verenlerin oranı %77,30, hayır yanıtı verenlerin oranı %22,70 şeklindedir. 7.1. “Hayır ise sebebi nedir?” sorusuna toplam 20 yanıt verilmiş olup; görevli değildim yanıtı verenlerin oranı %20,50; İlgiyi çekmedi ve toplantı alanına alınmadım yanıtı verenlerin oranı %0 iken diğer yanıtı verenlerin oranı %2,20 şeklinde olmuştur. Diğer yanıtı verenler ise takip ettikleri bir proje olmadığını belirtmişlerdir. 7.2. “Evet ise sebebi nedir?” sorusuna toplam 85 yanıt verilmiş (Birden fazla cevap şıkkı işaretlenmiştir) olup; görevliydim yanıtı verenlerin oranı %62,50; sunum yaptım %25,00; projenin yol açacağı zararlı etkileri söylemek için katıldım %4,50; projeye karşı görüş beyan etmek için katıldım %1,10; diğer yanıtı verenlerin oranı %3,40 olarak gerçekleşmiştir. Diğer yanıtı veren katılımcılar sebep olarak; proje uzmanı olarak, görüş ve önerileri almak için ve sadece süreci izlemek için katıldıklarını belirtmişlerdir. 7.3. “Evet ise hangi görevi yürüttünüz?” sorusuna 71 yanıt verilmiş (Birden fazla cevap şıkkı işaretlenmiştir) olup; proje sahibi (veya

yetkilendirdiği kişi) olarak katıldım %17,00; Bakanlık/İl müdürlüğü personeli olarak görevliydim %46,60; Bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum/kuruluş görevlisiydim %13,60; sivil toplum kuruluşunda hizmet ediyordum %1,10 ve diğer yanıtını verenlerin oranı %2,30 şeklindedir. Diğer yanıtını verenler; proje hakkında sunum yaptıklarını ve gönüllü olarak katılım gösterdiklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 4.9. ÇED Kapsamındaki projeler için halkın katılımı toplantısında bulunma durumları

Konu ile İlgili Birden Çok Seçimli sorular (Çoktan Seçmeli Sorular)		Sayı	Oran %
7. Daha önce ÇED kapsamında olan bir proje için halkın katılımı toplantısında bulundunuz mu?	Evet	68	77,30
	Hayır	20	22,70
	Toplam	88	100,00
7.1. ‘Hayır’ ise sebebi nedir?	Görevli Değildim.	18	20,5
	İlgimi çekmedi.	0	0
	Toplantı alanına alınmadım.	0	0
	Diğer	2	2,2
	Toplam	20	22,70
7.2. ‘Evet’ ise sebebi nedir?	Görevliydim.	55	62,50
	Sunum yaptım.	22	25,00
	Projenin yol açacağı zararlı etkileri söylemek için katıldım.	4	4,50
	Projeye karşı görüş beyan etmek için katıldım.	1	1,10
	Diğer	3	3,40
	Toplam	85	96,50
7.3. ‘Evet’ ise hangi görevi yürüttünüz?	Proje sahibi (veya yetkilendirdiği kişi) olarak katıldım.	15	17,00
	Bakanlık/İl müdürlüğü personeli olarak görevliydim.	41	46,60
	Bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum/kuruluş görevlisiydim.	12	13,60
	Sivil Toplum Kuruluşunda hizmet ediyordum.	1	1,10
	Diğer	2	2,30
	Toplam	71	80,60
7.4. ‘Evet’ ise toplantıdan nasıl haberdar oldunuz?	İnternet aracılığı ile	5	5,80
	Gazetelerde verilen ilan ile	10	11,60
	Valilik aracılığı ile	25	29,10
	Köy Muhtarı aracılığı ile	1	1,20
	Proje sahibinin söylemi ile	9	10,50
	Diğer	32	36,80
	Toplam	82	95,00

7.5. ‘Evet’ ise toplantı nerede yapıldı? Toplantı yerini lütfen belirtiniz.	Kahvehane	52	59,10
	Belediye toplantı salonu	35	39,80
	Düğün salonu	25	28,40
	Etkinlik alanı	15	17,0
	Otel	11	12,50
	Çay Bahçesi- Kafe	25	28,40
	Okul binası	32	36,40
	Lokanta- Restoran	11	12,50
	Muhtarlık odası	25	28,40
	Sinema salonu	5	5,70
	Köy meydanı	32	36,40
	Lokal-Sosyal tesis	27	30,70
	Diğer	2	2,30
	Toplam	297	337,60
7.6. Sizce Halkın katılımı toplantısında mekân seçiminde nelere dikkat edilmelidir?	Proje yapılacağı yörede kolay ulaşabilecek bir yerde olmalıdır.	79	89,80
	Mekan ferah ve sunumun yapılabileceği özelliklere sahip olmalıdır.	61	69,30
	Mekan büyük ve tüm katılımcıların toplantıya katılımına olanak sağlayacak genişlikte olmalıdır.	64	72,70
	Diğer	6	6,80
	Toplam	210	238,60
Toplam oranın (%) 100,00’ın altında veya üzerine olan sonuçlarda; katılımcılar birden fazla seçenek işaretlemiş ancak değerlendirme uygulanan anket sayısı üzerinden yapılmıştır.			

7.4. “Evet ise toplantıdan nasıl haberdar oldunuz?” Sorusuna 82 yanıt verilmiş (Birden fazla cevap şıkkı işaretlenmiştir) olup; internet aracılığı ile %5,80; gazetelerde verilen ilan ile %11,60; valilik aracılığı ile %29,10; köy muhtarı aracılığı ile %1,20; proje sahibinin söylemi ile %10,50; diğer %36,80 oranındadır. Diğer yanıtı verenler toplantıdan nasıl haberdar olduklarını; İl Müdürlüğüne yapılan başvuru ile, projeden sorumlu mühendisim, proje hazırlanmasından sorumlu kurum olarak, toplantıların çoğunu bizzat organize ettim, bakanlığın yazılı talimatı ile, ilan panosu ile, bakanlıkça görevlendirildim, ÇED raporu hazırlayan gruptaydım, halkın katılımı toplantısına davet yazısı, bakanlıkta görevli olduğum için ve proje toplantı tarihini bakanlık belirliyor, toplantı tarihi Bakanlıkça belirlenir, ÇED başvuruları ile, bakanlıkta çalıştığım için görevli olarak katıldım., ÇED uzmanı olduğum için, organizasyonun parçasıydım., raporu hazırladım ve Çevre Mühendisliği Odası vesilesi ile haberdar olduklarını belirtmişlerdir.

7.5. ‘Evet’ ise toplantı nerede yapıldı? Toplantı yerini lütfen belirtiniz. Sorusuna 297 farklı yanıt verilmiş olup; kahvehane %59,10; belediye toplantı salonu %39,80; düğün salonu %28,40; etkinlik alanı %17,00; otel %12,50; çay bahçesi- kafe %28,40; okul binası %36,40; lokanta-restoran %12,50; muhtarlık odası % 28,40; sinema salonu %5,70; köy meydanı %36,40; lokal-sosyal tesis %30,70; diğer %2,30 şeklindedir. Diğer yanıtı verenler taziye evi ve hepsi şeklinde yanıtlamışlardır. 7.6. Sizce Halkın katılımı toplantısında mekân seçiminde nelere dikkat edilmelidir? Sorusuna 210 yanıt verilmiş olup; proje yapılacağı yörede kolay ulaşabilecek bir yerde olmalıdır %89,80; mekân ferah ve sunumun yapılabileceği özelliklere sahip olmalıdır %69,30; mekân büyük ve tüm katılımcıların toplantıya katılımına olanak sağlayacak genişlikte olmalıdır %72,70 ve diğer %6,80 oranında yanıtlanmıştır. Diğer seçeneğini işaretleyen katılımcılar; projenin

yerine ve büyüklüğüne göre toplantı düşünülmeli, projeye en yakın yer tercih edilmeli, paydaşların ulaşım sorunu çözülürse daha büyük alanda yapılmalı, kış aylarında ısıtma sistemi olmalı, halkın en rahat ulaşabileceği yer seçilmeli ve sözlü bildirim (anons gibi) yapılmalıdır şeklinde yanıtlanmıştır.

Çizelge 4.10'da belirtildiği gibi 8. soruda; çalıştığınız kurumda ÇED sürecine halkın katılımı ile ilgili herhangi bir çalışma yapıldı mı? Sorusuna toplam 85 yanıt verilmiş olup evet yanıtını verenleri oranı %84,70; hayır yanıtını verenlerin oranı %15,30'dur. 8.1. "Hayır ise neden?" Sorusuna 12 yanıt verilmiş olup; halkın katılımı konusuna gereken önem verilmiyor, yanıtını verenler %7,10; bu konu ÇED süreci için zaman kaybı olarak görülüyor yanıtının oranı %0; yasal bir zorunluluk olduğu için herkes halkın katılımı konusunu bilmek zorundadır %1,20; ülkemizde halkın katılımı süreci oldukça etkili bir şekilde yürütüldüğü için çalışma yapılmaya gerek duyulmuyor %0; ve diğer yanıtını verenlerin oranı %6,00 şeklindedir. Diğer yanıtını verenler; denk gelmedi, işe yeni başladım bilgi sahibi değilim, ilgili birimde ÇED ile ilgili bir çalışma yapılmamıştır, ÇED eğitimi veriliyor, çalıştığım kurumda, bu konuya yönelik bir proje olmadı. Şeklinde yanıtlamışlardır. 8.2. "Evet ise siz katılım gösterdiniz mi?" Sorusuna 70 yanıt verilmiş olup; evet, katılım gösterdim seçeneğini işaretleyenler %74,70; hayır, katılım göstermedim yanıtını verenlerin oranı %13,90'dır. 8.3. "Evet ise ne yapıldı?" Sorusuna 118 yanıt verilmiş olup (birden çok seçenek işaretlenmiştir); proje hakkında bilgilendirici broşür dağıtıldı %58,30; proje hakkında anket yapıldı %21,90; proje hakkında anonslar yapıldı %41,10; danışma hattı kuruldu %8,20; web sitesi kuruldu %9,60 ve diğer yanıtını veren katılımcıların oranı %23,30'dur. Diğer yanıtını verenler; uluslararası finans destekli projelere hepsi yapıldı, proje hakkında sunum yapıldı, internet, muhtarlık ve kaymakamlık ilanları verildi, gazetede ilan verildi, ÇED çalıştayları yapıldı, muhtarla görüşüldü, sunum yapıldı, Ggörüşler not alındı, kurumlara yazı yazıldı, toplantı yeri duyurusu hakkına yazışmalar yapıldı, kurumca resmi yazı ve kurum web sitesinde toplantı duyuruldu şeklinde yanıtlanmıştır. 8.4. "Evet ise kim tarafından yapıldı?" Sorusuna 107 yanıt verilmiş olup (birden çok seçenek işaretlenmiştir); proje sahibi veya yetkilendirdiği kişiler tarafından yapıldı %45,90; Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı veya Valilik/İl Müdürlükleri personeli tarafından yapıldı %41,90; Bakanlıkça yetkilendirilmiş ÇED raporunu hazırlayacak kurum tarafından yapıldı %51,40; sivil toplum kuruluşları/Çevreci kuruluşlar tarafından yapıldı %2,70 ve diğer yanıtını veren katılımcıların oranı ise %2,70'dir. Diğer yanıtını veren katılımcılar; ayrıca projeyi tanıtmak için sunum yapıldı, uluslararası finans destekli projelerde etkin olarak yürütülüyor şeklinde yanıtlanmıştır.

Çizelge 4.10. Katılımcıların çalıştıkları kurumda ÇED sürecine halkın katılımı ile ilgili çalışmalar yapıp yapılmadığı

Konu ile İlgili Birden Çok Seçimli sorular (Çoktan Seçmeli Sorular)		Sayı	Oran %
8. Çalıştığınız kurumda ÇED sürecine halkın katılımı ile ilgili herhangi bir çalışma yapıldı mı?	Evet	72	84,70
	Hayır	13	15,30
	Toplam	85	100,00
8.1. ‘Hayır’ ise neden?	Halkın katılımı konusuna gereken önem verilmiyor.	6	7,10
	Bu konu ÇED süreci için zaman kaybı olarak görülüyor.	0	0
	Yasal bir zorunluluk olduğu için herkes halkın katılımı konusunu bilmek zorundadır.	1	1,20
	Ülkemizde halkın katılımı süreci oldukça etkili bir şekilde yürütüldüğü için çalışma yapılmaya gerek duyulmuyor.	0	0
	Diğer	5	6,00
	Toplam	12	13,30
8.2. ‘Evet’ ise siz katılım gösterdiniz mi?	Evet, katılım gösterdim.	59	74,70
	Hayır, katılım göstermedim.	11	13,90
	Toplam	70	88,60
8.3. ‘Evet’ ise ne yapıldı?	Proje hakkında bilgilendirici broşür dağıtıldı.	42	58,30
	Proje hakkında anket yapıldı.	16	21,90
	Proje hakkında anonslar yapıldı.	30	41,10
	Danışma hattı kuruldu.	6	8,20
	Web sitesi kuruldu.	7	9,60
	Diğer	17	23,30
	Toplam	118	162,40
8.4. ‘Evet’ ise kim tarafından yapıldı?	Proje sahibi veya yetkilendirdiği kişiler tarafından yapıldı.	34	45,90
	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı veya Valilik/İl Müdürlükleri personeli tarafından yapıldı.	31	41,90
	Bakanlıkça yetkilendirilmiş ÇED Raporunu hazırlayacak kurum tarafından yapıldı.	38	51,40
	Sivil toplum kuruluşları/Çevreci Kuruluşlar tarafından yapıldı.	2	2,70
	Diğer	2	2,70
	Toplam	107	144,60
Toplam oranın (%) 100,00’in altında veya üzerine olan sonuçlarda; katılımcılar birden fazla seçenek işaretlemiş ancak değerlendirme uygulanan anket sayısı üzerinden yapılmıştır.			

Çizelge 4.11’de belirtildiği gibi 9. soruda; “ÇED sürecinde halkın katılımı toplantılarının etkili olduğunu düşünüyor musunuz?” Cevabınızın nedenini lütfen belirtiniz. Sorusuna 101 yanıt verilmiş olup; evet cevabını verenler %67,80; hayır yanıtını verenler %23,0; diğer yanıtını verenler ise %25,30 oranındadır. Diğer yanıtını veren katılımcılar; halkın çevre konusunda bilinci olmadığı için etkili olamadığını, zaman zaman etkili olabildiğini, bilgi sahibi olmak isteyenler proje ile ilgili değişik kurumlar, bilgi paylaşımı yapıyor benzeri yanıtlar vermişlerdir.

Çizelge 4.11. ÇED sürecinde halkın katılımı toplantılarının etkililiği ile ilgili yanıtlar

Konu ile İlgili Birden Çok Seçimli sorular (Çoktan Seçmeli Sorular)		Sayı	Oran %
9. ÇED sürecinde halkın katılımı toplantılarının etkili olduğunu düşünüyor musunuz? Cevabınızın nedenini lütfen belirtiniz.	Evet	59	67,80
	Hayır	20	23,0
	Diğer	22	25,30
	Toplam	101	116,10
Toplam oranın (%) 100,00'ın altında veya üzerine olan sonuçlarda; katılımcılar birden fazla seçenek işaretlemiş ancak değerlendirme uygulanan anket sayısı üzerinden yapılmıştır.			

Çizelge 4.12'de belirtildiği gibi 10. soruda; “ÇED sürecine halkın katılımını etkinliğinin artırılması yönünde bir çalışma yapılacak olsa katılmak ister misiniz?” Sorusuna toplam 84 yanıt verilmiştir. Evet yanıtını verenler %77,40, hayır yanıtını verenler %22,60 şeklindedir.

Çizelge 4.12. ÇED sürecine halkın katılımını etkinliğinin artırılması yönünde bir çalışma yapılacak olsa katılma durumları

Konu ile İlgili Birden Çok Seçimli sorular (Çoktan Seçmeli Sorular)		Sayı	Oran %
10. soruda; ÇED sürecine halkın katılımını etkinliğinin artırılması yönünde bir çalışma yapılacak olsa katılmak ister misiniz?	Evet	65	77,40
	Hayır	19	22,60
	Toplam	84	100,0

Çizelge 4.13'te belirtildiği gibi 11. soruda; “Sizce ÇED sürecine halkın katılımı hangi aşamada/aşamalarda olmalıdır?” Sorusuna 210 yanıt verilmiştir (birden çok seçenek işaretlenmiştir). Komisyon kurulmadan öncesinde seçeneğini işaretleyenlerin oranı %29,40; ÇED başvuru dosyasının hazırlanması aşamasında %31,80; ÇED kapsam ve özel format belirleme aşamasında %45,90; ÇED raporunun Bakanlığa sunulması aşamasında %20,00; ÇED raporunun incelenmesi ve değerlendirilmesi sürecinde %38,80; nihai ÇED raporunun oluşturulması aşamasında %27,10; son şekli verilen ÇED raporunun Bakanlığa sunulması aşamasında %21,20; izleme ve kontrol aşamasında %23,80; diğer seçeneğini işaretleyenler ise %9,40 oranına sahiptir. Diğer seçeneğini işaretleyen katılımcılar; şu anki mevzuat uygun, toplantı iki defa olmalı ilki ÇED başvuru dosyası hazırlanırken diğeri ÇED raporu bakanlıkta incelenirken, tüm aşamalarda olmalı, son haliyle ikinci bir bilgilendirme toplantısı daha yapılması gereklidir, halkın katılımı toplantısı her ne kadar ÇED başvuru dosyasından sonra komisyondan önce yapılması doğru olsa da nihai karardan önce de halkı bilgilendirmek gerektiğini düşünüyorum, ÇED süreci tamamlanıncaya kadar dahil edilmeli şeklinde yanıtlar verilmiştir.

Çizelge 4.13. ÇED Sürecine halkın katılımının hangi aşamada/aşamalarda olması gerekliliği

Konu ile İlgili Birden Çok Seçimli sorular (Çoktan Seçmeli Sorular)		Sayı	Oran %
11. Sizce ÇED sürecine halkın katılımı hangi aşamada/aşamalarda olmalıdır?	Komisyon kurulmadan öncesinde	25	29,40
	ÇED Başvuru Dosyasının hazırlanması aşamasında	27	31,80
	ÇED Kapsam ve Özel Format Belirleme aşamasında	39	45,90
	ÇED Raporunun Bakanlığa sunulması aşamasında	17	20,00
	ÇED Raporunun İncelenmesi ve Değerlendirilmesi sürecinde	33	38,80
	Nihai ÇED Raporunun oluşturulması aşamasında	23	27,10
	Son şekli verilen ÇED Raporunun Bakanlığa sunulması aşamasında	18	21,20
	İzleme ve Kontrol aşamasında	20	23,80
	Diğer	8	9,40
Toplam		210	247,40
Toplam oranın (%) 100,00'in altında veya üzerine olan sonuçlarda; katılımcılar birden fazla seçenek işaretlemiş ancak değerlendirme uygulanan anket sayısı üzerinden yapılmıştır.			

Çizelge 4.14'te belirtildiği gibi 12. soruda; "ÇED konusunda, alınacak kararlarda, halkın katılımının etkinliğinin artırılmasına yönelik çalışmalarda bilgilendirilmek ister misiniz?" sorusuna 82 yanıt verilmiştir. Evet yanıtı verenler %82,90 hayır yanıtı verenler ise %17,10 şeklindedir. 12.1. "Sizce bu konuda en etkin çalışmalar hangileri olabilir?" Sorusuna 246 yanıt verilmiş olup; sergi yararlı olur %13,80; açık oturum yararlı olur %37,90; bilgi broşürleri dağıtmak yararlı olur %59,80; danışma hattı ve bilgilendirme yararlı olur %55,20; pano ve ekranlar yararlı olur %55,80; web sitelerinin kurulması yararlı olur %51,70; diğer %9,2 oranında yanıtlanmıştır. Diğer yanıtı verenler; odak grup görüşmeleri de gereklidir, birebir görüşmeler yapmak faydalı olur, okullarda eğitimler alabiliriz, Halkın birebir görüşünün alınması, kamu spotu, sosyal medya, web sitelerine üyelik ve düzenli bilgilendirme şeklinde yanıtlamışlardır. 12.2. "Halkı bilgilendirme yollarından hangisinin/hangilerinin daha etkin olduğunu düşünüyorsunuz?" Sorusuna ise; 320 yanıt verilmiş olup; yazılı görüş bildirme %64,00; imza toplama %22,10; sözlü görüş bildirme %43,00; gezici ekipler vasıtası ile bilgilendirme %51,20; web sayfası oluşturma %40,70; anket yapma %40,70; danışma hattı ve bilgilendirme %41,90; broşür dağıtma %41,90; çalıştay düzenleme %26,70; diğerleri %0 şeklindedir. Diğer seçeneği konusunda katılımcılardan herhangi bilgilendirme-yanıt alınamamıştır.

Çizelge 4.14. ÇED konusunda, alınacak kararlarda, halkın katılımının etkinliğinin artırılmasına yönelik çalışmalar

Konu ile İlgili Birden Çok Seçimli sorular (Çoktan Seçmeli Sorular)		Sayı	Oran %
12. ÇED konusunda, alınacak kararlarda, halkın katılımının etkinliğinin artırılmasına yönelik çalışmalarda bilgilendirilmek ister misiniz?	Evet	68	82,90
	Hayır	14	17,10
	Toplam	82	100,00

12.1. Sizce bu konuda en etkin çalışmalar hangileri olabilir?	Sergi yararlı olur.	12	13,80
	Açık Oturum yararlı olur.	33	37,90
	Bilgi broşürleri dağıtmak yararlı olur	52	59,80
	Danışma hattı ve bilgilendirme yararlı olur.	48	55,20
	Pano ve ekranlar yararlı olur.	48	55,80
	Web sitelerinin kurulması yararlı olur.	45	51,70
	Diğer	8	9,20
	Toplam	246	283,40
12.2. Halkı bilgilendirme yollarından hangisinin/hangilerinin daha etkin olduğunu düşünüyorsunuz?	Yazılı görüş bildirme	55	64,00
	İmza toplama	19	22,10
	Sözlü görüş bildirme	37	43,00
	Gezici ekipler vasıtası ile bilgilendirme	44	51,20
	Web sayfası oluşturma	35	40,70
	Anket yapma	35	40,70
	Danışma Hattı ve Bilgilendirme	36	41,90
	Broşür dağıtma	36	41,90
	Çalıştay düzenleme	23	26,70
	Diğerleri	0	0
	Toplam	320	372,20
Toplam oranın (%) 100,00'ın altında veya üzerine olan sonuçlarda; katılımcılar birden fazla seçenek işaretlemiş ancak değerlendirme uygulanan anket sayısı üzerinden yapılmıştır.			

Çizelge 4.15'te belirtildiği gibi 13. soruda; “ÇED sürecinin aşamaları kapsamında halkın katılımı hangi düzeylerde olmalıdır?” Sorusuna 86 yanıt verilmiştir. ÇED sürecinin aşamalarına göre değerlendirildiğinde ise komisyon kurulmadan öncesinde katılım düzeyleri seçeneğine 117 yanıt verilmiş olup %144,50 oranına sahiptir. Bilgilendirme %81,50; Danışma %28,40; İş Birliği %25,90; Ortaklık %7,40; Yetki Devri %1,30 oranında katılımcılar tarafından yanıtlanmıştır. ÇED başvuru dosyasının hazırlanması aşamasında katılım düzeyleri incelendiğinde 114 yanıt verilmiş olup; oranı %42,90 şeklindedir. Bilgilendirme %62,50; Danışma %48,80; İş Birliği %29,10; Ortaklık %2,50; Yetki Devri %0 oranında katılımcılar tarafından yanıtlanmıştır. ÇED kapsam ve özel format belirleme aşaması için katılım düzeyleri incelendiğinde 127 yanıt verilmiş olup; oranı %158,80 şeklindedir. Bilgilendirme %65,00; Danışma %37,50; İş Birliği %48,80; Ortaklık %7,50; Yetki Devri %0 oranında katılımcılar tarafından yanıtlanmıştır. ÇED raporunun Bakanlığa sunulması aşamasında katılım düzeyleri incelendiğinde; 111 yanıt verilmiş olup oranı %146,10 şeklindedir. Bilgilendirme %65,80; Danışma %38,20; İş Birliği %34,20; Ortaklık %6,60; Yetki Devri %1,30 oranında katılımcılar tarafından yanıtlanmıştır. Son şekli verilen ÇED raporunun Bakanlığa sunulması aşamasında katılım düzeyleri incelendiğinde 119 yanıt verilmiş olup; oranı %154,60 şeklindedir. Bilgilendirme %67,50; Danışma %41,60; İş Birliği %33,80; Ortaklık %10,40; Yetki Devri %1,30 oranında katılımcılar tarafından yanıtlanmıştır.

Çizelge 4.15. ÇED sürecinin aşamaları kapsamında halkın katılımı düzeyleri

Konu ile İlgili Birden Çok Seçimli sorular (Çoktan Seçmeli Sorular)	Sayı	Oran %
13. ÇED sürecinin aşamaları kapsamında halkın katılımı hangi düzeylerde olmalıdır?	Katılımcıların soruyu yanıtlama oranları	86 100,0
Komisyon Kurulmadan Öncesinde katılım düzeyleri	Bilgilendirme	66 81,50
	Danışma	23 28,40
	İş Birliği	21 25,90
	Ortaklık	6 7,40
	Yetki Devri	1 1,30
	Toplam	117 144,50
ÇED Başvuru Dosyasının hazırlanması aşamasında katılım düzeyleri	Bilgilendirme	50 62,50
	Danışma	39 48,80
	İş Birliği	23 29,10
	Ortaklık	2 2,50
	Yetki Devri	0 0
	Toplam	114 142,90
ÇED Kapsam ve Özel Format belirleme aşaması için katılım düzeyleri	Bilgilendirme	52 65,00
	Danışma	30 37,50
	İş Birliği	39 48,80
	Ortaklık	6 7,50
	Yetki Devri	0 0
	Toplam	127 158,80
ÇED Raporunun Bakanlığa sunulması aşamasında katılım düzeyleri	Bilgilendirme	50 65,80
	Danışma	29 38,20
	İş Birliği	26 34,20
	Ortaklık	5 6,60
	Yetki Devri	1 1,30
	Toplam	111 146,10
Son şekli verilen ÇED Raporunun Bakanlığa sunulması aşamasında katılım düzeyleri	Bilgilendirme	52 67,50
	Danışma	32 41,60
	İş Birliği	26 33,80
	Ortaklık	8 10,40
	Yetki Devri	1 1,30
	Toplam	119 154,60
Nihai ÇED Raporunun oluşturulması aşamasında katılım düzeyleri	Bilgilendirme	48 64,90
	Danışma	29 39,20
	İş Birliği	24 32,40
	Ortaklık	11 14,90
	Yetki Devri	2 2,70
	Toplam	114 154,10
İzleme ve Kontrol Aşamasında katılım düzeyleri	Bilgilendirme	43 63,20
	Danışma	18 26,50
	İş Birliği	30 44,10
	Ortaklık	10 14,70
	Yetki Devri	3 4,40
	Toplam	104 152,90
Toplam oranın (%) 100,00'ın altında veya üzerine olan sonuçlarda; katılımcılar birden fazla seçenek işaretlemiş ancak değerlendirme uygulanan anket sayısı üzerinden yapılmıştır.		

Nihai ÇED raporunun oluşturulması aşamasında katılım düzeyleri incelendiğinde; 114 yanıt verilmiş olup; oranı %154,10 şeklindedir. Bilgilendirme %64,90; Danışma %39,20; İş Birliği %32,40; Ortaklık %14,90; Yetki Devri %2,70 oranında katılımcılar tarafından yanıtlanmıştır. İzleme ve kontrol aşamasında katılım düzeyleri incelendiğinde 104 yanıt verilmiş olup; oranı

%152,90 şeklindedir. Bilgilendirme %63,20; Danışma %26,50; İş Birliği %44,10; Ortaklık %14,70; Yetki Devri %4,40 oranında katılımcılar tarafından yanıtlanmıştır.

Çizelge 4.16’de belirtildiği gibi 14. soruda; “ ÇED sürecine halkın katılımını güçleştiren etkenler nelerdir?” Sorusuna 84 yanıt verilmiş olup; ekonomik etkenler seçeneğine 32 yanıt verilmiş olup; oranı %38,10; ekonomik etkenler başlığında yer alan bütçe seçeneğini işaretleyenlerin oranı %33,30; diğer seçeneğini işaretleyenlerin oranı %4,80 şeklindedir. Diğer seçeneğini işaretleyen katılımcılar; faaliyet sahibinin bakış açısı, bilgilendirme çalışmaları (ilgisizlik), çevreci STK'lar; herkese uygun zamanın belirlenmesi şeklinde belirtmişlerdir. Sosyal etkenler seçeneğine 180 yanıt verilmiş olup; oranı %211,70’dir. Sosyal etkenler başlığında yer alan teknik ve prosedür %35,30; süreç karmaşıklığı %38,80; siyasi etki %52,90; çevresel ve prosedürel farkındalık eksikliği %81,20; diğerleri %3,50 oranında yanıtlanmıştır. Diğerleri seçeneğini işaretleyen katılımcılar; farkındalık, dernek ve siyasi partiler, projeye karşı olan kişi ya da kuruluşların psikolojik ve sosyal baskısı şeklinde belirtilmiştir. Diğer etkenler seçeneğine 166 yanıt verilmiş olup oranı %204,90; diğer etkenler başlığında yer alan zaman seçeneğini işaretleyenlerin oranı %48,10; cinsiyet %13,60; okuma yazma bilmeme %29,60; bilgiye sınırlı erişim %64,20; coğrafi uzaklık %43,20; diğerleri %6,20 oranındadır. Diğerleri seçeneğini işaretleyen katılımcılar sebebini; eğitim seviyesi, insanların bilgisizliği, çalışma saatleri, derneklerin yanlış yönlendirmeleri, ilgisizlik şeklinde belirtmişlerdir.

Çizelge 4.16. ÇED sürecine halkın katılımını güçleştiren etkenler

Konu ile İlgili Birden Çok Seçimli sorular (Çoktan Seçmeli Sorular)		Sayı	Oran %
14. ÇED sürecine halkın katılımını güçleştiren etkenler nelerdir?	Katılımcıların soruyu yanıtlama oranları	84	100,00
Ekonomik Etkenler	Bütçe	28	33,30
	Diğerleri	4	4,80
	Toplam	32	38,10
Sosyal Etkenler	Teknik ve Prosedür	30	35,30
	Süreç Karmaşıklığı	33	38,80
	Siyasi Etki	45	52,90
	Çevresel ve Prosedürel Farkındalık Eksikliği	69	81,20
	Diğerleri	3	3,50
	Toplam	180	211,70
Diğer Etkenler	Zaman	39	48,10
	Cinsiyet	11	13,60
	Okuma Yazma Bilmeme	24	29,60
	Bilgiye Sınırlı Erişim	52	64,20
	Coğrafi Uzaklık	35	43,20
	Diğerleri	5	6,20
	Toplam	166	204,90
Toplam oranın (%) 100,00’ın altında veya üzerine olan sonuçlarda; katılımcılar birden fazla seçenek işaretlemiş ancak değerlendirme uygulanan anket sayısı üzerinden yapılmıştır.			

Çizelge 4.17’de belirtildiği gibi 15. soruda; “Sizce ÇED süreci sonunda da bir halkın katılımı toplantısının yapılması gerekir mi?” Sorusuna 79 yanıt verilmiş olup; Evet seçeneğini işaretleyenlerin oranı; %64,60; Hayır seçeneğini işaretleyenlerin oranı ise %35,40 şeklindedir.

Çizelge 4.17. Sizce ÇED süreci sonunda da bir halkın katılımı toplantısının yapılması gerekir mi?

Konu ile İlgili Birden Çok Seçimli sorular (Çoktan Seçmeli Sorular)		Sayı	Oran %
15. Sizce ÇED süreci sonunda da bir halkın katılımı toplantısının yapılması gerekir mi?	Evet	51	64,60
	Hayır	28	35,40
	Toplam	79	100,00

Çizelge 4.18’de belirtildiği gibi 16. soruda; ise; “Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı veya İl Müdürlükleri halkın katılımı toplantılarının amacına uygun gerçekleştirebilmesi için halkın katılımı konusunda objektif olarak görev yapan personele sahip olmalı mı?” Sorusuna 86 yanıt verilmiş olup; evet seçeneğini işaretleyenlerin oranı; %98,8; hayır seçeneğini işaretleyenlerin oranı ise %1,2 şeklindedir. 16.1. “Evet ise bu personel ne tür özelliklere sahip olmalıdır?” Sorusuna ise 172 yanıt verilmiş (Birden fazla cevap şıkkı işaretlenmiştir) olup; uzman kişilerden eğitim almış %82,60; halkla ilişkiler uzmanı %38,40; seminer, toplantı vb. ile eğitilmiş %64,0; halktan seçilmiş kişiler %12,80; diğerleri %2,40 oranındadır. Diğerleri seçeneğini işaretleyen katılımcılar; tarafsız ve kontrolü ele almış olmalı, faaliyet hakkında uzman, çevresel etkileri bilen şeklinde yanıtlamışlardır.

Çizelge 4.18. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı veya İl Müdürlükleri halkın katılımı toplantılarının amacına uygun gerçekleştirebilmesi için halkın katılımı konusunda objektif olarak görev yapan personele sahip olmalı mı?

Konu ile İlgili Birden Çok Seçimli sorular (Çoktan Seçmeli Sorular)		Sayı	Oran %
16. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı veya İl Müdürlükleri halkın katılımı toplantılarının amacına uygun gerçekleştirebilmesi için halkın katılımı konusunda objektif olarak görev yapan personele sahip olmalı mı?	Evet	85	98,80
	Hayır	1	1,20
	Toplam	86	100,00
16.1. ‘Evet’ ise bu personel ne tür özelliklere sahip olmalıdır?	Uzman kişilerden eğitim almış	71	82,60
	Halkla ilişkiler uzmanı	33	38,40
	Seminer, toplantı vb. ile eğitilmiş	55	64,0
	Halktan seçilmiş kişiler	11	12,80
	Diğerleri	2	2,40
	Toplam	172	200,2
Toplam oranın (%) 100,00’ın altında veya üzerine olan sonuçlarda; katılımcılar birden fazla seçenek işaretlemiş ancak değerlendirme uygulanan anket sayısı üzerinden yapılmıştır.			

Çizelge 4.19’da belirtildiği gibi anketin son bölümünü oluşturan “Türkiye’de ÇED sürecine halkın katılımı ile ilgili aşağıda belirtilen görüşlere ne derece katılıyorsunuz?” Sorusuna önerilen

görüşler çerçevesinde; “ÇED sürecine halkın katılımı bu sürecin yapı taşıdır.” görüşüne kesinlikle katılmıyorum %8,10, katılmıyorum %4,70, kararsızım %5,80, katılıyorum %43,0 ve kesinlikle katılıyorum %38,40 oranında yanıtlanmıştır. “ÇED sürecine halkın katılımının şeffaflığı halkın kamu kurumlarına güvenini arttırabilir.” görüşüne; kesinlikle katılmıyorum %4,60, katılmıyorum %5,75, kararsızım %1,15, katılıyorum %44,80 ve kesinlikle katılıyorum %43,70 oranında yanıtlanmıştır. “ÇED sürecine halkın katılımı zaman ve para kaybına neden olmaktadır.” görüşüne kesinlikle katılmıyorum %44,20, katılmıyorum %45,30, kararsızım %3,50, katılıyorum %4,70 ve kesinlikle katılıyorum %2,30 oranında yanıtlanmıştır. “ÇED sürecine halkın katılımı toplantıları sadece prosedürler gereği yapıldığı için etkili olmamaktadır.” görüşüne kesinlikle katılmıyorum %5,90, katılmıyorum %29,40, kararsızım %12,95, katılıyorum %43,50 ve kesinlikle katılıyorum %8,25 oranında yanıtlanmıştır. “ÇED sürecine halkın katılımının etkin bir şekilde sağlanması çevresel problemlerin yaşanmasını önler.” görüşüne kesinlikle katılmıyorum %1,15, katılmıyorum %11,75, kararsızım %21,20, katılıyorum %43,50 ve kesinlikle katılıyorum %22,40 oranında yanıtlanmıştır. “Yerel halk proje alanının özellikleri ile ilgili geniş bilgilere sahiptir. Bu nedenle ileride karşılaşılabilecek sorunlara karşı çözüm önerileri getirebileceği için halkın katılımı önemlidir.” görüşüne kesinlikle katılmıyorum %0, katılmıyorum %4,65, kararsızım %7,00, katılıyorum %51,15ve kesinlikle katılıyorum %37,20 oranında yanıtlanmıştır. “Halkı sürece dahil etmek zaman kaybını arttırarak süreci zorlaştırır.” görüşüne kesinlikle katılmıyorum %51,20, katılmıyorum %40,70, kararsızım %2,30, katılıyorum %3,50 ve kesinlikle katılıyorum %2,30 oranında yanıtlanmıştır.

Çizelge 4.19. Türkiye’de ÇED sürecine halkın katılımı ile ilgili aşağıda belirtilen görüşlere ne derece katılıyorsunuz?

Türkiye’de ÇED sürecine halkın katılımı ile ilgili aşağıda belirtilen görüşlere ne derece katılıyorsunuz?		Sayı	Oran %
ÇED sürecine halkın katılımı bu sürecin yapı taşıdır.	Kesinlikle Katılmıyorum	7	8,10
	Katılmıyorum	4	4,70
	Kararsızım	5	5,80
	Katılıyorum	37	43,0
	Kesinlikle Katılıyorum	33	38,40
	Toplam	86	100,00
ÇED sürecine halkın katılımının şeffaflığı halkın kamu kurumlarına güvenini arttırabilir.	Kesinlikle Katılmıyorum	4	4,60
	Katılmıyorum	5	5,75
	Kararsızım	1	1,15
	Katılıyorum	39	44,80
	Kesinlikle Katılıyorum	38	43,70
	Toplam	87	100,00
ÇED sürecine halkın katılımı zaman ve para kaybına neden olmaktadır.	Kesinlikle Katılmıyorum	38	44,20
	Katılmıyorum	39	45,30

	Kararsızım	3	3,50
	Katılıyorum	4	4,70
	Kesinlikle Katılıyorum	2	2,30
	Toplam	86	100,00
ÇED sürecine halkın katılımı toplantıları sadece prosedürler gereği yapıldığı için etkili olmamaktadır.	Kesinlikle Katılmıyorum	5	5,90
	Katılmıyorum	25	29,40
	Kararsızım	11	12,95
	Katılıyorum	37	43,50
	Kesinlikle Katılıyorum	7	8,25
	Toplam	85	100,00
ÇED sürecine halkın katılımının etkin bir şekilde sağlanması çevresel problemlerin yaşanmasını önler.	Kesinlikle Katılmıyorum	1	1,15
	Katılmıyorum	10	11,75
	Kararsızım	18	21,20
	Katılıyorum	37	43,50
	Kesinlikle Katılıyorum	19	22,40
	Toplam	85	100,00
Yerel halk proje alanının özellikleri ile ilgili geniş bilgilere sahiptir. Bu nedenle ileride karşılaşılabilecek sorunlara karşı çözüm önerileri getirebileceği için halkın katılımı önemlidir.	Kesinlikle Katılmıyorum	0	0
	Katılmıyorum	4	4,65
	Kararsızım	6	7,00
	Katılıyorum	44	51,15
	Kesinlikle Katılıyorum	32	37,20
	Toplam	86	100,00
Halkı sürece dahil etmek zaman kaybını arttırarak süreci zorlaştırır.	Kesinlikle Katılmıyorum	44	51,20
	Katılmıyorum	35	40,70
	Kararsızım	2	2,30
	Katılıyorum	3	3,50
	Kesinlikle Katılıyorum	2	2,30
	Toplam	86	100,00

4.4.2. Yöre Halkına Uygulanan Anket Sonuçları

Tez kapsamında seçilen ÇED süreçlerinin faaliyet alanındaki yerel halka uygulanan anket çalışmasına katılan deneklerin; cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek, hane halkı gelir durumu ve ailede kendileri dahil kaç birey oldukları konusunda kişisel bilgileri almak üzere 6 adet soru yöneltilmiş ve yanıtlar Çizelge 4.20’de verilmiştir.

Çizelge 4.20’de görüldüğü gibi katılımcıların %9,45’i kadın %89,80’i erkek ve %0,75 diğer yanıtlarından oluşmaktadır. Katılımcılar yaş grupları açısından değerlendirildiğinde; 15-25

yaş grubunda yer alan kişiler %10,50; 26-35 yaş grubunda yer alan kişiler %16,00; 36-50 yaş grubunda yer alan kişiler %29,70; 51-65 ve üzeri yaş grubunda yer alan kişiler ise % 27,20; 66 ve üzeri yaş grubunda yer alan kişiler %16,60 oranındadır. Katılımcıların eğitim durumları ile ilgili soruya verdikleri yanıtlar değerlendirildiğinde; okuma yazma bilmeyen kişilerin oranı %2,70; ilkokul mezunu kişilerin %46,70; ortaokul mezunu kişilerin %13,60; lise mezunu kişilerin %26,60; üniversite mezunu kişilerin %9,60 ve yüksek lisans mezunu kişilerin ise %0,80’lik bir orana sahip oldukları görülmüştür. Katılımcıların meslekleri 8 seçenekte belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcılardan çalışmıyor seçeneğini işaretleyenler %7,50; ev hanımı %5,80; serbest meslek %20,70; emekli %25,70; esnaf %5,20; memur %3,30; işçi %13,60; çiftçi %18,20 oranında katılım sağlamıştır. Katılımcıların hane halkı gelir durumu incelendiğinde; gelir yok %13,00; 4250-5000 TL %37,85; 5001-7500 TL %19,50; 7501-15 000 TL %7,25; 15 001 ve üzeri TL %5,00; Diğer seçeneğini işaretleyenler ise %17,40 şeklindedir. Katılımcılara yöneltilen “Ailenizde kendiniz dahil kaç birey bulunmaktadır?” Sorusu; yalnız yaşayan %1,30; kendi dışında bir kişi ile yaşayan %6,20; çekirdek ailesi ile yaşayan (kendi dışında 2- 5 kişi ile yaşayan) %80,10; geniş aile (kendi dışında 6-10 kişi ile yaşayan) %11,70; kalabalık aile (kendi dışında 11-14 kişi yaşayan) %0,70 olarak yanıtlanmıştır.

Çizelge 4.20. Katılımcıların sosyo-ekonomik durumu

Sosyo - Ekonomik Durum		Sayı	Oran %	Sosyo - Ekonomik Durum		Sayı	Oran %
1. Cinsiyet	Kadın	50	9,45	4. Meslek	Çalışmıyor	39	7,50
	Erkek	474	89,80		Ev hanımı	30	5,80
	Diğer	4	0,75		Serbest Meslek	108	20,70
	Toplam	528	100,00		Emekli	134	25,70
2. Yaş	15-25	55	10,50		Esnaf	27	5,20
	26-35	84	16,00		Memur	17	3,30
	36-50	156	29,70		İşçi	71	13,60
	51-65	143	27,20		Çiftçi	95	18,20
	66 ve üzeri	87	16,60		Toplam	521	100,00
	Toplam	525	100,00				
3. Eğitim Durumu	Okuma yazma bilmiyor	14	2,70	5. Hane halkı gelir durumu	Gelir Yok	68	13,0
	İlkokul	244	46,70		4250-5000 TL	198	37,85
	Ortaokul	71	13,60		5001-7500 TL	102	19,50
	Lise	139	26,60		7501-15 000 TL	38	7,25
	Üniversite	50	9,60		15 001 ve üzeri TL	26	5,00
	Yüksek Lisans	4	0,80		Diğer	91	17,40
	Toplam	522	100		Toplam	523	100,00

6. Ailenizde kendiniz dahil kaç birey bulunmaktadır?	Yalnız yaşayan	6	1,30
	Kendi dışında bir kişi ile yaşayan	28	6,20
	Çekirdek ailesi ile yaşayan (Kendi dışında 2- 5 kişi ile yaşayan)	362	80,10
	Geniş aile (Kendi dışında 6-10 kişi ile yaşayan)	53	11,70
	Kalabalık aile (Kendi dışında 11-14 kişi yaşayan)	3	0,70
	Toplam	452	100,00

Konu ile ilgili birden çok seçimli sorular (çoktan seçeli sorular) bölümünde ise katılımcılara aşağıdaki sorular yöneltilmiştir.

Çizelge 4.21’de belirtildiği gibi; 7. soruda; “Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)’in ne ile ilgili olduğunu biliyor musunuz?” sorusuna 524 yanıt verilmiş olup evet yanıtını verenlerin oranı %40,10; hayır yanıtını verenlerin oranı %59,90 şeklindedir.

Çizelge 4.21. Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)’in ne ile ilgili olduğunu biliyor musunuz?

Konu ile İlgili Birden Çok Seçimli sorular (Çoktan Seçmeli Sorular)		Sayı	Oran %
7. Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)’in ne ile ilgili olduğunu biliyor musunuz?	Evet	210	40,10
	Hayır	314	59,90
	Toplam	524	100,00

Çizelge 4.22’de belirtildiği gibi; 8. soruda; “ÇED başvuru dosyası ve ÇED proje tanıtım dosyası gibi terimlerden haberdar mısınız?” sorusuna 524 yanıt verilmiş olup, evet yanıtını verenlerin oranı %21,50; hayır yanıtını verenlerin oranı %78,50 şeklindedir.

Çizelge 4.22. ÇED başvuru dosyası ve ÇED proje tanıtım dosyası gibi terimlerden haberdar mısınız?

Konu ile İlgili Birden Çok Seçimli sorular (Çoktan Seçmeli Sorular)		Sayı	Oran %
8. ÇED Başvuru Dosyası ve ÇED Proje Tanıtım Dosyası gibi terimlerden haberdar mısınız?	Evet	113	21,50
	Hayır	411	78,50
	Toplam	524	100,00

Çizelge 4.23’te belirtildiği gibi; 9. soruda; “Daha önce ÇED kapsamında olan bir proje için halkın katılımı toplantısında bulundunuz mu?” sorusuna 526 yanıt verilmiş olup, evet yanıtını verenlerin oranı %32,90; hayır yanıtını verenlerin oranı %67,10 şeklindedir. 9.1. “Cevabınız ‘Hayır’ ise sebebi nedir?” sorusuna; toplantı alanı yerleşim birimine uzaktı yanıtını verenlerin oranı %4,90; halkın toplantıya katılabilmesi açısından erişim kolaylığı (ulaşılabilirlik) bulunmuyordu yanıtını verenlerin oranı %2,30; toplantı alanı küçük olduğu için halkın bir kısmı dışarıda kaldı yanıtını verenlerin oranı %2,30; halkın katılımı toplantısından haberdar değildim yanıtını

verenlerin oranı %50,05; diğer yanıtını verenlerin oranı %15,00 şeklinde olmuştur. Diğer yanıtını verenler sebeplerini o gün işleri olduğu için katılamadıkları, toplantı alanında olmadığı için katılım gösteremedikleri, kendi bireysel tercihleri olduğunu belirtmişlerdir.

9.2. “Cevabınız ‘Evet’ ise halkın katılımı toplantısına ne için katıldınız? Sorusuna 324 yanıt verilmiş olup; proje konusunda bilgi almak için katıldım yanıtını verenlerin oranı %17,80; projenin yeri konusunda bilgi almak için katıldım %11,60; projenin yol açacağı zararlı etkileri söylemek için katıldım %17,60; projeye karşı görüş beyan etmek için katıldım %13,50; iş isteme/istihdam olanaklarını öğrenebilmek için katıldım %4,30; halkın katılımı toplantısını provoke etmek için katıldım %3,20; diğer yanıtını verenlerin oranı %1,50 şeklindedir.

9.3. “Cevabınız ‘Evet’ ise toplantıdan nasıl haberdar oldunuz?” Sorusuna 175 yanıt verilmiş olup; internet aracılığı ile %0,60; gazetelerde verilen ilan ile %0,40; valilik aracılığı ile %1,30; köy muhtarı aracılığı ile %29,10; proje sahibinin söylemi ile %1,10 ve diğer yanıtını verenlerin oranı %4,90 şeklindedir. Diğer yanıtını verenler; yazı geldi öyle haberimiz oldu, anons yapıldı, çevreci gönüllüler, bilgilendirme toplantısı, çevreciler, muhtar anons yaptı, haberdar değildim, belediye anonsu ile tesadüfen, görevim dolayısıyla, resmi tutanak geldi şeklinde belirtmişlerdir.

9.4. “Cevabınız ‘Evet’ ise toplantı nerede yapıldı? Toplantı yerini lütfen belirtiniz. Sorusuna 183 yanıt verilmiş olup; kahvehane %18,0; belediye toplantı salonu %0,60; düğün salonu %1,70; etkinlik alanı %1,70; otel %0; çay bahçesi- kafe %0,40; okul binası %1,10; lokanta-restoran %0,60; muhtarlık odası %7,00; sinema salonu %0,60; köy meydanı % 2,30; lokal-sosyal tesis %0,80; diğer %3,80 şeklindedir.

9.5. “Halkın katılımı toplantısında mekân seçiminde dikkat edilmesi gereken konular nelerdir?” Sorusuna 320 yanıt verilmiş olup; proje yapılacağı yörede kolay ulaşabilecek bir yerde olmalıdır. %30,10; mekan ferah ve sunumun yapılabileceği özelliklere sahip olmalıdır %20,80; mekan büyük ve tüm katılımcıların toplantıya katılımına olanak sağlayacak genişlikte olmalıdır. %17,80 ve diğer %0 oranında yanıtlanmıştır.

9.6. “Halkın katılımı toplantısında sunum yapıldı mı?” Sorusuna; 483 yanıt verilmiş olup evet yanıtını verenlerin oranı %26,70, hayır yanıtını verenlerin oranı %10,15, bilmiyorum yanıtını verenlerin oranı %63,15 şeklindedir. Bilmiyorum yanıtını veren birçok katılımcı; toplantıya katılmadıkları için bilmedikleri şeklinde açıklama yapmışlardır.

Çizelge 4.23. Daha önce ÇED kapsamında olan bir proje için halkın katılımı toplantısında bulundunuz mu?

Konu ile İlgili Birden Çok Seçimli sorular (Çoktan Seçmeli Sorular)		Sayı	Oran %
9. Daha önce ÇED kapsamında olan bir proje için halkın katılımı toplantısında bulundunuz mu?	Evet	173	32,90
	Hayır	353	67,10
	Toplam	526	100,00
9.1. Cevabınız 'Hayır' ise sebebi nedir?	Toplantı alanı yerleşim birimine uzaktı.	23	4,90
	Halkın toplantıya katılabilmesi açısından erişim kolaylığı (ulaşılabilirlik) bulunmuyordu.	11	2,30
	Toplantı alanı küçük olduğu için halkın bir kısmı dışarıda kaldı.	11	2,30
	Halkın katılımı toplantısından haberdar değildim.	237	50,05
	Diğer	71	15,00
	Toplam	351	74,55
9.2. Cevabınız 'Evet' ise halkın katılımı toplantısına ne için katıldınız?	Proje konusunda bilgi almak için katıldım.	83	17,80
	Projenin yeri konusunda bilgi almak için katıldım.	54	11,60
	Projenin yol açacağı zararlı etkileri söylemek için katıldım.	82	17,60
	Projeye karşı görüş beyan etmek için katıldım.	63	13,50
	İş isteme/istihdam olanaklarını öğrenebilmek için katıldım.	20	4,30
	Halkın katılımı toplantısını provoke etmek için katıldım.	15	3,20
	Diğer	7	1,50
	Toplam	324	69,50
9.3. Cevabınız 'Evet' ise toplantıdan nasıl haberdar oldunuz?	İnternet aracılığı ile	3	0,60
	Gazetelerde verilen ilan ile	2	0,40
	Valilik aracılığı ile	6	1,30
	Köy Muhtarı aracılığı ile	136	29,10
	Proje sahibinin söylemi ile	5	1,10
	Diğer	23	4,90
	Toplam	175	37,40
9.4. Cevabınız 'Evet' ise toplantı nerede yapıldı? Toplantı yerini lütfen belirtiniz.	Kahvehane	85	18,0
	Belediye toplantı salonu	3	0,60
	Düğün salonu	8	1,70
	Etkinlik alanı	8	1,70
	Otel	0	0
	Çay Bahçesi- Kafe	2	0,40
	Okul binası	5	1,10
	Lokanta- Restoran	3	0,60
	Muhtarlık odası	33	7,00
	Sinema salonu	3	0,60
	Köy meydanı	11	2,30
	Lokal-Sosyal tesis	4	0,80
	Diğer	18	3,80
	Toplam	183	38,60
9.5. Halkın	Proje yapılacağı yörede kolay ulaşabilecek bir yerde olmalıdır.	140	30,10
	Mekan ferah ve sunumun yapılabileceği özelliklere sahip olmalıdır.	97	20,80

katılımı toplantısında mekan seçiminde dikkat edilmesi gereken konular nelerdir?	Mekan büyük ve tüm katılımcıların toplantıya katılımına olanak sağlayacak genişlikte olmalıdır.	83	17,80
	Diğer	0	0
	Toplam	320	68,70
9.6. Halkın katılımı toplantısında sunum yapıldı mı?	Evet	129	26,70
	Hayır	49	10,15
	Bilmiyorum	305	63,15
	Toplam	483	100,00

Çizelge 4.24'de belirtildiği gibi; 10. soruda; “Halkın katılımı sürecinde önerilerinizin yetkililerce dikkate alınacağını düşünüyor musunuz?” sorusuna 506 yanıt verilmiş olup evet yanıtı verenlerin oranı %36,15, hayır yanıtı verenlerin oranı %62,45, kararsızım yanıtı işaretleyenler %1,40 oranındadır.

10.1. “Cevabınız ‘Hayır’ ise nedenini lütfen belirtiniz.” Sorusuna; Projenin tamamlanmasının ardından öneri ve şikâyetlerimiz çözüme kavuşturulmadı yanıtı verenlerin oranı %16,60; Bakanlığa yazılı görüş bildirmemize rağmen herhangi bir çözüm geliştirilmedi yanıtı verenlerin oranı %13,20; Proje sahibi toplantıda verdiği sözleri tutmadı yanıtı verenlerin oranı %11,20; Diğer yanıtı verenlerin oranı %31,50 şeklinde olmuştur. Diğer yanıtı verenler; söz verildi yerine getirilmedi, siyasi etkilerden dolayı benzeri güvensizlik üzerine yanıt vermişlerdir.

10.2. “Cevabınız ‘Evet’ ise nedenini lütfen belirtiniz.” sorusuna; ÇED raporunda toplantıda ilettiğimiz görüşler ile ilgili çözümler mevcuttu. %12,50; Bakanlık personeli ÇED raporunda bu öneri ve şikâyetlerimizin çözüme kavuşacağını belirtti %12,30; proje sahibi toplantıda sorunlarımızın giderileceğinin sözünü verdi %9,10; Diğer verenlerin oranı %8,70 şeklinde olmuştur. Diğer yanıtı verenler; barajımızdan memnunum, baraj projesi bizler için güzel oldu ama kum ocağında bizden görüş alınmadı (köy sakinleri), güvenim var, baraj istedik yapıldı memnunuz, yanıtlarını vermişlerdir.

Çizelge 4.24. Halkın katılımı sürecinde önerilerinizin yetkililerce dikkate alınacağını düşünüyor musunuz?

Konu ile İlgili Birden Çok Seçimli sorular (Çoktan Seçmeli Sorular)		Sayı	Oran %
10. Halkın katılımı sürecinde önerilerinizin yetkililerce dikkate alınacağını düşünüyor musunuz?	Evet	183	36,15
	Hayır	316	62,45
	Kararsızım	7	1,40
	Toplam	506	100,00
10.1. Cevabınız ‘Hayır’ ise nedenini lütfen belirtiniz.	Projenin tamamlanmasının ardından öneri ve şikâyetlerimiz çözüme kavuşturulmadı.	82	16,60
	Bakanlığa yazılı görüş bildirmemize rağmen herhangi bir	65	13,20

	çözüm geliştirilmedi.		
	Proje sahibi toplantıda verdiği sözleri tutmadı.	55	11,20
	Diğer	155	31,50
	Toplam	357	72,50
10.2. Cevabınız ‘Evet’ ise nedenini lütfen belirtiniz.	ÇED raporunda toplantıda ilettiğimiz görüşler ile ilgili çözümler mevcuttu.	62	12,50
	Bakanlık personeli ÇED Raporunda bu öneri ve şikâyetlerimizin çözüme kavuşacağını belirtti.	61	12,30
	Proje sahibi toplantıda sorunlarımızın giderileceğinin sözünü verdi.	45	9,10
	Diğer	43	8,70
	Toplam	211	42,60

Çizelge 4.25’ te belirtildiği gibi; 11. soruda; Bölgenizde ÇED sürecine halkın katılımı ile ilgili herhangi bir çalışma yapıldı mı? sorusuna; 517 yanıt verilmiş olup evet yanıtını verenlerin oranı %25,00, hayır yanıtını verenlerin oranı %74,30 şeklindedir.

11.1. “Cevabınız ‘Evet’ ise ne yapıldı?” Sorusuna; proje hakkında bilgilendirici broşür dağıtıldı. %8,80; proje hakkında anket yapıldı %5,30; proje hakkında anonslar yapıldı %12,50; danışma hattı kuruldu %2,90; web sitesi kuruldu %1,0; diğer %5,70 oranındadır.

11.2. “Cevabınız ‘Evet’ ise kim tarafından yapıldı?” Sorusuna; proje sahibi veya yetkilendirdiği kişiler tarafından yapıldı %14,50; Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı veya Valilik/İl Müdürlükleri personeli tarafından yapıldı %8,20; Bakanlıkça yetkilendirilmiş ÇED raporunu hazırlayacak kurum tarafından yapıldı %5,90; sivil toplum kuruluşları/çevreci kuruluşlar tarafından yapıldı %10,40; diğer %1,60 şeklindedir.

11.3. “Cevabınız ‘Evet’ ise siz katılım gösterdiniz mi?” sorusuna; 133 yanıt verilmiş olup, evet yanıtını verenlerin oranı %13,00, hayır yanıtını verenlerin oranı %14,10 şeklindedir.

Çizelge 4.25. Bölgenizde ÇED sürecine halkın katılımı ile ilgili herhangi bir çalışma yapıldı mı?

Konu ile İlgili Birden Çok Seçimli Sorular (Çoktan Seçmeli Sorular)		Sayı	Oran %
11. Bölgenizde ÇED sürecine halkın katılımı ile ilgili herhangi bir çalışma yapıldı mı?	Evet	130	25,00
	Hayır	387	74,30
	Toplam	517	99,30
11.1. Cevabınız ‘Evet’ ise ne yapıldı?	Proje hakkında bilgilendirici broşür dağıtıldı.	43	8,80
	Proje hakkında anket yapıldı.	26	5,30
	Proje hakkında anonslar yapıldı.	61	12,50
	Danışma hattı kuruldu.	14	2,90
	Web sitesi kuruldu.	5	1,0
	Diğer	28	5,70
	Toplam	177	36,20
11.2. Cevabınız ‘Evet’ ise kim tarafından yapıldı?	Proje sahibi veya yetkilendirdiği kişiler tarafından yapıldı.	71	14,50
	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı veya Valilik/İl Müdürlükleri personeli tarafından yapıldı.	40	8,20
	Bakanlıkça yetkilendirilmiş ÇED Raporunu hazırlayacak kurum tarafından yapıldı.	29	5,90
	Sivil toplum kuruluşları/Çevreci Kuruluşlar tarafından yapıldı.	51	10,40

	Diğer	8	1,60
	Toplam	199	40,60
11.3. Cevabınız ‘Evet’ ise siz katılım gösterdiniz mi?	Evet	64	13,00
	Hayır	69	14,10
	Toplam	133	27,10

Çizelge 4.26’da belirtildiği gibi; 12. soruda; “ ÇED konusunda, alınacak kararlarda, ‘Halkın Katılımı Toplantılarının’ halkın katılımının etkinliğinin arttırılmasına katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz?” Sorusuna; 515 yanıt verilmiş olup, evet yanıtını verenlerin oranı %72,60, hayır yanıtını verenlerin oranı %27,40’tır.

12.1. “Sizce bu konuda en etkin çalışmalar hangileri olabilir?” Sorusuna; sergi yararlı olur %18,60; açık oturum yararlı olur %60,90; bilgi broşürleri dağıtmak yararlı olur %26,00; danışma hattı ve bilgilendirme yararlı olur %15,90; pano ve ekranlar yararlı olur %10,40; web sitelerinin kurulması yararlı olur %7,70; diğerleri %3,90 oranındadır. Diğer seçeneğini işaretleyen katılımcılar; CİMER’e başvuruda bulunmak, birebir görüşme, fiziki eylem yapmak, hiçbirisi etkili olmaz, şeklinde yanıtlar vermişlerdir.

Çizelge 4.27’de belirtildiği gibi; 13. soruda; “Sizce Türkiye’de ÇED sürecine halkın katılımının etkinliği konusunda belirtilen katılım yollarından hangisi/hangileri daha etkin olabilir?” Sorusuna; yazılı görüş bildirme %44,20; imza toplama %52,70; sözlü görüş bildirme %37,40; gezici ekipler vasıtası ile bilgilendirme %14,40; web sayfası oluşturma %5,60; anket yapma %16,00; danışma hattı ve bilgilendirme %6,0; broşür dağıtma %10,10; çalıştay düzenleme %5,80 ve diğer %4,70 oranındadır. Diğer seçeneğini işaretleyenler; hiçbirisi etkili olmaz, yüz yüze görüşme (bire bir görüşme), örgütlenilmeli ve bu hayata geçirilmeli, STK’lar seslerini daha fazla duyurmalı, şeklinde yanıtlar vermişlerdir.

Çizelge 4.26. ÇED konusunda, alınacak kararlarda, ‘Halkın Katılımı Toplantılarının’ halkın katılımının etkinliğinin arttırılmasına katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz?

Konu ile İlgili Birden Çok Seçimli sorular (Çoktan Seçmeli Sorular)		Sayı	Oran %
12. ÇED konusunda, alınacak kararlarda, ‘Halkın Katılımı Toplantılarının’ halkın katılımının etkinliğinin arttırılmasına katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz?	Evet	376	72,60
	Hayır	142	27,40
	Toplam	515	100,00
12.1. Sizce bu konuda en etkin çalışmalar hangileri olabilir?	Sergi yararlı olur.	95	18,60
	Açık oturum yararlı olur.	311	60,90
	Bilgi broşürleri dağıtmak yararlı olur.	133	26,00
	Danışma hattı ve bilgilendirme yararlı olur.	81	15,90
	Pano ve ekranlar yararlı olur.	53	10,40
	Web sitelerinin kurulması yararlı olur.	39	7,70
	Diğerleri	20	3,90
	Toplam	732	143,40
Toplam oranın (%) 100,00’in altında veya üzerine olan sonuçlarda; katılımcılar birden fazla seçenek işaretlemiş ancak değerlendirme uygulanan anket sayısı üzerinden yapılmıştır.			

Çizelge 4.27. Sizce Türkiye’de ÇED sürecine halkın katılımının etkinliği konusunda belirtilen katılım yollarından hangisi/hangileri daha etkin olabilir?

Konu ile İlgili Birden Çok Seçimli sorular (Çoktan Seçmeli Sorular)		Sayı	Oran %
13. Sizce Türkiye’de ÇED sürecine halkın katılımının etkinliği konusunda belirtilen katılım yollarından hangisi/hangileri daha etkin olabilir?	Yazılı görüş bildirme	227	44,20
	İmza toplama	271	52,70
	Sözlü görüş bildirme	192	37,40
	Gezici ekipler vasıtası ile bilgilendirme	74	14,40
	Web sayfası oluşturma	29	5,60
	Anket yapma	82	16,00
	Danışma Hattı ve Bilgilendirme	31	6,0
	Broşür dağıtma	52	10,10
	Çalıştay düzenleme	30	5,80
	Diğer	24	4,70
Toplam		1012	196,90
Toplam oranın (%) 100,00’in altında veya üzerine olan sonuçlarda; katılımcılar birden fazla seçenek işaretlemiş ancak değerlendirme uygulanan anket sayısı üzerinden yapılmıştır.			

Çizelge 4.28’de belirtildiği gibi; 14. soruda; “Sizce halkın katılımı ÇED sürecine hangi aşamada olmalıdır?” Sorusuna; ÇED raporunun onay/red sürecinde karar alma aşamasında olmalıdır %42,40; kararların uygulanması sürecinde olmalıdır %8,60; kararların izlenmesi ve denetlenmesi aşamasında olmalıdır %11,40; halkın görüşlerinin alınması aşamasında olmalıdır %40,90; ÇED raporlarının hazırlanması aşamasında olmalıdır %13,10; diğer %10,20 oranındadır. Diğer seçeneğini işaretleyenler; önceden karar veriliyor bize gerek kalmıyor, hiçbir (geri dönüş olmadığı için), en başından süreç bitinceye kadar her aşamada olmalıdır, şeklinde yanıtlar vermişlerdir.

Çizelge 4.29’da belirtildiği gibi; 15. soruda; Sizce halk hangi aşamada katılmıştır? Sorusuna; Verilen Kararı Kabul Etme aşamasında %47,20, yetkili kurumların sorduğu konularda Görüş Bildirme aşamasında %41,40; proje ile ilgili kararların alınmasında İşbirliği aşamasında %16,10; projenin planlama ve yönetim aşamalarında Ortaklık aşamasında %6,60; proje konusunda yetki ve sorumluluklarda Yetkilerin Devralınması aşamasında %5,80 şeklindedir. Ek olarak katılımcılar anketlerine halkın hiçbir aşamada katılım sağlamadıklarını, önceden karar alındığı için katılım sağlamanın etkin olmadığı görüşündedirler, halk geç kalınmış şekilde karara katılmaktadır çünkü kararlar önceden alınıyor ve sonra halka soruluyor, halkı hiçbir şekilde bilgilendirmiyorlar şeklinde cevaplar vermişlerdir.

Çizelge 4.28. Sizce halkın katılımı ÇED sürecine hangi aşamada olmalıdır?

Konu ile İlgili Birden Çok Seçimli sorular (Çoktan Seçmeli Sorular)		Sayı	Oran %
14. Sizce halkın katılımı ÇED sürecine hangi aşamada olmalıdır?	ÇED Raporunun onay/red sürecinde karar alma aşamasında olmalıdır.	216	42,40
	Kararların uygulanması sürecinde olmalıdır.	44	8,60
	Kararların izlenmesi ve denetlenmesi aşamasında olmalıdır.	58	11,40
	Halkın görüşlerinin alınması aşamasında olmalıdır	208	40,90

	ÇED raporlarının hazırlanması aşamasında olmalıdır.	67	13,10
	Diğer	52	10,20
	Toplam	645	126.60
Toplam oranın (%) 100,00'in altında veya üzerine olan sonuçlarda; katılımcılar birden fazla seçenek işaretlemiş ancak değerlendirme uygulanan anket sayısı üzerinden yapılmıştır.			

Çizelge 4.29. Sizce halk hangi aşamada katılmıştır?

Konu ile İlgili Birden Çok Seçimli sorular (Çoktan Seçmeli Sorular)		Sayı	Oran %
15. Sizce halk hangi aşamada katılmıştır?	Verilen Kararı Kabul Etme aşamasında	228	47,20
	Yetkili kurumların sorduğu konularda Görüş Bildirme aşamasında	200	41,40
	Proje ile ilgili kararların alınmasında İş birliği aşamasında	78	16,10
	Projenin planlama ve yönetim aşamalarında Ortaklık aşamasında	32	6,60
	Proje konusunda yetki ve sorumluluklarda Yetkilerin Devralınması aşamasında	28	5,80
	Toplam	566	117.10
Toplam oranın (%) 100,00'in altında veya üzerine olan sonuçlarda; katılımcılar birden fazla seçenek işaretlemiş ancak değerlendirme uygulanan anket sayısı üzerinden yapılmıştır.			

Çizelge 4.30'da belirtildiği gibi; 16. soruda; Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı veya İl Müdürlükleri halkın katılımı toplantılarının amacına uygun gerçekleştirebilmesi için görev yapan personelin bu konuda yetkin olduğunu düşünüyor musunuz? Sorusuna 492 yanıt verilmiş olup evet yanıtını verenlerin oranı %52,40, hayır yanıtını verenlerin oranı %44,50 şeklindedir. Ek olarak katılımcılar anketlerine; görev yapan personelin bu konuda yetkin olması gereklidir, personel bu konuda kendini geliştirmelidir, yetkin personel ile karşılaşmadım, personelin yetkin olup olmadığı konusunda kararsızım, personelin kendilerini dinlediklerini ve faydaları olduğunu belirtmişlerdir, bilmiyorum şeklinde cevap vermişlerdir.

Çizelge 4.30. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı veya İl Müdürlükleri halkın katılımı toplantılarının amacına uygun gerçekleştirebilmesi için görev yapan personelin bu konuda yetkin olduğunu düşünüyor musunuz?

Konu ile İlgili Birden Çok Seçimli sorular (Çoktan Seçmeli Sorular)		Sayı	Oran %
16. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı veya İl Müdürlükleri halkın katılımı toplantılarının amacına uygun gerçekleştirebilmesi için görev yapan personelin bu konuda yetkin olduğunu düşünüyor musunuz?	Evet	266	52,40
	Hayır	226	44,50
	Toplam	492	96.90

Çizelge 4.31’de, anketin son bölümünü oluşturan “Türkiye’de ÇED sürecine halkın katılımı ile ilgili aşağıda belirtilen görüşlere ne derece katılıyorsunuz?” Sorusuna önerilen görüşler çerçevesinde; ÇED sürecine halkın katılımı bu sürecin yapı taşıdır görüşüne kesinlikle katılmıyorum %4,20, katılmıyorum %4,0, kararsızım %6,70, katılıyorum %42,20 ve kesinlikle katılıyorum %42,90 oranında yanıtlanmıştır. ÇED sürecine halkın katılımının şeffaflığı halkın kamu kurumlarına güvenini arttırabilir görüşüne; kesinlikle katılmıyorum %2,90, katılmıyorum %3,80, kararsızım %6,10, katılıyorum %42,60 ve kesinlikle katılıyorum %44,60 oranında yanıtlanmıştır. ÇED sürecine halkın katılımı zaman ve para kaybına neden olmaktadır görüşüne; kesinlikle katılmıyorum %44,80, katılmıyorum %31,80, kararsızım %7,70, katılıyorum %10,70 ve kesinlikle katılıyorum %5,00 oranında yanıtlanmıştır. ÇED sürecine halkın katılımı toplantıları sadece prosedürler gereği yapıldığı için etkili olmamaktadır görüşüne; kesinlikle katılmıyorum %4,40, katılmıyorum %19,30, kararsızım %15,70, katılıyorum %39,80 ve kesinlikle katılıyorum %20,80 oranında yanıtlanmıştır. ÇED sürecine halkın katılımının etkin bir şekilde sağlanması çevresel problemlerin yaşanmasını önler görüşüne kesinlikle katılmıyorum %3,25, katılmıyorum %4,60, kararsızım %9,55, katılıyorum %46,80 ve kesinlikle katılıyorum %35,80 oranında yanıtlanmıştır. Yerel halk proje alanının özellikleri ile ilgili geniş bilgilere sahiptir. Bu nedenle ileride karşılaşılabilecek sorunlara karşı çözüm önerileri getirebileceği için halkın katılımı önemlidir görüşüne; kesinlikle katılmıyorum %4,00, katılmıyorum %5,90, kararsızım %10,10, katılıyorum %45,45 ve kesinlikle katılıyorum %34,55 oranında yanıtlanmıştır. Halkı sürece dahil etmek zaman kaybını arttırarak süreci zorlaştırır görüşüne; kesinlikle katılmıyorum %58,70, katılmıyorum %27,15, kararsızım %6,70, katılıyorum %5,0 ve kesinlikle katılıyorum %2,45 oranında yanıtlanmıştır.

Çizelge 4.31. Türkiye’de ÇED sürecine halkın katılımı ile ilgili aşağıda belirtilen görüşlere ne derece katılıyorsunuz?

Türkiye’de ÇED sürecine halkın katılımı ile ilgili aşağıda belirtilen görüşlere ne derece katılıyorsunuz?		Sayı	Oran %
ÇED sürecine halkın katılımı bu sürecin yapı taşıdır.	Kesinlikle Katılmıyorum	22	4,20
	Katılmıyorum	21	4,00
	Kararsızım	35	6,70
	Katılıyorum	221	42,20
	Kesinlikle Katılıyorum	225	42,90
	Toplam	524	100,00
ÇED sürecine halkın katılımının şeffaflığı halkın kamu kurumlarına güvenini arttırır.	Kesinlikle Katılmıyorum	15	2,90
	Katılmıyorum	20	3,80
	Kararsızım	32	6,10
	Katılıyorum	223	42,60
	Kesinlikle Katılıyorum	233	44,60
	Toplam	523	100,00
ÇED sürecine halkın katılımı zaman ve para kaybına neden olmaktadır.	Kesinlikle Katılmıyorum	234	44,80
	Katılmıyorum	166	31,80

	Kararsızım	40	7,70
	Katılıyorum	56	10,70
	Kesinlikle Katılıyorum	26	5,0
	Toplam	522	100,00
ÇED sürecine halkın katılımı toplantıları sadece prosedürler gereği yapıldığı için etkili olmamaktadır.	Kesinlikle Katılmıyorum	23	4,40
	Katılmıyorum	101	19,30
	Kararsızım	82	15,70
	Katılıyorum	208	39,80
	Kesinlikle Katılıyorum	109	20,80
	Toplam	523	100,00
ÇED sürecine halkın katılımının etkin bir şekilde sağlanması çevresel problemlerin yaşanmasını önler.	Kesinlikle Katılmıyorum	17	3,25
	Katılmıyorum	24	4,60
	Kararsızım	50	9,55
	Katılıyorum	245	46,80
	Kesinlikle Katılıyorum	187	35,80
	Toplam	523	100,00
Yerel halk proje alanının özellikleri ile ilgili geniş bilgilere sahiptir. Bu nedenle ileride karşılaşılabilecek sorunlara karşı önceden çözüm önerileri getirebileceği için halkın katılımı önemlidir.	Kesinlikle Katılmıyorum	21	4,00
	Katılmıyorum	31	5,90
	Kararsızım	53	10,10
	Katılıyorum	238	45,45
	Kesinlikle Katılıyorum	181	34,55
	Toplam	523	100,00
Halkı sürece dahil etmek zaman kaybını arttırarak süreci zorlaştırır.	Kesinlikle Katılmıyorum	307	58,70
	Katılmıyorum	142	27,15
	Kararsızım	35	6,70
	Katılıyorum	26	5,00
	Kesinlikle Katılıyorum	13	2,45
	Toplam	523	100,00

4.5. Halkın Katılımı Toplantı Tutanaqları ve ÇED Raporlarının Değerlendirilmesi

4.5.1. Halkın Katılımı Toplantı Tutanaqlarının Nitel Analizi

Araştırma kapsamında 18 projeye ait halkın katılımı toplantısı tutanaqları incelenmiş ve içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi sonucu ortaya çıkan bulgular aşağıda verilmiştir.

Halkın Etkin Katılımı ve Paydaşlar Arası İletişim ile ilgili Bulgular

Elde edilen halkın katılımı toplantı tutanaqlarının incelenmesi sonucu; halkın etkin katılımı ve paydaşlar arası iletişim ile ilgili ortaya çıkan tema, kategori ve kodlar Çizelge 4.32’de ve görselleri Şekil 4.1’de verilmiştir.

Çizelge 4.32. Halkın etkin katılımı ve paydaşlar arası iletişim ile ilgili bulgular

Tema	Kategori	Kod	f
Paydaşların Endişeleri			41
	Katılımcıların dile getirdiği sorunlar		41
		Uzun vadeli çevresel ve sosyal etkiler	26
		Teknik altyapıya ilişkin endişeler	12
		Halkın spesifik kaygıları	3
Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik			11
	Projelerin süreç yönetimi		11
		Yatırımcıların taahhütleri	8
		ÇED sürecinin şeffaf olmaması	3
Negatif Fikir Beyanı			10
	Projeye karşıt görüşler		10
		Projenin halk tarafından istenmemesi	10
Paydaşların Kategorize Edilmesi			5
	Yerel halk ve kurumsal aktörlerin rolü		5
		Kamu kurumlarının katılımı	5
Halkın Bilgilendirilmesi			2
	Katılım		2
		Halkın katılmaması	2
Toplam			69

Çizelge 4.32 incelendiğinde katılımcıların görüşlerine dayalı olarak halkın etkin katılımı ve paydaşlar arası iletişim ile ilgili beş tema ve bu temalara ilişkin 69 görüş ortaya çıktığı görülmektedir. Toplantılarda en çok (f = 41) “Paydaşların Endişeleri” temasına vurgu yapılmıştır. Bu tema ile ilgili de “Uzun vadeli çevresel ve sosyal etkiler” (f = 26), “Teknik altyapıya ilişkin endişeler” (f = 12) ve “Halkın spesifik kaygıları” (f = 3) kodları ortaya çıkmıştır. Paydaşların endişeleri teması ile ilgili, bu tez kapsamında incelenen tutanaklardaki bazı örnek görüşler aşağıda verilmiştir:

“Hangi araziler üzerinde olacak, meralar ağullar etkilenecek, su yataklarını öldürdünüz, patlatma yapılırken biz rahatsız oluyoruz. Sisli puslu havaları fırsat bilip patlatıyorsunuz. Alan 800 metre değil 300 metre uzaklıkta.” (P07, Kod: Uzun vadeli çevresel ve sosyal etkiler)

“Köylerinde gerçek mermer olmadığını, ticari mermer olduğunu, blokların çatlaklı olduğunu, kolaylıkla taş ocağına çevrilebileceğini, nakliye yolu için belirlenen su miktarının yetersiz olacağını, en az 5-10 katı olması gerektiğini, pasa oluşacağını, rezerv

hesabının doğru olmadığını, %12 verimin nasıl belirlendiğini sordu. Kafadan yazıldığını, arazi ile ilgili jeolojik durumun belirtilmediğini, genel jeolojiden bahsedildiğini hiç araştırma yapılmadığını, ruhsat alanı yakınında sit alanının olduğu, orada adı zeytin tepesi olan zeytinlik olduğu, üretimde 96 m² kullanılacağı ancak bölgenin susuz olduğunu raporun tamamen arşiv bilgilerden oluştuğunu, haritaların çoğunun örtüşmediği, kaynaklar bölümünün olmadığı, köyden işçi alınacağı işçilerin yetersiz olduğu söylendi.” (P13, Kod: Uzun vadeli çevresel ve sosyal etkiler)

“Araçların kasaba içinden değil çevre yolunu kullanmasını istediğini belirtti.” (P12, Kod: Teknik altyapıya ilişkin endişeler)

“Filtre sisteminiz yok” (P15, Kod: Teknik altyapıya ilişkin endişeler)

“Kamulaştırma yapılmadan mı faaliyete başlanacak? Kamulaştırma olmadan arazimize girerlerse ne yapacağız?” (P02, Kod: Halkın spesifik kaygıları)

“Şeffaflık ve hesap verebilirlik” teması ile ilgili “Yatırımcıların taahhütleri” (f = 8) ve “ÇED sürecinin şeffaf olmaması” (f = 3) başlıklı iki kod ortaya çıkmıştır. Bu kodlarla ilgili bazı örnek görüşler şu şekildedir:

“Konu ile ilgili firmalara ve araç şoförlerine bilgilendirme yapılacağı söylenmiştir.” (P05, Kod: Yatırımcıların taahhütleri)

“Yer seçimi yapılırken jeoteknik özellikleri dikkate alınarak, Emniyet Müdürlüğü gibi kurumlarla görüşülerek yer seçimi yapılmaktadır. En yüksek güvenlik standartlarına uyularak binalar yapılacaktır. Söz konusu tesiste bacalı bir işletme olmayacak. Ham maddelerin karışımı yapılarak üretim yapılacaktır. Bakanlığımızın onaylaması durumunda ÇED raporundaki tüm hususlar irdelenecektir.” (P14, Kod: Yatırımcıların taahhütleri)

“Dosyada su kullanımına ilişkin detaylı bilgi yok.” (P03, Kod: ÇED sürecinin şeffaf olmaması)

“Negatif fikir beyanı” temasına yönelik 10 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüşler aşağıda verilmiştir:

“Halkın Katılımı Toplantısında bölge halkı faaliyetin yapılmasına karşı olduklarını ifade etmişler, ayrıca itiraz dilekçeleri sunulmuş olduğundan, ^[P]_[SEP] Söz konusu hususların Bakanlığımızca değerlendirilmesi gerekmektedir” (P16, Kod: Projenin halk tarafından istenmemesi)

“Mahalle halkı faaliyet hakkında bilgi almak istemediklerini belirtmiş olup diğer kurumlardan katılım sağlanması sebebiyle toplantıya başlanmıştır. Faaliyet hakkında bilgilendirmek üzere danışman firma sözü alarak; faaliyet yeri, iş akım şeması, karşılaşılan çevresel etkilerini ve alınacak önlemler hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Halk toplantı

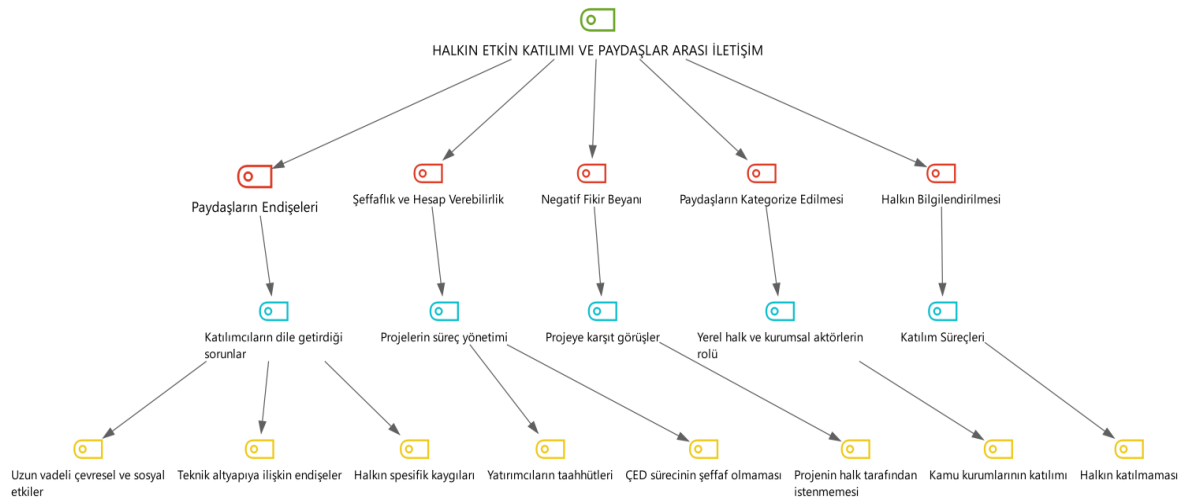
yapılmasını engellemiştir. İş bu tutanak tarafımızdan tanzim edilerek imza altına alınmıştır. Mahalle halkı aralarında imzalamış oldukları üç sayfalık tutanağı teslim etmişlerdir.” (P17, Kod: Projenin halk tarafından istenmemesi)

“Paydaşların kategorize edilmesi” temasına yönelik 5 görüş belirtilmiştir. Örnek görüş şu şekildedir:

“Karayoluna yakın türbinler olduğu için Karayolları Genel Müdürlüğü’nden gerekli izinlerin alınması, alınacak tedbirlere dosyada yer verilmesi uygun olacaktır.” (P01, Kod: Kamu kurumlarının katılımı)

“Halkın bilgilendirilmesi” temasına yönelik 2 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüş aşağıda verilmiştir:

“Duyurular ve davetler yapılmasına rağmen katılım sağlanmamıştır.” (P10, Kod: Halkın katılmaması)

Şekil 4.1. Halkın Etkin Katılımı ve Paydaşlar Arası İletişim ile ilgili Bulgulara Yönelik Tema, Kategori ve Kodlar

Sosyal Faktörler ile ilgili Bulgular

Elde edilen halkın katılımı toplantı tutanaklarının incelenmesi sonucu; sosyal faktörler ile ilgili ortaya çıkan tema, kategori ve kodlar Çizelge 4.33’de ve görseli Şekil 4.2’de verilmiştir.

Çizelge 4.33. Sosyal faktörler ile ilgili bulgular

Tema	Kategori	Kod	f
Halk Sağlığına Etkisi			31
	Projelerin sağlık üzerindeki etkileri		31
		Koku, sinek ve hastalık riskleri	9
		Alınacak tedbirler	8
		Patlatmaların etkisi	7
		Toz ve emisyonların halk sağlığına etkisi	7
Proje Sahibi ve İlgili Halk Arasındaki İlişkiler			28
	Catışma ve anlaşmalar		28
		Halkın projeye karşı çekingen tutumu	16
		Maddi destek veya anlaşma talepleri	12
Göç Etkisi			5
	Projelerin yerel nüfus üzerindeki etkileri		5
		İstihdam oluşturulması	2
		Yerleşim alanlarının terk edilmesi	2
		Göç durumunun tetiklenmesi	1
Toplam			64

Çizelge 4.33 incelendiğinde, katılımcıların görüşlerine dayalı olarak sosyal faktörler ile ilgili üç tema ve bu temalara ilişkin 64 görüş ortaya çıktığı görülmektedir. Toplantılarda en çok (f = 31) “Halk Sağlığına Etkisi” temasına vurgu yapılmıştır. Bu tema ile ilgili de “Koku, sinek ve hastalık riskleri” (f = 9), “Alınacak tedbirler” (f = 8), “Patlatmaların etkisi” (f = 7) ve “Toz ve emisyonların halk sağlığına etkisi” (f = 7) kodları ortaya çıkmıştır. Halk sağlığına etkisi teması ile ilgili bazı örnek görüşler aşağıda verilmiştir:

“Ölü tavuklar yakılıyor mu? Ölü tavuklar dışarı gelişi güzel atılıyor, köpekler çoğalıyor.” (P18, Kod: Koku, sinek ve hastalık riskleri)

“Bu yerle ilgili sağlık koruma bandı oluşturulmalıdır.” (P04, Kod: Alınacak tedbirler)

“Vatandaş tarafından ocak sahasında gerçekleştirilen patlatma faaliyeti sonucu mahalledeki evlerin zarar gördüğü, kılcal çatlakların oluştuğu iddia edilmiştir. Ayrıca patlatmanın galeri patlatması olduğu, titreşim değerlerinin yüksek olduğu söylenmiş olup firma tarafından gelinip evlerinin incelenmesi talebi dile getirilmiştir.” (P05, Kod: Patlatmaların etkisi)

“Tarım arazisi toz altında.” (P09, Kod: Toz ve emisyonların halk sağlığına etkisi)

“Proje Sahibi ve İlgili Halk Arasındaki İlişkiler” teması ile ilgili “Halkın projeye karşı çekingen tutumu” (f = 16) ve “Maddi destek veya anlaşma talepleri” (f = 12) isimli iki kod ortaya çıkmıştır. Bu kodlarla ilgili örnek görüşler şu şekildedir:

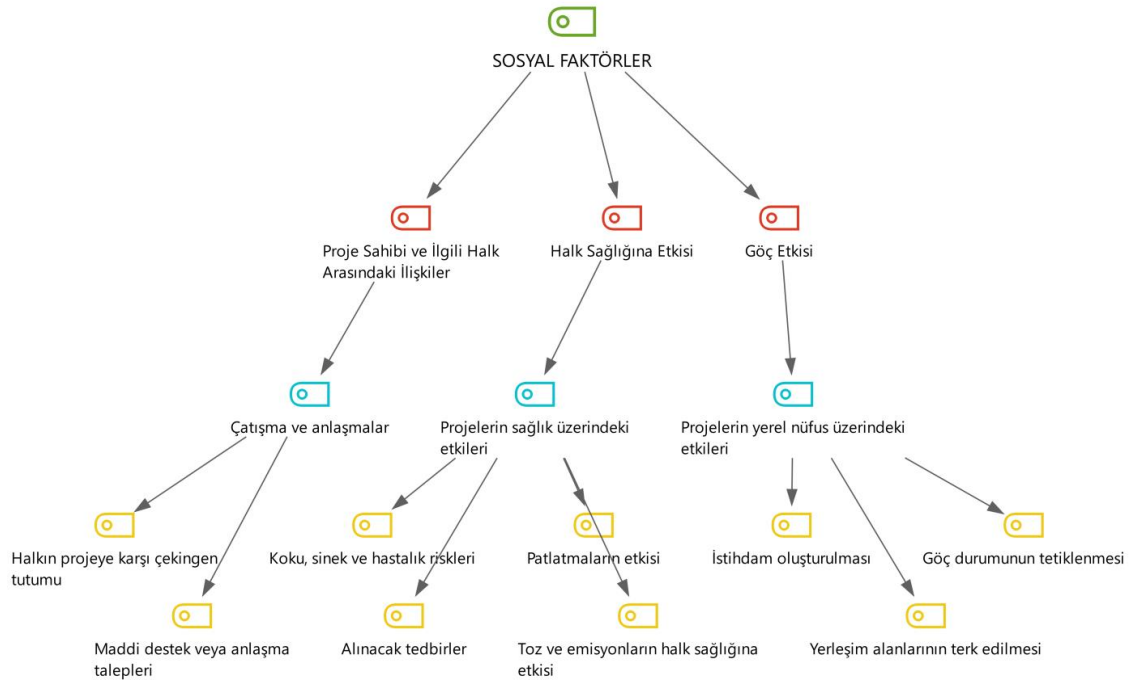
“Nakliye araçlarının yerleşim yerinden geçmeyecek şekilde farklı bir güzergahtan geçirilmesi, tarım sahalarına zarar verdiği belirtilmiş olup gerekli önlemlerin alınması talep edilmiştir. Tarım arazilerine izinsiz yol yapıldığı ve tel örgüsüne zarar verildiği belirtilmiştir.” (P06, Kod: Halkın projeye karşı çekingen tutumu)

“Su kullanımı ile ilgili farklı Belediye olarak belirtilen yerlerin ilgili belediye olarak düzeltilmesi gerekmektedir.” (P08, Kod: Maddi destek veya anlaşma talepleri)

“Göç etkisi” temasına yönelik 3 Kod kapsamında 5 görüş ifade edilmiştir. Bazı örnek görüşler aşağıda verilmiştir:

“Mahalleli vatandaş tarafından mahallede işsiz sayısının fazla olduğu ve önceliğin İlgili mahalle sakinlerine verilmesi gerektiğini belirtmiştir.” (P06, Kod: İstihdam oluşturulması)

“Patlatma seslerinden hayvanlarımız korkuyor. Gebe hayvanlarımız düşük yaptı. Bizlere kendi mekanlarımızdan çıkın diyorlar. Su kaynaklarımız yok oldu.” (P07, Kod: Yerleşim alanlarının terk edilmesi)

Şekil 4.2. Sosyal Faktörler ile ilgili Bulgulara Yönelik Tema, Kategori ve Kodlar

Hukuki ve Yasal Mevzuat ile ilgili Bulgular

Elde edilen halkın katılımı toplantısı tutanakları sonucu incelenen tutanaklardan; hukuki faktörler ile ilgili ortaya çıkan tema, kategori ve kodlar Çizelge 4.34’de ve Şekil 4.3’de verilmiştir.

Çizelge 4.34. Hukuki ve yasal mevzuat ile ilgili bulgular

Tema	Kategori	Kod	f
Mevcut Yasal Mevzuata Uyum			25
	ÇED Yönetmeliği'ne uyum		25
		İzin süreçlerindeki eksiklikler	13
		Prosedürlerin eksik uygulanması	12
Mevzuata Aykırılık			19
	Uygunluk sorunları		19
		Yer seçiminin mevzuata aykırılığı	12
		Kamulaştırma ve arazi anlaşmazlıkları	4
		Taahhütlerin yerine getirilmemesi	3
Hak Arama Mekanizmaları			11
	Halkın şikâyet yolları		11
		Proje istememe beyanları	5
		Kamuya bilgi sağlanamaması	3
		Dilekçe ve şikâyet başvuruları	3
Toplam			55

Çizelge 4.34 incelendiğinde, katılımcıların görüşlerine dayalı olarak hukuki ve yasal mevzuat ile ilgili üç tema ve bu temalara ilişkin 55 görüş ortaya çıktığı görülmektedir. Toplantılarda en çok (f = 25) “Mevcut Yasal Mevzuata Uyum” temasına vurgu yapılmıştır. Bu tema ile ilgili de “İzin süreçlerindeki eksiklikler” (f = 13), ve “Prosedürlerin eksik uygulanması” (f = 12) kodları ortaya çıkmıştır. “Mevcut Yasal Mevzuata Uyum” teması ile ilgili örnek görüşler aşağıda verilmiştir:

“Bu tür tesislerin yerleşim alanlarının içinde olmasının insan sağlığına uygunluğunun, tavuk gübresinin fermente olmamış halde köyümüzde bulunan tarlalara atılmasının uygunluğunun araştırılmasına arz ve talep etmekteyiz.” (P11, Kod: İzin süreçlerindeki eksiklikler)

“Kojenerasyon tesisinde hangi yakıtın kullanılacağı ve MWt/Mwe bilgilerine net olarak yer verilmesi gerekmektedir.” (P03, Kod: İzin süreçlerindeki eksiklikler)

“Araçların kasaba içinden değil çevre yolunu kullanmasını istediğini belirtti.” (P12, Kod: İzin süreçlerindeki eksiklikler)

“Çiftlik atıklarının bir kısmı tesise yakın orman arazisinde stok yapmakta olup bu stoklar çevre köylerimizi koku olarak çok rahatsız etmekte ve çekilemez boyutlara gelmiştir. Aynı

zamanda köylerimiz sinek ve çeşitli zararlıların istilasına maruz kalmakta olup sağlığımız tehdit altındadır.” (P11, Kod: Prosedürlerin eksik uygulanması)

“ÇED Şube Müdürlüğü personeli katılımcılara teşekkür etti. Dosyanın başvuru dosyası olduğunu, sürecin daha uzun olduğunu söyledi. İl Müdürlüğümüz yöredeki hassasiyetten dolayı projeye ÇED Gereklidir kararı verdiğinden bu süreç başlatıldı.” (P13, Kod: Prosedürlerin eksik uygulanması)

“Mevzuata Aykırılık” teması ile ilgili “Yer seçiminin mevzuata aykırılığı” (f = 12), “Kamulaştırma ve arazi anlaşmazlıkları” (f = 4) ve “Taahhütlerin yerine getirilmemesi” (f = 3) isimli iki kod ortaya çıkmıştır. Bu kodlarla ilgili örnek görüşler şu şekildedir:

“Bu bölgede çok fazla RES projesi var, diğer taraftan madencilik faaliyetleri ve projeleri de var, ormanlarımın özellikle meşe ağaçları tehlike altında, RES projelerinin ve etkilerinin sonu ne olacak, elektrik ihtiyacımız/açığımız yok, ormanlarımızı, çevreyi ve tüm canlıları korumamız gerekiyor.” (P01, Kod: Yer seçiminin mevzuata aykırılığı)

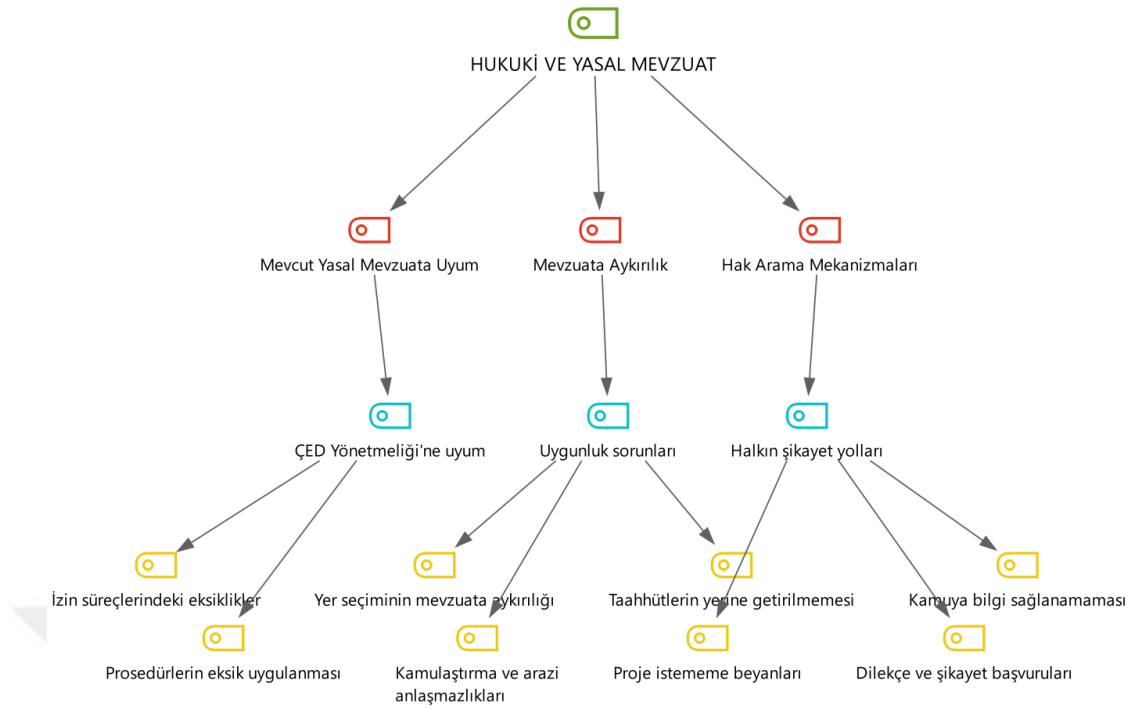
“Kamulaştırma yapılmadan mı faaliyete başlanacak? Kamulaştırma olmadan arazimize girerlerse ne yapacağız?” (P02, Kod: Kamulaştırma ve arazi anlaşmazlıkları)

“Hak Arama Mekanizmaları” temasına yönelik 11 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüşler aşağıda verilmiştir:

“Halkın Katılımı Toplantısı'nda bölge halkı faaliyetin yapılmasına karşı olduklarını ifade etmişler, ayrıca itiraz dilekçeleri sunulmuş olduğundan, söz konusu hususların Bakanlığımızca değerlendirilmesi gerekmektedir.” (P16, Kod: Proje istememe beyanları)

“Halk toplantı yapılmasını engellemiştir. İş bu tutanak tarafımızdan tanzim edilerek imza altına alınmıştır. Mahalle halkı aralarında imzalamış oldukları üç sayfalık tutanağı teslim etmişlerdir.” (P17, Kod: Kamuya bilgi sağlanamaması)

“Zaman zaman yolların bakımını yaptırıyoruz. Stabilize döktürüyoruz. Aşırı rahatsızlık yok. Ama yol yerleşim dışına alınırsa ve yol asfalt olursa iyi olur. Zaten yol yapmıştık ama otoban inşaatı yolu böldü.” (P18, Kod: Dilekçe ve şikâyet başvuruları)

Şekil 4.3. Hukuki ve Yasal Mevzuat ile ilgili Bulgulara Yönelik Tema, Kategori ve Kodlar

Ekonomik Faktörler ile ilgili Bulgular

Elde edilen halkın katılımı toplantısı tutanakları sonucu incelenen tutanaklardan; ekonomik faktörler ile ilgili ortaya çıkan tema, kategori ve kodlar Çizelge 4.35'te ve Şekil 4.4'te verilmiştir.

Çizelge 4.35 incelendiğinde katılımcıların görüşlerine dayalı olarak ekonomik faktörler ile ilgili dört tema ve bu temalara ilişkin 53 görüş ortaya çıktığı görülmektedir. Toplantılarda en çok (f = 18) “Projenin Tasarımı ve Alternatifleri” temasına vurgu yapılmıştır. Bu tema ile ilgili de “Teknik ve çevresel etkiler” (f = 14) ve “Alternatif Tesis alanı ve güzergahı” (f = 4) kodları ortaya çıkmıştır. “Projenin Tasarımı ve Alternatifleri” teması ile ilgili örnek görüşler aşağıda verilmiştir:

“Maden Kanunu’na göre 60 metre olmalı. Çevresel açıdan biz bakıyoruz. ÇED Raporu aşamasında gereken değerlendirmeler yapılacak.” (P04, Kod: Teknik ve çevresel etkiler)

“Yer seçimi yapılırken jeoteknik özellikleri dikkate alınarak, Emniyet Müdürlüğü gibi kurumlarla görüşülerek yer seçimi yapılmaktadır.” (P14, Kod: Alternatif Tesis alanı ve güzergahı)

“Yerel Ekonomiye Etkisi” teması ile ilgili “Arıcılık, hayvancılık vb. sektörlerde oluşan zararlar” (f = 6), “Tarım arazilerinin etkilenmesi” (f = 6), “Tarımsal sulamaya katkı” (f = 2), “Hayvancılığın geliştirilmesi” (f = 1) ve “Süt üretiminin artırılması” (f = 1) isimli beş kod ortaya çıkmıştır. Bu kodlarla ilgili örnek görüşler şu şekildedir:

“Köyün hayvancılıkla uğraştığını, köylerinde yeterli alan olmadığını, buranın açılması durumunda hiç yer kalmayacağını kesinlikle istemediğini söyledi.” (P13, Kod: Arıcılık, hayvancılık vb. sektörlerde oluşan zararlar)

“Tarım arazisi toz altında.” (P09, Kod: Tarım arazilerinin etkilenmesi)

“Göletin tüm köy için menfaatli olduğunu bildirdi.” (P12, Kod: Tarımsal sulamaya katkı)

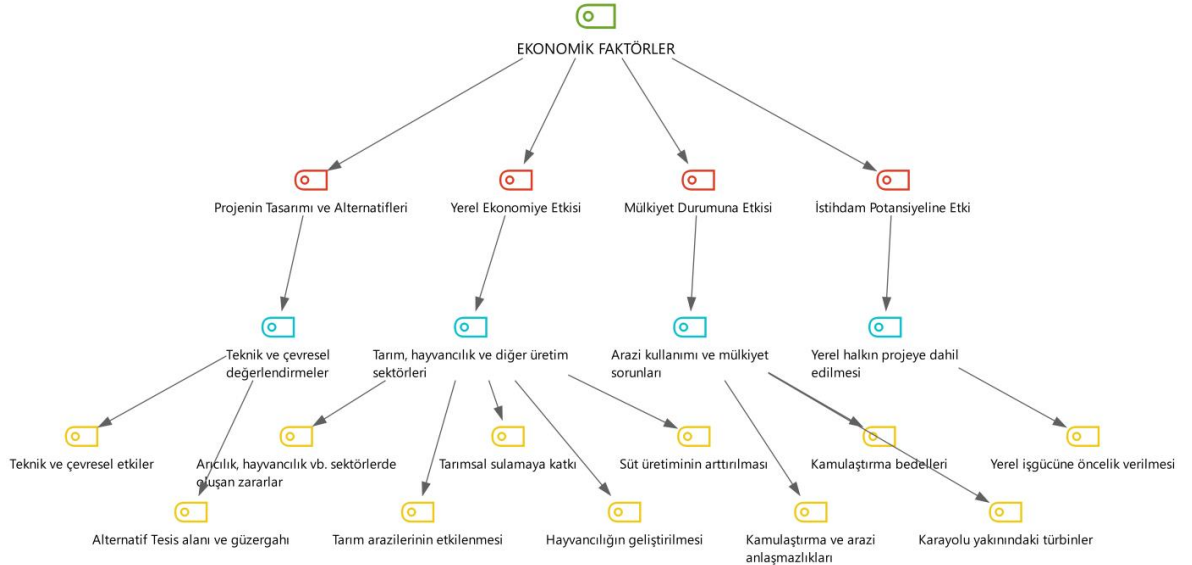
“Mülkiyet Durumuna Etkisi” temasına yönelik 13 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüşler aşağıda verilmiştir:

“Su kullanımı ile ilgili farklı Belediye olarak belirtilen yerlerin ilgili belediye olarak düzeltilmesi gerekmektedir.” (P08, Kod: Kamulaştırma ve arazi anlaşmazlıkları)

“Kamulaştırmada devlet parayı öder. İrtifak hakkı (geçiş ücreti) verilir.” (P02, Kod: Kamulaştırma bedelleri)

Çizelge 4.35. Ekonomik faktörler ile ilgili bulgular

Tema	Kategori	Kod	f
Projenin Tasarımı ve Alternatifleri			18
	Teknik ve çevresel değerlendirmeler		18
	Teknik ve çevresel etkiler		14
	Alternatif tesis alanı ve güzergahı		4
Yerel Ekonomiye Etkisi			16
	Tarım, hayvancılık ve diğer üretim sektörleri		16
		Arıcılık, hayvancılık vb. sektörlerde oluşan zararlar	6
		Tarım arazilerinin etkilenmesi	6
		Tarımsal sulamaya katkı	2
		Hayvancılığın geliştirilmesi	1
		Süt üretiminin arttırılması	1
Mülkiyet Durumuna Etkisi			13
	Arazi kullanımı ve mülkiyet sorunları		13
		Kamulaştırma ve arazi anlaşmazlıkları	11
		Kamulaştırma bedelleri	1
		Karayolu yakınındaki türbinler	1
İstihdam Potansiyeline Etki			6
	Yerel halkın projeye dahil edilmesi		6
		Yerel işgücüne öncelik verilmesi	6
Toplam			53

Şekil 4.4. Ekonomik Faktörler ile ilgili Bulgulara Yönelik Tema, Kategori ve Kodlar

Çevresel Faktörler ile ilgili Bulgular

Elde edilen halkın katılımı toplantı tutanaklarının incelenmesi sonucu; çevresel faktörler ile ilgili ortaya çıkan tema, kategori ve kodlar Çizelge 4.36’da ve Şekil 4.5’te verilmiştir.

Çizelge 4.36 incelendiğinde, katılımcıların görüşlerine dayalı olarak çevresel faktörler ile ilgili sekiz tema ve bu temalara ilişkin 55 görüş ortaya çıktığı görülmektedir. Toplantılarda en çok (f = 14) “Hava Kalitesine Etki” temasına vurgu yapılmıştır. Bu tema ile ilgili de “Toz/koku oluşumu ve taşınması” (f = 10), “Hava kirliliği” (f = 2) ve “Filtre ve hava kirliliği önleme sistemleri” (f = 2) kodları ortaya çıkmıştır. “Hava Kalitesine Etki” teması ile ilgili örnek görüşler aşağıda verilmiştir:

“Vatandaş tarafından yolların sulanmadığı, toz oluşumu gerçekleştirildiği, sahanın düzenli olarak sulanması, toz oluşumunun tarım alanlarına zarar vermesinin önüne geçilmesi dile getirilmiştir.” (P05, Kod: Toz/koku oluşumu ve taşınması)

“Proje bölgede hava kirliliğine neden olacak mı, hesaplamaları yapıldı mı?” (P14, Kod: Hava kirliliği)

“Tozumalar izin gerekli önlemlerin alınması lazım. Filtre takılacaksa gereği yapılmalı.” (P04, Kod: Filtre ve hava kirliliği önleme sistemleri)

“Toprak ve Erozyona Etki” teması ile ilgili “Tarım arazilerinin toprak verimliliğine etkisi” (f = 10) kodu ortaya çıkmıştır. Bu kodla ilgili örnek görüş şu şekildedir:

“Nakliye araçlarının yerleşim yerinden geçmeyecek şekilde farklı bir güzergahtan geçirilmesi, tarım sahalarına zarar verdiği belirtilmiş olup gerekli önlemlerin alınması talep edilmiştir.” (P06, Kod: Tarım arazilerinin toprak verimliliğine etkisi)

Çizelge 4.36. Çevresel faktörler ile ilgili bulgular

Tema	Kategori	Kod	f
Hava Kalitesine Etki			14
	Toz ve emisyon kaynakları		14
		Toz/koku oluşumu ve taşınması	10
		Hava kirliliği	2
		Filtre ve hava kirliliği önleme sistemleri	2
Toprak ve Erozyona Etki			10
	Arazi kullanımı, toprak kalitesi ve erozyon faktörü		10
		Yanlış arazi kullanımı	10
Köy Yollarına Etkisi			8
	Ulaşım altyapısındaki zararlar		8
		Yol onarımı ve iyileştirme	3
		Alternatif yolların gerekliliği	3
		Ağır tonajlı araçların yolları bozması	2
Su Kalitesine Etkisi			7
	Yeraltı ve yüzey sularına etkiler		7
		Atık suyun doğal kaynaklara salınımı	3
		Sulama sistemine zarar	2
		Su kaynaklarının kirlenmesi	2
Biyolojik Çeşitliliğe Etki			6
	Flora ve fauna		6
		Doğal yaşam alanlarının tahribi	3
		Göç yollarına etkiler	2
		Endemik türlere negatif etkiler	1
Titreşim Etkisi			5
	Yerleşim alanlarındaki fiziksel etkiler		5
		Titreşim kaynaklı yapı hasarları	3
		Yer altı sularına zararı	2
Mera ve Ağıllara Etki			3
	Tarım alanları ve hayvancılık faaliyetleri üzerindeki etkiler		3
		Hayvan geçiş yollarına etkiler	3
Doğal ve Kültürel Miras Etkisi			2
	Arkeolojik ve kültürel alanlara zarar		2
		Sit alanlarına yakınlık	2
Toplam			55

“Köy Yollarına Etkisi” temasına yönelik 8 görüş ifade edilmiştir. Örnek bazı görüşler aşağıda verilmiştir:

“Mevcut yollar üzerinden iyileştirme yapılacak.” (P09, Kod: Yol onarımı ve iyileştirme)

“Nakliye güzergâhının yerleşim yerinden geçirilmemesi, talep edilmiştir.” (P06, Kod: Alternatif yolların gerekliliği)

“Araçların yüklü olarak trafik kurallarına uymadığı, köy yollarının zarar gördüğü dile getirilmiştir. Yol kenarına atık lastiklerin atıldığı iddia edilmiştir.” (P05, Kod: Ağır tonajlı araçların yolları bozması)

“Su Kalitesine Etkisi” temasına yönelik 6 görüş ifade edilmiştir. Örnek bazı görüş aşağıda verilmiştir:

“Dosyada su kullanımına ilişkin bilgi ve belgelere yer verilmesi gerekmektedir. Kaç adet izinli kuyu varsa bunlara ait belgeler, evsel kullanım proses gereği kullanım hesaplarına ilişkin detaylı su kullanımına ilişkin tablo halinde bilgiler, oluşacak atık su miktarı ve atık yüküne ilişkin bilgiler AAT çalışma prensibi ile AAT çıkış kalitesine ilişkin bilgiler deşarj noktaları ve koordinatlarına ilişkin bilgiler, deşarj edilen su kaynağına ilişkin bilgiler vb. bilgi ve belgeler dosyada yer almalı ki dosyaya ilişkin uygun bir değerlendirme yapılabilsin.” (P03, Kod: Atık suyun doğal kaynaklara salınımı)

“Biyolojik Çeşitliliğe Etki” temasına yönelik 6 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüş aşağıda verilmiştir:

“Bu bölgede çok fazla RES projesi var, diğer taraftan madencilik faaliyetleri ve projeleri de var, ormanlarımızın özellikle meşe ağaçları tehlike altında, RES projelerinin ve etkilerinin sonu ne olacak, elektrik ihtiyacımız/açığımız yok, ormanlarımızı, çevreyi ve tüm canlıları korumamız gerekiyor.” (P01, Kod: Doğal yaşam alanlarının tahribi)

“Titreşim Etkisi” temasına yönelik 5 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüş aşağıda verilmiştir:

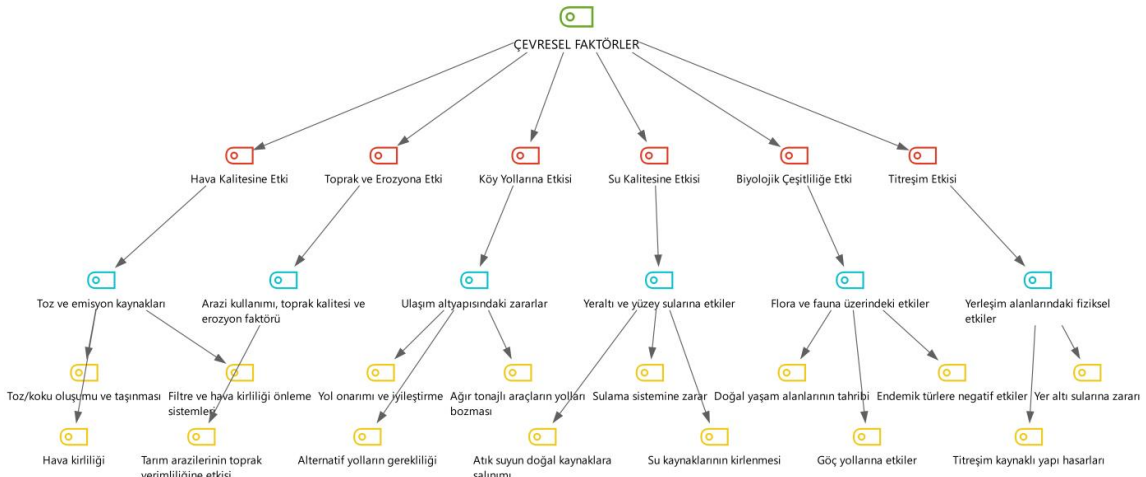
“Mesafe neye göre belirlendi 300 metre mesafe? Açık ocaktaki yapılar dikkate alındı. Yapılardaki titreşime göre belirliyoruz. Maden Kanunu’na göre 60 metre olmalı. Çevresel açıdan biz bakıyoruz. ÇED Raporu aşamasında gereken değerlendirmeler yapılacak.” (P04, Kod: Titreşim kaynaklı yapı hasarları)

“Mera ve Ağillara Etki” temasına yönelik 3 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüş aşağıda verilmiştir:

“Mahalle halkının hayvanların yayılımı ve hayvanların geçişi için maden ocağı tarafından hayvan geçiş güzergahının bırakılması gerektiği belirtilmiştir.” (P05, Kod: Hayvan geçiş yollarına etkiler)

“Doğal ve Kültürel Miras Etkisi” temasına yönelik 2 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüş aşağıda verilmiştir:

“Köylerinde gerçek mermer olmadığını, ticari mermer olduğunu, blokların çatlaklı olduğunu, kolaylıkla taş ocağına çevrilebileceğini, nakliyat yolu için belirlenen su miktarının yetersiz olacağını, en az 5-10 katı olması gerektiğini, pasa oluşacağını, rezerv hesabının doğru olmadığını, %12 verimin nasıl belirlendiğini sordu. Kafadan yazıldığını, arazi ile ilgili jeolojik durumun belirtilmediğini, genel jeolojiden bahsedildiğini hiç araştırma yapılmadığını, ruhsat alanı yakınında peri kalesi ve sit alanının olduğu, orada adı zeytin tepesi olan zeytinlik olduğu, üretimde 96 m² kullanılacağı ancak bölgenin susuz olduğunu raporun tamamen arşiv bilgilerden oluştuğunu, haritaların çoğunun örtüşmediği, kaynaklar bölümünün olmadığı, köyden işçi alınacağı işçilerin yetersiz olduğu söylendi.” (P13, Kod: Sit alanlarına yakınlık)

Şekil 4.5. Çevresel Faktörler ile ilgili Bulgulara Yönelik Tema, Kategori ve Kodlar

Değerlendirilen tüm temalar çerçevesinde kod bulutu oluşturulmuş ve Şekil 4.6’da verilmiştir. Kod bulutunda en fazla “halkın etkin katılımı ve paydaşlar arası iletişim” konusu üzerinde durulduğu akabinde “sosyal faktörler” konusu yoğun olarak kodlandığı anlaşılmaktadır.

bölgenin toprağının çok verimli olduğunu fakat RES'lerin verimi düşürdüğünü belirttiler. Bu bölgede arıcılık ile geçimini sağlamakta fakat bu da negatif etkilendi.” şeklinde belirtilmiştir.

Şekil 4.7. RES Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler

Çizelge 4.37. RES Projesi değerlendirmesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

İyi Bir ÇED Sürecine Halkın Katılımının İlkeler Dizini	P01: ÇED raporu ve halkın katılımı toplantı tutanağına ait değerlendirmeler
Süreç ile ilgili Bilgilendirme: Bilgilendirici, Projenin İyi Anlaşılmasına Odaklanmış (Entegre Edilebilir) (-)	Halkın katılımı toplantı tutanağında bölgedeki madencilik faaliyetleri, ormanların ve meşe ağaçlarının tehlikede olduğu, çevreyi ve tüm canlıları korumamız gerekliliğinin göz önünde bulundurulması ve Karayolları Genel Müdürlüğü’nden gerekli izinlerin alınması gerekliliği belirtilmiştir. Halkın katılımı toplantısında halka proje hakkında bilgi verilmiştir. Halkın katılımı esnasında yöre halkına RES’lerin konumlarını gösterir haritanın dağıtıldığı bildirilmiş, ancak yerlerin hatalı gösterildiği belirtilmiştir. Halkın katılımı toplantısı tutanağı ve ÇED raporu da halkın katılımı bölümünde verilen bilgiler tutarlılık göstermemektedir.
Uyarlanabilir ve İletişimsel: Katılım Süreci, Toplantıların Yürütülmesi ve Görüşlerin Değerlendirilmesi Yöntemleri (-)	Süreç uyarlanabilir ve iletişimsel değildir. Halkın katılımı toplantısında halk görüşlerini dile getirirken halkın görüşlerinin tutanağa geçmesinin ısrarı üzerine jandarmaya halkı dışarı çıkarmaları ile ilgili katılımı engelleyici söylemlerde bulunduğu belirtilmiştir. Karayolları Bölge Şefliği karayoluna yakın türbinlerden dolayı görüş alınması gerekliliğini halkın katılımı toplantısı tutanağında belirtmiştir. Fakat nihai ÇED raporunda ilgili kurum görüşü bulunmamaktadır. Türbinlerin geniş alana yayıldığı, koru ve kapalı ormanın yoğun olduğu, projenin yapılması halinde orman bütünlüğü ve ormancılık faaliyetlerini olumsuz etkileyeceği, ilgili havza içerisinde yer aldığı bazı türbinlerin kuş göç yolu üzerinde kaldığının bildirilmesi üzerine; Orman Bölge Müdürlüğü tarafından, ÇED süreci içerisinde nihai karar alınmasının genel müdürlüğünce uygun görülmediği belirtilmiştir.
Erişim ve Kapsayıcılık: Kapsayıcı ve	Halkın çıkarlarının savunulması için teşvik edici değildir. Projenin uygulama alanı civar köyleri de kapsamaktadır ancak halkın katılımı toplantısı tek bir köyde yapılmıştır. Toplantıya kadın, genç vb.

Eşitlikçi (-)	diğer yöre halkını temsil eden vatandaşların katılımı olmamıştır. Halkın sürece katılmasındaki zamansal sıkıntı yaşandığına dair bir bilgi halkın katılımı toplantısı tutanağına eklenmemiş ve ÇED raporunda belirtilmemiştir. Ancak halkın katılımı toplantısının dışında etkilenen diğer alanlarda da halkın katılımı toplantısı yapılması gerekliliği STK tarafından yazılan dilekçede belirtilmiştir. ÇED raporunda meşe alanlarının korunması ile ilgili başlıkta türbinlerin konumlandırılacağı alanın orman ve tarım arazisinde kaldığı kapasite artışı kapsamına eklenecek 3 adet türbin için 15 adet ağaç kesileceği belirtilmiştir. Orman alanlarına etki olarak ise sadece yangın etkisi değerlendirilmiştir. Bağımsız değerlendirmeler kapsamında; proje özelinde ornitolojik değerlendirme raporu ve ekosistem değerlendirme raporu hazırlanmıştır.
Katılımın Halk Tarafından Algılanma Biçimi (-)	Toplantıya katılan tüm ÇED paydaşlarının haklarına ve görüşlerine önem verilmemiştir. ÇED sürecinde katılım ile ilgili halkın katılımı toplantısı esnasında halkın görüşlerinin tutanağa geçmesinin ısrarı üzerine Jandarmaya halkı dışarı çıkarmaları ile ilgili katılımı engelleyici söylemlerde bulunduğu belirtilmiştir.
İş birliğini Teşvik Edici (Katılımcı) (-)	Çatışan bakış açıları ve değerleri dahil edilmemiştir. Halkın katılımı toplantı tutanağı çatışan bakış açıları çözüme kavuşturulmamıştır. Halkın katılımı toplantı tutanağında yer alan kurum görüşleri alınmamıştır. Süreçte paydaşlar (STK ve vatandaşlar) bir dilekçe ile projeye karşı olumsuz tutumlarını ve istemediklerini sebepleriyle birlikte belirtmişlerdir.
Şeffaf: (Hesap Verilebilir, Yinelenebilir) (-)	Girdilerin karar verme sürecine atfedilebilirliği incelendiğinde; Karayolları Genel Müdürlüğünden görüş alınması halkın katılımı toplantısı tutanağı istenmiş ancak ÇED raporunda görüş alınmamıştır. ÇED raporu Karayollarından Gerekli İzinlerin Alınması Başlığında; proje kapsamında yollara kalıcı hasar verilmeyecek olup projeden kaynaklı herhangi bir zarar görmesi durumunda hasarlar firma tarafından karşılanacağı belirtilmiştir. Yöre halkında projenin gerçekleşmesine yönelik sorulan genel sorular ÇED raporunda projenin yerleşim yerlerine olacak avantaj ve dezavantajları, yarasaların nasıl etkileneceği, proje kapsamında çalışacak personel istihdamının nereden sağlanacağı, üretilen elektriğin yerleşim yerlerine faydası, işletme aşamasında gürültüden nasıl etkilenileceği ve uyku bozukluğu, türbinler arası iletişimin yer altından mı sağlanacağı, şeklindedir. Fakat halkın katılımı toplantısı tutanağında belirtilen talep, görüş ve öneriler ÇED raporu ile örtüşmemektedir. Bu sürecin şeffaflığını negatif etkileyen bir durumdur.

P02: Elektrik Enerjisi İletim Hattı Projesi ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

P02: Elektrik Enerjisi İletim Hattı Projesi ile ilgili; süreçte halkın katılımı toplantısında belirtilen görüş, öneri sorulara ÇED raporunda yanıtlar aranmıştır. Halkın katılımı düzeyi Danışma

düzeyi olarak değerlendirilebilir. ÇED Onay/red sürecine etkisi yoktur. Ancak ilgili kurum kuruluşlardan görüş alma sürecinde ve canlıları koruma ile ilgili alınacak önlemlerin belirlenmesinde analizler yapılmış çözüm önerileri sunulmuştur. ÇED raporunda halkın katılımı bölümünde belirtilen görüşler ile halkın katılımı toplantısı tutanağı farklılık göstermektedir. Bu durum sürecin şeffaflığına ve kamu kurumlarına güven duygusuna gölge düşürmektedir. ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı iyi bir ÇED sürecine halkın katılımının ilkeler dizini kapsamında değerlendirilmiş ve Çizelge 4.38’de verilmiştir. Çizelge 4.38’e göre; süreç ile ilgili bilgilendirme ve erişim ve kapsayıcılık çerçevesinde negatif değerlendirilirken diğer ilkelere pozitif değerlendirilmiştir.

Ayrıca yöre halkı ile görüşmelerde (Şekil 4.8); çoğu vatandaşın toplantıdan haberlerinin olmadığı, baraj veya bir termik santral olmadığı için etkisinin fazla olmayacağı belirtilmiştir.

Şekil 4.8. Elektrik Enerjisi İletim Hattı Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler

Çizelge 4.38. Elektrik Enerjisi İletim Hattı Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantı tutanağına ait değerlendirmeler

İyi bir ÇED sürecine Halkın Katılımının ilkeler dizini	P02: ÇED raporu ve halkın katılımı toplantı tutanağına ait değerlendirmeler
Süreç ile ilgili Bilgilendirme: Bilgilendirici, Projenin İyi Anlaşılmasına Odaklanmış (Entegre Edilebilir) (-)	Halkın katılımı toplantısı tutanağında köy sakinleri tarafından kamulaştırma konusu hakkında bilgi istenmiş, hattın geçeceği güzergâh ve araziler sorgulanmış, elektrik iletim projesi mi, termik santral mi enerjinin nereden üretileceği konuları, kuş göç yollarına etkisi olup olmadığı ne gibi önlemler alınacağı, kamulaştırmada arazinin ne kadarı için ödeme yapılacağı şeklinde soru ve görüşler iletilmiştir. Projeyi tanıtıcı bilgi broşürü dağıtılmış broşürde; projenin tanımı ve amacı, inceleme ve etki alanı ile sosyal ve çevresel etkilere değinilmiştir. Halkın katılımı toplantısında proje hakkında bilgi verilmiştir. Halkın sunum sonrasında termik santral mi olacağı sorusu; projenin iyi anlaşılmadığı konusunu destekler niteliktedir ve bilgilendiriciliğine gölge düşürmektedir.
Uyarlanabilir ve İletişimsel: Katılım	Halkın katılımı toplantısında halk görüşlerini açık bir şekilde dile getirmiştir. Halkın görüşleri tutanağa geçmiş iletişimsel herhangi bir sıkıntı

Süreci, Toplantıların Yürütülmesi ve Görüşlerin Değerlendirilmesi Yöntemleri (+)	olmamıştır.
Erişim ve Kapsayıcılık: Kapsayıcı ve Eşitlikçi (-)	Halkın katılımı toplantısı projeden etkilenebilecek iki farklı yerde gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda sürecin kapsayıcılığından bahsedilebilir. Fakat iki halkın katılımı toplantısı yapılmasına rağmen İl Müdürlüğü tarafından bir adet toplantı tutanağı araştırmacıya iletilmiştir. Bağımsız değerlendirmeler kapsamında; proje özelinde ornitolojik değerlendirme raporu, 1 ornitolog ve 1 uzman biyolog tarafından hazırlanmıştır. Olumlu ve olumsuz görüşler ÇED raporunda verilmiş ve alınacak önlemler yanıtlanmıştır. EK'ler bölümünde de yansıtılmıştır. ÇED sürecinde paydaşların kamulaştırma ve tarım arazilerine ne olacağı konusunda çekinceleri yoğunlukta gözlemlenmiş raporda ise detaylı şekilde açıklanmıştır. ÇED sürecinde paydaşlar farklı katılım yollarını kullanmamışlardır. ÇED sürecinde katılım ile ilgili herhangi bir engel ile karşılaşıldığı bilgisi halkın katılımı toplantısı tutanağı ve ÇED raporunda bulunmamaktadır. Toplantıya kadın, genç vb. diğer yöre halkını temsil eden vatandaşların katılımı olmamıştır.
Katılımın Halk Tarafından Algılanma Biçimi (+)	Yöre halkının sadece kamulaştırma ve tarım alanlarının kaybı konusunda negatif tutum sergilediği; ancak proje ile ilgili negatif bir tutum sergilemedikleri anlaşılmaktadır. Olumsuz görüşler ile ilgili alınacak önlemler, tarım arazilerini ne kadar etkileyeceği gibi hesaplamalar ÇED raporunda verilmiştir. Süreç mevzuata uygun şekilde yürütülmüştür. Proje sürecince halkın katılımı düzeyi ise; Danışma düzeyindedir. Toplantıya katılan tüm ÇED paydaşlarının haklarına ve görüşlerine önem verilmiştir.
İş Birliğini Teşvik Edici (Katılımcı) (+)	Çatışan bakış açıları ve değerleri sürece dahil edilmiştir. Halkın soru ve görüşleri çözüme kavuşturulmuştur. Halkın katılımı toplantısında elde edilen bilgilere göre; ÇED raporunda kuş göç yollarına etki ve alınacak önlemler araştırılmış, tarım alanları, proje güzergahı ve etki alanlarındaki flora ve fauna üzerinde alınacak önlemler, mülkiyet durumu ve kamulaştırma konularına yanıtlar verilmiştir.
Şeffaf: (Hesap Verilebilir, Yinelenebilir) (+)	Girdilerin karar verme sürecine atfedilebilirliği incelendiğinde; kamulaştırma ile ilgili sorulara halkın katılımı toplantısı ve ÇED raporunda yanıtlar bulunmuştur. ÇED raporunda halkın katılımı başlığı altında sorular ve yanıtları verilmiştir. ÇED raporunun halkın katılımı bölümünde yer alan halkın görüşleri ile halkın katılımı toplantısı tutanağında verilen görüşler arasında birtakım farklılıklar görülmektedir. Fakat yine de halkın katılımı toplantısında görüş ve endişelere yanıtlar verilmiştir. Halkın katılımı toplantısı tutanağı, ÇED raporunda bulunmamaktadır.

P03: Süt Ürünleri Üretim Tesisi Projesi ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

P03: Süt Ürünleri Üretim Tesisi Projesi ile ilgili; süreçte halkın katılımı toplantısında belirtilen görüş, öneri sorulara ÇED raporunda yanıtlar aranmıştır. Halkın katılımı düzeyi Bilgilendirme düzeyi olarak değerlendirilebilir. Halkın ÇED onay/red sürecine etkisi yoktur. Ancak ilgili kurum kuruluşlardan görüş alma sürecinde ve canlıları koruma ile ilgili alınacak önlemlerin belirlenmesinde analizler yapılmış çözüm önerileri sunulmuştur. ÇED raporunda halkın katılımı toplantısı bölümünde belirtilen görüşlere yer verilmemiştir. ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı iyi bir ÇED sürecine halkın katılımının ilkeler dizini kapsamında değerlendirilmiş ve Çizelge 4.39'da verilmiştir. Çizelge 4.39'a göre; süreç ile ilgili bilgilendirme, iş birliğini teşvik edici (Katılımcı) ilkeleri çerçevesinde negatif değerlendirilirken diğer ilkelerde pozitif değerlendirilmiştir. Ayrıca yöre halkı ile görüşmelerden (Şekil 4.9) fotoğraflar bulunmaktadır.

Şekil 4.9. Süt Ürünleri Üretim Tesisi Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler

Çizelge 4.39. Süt Ürünleri Üretim Tesisi Kapasite Artışı Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

İyi bir ÇED sürecine Halkın Katılımının ilkeler dizini	P03: ÇED raporu ve halkın katılımı toplantı tutanağına ait değerlendirmeler
Süreç ile ilgili Bilgilendirme: Bilgilendirici, Projenin İyi Anlaşılmasına Odaklanmış (Entegre Edilebilir) (-)	Halkın katılımı toplantısı tutanağında su kullanımına dair (evsel su kullanımı ve izinli kuyular) detaylı bilgi, oluşacak atık su miktarı, atık su arıtma tesisinden çıkacak suyun çıkış kalitesi, deşarj noktaları ve koordinatları, tesiste oluşturulacak kojenerasyon tesisi, kojenerasyon tesisinde hangi yakıt türü kullanılacağı, tesisin kapasite artışının hayvancılığın geliştirilmesi ile ilgisi, peynir altı suyunun ne olacağı (arıtılıp arıtılmayacağı), otopark yapılmasına ilişkin talep, inşaatın ne kadar süreceği ile ilgili sorular sorulmuştur. Halkın katılımı toplantısında sunum yapılmış ve kapasite artışı olacak proje ile ilgili bilgiler verilmiştir. Halkın katılımı toplantı tutanağında sorulan sorularda ÇED başvuru dosyasında su kullanımı veya atık su miktarları, nereye ve nasıl deşarj edileceği ile ilgili bilgilere bilgiler hakkında görüş ve önerilerin olmadığı belirtilmiştir. Proje hakkında bilgilendirme materyalleri ve ek katılım araçları bulunmamaktadır.
Uyarlanabilir ve İletişimsel: Katılım Süreci, Toplantıların Yürütülmesi ve Görüşlerin Değerlendirilmesi Yöntemleri (+)	Halkın katılımı toplantısında halk görüşlerini açık bir şekilde dile getirmiştir. Halkın görüşleri tutanağa geçmiş iletişimsel herhangi bir sıkıntı olmamıştır.
Erişim ve Kapsayıcılık: Kapsayıcı ve Eşitlikçi (-)	Halkın katılımı toplantısı projeden etkilenebilecek yakın yörede gerçekleştirilmiştir. Ancak projeye çok yakın olan ve atık suların deşarj edildiği nehrin zararlı etkilerinden daha fazla etkilenen komşu diğer köyde toplantı yapılmaması sürecin kapsayıcılığını ve eşitliğini negatif etkilemektedir. Toplantıya kadın, genç vb. diğer yöre halkını temsil eden vatandaşların katılımı olmamıştır. Bağımsız değerlendirmeler kapsamında; proje özelinde flora ve fauna çalışması yapılmıştır. Ek olarak jeoloji (Hidrojeoloji) mühendisi tarafından hidrojeolojik etüt raporu hazırlanmıştır. ÇED sürecinde paydaşlar farklı yöntemlerle katkı sunmamışlardır. Görüş ve önerilerinin ÇED'in nihai olmasında etkisi yoktur.
Katılımın Halk Tarafından Algılanma Biçimi (+)	Toplantıya katılan tüm ÇED paydaşlarının haklarına ve görüşlerine önem verilmiştir. Ancak proje yakınındaki diğer köyler de de toplantı yapılması uygun olacağı yöre halkı ile görüşmelerden edinilmiştir. Katılım düzeyi Bilgilendirme aşamasındadır.

İş Birliğini Teşvik Edici (Katılımcı) (-)	Paydaşların soru ve görüşleri yanıtlanmış yapılması istenilen hesaplamalara dair ise ÇED raporunda detaylandırılacağı belirtilmiştir. Halkın katılımı toplantısında belirtilen bilgilere göre ÇED raporunda su kullanım durumu, proses kaynaklı su kullanımı, evsel nitelikli su kullanımı, faaliyet ünitelerinde ve diğer ünitelerde kullanılacak yakıt türleri ve miktarları, oluşacak atık suların cins ve miktarları, bertaraf yöntemleri ve deşarj edileceği ortamlar ve uzaklığı, atık suların deşarj değerleri, yerüstü ve yer altı su kaynaklarının kalitesinde faaliyetten kaynaklanabilecek olumsuz etkilerin giderilmesi ve bundan kaynaklanabilecek zararların irdelenmesi konularına değinilmiştir. Ancak ÇED raporunda halkın katılımı başlığında; toplantıda bahsedilen konulara detaylı bir şekilde değinilmemiştir.
Şeffaf: (Hesap Verilebilir, Yinelenebilir) (+)	Girdilerin karar verme sürecine atfedilebilirliği incelendiğinde; halkın katılımı toplantısı tutanağında iletilen görüşlere ÇED raporunda yanıtlar bulunmuştur. Ancak; ÇED raporunda halkın katılımı başlığında tutanaklarda sorulan sorular veya cevapları yer almamaktadır.

P04: Bazalt Ocağı Projesi ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

P04: Bazalt Ocağı projesi ile ilgili; süreçte halkın katılımı toplantısında belirtilen görüş, öneri sorulara ÇED raporunda yanıtlar aranmıştır. Halkın katılımı düzeyi Bilgilendirme düzeyi olarak değerlendirilebilir. Halkın ÇED onay/red sürecine etkisi yoktur. Ancak ilgili kurum kuruluşlardan görüş alma sürecinde ve canlıları koruma ile ilgili alınacak önlemlerin belirlenmesinde analizler yapılmıştır. ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı iyi bir ÇED sürecine halkın katılımının ilkeler dizini kapsamında değerlendirilmiş ve Çizelge 4.40'da verilmiştir. Çizelge 4.40'a göre; erişim ve kapsayıcılık çerçevesinde negatif değerlendirilirken diğer ilkelere pozitif değerlendirilmiştir. Yöre halkı ile görüşmeler ise Şekil 4.10'da belirtilmiştir.

Şekil 4.10. Bazalt Ocağı Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler

Çizelge 4.40. Bazalt Ocağı Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

İyi bir ÇED sürecine Halkın Katılımının ilkeler dizini	P04: ÇED raporu ve halkın katılımı toplantı tutanağına ait değerlendirmeler
Süreç ile ilgili Bilgilendirme: Bilgilendirici, Projenin İyi Anlaşılmasına Odaklanmış (Entegre Edilebilir) (+)	Halkın katılımı toplantısı tutanağında sağlık koruma bandı konusuna, atık su oluşup oluşmayacağı ile ilgili duruma, tarımsal faaliyetleri etkileme konusunda her bir arazi kullanım durumu, ocağın tarım alanının yakınında bulunan yere zarar vereceği, patlatmaların yer altı sularına zarar verip vermeyeceği ve projenin muhtarlığa katkısı olup olmayacağı konularına değinilmiştir. Halkın katılımı toplantısında sunum yapılarak sorular yanıtlanmış, bilgilendirmeler yapılmıştır. ÇED raporu halkın katılımı ile ilgili bölüm içermekte olup; proje hakkında bilgilendirme materyalleri dağıtılmamıştır.
Uyarlanabilir ve İletişimsel: Katılım Süreci, Toplantıların Yürütülmesi ve Görüşlerin Değerlendirilmesi Yöntemleri (+)	Halkın katılımı toplantısında halk görüşlerini açık bir şekilde dile getirmiştir. Halkın görüşleri tutanağa geçmiş iletişimsel herhangi bir sıkıntı olmamıştır.
Erişim ve Kapsayıcılık: Kapsayıcı ve Eşitlikçi (-)	Halkın katılımı toplantısı projeden etkilenebilecek yakın yörede gerçekleştirilmiştir. Projenin yer ve zaman seçimi veya halkın katılımı toplantısı saatinin ve yerinin katılım için uygun olmadığına dair açıklama bilgisine rastlanılmamıştır. Toplantıya kadın, genç vb. diğer yöre halkını temsil eden vatandaşların katılımı olmamıştır. Bağımsız değerlendirmeler kapsamında; proje özelinde flora ve fauna çalışması hazırlanmıştır. Ek olarak jeoloji (hidrojeoloji) mühendisi tarafından hidrojeolojik etüt raporu ile doğaya yeniden kazandırma raporları hazırlanmıştır. ÇED sürecinde paydaşlar farklı yöntemlerle sürece katkı sunmamışlardır.
Katılımın Halk Tarafından Algılanma Biçimi (+)	Toplantıya katılan tüm ÇED paydaşlarının haklarına ve görüşlerine önem verilmiştir. Olumsuz görüşler için alınacak önlemler ÇED raporunda verilmiş fakat olumsuz görüşler süreci etkilememiştir. ÇED süreci mevzuata uygun yürütülmüştür.
İş Birliğini Teşvik Edici (Katılımcı) (+)	Paydaşların soru ve görüşleri yanıtlanmış; ÇED raporunda halkın katılımı bölümünde de halkın katılımı toplantısı tutanağında sorulan soruların yanıtları ve konuşulan konular eklenmiştir. Bu kapsamda sağlık koruma bandı ve üzüm bağları dahil tarım alanlarına etkilerine yönelik yanıtlar eklenmiştir. ÇED raporunun diğer kısımlarında ise; toz için nakliye güzergahının sulanacağı, tırların üzerlerinin branda ile kapatılacağı, sağlık koruma mesafesinin ayrılacağı, yerüstü su kaynaklarının yeraltı suyu kaynakları ile etkileşimi konularında alınacak önlemlere değinilmiştir.

Şeffaf: (Hesap Verilebilir, Yinelenebilir) (+)	Girdilerin karar verme sürecine atfedilebilirliği incelendiğinde; Halkın katılımı toplantısı tutanağında iletilen görüşlere ÇED raporunda yanıtlar bulunmuştur. Sürecin şeffaf yönetildiği algısı hâkimdir. ÇED raporunda Halkın Katılımı başlığında tutanaklarda sorulan sorular veya cevapları yer almaktadır. Projenin teknik olmayan özeti ÇED raporunda yer almaktadır. Fakat halkın katılımı toplantısı tutanağı yer almamaktadır.
--	--

P05: Kalker Ocağı projesi ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

P05:Kalker Ocağı projesi ile ilgili; süreçte halkın katılımı toplantısında belirtilen görüş ve sorunlar ÇED raporunda yanıtlanmış ve gerekli çözümler belirtilerek proje sahibinin gerekli önlemleri alacağına değinilmiştir. Halkın katılımı düzeyi İş birliği aşamasındadır. Halkın görüş ve önerileri halkın katılımı toplantısı tutanağına işlenmiş bu durum sürecin şeffaflığına ve kamu kurumlarına güven duygusuna gölge düşürmemiştir. ÇED raporu halktan gelen görüş ve sorunlar çerçevesinde çözümler üretilerek oluşturulmuştur. ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı iyi bir ÇED sürecine halkın katılımının ilkeler dizini kapsamında değerlendirilmiş ve Çizelge 4.41’de verilmiştir. Çizelge 4.40’a göre; erişim ve kapsayıcılık çerçevesinde negatif değerlendirilirken diğer ilkelerde pozitif değerlendirilmiştir. Ayrıca yöre halkı ile görüşmeler yapılmıştır (Şekil 11).

Şekil 4.11. Kalker Ocağı Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler

Çizelge 4.41. Kalker Ocağı projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

İyi bir ÇED sürecine Halkın Katılımının ilkeler dizini	P06: ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler
Süreç ile ilgili Bilgilendirme: Bilgilendirici, Projenin İyi Anlaşılmasına Odaklanmış (Entegre Edilebilir) (+)	Halkın katılımı toplantısı tutanağında atıklar konusunda atıkların iyi toplanıp depolanması gerektiği, maden yüklü kamyonların trafik kurallarına uymadığı, köy yollarının zarar gördüğü, yol kenarına atık lastiklerin atıldığı, ocak sahasında gerçekleştirilen galeri patlamalarından kaynaklı evlerin zarar gördüğü ve kılcal çatlakların oluştuğu, proje sahibinin bu durumu gelip görmesi gerektiği, patlatma ölçümlerini yaptırması gerektiği, mahalle halkının hayvanların yayılımı ve hayvanların geçişi için maden ocağı tarafından hayvan geçiş güzergâhının bırakılması gerektiği, ocağa alternatif yol açılması, mevcut kullanılan ve köy yolu olduğu beyan edilen yolların ocak sahipleri ve ağır tonajların kullanımına kapatılması, bozuk olan yolların onarılması, su kuyularına yakın alanlarda çalışılmaması ve çalışanların mahalle sakinlerinden alınması istihdam oluşturulması, sahanın ve yolların düzenli sulanarak toz oluşumunun engellenmesi, toz oluşumunun tarım alanlarına zarar vermesinin önüne geçilmesi, yol kenarındaki malzemelerin tarlalara itilmemesi konularına değinilmiştir. Halkın katılımı toplantısında sunum yapılarak bilgilendirmeler yapılmıştır. ÇED raporunda proje ile ilgili sunum yapıldığı halkın katılımı toplantısı tutanağından ve ÇED raporundan anlaşılmaktadır. Proje hakkında herhangi bir ek bilgilendirme materyali bulunmamaktadır.
Uyarlanabilir ve İletişimsel: Katılım Süreci, Toplantıların Yürütülmesi ve Görüşlerin Değerlendirilmesi Yöntemleri (+)	Halkın katılımı toplantısı halk görüşlerini açık bir şekilde dile getirmiştir. Halkın görüşleri tutanağa geçmiş iletişimsel herhangi bir sıkıntı olmamıştır. Ayrıca halkın katılımı toplantısı tutanağında belirtilen görüş ve önerilere ÇED raporunda halkın katılımı başlığında yer verilerek yanıtlar aranmıştır.
Erişim ve Kapsayıcılık: Kapsayıcı ve Eşitlikçi (-)	Halkın katılımı toplantısı projeden etkilenebilecek yakın yörede gerçekleştirilmiştir. Halkın sürece katılmasındaki zamansal sıkıntı yaşandığına dair bir bilgi halkın katılımı toplantısı tutanağına eklenmemiş ve ÇED raporunda belirtilmemiştir. Halkın katılımı toplantısının yapılacağı yerin ulaşılabilir olmadığına ilişkin herhangi bir bilgi halkın katılımı toplantısı tutanağı ve ÇED raporunda bulunmamaktadır. ÇED sürecine katılım ile ilgili herhangi bir engel durumu eklenmemiştir. Toplantıya kadın, genç vb. diğer yöre halkını temsil eden vatandaşların katılımı olmamıştır. Bağımsız değerlendirmeler kapsamında; proje özelinde toplantı sürecinde paydaş çeşitliliği, üniversitelerden akademisyenler tarafından hazırlanan bilimsel değerlendirme raporları vb. hazırlanmıştır. Bu kapsamda; fauna ve flora için bir biyolog değerlendirme raporu hazırlanmıştır. İlaveten; üç çevre mühendisinin çalışmaları ile hava kalitesi dağılım modellemesi yapılmıştır. Paydaşlar farklı yöntemler kullanarak sürece katkıda bulunmamışlardır.

Katılımın Halk Tarafından Algılanma Biçimi (+)	Toplantıya katılan tüm ÇED paydaşlarının haklarına ve görüşlerine önem verilmiştir. Halkın sürece karşı olumsuz algısı bulunmamaktadır. Halkın katılımı toplantısında önerilen soruların çözüme kavuşturulacağı dile getirilmiştir. Olumsuz görüşler ile ilgili önlemler de alınacağına dair bilgiler ÇED raporuna eklenmiştir. Süreç mevzuata uygun şekilde tasarlanmıştır.
İş birliğini Teşvik Edici (Katılımcı) (+)	Paydaşların soru ve görüşleri yanıtlanmış; ÇED raporunda halkın katılımı bölümünde de halkın katılımı toplantısı tutanağında sorulan soruların yanıtları ve konuşulan konular eklenmiştir. ÇED raporunun diğer kısımlarında ise; yer ve teknoloji alternatiflerinin değerlendirilmesi, patlatma faaliyetleri, patlatmadan kaynaklı çevresel etkiler, atıklar, proje kapsamında oluşacak istihdam imkanları ve işsizlik, proje kapsamındaki ulaşım planı (nakliye güzergâhı, güzergâh yollarının mevcut durumu ve kapasitesi, hangi amaçlar için kullanıldığı, mevcut trafik yoğunluğu, yerleşim yerlerine göre konumu, yapılması düşünülen tamir, bakım ve iyileştirme çalışmaları), tarım alanlarına etki, projenin inşaat ve işletme aşamasında proje alanı ve çevredeki hayvancılık faaliyetlerine etkileri ve alınacak önlemler (hayvan geçişleri, boyutları, geçişler arasındaki mesafeler vb.), hidrolojik özellikler, toz kontrolü amaçlı su ihtiyacı başlıklarında ÇED raporunda değerlendirmeler yapılmıştır.
Şeffaf: (Hesap Verilebilir, Yinelenebilir) (+)	Girdilerin karar verme sürecine atfedilebilirliği incelendiğinde; halkın katılımı toplantısı tutanağında iletilen görüşlere ÇED raporunda yanıtlar bulunmuştur. ÇED raporunda yer alan bilgiler ile halkın katılımı toplantısı tutanağı yer alan bilgiler birbirlerine örtüşmektedir. Projenin teknik olmayan özeti de ÇED raporunda yer almaktadır.

P06: Kalker Ocağı Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

Kalker Ocağı projesi ile ilgili; projenin etkilendiği yakın köylerden biri görüşmeyi kabul etmemiştir. ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı iyi bir ÇED sürecine halkın katılımının ilkeler dizini kapsamında değerlendirilmiş ve Çizelge 4.42’de verilmiştir. Çizelge 4.42’ye göre; erişim ve kapsayıcılık çerçevesinde negatif değerlendirilirken diğer ilkelere pozitif değerlendirilmiştir. Ayrıca yöre halkı ile görüşmeler yapılmıştır (Şekil 4.12).

Şekil 4.12. Kalker Ocağı Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler

Çizelge 4.42. Kalker Ocağı Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

İyi bir ÇED Sürecine Halkın Katılımının İlkeler Dizini	P06: ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler
Süreç ile İlgili Bilgilendirme: Bilgilendirici, Projenin İyi Anlaşılmasına Odaklanmış (Entegre Edilebilir) (+)	Halkın katılımı toplantısı tutanağında nakliye araçlarından kaynaklı rahatsızlık dile getirilmiş yerleşim yerinden geçirilmemesi istenmiş, personel seçiminin yöre halkından sağlanması konusu, tarım arazilerine izinsiz yol yapıldığı, hayvanların ve insanların güvenliği için tel örgü çekilmesi gerekliliği, evsel katı atıkların dere yatakları boyunca gelişigüzel bırakıldığı, katı ve sıvı atıklar için önlemlerin alınması gerektiği konularına değinilmiştir. Halkın katılımı toplantısında sunum yapılarak bilgilendirmeler yapılmıştır. ÇED raporu; halkın katılımı bölümünü içermektedir.
Uyarlanabilir ve İletişimsel: Katılım Süreci, Toplantıların Yürütülmesi ve Görüşlerin Değerlendirilmesi Yöntemleri (+)	Halkın katılımı toplantısında halk görüşlerini açık bir şekilde dile getirmiştir. Halkın görüşleri tutanağa geçmiş iletişimsel herhangi bir sıkıntı olmamıştır.
Erişim ve Kapsayıcılık: Kapsayıcı ve Eşitlikçi (-)	Halkın katılımı toplantısı projeden etkilenebilecek yakın yörede gerçekleştirilmiştir. Yer ve zaman seçimi kapsamında; halkın katılımı toplantısının saatinin katılım için uygun olmadığına veya halkın katılımı toplantısı yapılacağı yerin uygun olmadığına dair bir açıklama bulunmamaktadır. Toplantıya kadın, genç vb. diğer yöre halkını temsil eden vatandaşların katılımı olmamıştır. Bağımsız değerlendirmeler kapsamında; proje özelinde fauna ve floranın tespitine yönelik rapor ile hidrojeolojik değerlendirme raporu, toz ve PM modelleme, titreşim çalışmaları hazırlanmıştır.
Katılımın Halk Tarafından Algılanma Biçimi (+)	Toplantıya katılan tüm ÇED paydaşlarının haklarına ve görüşlerine önem verilmiştir. Halkın katılımı toplantısında önerilen soruların çözüme kavuşturulacağı dile getirilmiştir. Halk istek ve şikâyetlerini dile getirmişlerdir. Olumsuz görüşler ÇED onay veya red sürecini etkilememiştir. Süreç mevzuata uygun yürütülmüştür.
İş Birliğini Teşvik Edici (Katılımcı) (+)	Paydaşların soru ve görüşleri yanıtlanmış; ÇED raporunda halkın katılımı bölümünde de halkın katılımı toplantısı tutanağında sorulan soruların yanıtları ve konuşulan konular eklenmiştir. Bu kapsamda; toz emisyonu, titreşim, alternatif ulaşım güzergahı, görüşlerine başvurulmuş proje ilgili tarafları ve görüş/önerileri ve konu ile ilgili değerlendirmeler. (Yapılan tüm açıklamaların özeti, projenin önemli çevresel etkilerinin sıralandığı ve projenin gerçekleşmesi halinde olumsuz çevresel etkilerin önlenmesinin belirtildiği mevzuattaki sınır değerler kapsamında karşılaştırmanın yapıldığı genel bir değerlendirme) başlıklarında ÇED raporunda incelenmiştir. ÇED raporu genelinde ise; projenin inşaat ve işletme aşamasında su

	temini sistemi planı, suyun nereden temin edileceği, suyun temin edileceği kaynaklardan alınacak su miktarı ve bu suların kullanım amaçlarına göre miktarları ve atıklar başlığında da değerlendirme yapılmıştır.
Şeffaf: (Hesap Verilebilir, Yinelenebilir) (+)	Girdilerin karar verme sürecine atfedilebilirliği incelendiğinde; halkın katılımı toplantısı tutanağında iletilen görüşlere ÇED raporunda yanıtlar bulunmuştur. Paydaşların görüş, soru ve önerileri ÇED raporunda dikkate alınmış ve yanıtlanmıştır. Kurum ve kuruluşların görüşlerine istinaden gerekli çalışmalar yanıtlanmıştır. ÇED raporunda halkın katılımı bölümü ile tutanaklarda belirtilen bilgiler örtüşmektedir. Projenin teknik olmayan özeti ÇED raporunda yer almaktadır.

P07: Alçıtaşı Ocağı Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

Alçıtaşı Ocağı Projesi ile ilgili; süreçte halkın katılımı toplantısında belirtilen görüş ve sorunlar ÇED raporunda yanıtlanmış ve gerekli çözümler belirtilerek proje sahibinin gerekli önlemleri alacağına değinilmiştir. Halkın katılımı düzeyi Bilgilendirme aşamasındadır. Ayrıca toplantı sırasında toplantı başkanının şikayetler ile ilgili Alo 181 ve CİMER aracılığı ile veya Çevre Şehircilik İl Müdürlüğü'ne dilekçe ile müracaat edilmesi halinde konunun değerlendirildiği hususunda açıklamada bulunmuştur. ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısının iyi bir ÇED sürecine halkın katılımının ilkeler dizini kapsamında değerlendirilmiş ve Çizelge 4.43' de verilmiştir. Çizelge 4.43'e göre; şeffaflık çerçevesinde negatif değerlendirilirken diğer ilkelere pozitif değerlendirilmiştir. Ayrıca yöre halkı ile görüşmeler yapılmıştır (Şekil 4.13).

Şekil 4.13. Alçıtaşı Ocağı Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler

Çizelge 4.43. Alçıtaşı Ocağı Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

İyi bir ÇED sürecine Halkın Katılımının ilkeler dizini	P07: ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler
Süreç ile ilgili Bilgilendirme: Bilgilendirici, Projenin İyi Anlaşılmasına Odaklanmış (Entegre Edilebilir) (+)	Halkın katılımı toplantı tutanağında işletme alanının ne kadar arttığı, meralar ve ağılların etkileneceği, su yataklarının öldürüldüğü, sisli puslu havalarda yapılan patlatmalardan rahatsız olunduğu, alanın 800 m değil 300 m uzaklıkta olduğu, hafriyat atıklarının ocak alanına değil mera alanlarına bırakıldığı, patlatmalardan dolayı evin çatladığı, patlatmadan hayvanların korktuğu, gebe hayvanların düşük yaptığı, su kaynaklarının yok olduğu konularına değinilmiştir. Halkın katılımı toplantısında sunum yapılarak bilgilendirmeler yapılmıştır. ÇED raporu; halkın katılımı ile ilgili bölüm içermektedir. Proje hakkında bilgilendirme materyalleri kullanılmamıştır.
Uyarlanabilir ve İletişimsel: Katılım Süreci, Toplantıların Yürütülmesi ve Görüşlerin Değerlendirilmesi Yöntemleri (+)	Halkın katılımı toplantısında halk görüşlerini açık bir şekilde dile getirmiştir. Halkın görüşleri tutanağa geçmiş iletişimsel herhangi bir sıkıntı olmamıştır.
Erişim ve Kapsayıcılık: Kapsayıcı ve Eşitlikçi (+)	Halkın katılımı toplantısı projeden etkilenebilecek yakın yörede gerçekleştirilmiştir. Toplantıya kadın, genç vb. diğer yöre halkını temsil eden vatandaşların katılımı olmuştur. Yer ve zaman seçimi konusunda herhangi bir sıkıntı yaşandığı halkın katılımı toplantısı tutanağı ve ÇED raporunda bulunmamaktadır. ÇED sürecine halkın katılımı ile ilgili herhangi bir engel bulunmamıştır. Bağımsız değerlendirmeler kapsamında; proje özelinde, paydaş çeşitliliği sağlanmış üniversitelerden ve çeşitli uzmanlardan proje ile ilgili değerlendirme raporları alınmıştır. Flora-Fauna değerlendirme raporu, hava kalitesi modelleme raporu, hidrojeolojik değerlendirme raporu, kontrollü patlatma tasarımı ve patlatmanın çevresel etkilerinin belirlenmesine yönelik bilimsel ve teknik araştırma raporu gibi raporlar hazırlanmıştır. Paydaşların görüş ve önerileri ÇED raporunda dikkate alınmış ve yanıtlanmıştır. Kurum ve kuruluşlar olumlu görüş vermişlerdir.
Katılımın Halk Tarafından Algılanma Biçimi (+)	Toplantıya katılan tüm ÇED paydaşlarının haklarına ve görüşlerine önem verilmiştir. Halkın katılımı toplantısında önerilen soruların çözüme kavuşturulacağı dile getirilmiştir. Halk proje konusunda görüş ve önerilerini dile getirmiştir. Olumsuz görüşler ile ilgili ÇED raporunda önlemler alınacağına dair taahhütte bulunulmuştur.
İş Birliğini Teşvik Edici (Katılımcı) (+)	Paydaşların soru ve görüşleri yanıtlanmış; ÇED raporunda halkın katılımı bölümünde halkın katılımı toplantısı tutanağında sorulan soruların yanıtları ve konuşulan konular eklenmiştir. Bu kapsamda; proje kapsamındaki ulaşım ağı ve nakliye güzergahları, yollarda sulama yapılacağı, evsel nitelikli atık suların vidanjörler ile bertaraf edileceği ve görüşüne başvuru kurum ve kuruluşların görüşlerinin ÇED raporunun ilgili yerlerinde verildiği belirtilmiştir. ÇED raporu genelinde ise; patlatma için alınacak tedbirler, proje alanının hidrojeolojisi, yerüstü su kaynaklarının mevcut ve planlanan kullanımı (içme, kullanma, sulama suyu, su ürünleri istihali, ulaşım,

	turizm, elektrik üretimi, diğer kullanımlar), tarım ve hayvancılık faaliyetleri, patlatma hesaplamaları, yer titreşimi (sarsıntı) etkisi değerlendirilmesi, depolama alanlarında, patlatma sırasında alınacak tedbirler, proje kapsamında gerçekleştirilecek faaliyetler sonucunda yüzeysel ve yeraltı suyu kaynaklarının etkilenme durumları ve alınacak tedbirler, projenin inşaat ve işletme aşamasında çevredeki hayvancılık faaliyetlerine etkileri ve alınacak önlemler, hayvan geçişleri, boyutları, geçişler arasındaki mesafeler, proje yakınındaki yerleşim yerlerinin, projenin inşaat ve işletme aşamalarından nasıl etkileneceğinin irdelenmesi başlıklarında değerlendirmeler yapılmıştır.
Şeffaf: (Hesap Verilebilir, Yinelenebilir) (-)	Girdilerin karar verme sürecine atfedilebilirliği incelendiğinde; halkın katılımı toplantısı tutanağı iletilen görüşlere ÇED raporunda yanıtlar bulunmuştur. Halkın katılımı toplantısı tutanağı ile ÇED raporu; halkın katılımı bölümünde verilen bilgiler örtüşmektedir. Ancak ÇED raporu bazı başlıklar altında proje yakınındaki yerleşim yerlerinin, projenin inşaat ve işletme aşamalarında gerçekleştirilecek faaliyetlerden olumsuz çevresel baskı hissetmeyeceği belirtilmiştir. Projenin hesap verilebilirliğine aykırıdır.

P08: Tavuk Yetiştirme Tesisi Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

Tavuk Yetiştirme Tesisi Projesi ile ilgili; süreçte halkın katılımı toplantısında belirtilen görüş ve sorunlar ÇED raporunda yanıtlanmış ve gerekli çözümler belirtilerek proje sahibinin gerekli önlemleri alacağına değinilmiştir. Halkın katılımı düzeyi Bilgilendirme aşamasındadır. ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı iyi bir ÇED sürecine halkın katılımının ilkeler dizini kapsamında değerlendirilmiş ve Çizelge 4.44’de verilmiştir. Çizelge 4.44’e göre; Erişim ve kapsayıcılık ile İş Birliği çerçevesinde negatif değerlendirilirken diğer ilkelerde pozitif değerlendirilmiştir. Ayrıca yöre halkı ile görüşmeler yapılmıştır (Şekil 4.14).

Şekil 4.14. Tavuk Yetiştirme Tesisi Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler

Çizelge 4.44. Tavuk Yetiştirme Tesisi Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

İyi bir ÇED sürecine Halkın Katılımının ilkeler dizini	P08: ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler
Süreç ile ilgili Bilgilendirme: Bilgilendirici, Projenin İyi Anlaşılmasına Odaklanmış (Entegre Edilebilir) (+)	Halkın katılımı toplantısı tutanağında vatandaş kokunun Iodosta köylerine gelip gelmeyeceğini sormuştur. Halkın katılımı toplantısında sunum yapılarak bilgilendirmeler yapılmıştır. ÇED Raporu; halkın katılımı ile ilgili bölüm içermektedir. Proje hakkında bilgilendirme materyali dağıtılmamıştır.
Uyarlanabilir ve İletişimsel: Katılım Süreci, Toplantıların Yürütülmesi ve Görüşlerin Değerlendirilmesi Yöntemleri (+)	Halkın katılımı toplantısında halk görüşlerini açık bir şekilde dile getirmiştir. Halkın görüşleri tutanağa geçmiş iletişimsel herhangi bir sıkıntı olmamıştır.
Erişim ve Kapsayıcılık: Kapsayıcı ve Eşitlikçi (-)	Halkın katılımı toplantısı projeden etkilenebilecek yakın yörede gerçekleştirilmiştir. Yer ve zaman seçiminin katılım için uygun olmadığına dair bir bilgi edinilmemiştir. ÇED sürecinde katılım ile ilgili herhangi bir engel bulunma durumu bulunmamaktadır. Ancak; toplantıya kadın, genç vb. diğer yöre halkını temsil eden vatandaşların katılımı olmamıştır. Bağımsız değerlendirmeler kapsamında; proje özelinde flora yapısını incelemek amacıyla bir adet biyolog tarafından değerlendirme yapılmıştır. Paydaşların görüş, soru ve önerileri koku sistemi ile ilgiliydi. ÇED raporunda dikkate alınmıştır. ÇED sürecine paydaşlar farklı katılım yolları ile katkı sunmamışlardır.
Katılımın Halk Tarafından Algılanma Biçimi (+)	Toplantıya katılan tüm ÇED paydaşlarının haklarına ve görüşlerine önem verilmiştir. Halkın katılımı toplantısında koku indirgeme sistemi kurulacağı belirtilerek soru ve görüşler çözüme kavuşturulmuştur. Halk negatif herhangi bir algıya sahip değildir. Olumsuz görüşler ile ilgili önlemler ÇED raporunda açıklanmış fakat süreci etkilememiştir.
İş Birliğini Teşvik Edici (Katılımcı) (-)	Paydaşların soru ve görüşleri yanıtlanmış; ÇED raporunda halkın katılımı bölümünde de halkın katılımı toplantısı tutanağında sorulan soruların yanıtları ve konuşulan konular eklenmemiştir. Halkın katılımının ne olduğu ve halkın katılımı toplantısı duyurularına yer verilmiştir. ÇED raporu genelinde havalandırma sistemi ve koku indirgeme sistemi başlıklarından bahsedilmiştir.
Şeffaf: (Hesap Verilebilir, Yinelenebilir) (+)	Girdilerin karar verme sürecine atfedilebilirliği incelendiğinde; halkın katılımı toplantısı tutanağı iletilen görüşlere ÇED raporunda yanıtlar bulunmuştur.

P09: Mermer Ocağı Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

Mermer Ocağı Projesi ile ilgili; halkın katılımı toplantısında konuşulan konular ÇED raporunda halkın katılımı başlığında verilmiş, ÇED süreci sonunda yol yapılacağı, yolların düzenli olarak sulanacağı, maden atıklarının ve blok mermerlerin kendi depolama alanlarında depolanacağı açıklanmıştır. Ayrıca ağaçların zarar görüp görmeyeceği sorulmuş olup, proje alanının orman alanı, ağaçlık bir alan olmadığı ÇED raporunda belirtilmiştir. Halkın katılımı düzeyi Bilgilendirme aşamasındadır. ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı iyi bir ÇED sürecine halkın Katılımının ilkeler dizini kapsamında değerlendirilmiş ve Çizelge 4.45'e verilmiştir. Çizelge 4.45'e göre; Erişim ve Kapsayıcılık çerçevesinde negatif değerlendirilirken diğer ilkelere pozitif değerlendirilmiştir. Ayrıca yöre halkı ile görüşmeler yapılmıştır (Şekil 4.15).

Şekil 4.15. Mermer Ocağı Kapasite Artışı Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler

Çizelge 4.45. Mermer Ocağı Kapasite Artışı Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

İyi bir ÇED sürecine Halkın Katılımının ilkeler dizini	P09: ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler
Süreç ile İlgili Bilgilendirme: Bilgilendirici, Projenin İyi Anlaşılmasına Odaklanmış (Entegre Edilebilir) (+)	Halkın katılımı toplantısı tutanağı; ağaçların ne olacağı korunup korunmayacağı, taş yuvarlanmaları sonucu oluşan toz problemleri, yolların bozuk olduğu ve yapılmadığı, tarım arazilerinin toz içerisinde kaldığı, sulama işleminin yapılması, maden atıklarının vadiye atılmaması gerekliliği konuları üzerinde durulmuştur. Halkın katılımı toplantısında sunum yapılarak bilgilendirmeler yapılmıştır. ÇED raporunda halkın katılımı bölümü bulunmaktadır. Proje ile ilgili sunum yapıldığı bilgisi ve görselleri ÇED raporundan anlaşılmaktadır. Proje hakkında bilgilendirme materyalleri dağıtıldığına dair bir bilgiye ulaşılamamıştır. Faaliyetin gerçekleştirilmesi planlanan alana, en yakın mesafede yer alan yerleşim yerlerinin muhtarlıklarına halkın katılımı toplantısı ilanı posta yolu ile gönderilmiştir. Daha sonra

	telefon ile de köy muhtarlarına ulaşıp ayrıca bilgi verilmiştir.
Uyarlanabilir ve İletişimsel: Katılım Süreci, Toplantıların Yürütülmesi ve Görüşlerin Değerlendirilmesi Yöntemleri (+)	Halkın katılımı toplantısında halk görüşlerini açık bir şekilde dile getirmiştir. Halkın görüşleri tutanağa geçmiş iletişimsel herhangi bir sıkıntı olmamıştır. Halkın katılımı toplantısı tutanağında belirtilen görüş ve önerilere ÇED raporunda halkın katılımı başlığında yer verilmiştir.
Erişim ve Kapsayıcılık: Kapsayıcı ve Eşitlikçi (-)	Halkın katılımı toplantısı projeden etkilenebilecek yakın yörede gerçekleştirilmiştir. Yer ve zaman seçimi konusunda halkın katılımı toplantısı saatinin ve yerinin uygun olmadığına dair hiçbir belge bulunmamaktadır. ÇED sürecine katılım ile ilgili herhangi bir engel bulunma durumu (fiziksel, coğrafi ve dilsel vb.) bulunmamaktadır. Toplantıya kadın, genç vb. diğer yöre halkını temsil eden vatandaşların katılımı olmamıştır. Bağımsız değerlendirmeler kapsamında; proje özelinde arka plan gürültü ölçümleri ve akustik rapor, AERMOD hava kalitesi dağılımı modelleme raporu, maden atıkları yönetim planı ve maden atıklarına ilişkin rapor, hidrojeolojik değerlendirme raporu, doğaya yeniden kazandırma planı ve endüstriyel atık yönetim planı hazırlanmıştır. Paydaşların görüş soru ve önerileri verilmiş; ÇED sürecine paydaşlar farklı katılım yöntemleri ile katkı sunmamışlardır.
Katılımın Halk Tarafından Algılanma Biçimi (+)	Toplantıya katılan tüm ÇED paydaşlarının haklarına ve görüşlerine önem verilmiştir. Halk herhangi bir negatif algıya sahip değildir. Olumsuz görüşler ile ilgili önlemler ÇED raporunda açıklanmıştır.
İş Birliğini Teşvik Edici (Katılımcı) (+)	Paydaşların soru ve görüşleri yanıtlanmış; ÇED raporunda halkın katılımı bölümünde de halkın katılımı toplantısı tutanağında sorulan soruların yanıtları ve konuşulan konular eklenmiştir. Yol geçiş izni alınacağı, yolların düzenli olarak sulanacağı, maden atıklarının ve blok mermerlerin kendi depolama alanlarında depolanacağı açıklanmıştır. Ayrıca ağaçların zarar görüp görmeyeceği sorulmuş olup, proje alanının orman alanı, ağaçlık bir alan olmadığı belirtilmiştir. Yerel halkın görüşlerine istinaden gerekli önlemlerin alınacağı taahhüt edilmiştir. Ayrıca; ÇED raporu genelinde, nakliye güzergahı ve hava kirliliği başlıklarında da değerlendirmeler yapılmıştır.
Şeffaf: (Hesap Verilebilir, Yinelenebilir) (+)	Girdilerin karar verme sürecine atfedilebilirliği incelendiğinde; halkın katılımı toplantısı tutanağı iletilen görüşlere ÇED raporunda yanıtlar bulunmuştur. ÇED raporu EK'ler bölümünde Halkın katılımı toplantısı tutanağı verilmiştir. Halkın katılımı toplantısı tutanağı ÇED raporunun ekler bölümünde verilmiştir. Raporda halkın katılımı bölümünde verilen bilgiler ile tutanak tutarlılık göstermektedir. Projenin teknik olmayan özeti ÇED raporunda bulunmaktadır. Projenin yürütülmesi konusunda şeffaflık hâkimdir.

P10: Katı Atık Depolama ve Bertaraf Tesisi Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

Katı Atık Depolama ve Bertaraf Tesisi Projesi ile ilgili; halkın toplantıya davet edilmesine rağmen katılım sağlamadığı ÇED raporundan ve halkın katılımı toplantısı tutanağından anlaşılmaktadır. Bu sebeple katılım düzeyinden bahsedilemez. ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı iyi bir ÇED sürecine halkın katılımının ilkeler dizini kapsamında değerlendirilmiş ve Çizelge 4.46'da verilmiştir. Çizelge 4.46'ya göre; iyi bir ÇED sürecine halkın katılımının ilkeler dizini çerçevesinde tüm ilkelerden negatif değerlendirme almıştır. Ayrıca yöre halkı ile görüşmeler yapılmıştır (Şekil 4.16).

Şekil 4.16. Katı Atık Depolama ve Bertaraf Tesisi Projesi ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler

Çizelge 4.46. Katı Atık Depolama ve Bertaraf Tesisi Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

İyi bir ÇED sürecine Halkın Katılımının ilkeler dizini	P10: ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler
Süreç ile ilgili Bilgilendirme: Bilgilendirici, Projenin İyi Anlaşılmasına Odaklanmış (Entegre Edilebilir) (-)	Halkın katılımı toplantısı tutanağında; halkın davet edilmesine rağmen katılım sağlanmamıştır. Toplantı sorunsuz şekilde sonlandırılmıştır.
Uyarlanabilir ve İletişimsel: Katılım Süreci, Toplantıların Yürütülmesi ve Görüşlerin Değerlendirilmesi Yöntemleri (-)	Halkın davet edilmesine rağmen katılım sağlanmamıştır. Toplantı sorunsuz şekilde sonlandırılmıştır şeklinde belirtilmiştir.
Erişim ve Kapsayıcılık:	Halkın katılımı toplantısı projeden etkilenebilecek yakın yörede gerçekleştirilmiştir. Toplantıya kadın, genç vb. diğer yöre halkını temsil

Kapsayıcı ve Eşitlikçi (-)	eden vatandaşların katılımı olmamıştır. Yer ve zaman seçiminin uygun olup olmadığı vatandaş katılımı olmadığı için bilinmemektedir. Halkın katılımı toplantısının yapılacağı yerin ulaşılabilir olmadığına ilişkin bir açıklama da bulunmamaktadır. Bağımsız değerlendirmeler kapsamında; proje özelinde flora-fauna envanteri mevcut literatür taramaları bir biyolog tarafından saha çalışması yapılarak belirlenmiştir. ÇED raporunda halkın katılımı bölümünde halkın proje ile ilgili olumsuz görüş bildirmediği belirtilmiş fakat halkın katılımı toplantısı tutanağı da halk görüş ve sorunlarını söylemişlerdir. Çevre köylerden 3 köy muhtarı ise dilekçe ile yatırımı istemediklerini sebepleri ile belirtmiştir. Paydaşlar yazılı görüş ile katılım sağlamıştır.
Katılımın Halk Tarafından Algılanma Biçimi (-)	Halkın davet edilmesine rağmen katılım sağlanmamıştır. Toplantı sorunsuz şekilde sonlandırılmıştır şeklinde belirtilmiştir.
İş Birliğini Teşvik Edici (Katılımcı) (-)	Halkın katılımı toplantısı sırasında, projenin çevresel etkileri, ÇED raporu hazırlayan firma temsilcisi tarafından anlatılmış ve gelen sorular yanıtlanmıştır. Proje hakkında görsel sunum ile bilgi verilmiştir. İnşaat ve işletme aşamasında oluşacak çevresel etkiler ve alınacak önlemler hakkında bilgi verilmiştir. Katılım olmaması nedeniyle ilave görüş ve öneriler alınamamıştır. Şeklinde ÇED raporunda yer almaktadır. Ancak halkın katılımı toplantısına katılım olmamıştır.
Şeffaf: (Hesap Verilebilir, Yinelenebilir) (-)	Girdilerin karar verme sürecine atfedilebilirliği incelendiğinde; halkın davet edilmesine rağmen katılım sağlanmamıştır.

P11: Tavuk Yetiştirme Tesisi Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait Değerlendirmeler

Tavuk Yetiştirme Tesisi Projesi ile ilgili; tesisi ile ilgili şikayetler belirtilmiş yöre halkı tarafından kapasite artışının istenmediği dilekçeler ile de ifade edilmiştir. Halkın katılımı düzeyi Bilgilendirme aşamasındadır. ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı iyi bir ÇED sürecine halkın katılımının ilkeler dizini kapsamında değerlendirilmiş ve Çizelge 4.47’de verilmiştir. Çizelge 4.47’ye göre; iyi bir ÇED sürecine halkın katılımının ilkeler dizini çerçevesinde uyarlanabilir ve iletişimsel, katılımın halk tarafından algılanma biçimi ve şeffaflık ilkeleri ile ilgili negatif değerlendirilmiş; diğer ilkeler pozitif değerlendirilmiştir. Ayrıca yöre halkı ile görüşmeler yapılmıştır (Şekil 4.17).

Şekil 4.17. Tavuk Yetiştirme Tesisi Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler

Çizelge 4.47. Tavuk Yetiştirme Tesisi Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

İyi bir ÇED sürecine Halkın Katılımının ilkeler dizini	P11: ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler
Süreç ile ilgili Bilgilendirme: Bilgilendirici, Projenin İyi Anlaşılmasına Odaklanmış (Entegre Edilebilir) (+)	Halkın katılımı toplantısı tutanağında; atıklarla ilgili konular, sineklerle ilgili önlem alınmasının gerekliliği, hayvan atıklarının 2 yıldır stok yapıldığı tarla sahiplerine verildiği konularına değinilmiştir. Halkın katılımı toplantısı sunum yapılarak yöre halkı bilgilendirilmiştir. ÇED raporu, halkın katılımı ile ilgili bölüm içermektedir. Proje ile ilgili sunum yapılmıştır. Proje hakkında bilgilendirme materyalleri dağıtılmamıştır.
Uyarlanabilir ve İletişimsel: Katılım Süreci, Toplantıların Yürütülmesi ve Görüşlerin Değerlendirilmesi Yöntemleri (-)	Halkın katılımı toplantısı tesisin içerisinde olmuştur. Halkın katılımını negatif yönde etkileyebileceği göz önünde bulundurulmamıştır.
Erişim ve Kapsayıcılık: Kapsayıcı ve Eşitlikçi (+)	Halkın katılımı toplantısı projeden etkilenebilecek yakın yörede gerçekleştirilmiştir. Toplantıya kadın, genç vb. diğer yöre halkını temsil eden vatandaşların katılımı olmuştur. Yer ve zaman seçimi konusunda toplantının proje sahibine ait idari binada gerçekleştirildiği bilgisine ulaşılmıştır.
Katılımın Halk Tarafından Algılanma Biçimi (-)	Toplantıya katılan tüm ÇED paydaşlarının haklarına ve görüşlerine önem verilmemiştir. Halk negatif bir algı ile katılmış projeyi istemediklerini belirtmiştir fakat bu durum süreci etkilememiştir.
İş Birliğini Teşvik Edici (Katılımcı) (+)	Halkın katılımı toplantısı sırasında, projenin çevresel etkileri, ÇED raporunu hazırlayan firma temsilcisi tarafından anlatılmış ve gelen sorular yanıtlanmıştır. Proje hakkında görsel sunum ile bilgi verilmiştir. ÇED raporunda Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı görüş yazısında; halkın katılımı toplantısında halk tarafından dikkate alınan

	konuların belirtilmesi, tesis dışındaki dışkı nakliye güzergahının harita üzerinde gösterilmesi, tesis içinde bulunan dışkı toplama noktalarının belirtilmesi, projenin çevresel etkilerine karşı alınacak tedbirlerin başlıklar halinde ayrıntılı şekilde verilmesi (Kokuya karşı alınacak tedbirler, oluşan dışkıların karşı alınacak tedbirler, gürültüye karşı alınacak önlemler vb.), dışkı taşıyan araçların her türlü koku çıkışı ve sıvı akışına karşı üstü kapalı ve sızdırmaz kamyonlar olacağı, gübrenin hiçbir şekilde üstü açık ve damlatma yapabilecek traktör römorku, rutin damperli kamyonlar ile taşınmayacağına, kümeslerden çıkan dışkıların hiçbir yere gelişigüzel dökülmemesi, gerektiği ifadelerine yer verilmiştir. Ayrıca tavuk gübresinin fermente olmamış halde köyde bulunan tarlalara atılmasının uygunluğu, atıkların tesise yakın orman alanlarında stok yapıldığı ve bu durumun çevre köyleri de koku olarak rahatsız ettiği, köylerin her türlü sinek ve haşere istilasına maruz kaldığı, kümes atıklarının arazi sahiplerine satıldığı, atıkların aynı zamanda içme sularını da tehdit ettiği ve mağduriyetlerinin giderilmesini istedikleri bir dilekçe köy muhtarı ve civar köylerin muhtarları tarafından yazılmıştır. ÇED raporunda; projenin işletme aşamasındaki faaliyetler, fiziksel ve biyolojik çevre üzerine etkileri ve alınacak önlemler, dışkı değerlendirme faaliyeti, tesisin yakın çevresindeki yerleşim birimlerine olası etkileri başlıklarında değerlendirmeler yapılmıştır.
Şeffaf: (Hesap Verilebilir, Yinelenebilir) (-)	Girdilerin karar verme sürecine atfedilebilirliği incelendiğinde; halk tarafından proje ile ilgili olumsuz bir görüş belirtilmediği gibi yanlış beyan ÇED raporunun halkın katılımı başlığı içerisinde verilmiştir. Ancak; halkın katılımı toplantısı tutanağı halkın olumsuz görüşleri ve köy muhtarlarının kapasite artırımına karşı yazdıkları dilekçeler bulunmaktadır. Tutanak ile ÇED raporunun halkın katılımı başlığında belirtilen ifadeler örtüşmemektedir. Bu da sürecin şeffaflığını negatif etkilemektedir. Projenin teknik olmayan özeti ÇED raporunda yer almaktadır.

P12: Malzeme Ocağı Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

Malzeme Ocağı Projesi ile ilgili; yöre halkı projenin bir an önce yapılmasının istemektedir. Bunu dile getirmek için katılım sağlamıştır. Halkın katılımı İş Birliği aşamasındadır. ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı iyi bir ÇED sürecine halkın katılımının ilkeler dizini kapsamında değerlendirilmiş ve Çizelge 4.48’de verilmiştir. Çizelge 4.48’e göre; iyi bir ÇED sürecine halkın katılımının ilkeler dizini çerçevesinde erişim ve kapsayıcılık kapsamında negatif değerlendirilmiş; diğer ilkeler pozitif değerlendirilmiştir. Ayrıca yöre halkı ile görüşmeler yapılmıştır (Şekil 4.18);

Şekil 4.18. Malzeme Ocağı Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler

Çizelge 4.48. Malzeme Ocağı Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

İyi bir ÇED sürecine Halkın Katılımının ilkeler dizini	P12: ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler
Süreç ile ilgili Bilgilendirme: Bilgilendirici, Projenin İyi Anlaşılmasına Odaklanmış (Entegre Edilebilir) (+)	Halkın katılımı toplantısı tutanağında; projenin ne zaman yapılacağı, bir an önce yapılmasını istedikleri, araçların kasaba içinden değil çevre yolunu kullanmasını istediği bilgilerine değinilmiştir. Halkın katılımı toplantısında sunum yapılarak yöre halkı bilgilendirilmiştir. ÇED raporunda halkın katılımı ile ilgili bölüm içermektedir.
Uyarlanabilir ve İletişimsel: Katılım Süreci, Toplantıların Yürütülmesi ve Görüşlerin Değerlendirilmesi Yöntemleri (+)	Halkın katılımı toplantısında halk görüşlerini açık bir şekilde dile getirmiştir. Halkın görüşleri tutanağa geçmiş iletişimsel herhangi bir sıkıntı olmamıştır. Halkın katılımı toplantısı tutanağında belirtilen görüş ve önerilere ÇED raporunda halkın katılımı başlığında yer verilmiştir.
Erişim ve Kapsayıcılık: Kapsayıcı ve Eşitlikçi (-)	Halkın katılımı toplantısı projeden etkilenebilecek yakın yörede gerçekleştirilmiştir. Toplantıya kadın, genç vb. diğer yöre halkını temsil eden vatandaşların katılımı olmamıştır. Yer ve zaman seçimi konusunda; katılım için uygun olmadığına dair bir açıklama bulunmamaktadır. Halkın katılımı toplantısının yapıldığı yerin ulaşılabilir olmadığına dair bir açıklama da bulunmamaktadır. Bağımsız değerlendirmeler kapsamında; proje özelinde ekolojik değerlendirme raporu, gölet değerlendirme formu, hava kalitesi dağılım modeli, korunan alanda madencilik faaliyeti değerlendirme raporu, peyzaj onarım raporu hazırlanmıştır. Paydaşlar farklı katılım yollarını denememişlerdir.

Katılımın Halk Tarafından Algılanma Biçimi (+)	Toplantıya katılan tüm ÇED paydaşlarının haklarına ve görüşlerine önem verilmiştir. Vatandaşlar olumlu algıya sahiptir. Halk projeyi tarımsal faaliyetlerine katkı sağlayacağı düşüncesi ile istemektedir.
İş Birliğini Teşvik Edici (Katılımcı) (+)	Halkın katılımı toplantısı sırasında, projenin çevresel etkileri, ÇED raporunu hazırlayan firma temsilcisi tarafından anlatılmış ve gelen sorular yanıtlanmıştır. Proje hakkında görsel sunum ile bilgi verilmiştir. Gelen görüş ve öneriler doğrultusunda nakliye güzergahının yerleşim alanının dışından geçirilmesi ile ilgili önlem alınmıştır.
Şeffaf: (Hesap Verilebilir, Yinelenebilir) (+)	Girdilerin karar verme sürecine atfedilebilirliği incelendiğinde; ÇED raporunda halkın katılımı başlığı altında proje ile ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının ÇED sürecinde komisyon üyesi oldukları, inceleme değerlendirme sürecinde istenilmesi halinde diğer kamu kurum ve kuruluşlarında görüşlerine başvurulacağı belirtilmiştir. ÇED sürecinin şeffaflığını engelleyici bir bilgi ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağında rastlanılmamıştır. Halk projeyi destekleyip bir an önce yapılmasını istediklerini belirtmiştir. Projenin teknik olmayan özeti ÇED raporunda bulunmaktadır.

P13: Mermer Ocağı Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

Mermer Ocağı projesi ile ilgili; süreçte halkın katılımı belirtilen görüş, öneri sorulara ÇED raporunda yanıtlar aranmıştır. Halkın katılımı düzeyi bilgilendirme düzeyi olarak değerlendirilebilir. ÇED Onay/red sürecine etkisi yoktur. ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı iyi bir ÇED sürecine halkın katılımının ilkeler dizini kapsamında değerlendirilmiş ve Çizelge 4.49'da verilmiştir. Çizelge 4.49'a göre; erişim ve kapsayıcılık çerçevesinde negatif değerlendirilirken diğer ilkelere pozitif değerlendirilmiştir. Ayrıca yöre halkı ile görüşmeler yapılmıştır (Şekil 4.19).

Şekil 4.19. Mermer Ocağı Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler

Çizelge 4.49. Mermer Ocağı Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

İyi bir ÇED sürecine Halkın Katılımının ilkeler dizini	P13: ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler
Süreç ile ilgili Bilgilendirme: Bilgilendirici, Projenin İyi Anlaşılmasına Odaklanmış (Entegre Edilebilir) (+)	Halkın katılımı toplantısı tutanağında yöre halkı köylerinde gerçek mermer olmadığını, ticari mermer olduğunu, taş ocağına çevrilebileceğini, nakliyat yolu için belirlenen su miktarının yetersiz olacağını, pasa oluşacağını, rezerv hesabının doğru olmadığını, %12 verimin nasıl belirlendiği sormuştur. Arazi ile ilgili jeolojik durumun belirtilmediğini, genel jeolojiden bahsedildiğini ruhsat alanı yakınında kale ve sit alanının olduğu, zeytinlik olduğu, bölgenin susuz olduğunu raporun tamamen arşiv bilgilerden oluştuğunu, haritaların çoğunun örtüşmediği, kaynaklar bölümünün olmadığı, köyden işçi alınacağı işçilerin yetersiz olduğu söylendi. Halkın katılımı toplantısında sunum yapılarak yöre halkı bilgilendirilmiştir. ÇED raporu halkın katılımı ile ilgili bölüm içermektedir. Proje ile ilgili sunum yapılmış görselleri ÇED raporu eklenmiştir. ÇED sürecine bilgi vermek amacıyla herhangi bir broşür dağıtılmamıştır.
Uyarlanabilir ve İletişimsel: Katılım Süreci, Toplantıların Yürütülmesi ve Görüşlerin Değerlendirilmesi Yöntemleri (+)	Halkın katılımı toplantısında halk görüşlerini açık bir şekilde dile getirmiştir. Halkın görüşleri tutanağa geçmiş iletişimsel herhangi bir sıkıntı olmamıştır. Halkın katılımı toplantısı tutanağında belirtilen görüş ve önerilere ÇED raporunda halkın katılımı başlığında aynen yer verilmiştir.
Erişim ve Kapsayıcılık: Kapsayıcı ve Eşitlikçi (-)	Halkın katılımı toplantısı projeden etkilenebilecek yakın yörede gerçekleştirilmiştir. Toplantıya kadın, genç vb. diğer yöre halkını temsil eden vatandaşların katılımı olmamıştır. Halkın katılımı sürece uygun bir şekilde yapılmıştır. Halkın katılımı toplantısı yapılacak yerin sürece uygun olmadığı ile ilgili bir açıklama bulunmamaktadır. Halkın katılımı toplantısı tutanağı ÇED raporuna eklenmemiştir. ÇED sürecinde katılım engelleyecek bir durum gerçekleşmemiştir. Bağımsız değerlendirmeler kapsamında; proje özelinde kademeli kapatma planı, hidrolojik hidrojeolojik etüt raporu, toz modelleme raporu, maden atık yönetim planı hazırlanmıştır. Paydaşların soru, görüş önerileri ÇED raporunda dikkate alınmıştır. ÇED sürecine paydaşlar farklı yöntemler ile katkı sunmamışlardır.
Katılımın Halk Tarafından Algılanma Biçimi (+)	Toplantıya katılan tüm ÇED paydaşlarının haklarına ve görüşlerine önem verilmiştir. Halkın katılımı toplantısında yöre halkı projeyi istemediklerini nedenleri ile belirtmiştir. Olumsuz görüşler nihai ÇED raporunun alınmasını etkilememiştir. Süreç mevzuata uygun yürütülmüştür.
İş Birliğini Teşvik Edici (Katılımcı) (+)	Halkın katılımı toplantısı sırasında, projenin çevresel etkileri, ÇED raporunu hazırlayan firma temsilcisi tarafından anlatılmış; yöre halkının belirttiği hususlar ile ilgili ÇED raporu içerisinde ilgili bölümlerde açıklamalar yapıldığı belirtilmiştir. ÇED raporu ilgili bölümleri

	incelendiğinde; proje yerinin arazi kullanım ve mülkiyet durumu, proje kapsamında yapılacak iş ve işlemler kapsamında tarım ve hayvancılığa etkiler, hidrolojik etkiler ve alınacak önlemler (arazi hazırlık, inşaat, işletme ve işletme sonrası), nakliye güzergahı, proje kapsamındaki ulaşım planı, şantiye/idari bina, çalışacak personel sayısı, su kullanımı ve bertarafı, toprak yolların spreyleneşmesi sırasında kullanılacak su miktarı, mermer üretimi sırasında kullanılacak su miktarı başlıklarında değerdendirmeler yapılmıştır.
Şeffaf: (Hesap Verilebilir, Yinelenebilir) (+)	Girdilerin karar verme sürecine atfedilebilirliğı incelendiğinde; halkın katılımı toplantısı tutanağı iletilen görüşlere ÇED raporunda yanıtlar bulunmuştur. ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağından elde edilen bilgiler örtüşmektedir. Sürecin şeffaflığını engelleyici bir durum ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına yansımamıştır. Projenin teknik olmayan özeti ÇED raporunda bulunmaktadır.

P14: Patlayıcı Madde Üretim Tesisi ile ilgili ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerdendirmeler

Patlayıcı Madde Üretim Tesisi Projesi ile ilgili; süreçte halkın katılımı toplantısında belirtilen görüş, öneri sorulara ÇED raporunda ilgili bölümlerde yanıtlar aranmıştır. Projenin işletme aşamasında oluşabilecek çevresel etkiler ve alınacak önlemler konusunda katılımcılar bilgilendirilmiş, proje hakkında katılımcıların görüş ve önerileri alınmış ve toplantı sonlandırılmıştır. Halkın katılımı düzeyi Bilgilendirme düzeyi olarak değerdendirilebilir. ÇED onay/red sürecine etkisi yoktur. ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı iyi bir ÇED sürecine halkın katılımının ilkeler dizini kapsamında değerdendirilmiş ve Çizelge 4.50’de verilmiştir. Çizelge 4.50’ye göre uyarlanabilir ve iletişimsel, erişim ve kapsayıcılık ve katılımın halk tarafından algılanma biçimi çerçevesinde negatif değerdendirilirken diğerd ilkelerde pozitif değerdendirilmiştir. Ayrıca yöre halkı ile görüşmeler yapılmıştır (Şekil 4.20).

Şekil 4.20. Patlayıcı Madde Üretim Tesisi Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler

Çizelge 4.50. Patlayıcı Madde Üretim Tesisi Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantı tutanağına ait değerlendirmeler

İyi bir ÇED sürecine Halkın Katılımının ilkeler dizini	P14: ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler
Süreç ile ilgili Bilgilendirme: Bilgilendirici, Projenin İyi Anlaşılmasına Odaklanmış (Entegre Edilebilir) (+)	Halkın katılımı toplantısı tutanağında; projenin hava kirliliğine neden olup olmayacağı, herhangi bir patlamada zararın firma tarafından giderilip giderilmeyeceği, patlama olursa depreme neden olup olmayacağı, yer seçimi yapılırken bölgenin jeoteknik özellikleri göz önünde bulundurulacağı belirtilmiştir. Halkın katılımı toplantısında sunum yapılarak yöre halkı bilgilendirilmiştir. ÇED raporu halkın katılımı ile ilgili bölüm içermektedir. Proje ile ilgili sunum yapılmış sunuma ait görseller ÇED raporu yer almaktadır.
Uyarlanabilir ve İletişimsel: Katılım Süreci, Toplantıların Yürütülmesi ve Görüşlerin Değerlendirilmesi Yöntemleri (-)	Halkın katılımı toplantısında halk görüşlerini açık bir şekilde dile getirmiştir. Halkın görüşleri tutanağa geçmiş iletişimsel herhangi bir sıkıntı olmamıştır. Halkın katılımı toplantısı tutanağında belirtilen görüş ve önerilere ÇED raporunda halkın katılımı başlığında yer verilmemiştir.
Erişim ve Kapsayıcılık: Kapsayıcı ve Eşitlikçi (-)	Halkın katılımı toplantısı projeden etkilenebilecek yakın yörede gerçekleştirilmiştir. Toplantıya kadın, genç vb. diğer yöre halkını temsil eden vatandaşların katılımı olmamıştır. Yer ve zaman seçiminin uygun olmadığına dair bir bilgiye rastlanmamıştır. ÇED sürecinde halkın katılımını engelleyici bir durum gözlemlenmemiştir. Herhangi bağımsız değerlendirme raporu hazırlanmamıştır. Soru görüş ve öneriler ÇED raporunun halkın katılımı bölümünde verilmemiştir. Kurum kuruluşlardan olumsuz bir görüş bulunmamaktadır. ÇED sürecine paydaşlar anket, toplantı, bireysel yazılı görüş vb. katkı sunmamışlardır.
Katılımın Halk Tarafından Algılanma Biçimi (-)	Toplantıya katılan tüm ÇED paydaşlarının haklarına ve görüşlerine önem verilmemiştir. Halkın katılımı başlığı içerisinde sorulan sorulara ve yanıtlarına değinilmemiştir. Katılım süreci kapsamında halkın negatif bir algıya sahip olma durumu gözlemlenmemiştir. Olumsuz görüşlerle ilgili değerlendirmelerin ÇED raporu ilgili alanlarında ve eklerinde sunulduğu bilgisi verilmiştir.

İş Birliğini Teşvik Edici (Katılımcı) (+)	Halkın katılımı toplantısı sırasında ÇED sürecinin nasıl işlediği ve bu kapsamda toplantı sırasında herhangi bir izin verilmesi gibi bir durumun söz konusu olmadığı yöre halkına iletilmiş ve ardından danışman firma tarafından sunum yapılarak proje tanıtılmıştır. Bu kapsamda projenin işletme aşamasında oluşabilecek çevresel etkiler ve alınacak önlemler konusunda katılımcılar bilgilendirilmiş, proje hakkında katılımcılarında görüş ve önerileri alınmış ve toplantı sonlandırılmıştır. ÇED raporunda deprensellik, tesisten kaynaklanacak emisyonların sınır değerleri aşması durumunda emisyon dağılım modellemesi yapılması ve sonuçlarının değerlendirilmesi, tesiste oluşabilecek emisyonların kütsel debi değerleri ile ilgili başlıklar verilmiştir.
Şeffaf: (Hesap Verilebilir, Yinelenebilir) (+)	Girdilerin karar verme sürecine atfedilebilirliği incelendiğinde; halkın katılımı toplantısı tutanağı iletilen görüşlere ÇED raporunda yanıtlar bulunmuştur. ÇED sürecinde halkın katılımı toplantısı tutanağı elde edilen bilgiler ÇED raporunda halkın katılımı başlığında belirtilmemiş ve soru-sorun-görüş ve önerilere çözüm bulunmamıştır. Bu projenin teknik olmayan özeti raporda yer almaktadır.

P15: Tavuk Yetiştirme Tesisi Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

Tavuk Yetiştirme Tesisi Projesi ile ilgili; projenin işletme aşamasında oluşabilecek çevresel etkiler ve alınacak önlemler konusunda katılımcılar bilgilendirilmiş ve proje hakkında katılımcılarında görüş ve önerileri alınmıştır. ÇED raporunda halkın katılımı toplantısında konuşulan konulara yer verilmiştir. Faaliyete ilişkin yatırımcı ilgili mevzuatlar kapsamında ve katılımcıların hassasiyetleri gözetilerek faaliyet süresince tüm iş ve işlemlerin yürütüleceğini ve gerekli önlemleri alacağını ifade ettiği raporda bildirilmiştir. Halkın katılımı bilgilendirme düzeyindedir. ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı iyi bir ÇED sürecine halkın katılımının ilkeler dizini kapsamında değerlendirilmiş ve Çizelge 4.51’de verilmiştir. Çizelge 4.51’e göre erişim ve kapsayıcılık çerçevesinde negatif değerlendirilirken diğer ilkelerde pozitif değerlendirilmiştir. Ayrıca yöre halkı ile görüşmeler yapılmıştır (Şekil 4.21).

Şekil 4.21. Tavuk Yetiştirme Tesisi Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler

Çizelge 4.51. Tavuk Yetiştiriciliği Kapasite Artışı Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

İyi bir ÇED sürecine Halkın Katılımının ilkeler dizini	P15:ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler
Süreç ile ilgili bilgilendirme: Bilgilendirici, Projenin İyi Anlaşılmasına Odaklanmış (Entegre Edilebilir) (+)	Halkın katılımı toplantısı tutanağında; havalandırma fanlarının çalışıp çalışmadığı, ölü tavuk çukurunun olduğu söylenmesine rağmen ölü tavukların zibil içinde olduğu, filtre sisteminin olmadığı, yöre halkında hakim olan projenin istenmemesine rağmen yapılacağı inancı, hatır-gönül uğruna yıllarca idare ettiklerini ama ek kapasite artışı istemediklerini, kokuyu çekmek istemedikleri, çevreye rastgele zibil atıldığı, çiftlik kurulduğundan bu yana karasinek doldu, zibil dökülen yerlere karasinek olduğu ve proje sahibinin ise sizlere veriyorum, verdiğim kişi hemen tarlasına atmazsa koku oluşur söylemleri yer almaktadır. Halkın katılımı toplantısı sunum yapılarak yöre halkı bilgilendirilmiştir. ÇED raporu, halkın katılımı ile ilgili bölüm içermektedir. Proje ile ilgili sunum yapılmış olup ilgili görseller ÇED raporunda yer almaktadır. Proje hakkında herhangi bir el broşürü vb. dağıtılmamıştır.
Uyarlanabilir ve İletişimsel: Katılım Süreci, Toplantıların Yürütülmesi ve Görüşlerin Değerlendirilmesi Yöntemleri (+)	Halkın katılımı toplantısında halk görüşlerini açık bir şekilde dile getirmiştir. Halkın görüşleri tutanağa geçmiş iletişimsel herhangi bir sıkıntı olmamıştır. Halkın katılımı toplantısı tutanağında belirtilen görüş ve önerilere ÇED raporunda halkın katılımı başlığında yer verilmiştir.
Erişim ve Kapsayıcılık: Kapsayıcı ve Eşitlikçi (-)	Halkın katılımı toplantısı projeden etkilenebilecek yakın yörede gerçekleştirilmiştir. Toplantıya kadın, genç vb. diğer yöre halkını temsil eden vatandaşların katılımı olmamıştır. Halkın katılımı toplantısının yer ve zaman seçimi konusunda herhangi bir sıkıntıyla karşılaşıldığına dair bilgiye ulaşılmamıştır. ÇED raporunda halkın katılımı ile ilgili bir engel bulunmamaktadır. Bağımsız değerlendirmeler çerçevesinde herhangi bir bilimsel rapor hazırlanmamış veya hazırlanmamıştır. Paydaş görüş ve önerileri ÇED raporunda dikkate alınmış ve çözüm önerileri

	geliştirilmiştir. Kurum ve kuruluşlar olumlu olumsuz görüşlerini iletmışler gerekli düzenlemeler ve önlemler çerçevesinde yatırım ile ilgili olumlu görüşlerini iletmışlerdir.
Katılımın Halk Tarafından Algılanma Biçimi (+)	Toplantıya katılan tüm ÇED paydaşlarının haklarına ve görüşlerine önem verilmiştir. Halkın katılımı başlığı içerisinde sorulan sorulara değinilmiş konuya ilişkin yatırımcı ilgili mevzuatlar kapsamında ve katılımcıların hassasiyetleri gözetilerek faaliyet süresince tüm iş ve işlemlerin yürütüleceğini ve gerekli önlemleri alacağını ifade etmiştir. Halk kapasite artışı projesini kesinlikle istememektedir. Halkın katılımı toplantısına katılmalarının projeyi onayladıkları anlamı taşımadığı belirtilmiştir.
İş Birliğini Teşvik Edici (Katılımcı) (+)	Halkın katılımı toplantısı sırasında, projenin çevresel etkileri, gübre atıkları, havalandırma sistemi, her bir tesisin faaliyeti sırasında oluşacak koku problemlerine karşı alınacak önlemler değerlendirilmiştir,
Şeffaf: (Hesap Verilebilir, Yinelenebilir) (+)	Girdilerin karar verme sürecine atfedilebilirliği incelendiğinde; halkın katılımı toplantısı tutanağı iletilen görüşlere ÇED raporunda yanıtlar bulunmuştur. Tutanaklarda elde edilen bilgiler ile ÇED raporunda belirtilen görüşler örtüşmektedir.

P16: Mermer Ocağı Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

Mermer Ocağı Projesi ile ilgili; süreçte halk olumsuz algıya sahiptir. Projeyi istemediklerinden dolayı katılmamışlardır. Katılım düzeyinden bahsedilemez. ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı iyi bir ÇED sürecine halkın katılımının ilkeler dizini kapsamında değerlendirilmiş ve Çizelge 4.52’de verilmiştir. Çizelge 4.52’ye göre süreç ile ilgili bilgilendirme, uyarlanabilir ve iletişimsel, katılımın halk tarafından algılanma biçimi çerçevesinde negatif değerlendirilirken diğer ilkelerde pozitif değerlendirilmiştir. Ayrıca yöre halkı ile görüşmeler yapılmıştır (Şekil 4.22).

Şekil 4.22. Mermer Ocağı Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler

Çizelge 4.52. Mermer Ocağı Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

İyi bir ÇED sürecine halkın Katılımının ilkeler dizini	P16: ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler
Süreç ile ilgili Bilgilendirme: Bilgilendirici, Projenin İyi Anlaşılmasına Odaklanmış (Entegre Edilebilir) (-)	Halkın katılımı toplantısı tutanağında; bölge halkı faaliyetin yapılmasına karşı olduklarını belirterek bilgilendirme istememiştir. Toplantı sona erdirilmiştir. Halkın katılımı toplantısında sunum yapılarak yöre halkı bilgilendirilmesinde halkın katılımı bölümünde verilmiştir. Halk projeyi istemediklerini belirtmiş ve bilgi almak istememişlerdir. Proje ile ilgili bilgilendirme materyalleri bulunmamaktadır.
Uyarlanabilir ve İletişimsel: Katılım Süreci, Toplantıların Yürütülmesi ve Görüşlerin Değerlendirilmesi Yöntemleri (-)	Halkın katılımı toplantısında; bölge halkı faaliyetin yapılmasına karşı olduklarını belirterek bilgilendirme istememiştir. Toplantı sona erdirilmiştir. ÇED raporunda halkın katılımı başlığında da toplantı da bölge halkı faaliyetin yapılmasına karşı olduklarını belirterek bilgilendirme istememiştir. Toplantının sona erdirildiği belirtilmiştir. Halkın katılımı toplantısı tutanağı ÇED raporu eklerinde verilmiştir.
Erişim ve Kapsayıcılık: Kapsayıcı ve Eşitlikçi (+)	Halkın katılımı toplantısı projeden etkilenebilecek yakın yörede gerçekleştirilmiştir. Ancak halk projeye karşı olduğu için yapılamamıştır. Toplantı alanında kadın, genç vb. diğer yöre halkını temsil eden vatandaşların katılımlarının olduğu ÇED raporunda halkın katılımı başlığında verilen görsellerde görülmektedir. Yer ve zaman seçimi konusunda katılım için uygun olmadığına dair bir bilgiye ulaşılmamıştır. Halkın katılımı toplantısının yapıldığı yer projeye en yakın yerleşim alanıdır. ÇED sürecine halkın katılımı ile ilgili herhangi bir engel bulunmamaktadır. Bağımsız değerlendirmeler kapsamında; proje özelinde proje için talep edilen kullanım alanları için rehabilitasyon projesi ve kademeli kapatma planı, hidrojeolojik değerlendirme raporu, hava kalitesi dağılım modellemesi, mevcut durum gürültü ölçüm raporu ve planlanan izne tabi tesisler için akustik rapor, maden atık yönetim planı, sızdırmaz fosseptik planı hazırlanmıştır. Kurum ve/veya kuruluşların olumlu olumsuz görüşleri raporda incelenmiş olumsuz görüşler çerçevesinde bilimsel değerlendirme raporları hazırlayarak ilgili yönetmeliklere de uyulacağı belirtilmiştir. ÇED sürecine paydaşlar yazılı dilekçe yöntemini kullanarak katkı sunmuşlardır.
Katılımın Halk Tarafından Algılanma Biçimi (-)	Toplantıya katılan tüm ÇED paydaşlarının haklarına ve görüşlerine önem verilmemiştir. Halk süreçte olumsuz algıya sahiptir. Yatırımı kesinlikle istememektedirler. Olumsuz görüşler ile ilgili önlemler alınmıştır. Kurum ve kuruluşlardan görüş almış, taahhütlere uyacağını belirtmiştir. Olumsuz görüşler süreci etkilememiş ÇED raporu nihai olmuştur. Süreç mevzuata uygun şekilde yürütülmüştür. Proje sürecine halkın katılımı düzeyi yoktur.
	Halkın katılımı toplantısı sırasında, civar köy muhtarları ve projenin yapılacağı köy muhtarı tarafından dilekçe yazılmış dilekçe ÇED raporu

İş Birliğini Teşvik Edici (Katılımcı) (+)	eklerinde verilmiştir. Dilekçede; civar köy halkı ve muhtarları tarafından arazilerimize, seralarımıza ve hemen yanında bulunan zeytinlik ve erik bahçesine zarar vereceğini düşündüğümüz için kesinlikle istenmemekte olduğu belirtilmiştir. ÇED raporunun halkın katılımı başlığında; projenin tüm aşamalarında çalışmaların kontrollü bir şekilde yapılacağı, mevzuattaki tüm yönetmelik hükümlerine uyulacağı, hazırlanan hava kalitesi dağılım modellemesi raporunda ise; proje alanı çevresinde yer alan tarım arazilerine olumsuz bir etkisi olmayacağı belirtilmiştir. Ayrıca projenin gerçekleştirileceği mahalle muhtarının şikâyet dilekçesinde ise; mermer ocağının açılmak istendiği alanın milyonlarca yılda oluşmuş ormanlarla kaplı kalkerli bir kütle olduğu, çatlaklı yapısı ve içindeki su yolları, mağaralar ve göletlerle birlikte yeraltı sularını içme ve kullanma sularını oluşturduğu belirtilmiştir. Bu özellikleri ile bir doğal sit alanı olduğu bilgisi paylaşılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda ise projenin yeraltı ve yerüstü sularına etkilerinin değerlendirilmesi için hidrojeolojik değerlendirme raporu hazırlanmış; projenin yeraltı ve yerüstü sularına etkisi bulunmadığı belirtilmiştir. T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Etüt, Planlama ve Tahsisler Dairesi Başkanlığı kurum görüşünde ÇED raporunda verilen taahhütlere uyulması koşuluyla projenin uygun görüldüğü belirtilmiştir. Söz konusu mermer ocağının, ÇED raporunda zeytinliklere 3 km mesafede olduğu İl Tarım ve Orman Müdürlüğü görüşünde; teknik elemanlarınca yerinde yapılan etüt sonucu arazinin tamamının orman sahası içerisinde kaldığı ancak yaklaşık 800-1000m mesafede zeytinlik sahaların olduğu görülmüştür. Yapılan değerlendirmede faaliyet konusunun mermer olması nedeniyle sulu kesim yapılacağı, patlatma ve eleme gibi toz çıkaracak mevcut zeytinliklerin vejetatif ve generatif gelişmesine engel olacak tozumanın oluşmayacağı; işletmenin faaliyete açılmasında herhangi bir sakınca görülmediği belirtilmiştir. Mermer ocağına karşı çıkılmasının yaşamsal gerekçeleri ise; yer altı kaynak sularının kirlenip azalacağı ve yok olacağı, tarım ve hayvancılık yapan çiftçilerin, köylerdeki insanların yaşam zorluğu çekeceği belirtilmiştir. Maden ocağı proses sürecinde kullanılacak suyun ise tozumayı önlemek için kullanılacak su gerekli izinleri almak suretiyle sahada açılacak olan kuyudan karşılanacağı için T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı DSİ Bölge Müdürlüğü kurum görüşünde; işletmenin su ihtiyacı ruhsat alanın su sondaj yapımına açık olan kısmında yeraltı suyu arama ve kullanma belgesi alınarak sondaj kuyusundan sağlanacağı belirtilmiş; ÇED'in nihai olmasının uygun olduğu verilmiştir. Akabinde; hidrojeolojik değerlendirme raporu hazırlanmış ve projenin yeraltı ve yerüstü sularına etkisi bulunmadığı belirtilmiştir. Malzeme nakliyesi yapan kamyonların üstü branda ile kapatılmadan yola çıkış yapılmayacağı, kantarın olduğu alanda branda kontrolü yapılması için sensör sistemi kurulacağı belirtilmiştir. Faaliyetten kaynaklı kesilecek ağaçların yerine yenilerinin dikileceği, sulu kesim metodu ile tozumanın önüne geçileceği, tozumanın engellenmesi için yolların
--	---

	sulanacağı, savurma yapmadan yükleme-boşaltma yapılacağı, çalışma alanının arazöz ile sulanarak nemlendirileceği, kamyonların hız limitlerinin düşürüleceği proje sahibi tarafından taahhüt edilmiştir. Mermer ocağının canlılar için yaratacağı tehlikeler; taş, toprak parçaları yağmurlarla birlikte kayarak ağaçlara, toprağa ve hayvan yuvalarına zarar vereceği, mermer tozları, yapılacak sulama ve yağmur suları ile mermer çamuruna dönüşeceği, mermer çamuru çukuru bataklık gibi olacağı, insanlar ve hayvanlar için ölüm tehlikesi yaratacağı, mermer ocağında oluşacak çukurlarda biriken sulara, düşenler ve/veya yüzmek isteyen çocuklar boğulabileceği belirtilmiştir. Önlem olarak; çalışma alanının köşe noktalarına poligon taşları dikilerek çalışma alanının sınırları belirleneceği, çalışma alanına girilmesinin tehlikeli ve yasak olduğuna dair uyarı-ikaz levhaları dikileceği, pasa malzemesi için gerekli tüm önlemler alınacak olup pasa malzemesi gelişi güzel sahaya boşaltılmayacağı, sulu kesim mermer üretiminde kullanılacak su mermer ocağının en alt basamağında doğal akış yolu ile geri kazanımı sağlayacak uygun tankerde toplanacak ve su geri kazanılarak tekrar sistemde kullanılacağı, proje alanında su birikintisine neden olabilecek çukur oluşturulmayacağı proje sahibi tarafından taahhüt edilmiştir. Gürültü konusunda; işletmede gürültüye sebep olacak tüm makine ve ekipmanların düzenli bakımları yaptırılıp, ekonomik ömürleri dolduğunda yenileneceği, çalışan işçilerin kişisel koruyucu ekipman (kulaklık vb.) kullanması sağlanacağı belirtilmiştir. Köy çevresinden geçirilen kamyonlar taşıma esnasında evleri ve bahçeleri de toz içinde bırakacağı, toz asfaltta görünmeyecek kadar ince bir kaplama alanı oluşturup, en ufak yağmurda kaygan zemin trafik kazalarına yol açacağı belirtilmiştir. Gerekli önlemlerin alınacağı faaliyet sahibi tarafından taahhüt edilmiştir. Kurum görüşleri ve proje sahibinin taahhütleri ise ÇED raporunda halkın katılımı başlığında çizelge şeklinde verilmiştir.
Şeffaf: (Hesap Verilebilir, Yinelenebilir) (+)	Girdilerin karar verme sürecine atfedilebilirliği incelendiğinde; halkın katılımı toplantısı tutanağı iletilen görüşlere ÇED raporunda yanıtlar bulunmuştur. Halkın katılımı toplantısı tutanağı elde edilen bilgiler ile ÇED raporunda halkın katılımı başlığında verilen bilgiler örtüşmektedir. ÇED raporunun Ek'ler bölümünde de halkın katılımı toplantısı tutanağı ve itiraz dilekçeleri yer almaktadır. Projenin teknik olmayan özeti ÇED raporu yer almaktadır.

P17: Biyogaz Tesisi Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

Biyogaz Tesisi projesi ile ilgili; süreçte halk olumsuz algıya sahiptir. Projeyi istemediklerinden dolayı katılmamışlardır. Katılım düzeyinden bahsedilemez. ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı iyi bir ÇED sürecine halkın katılımının ilkeler dizini kapsamında değerlendirilmiş ve Çizelge 4.53'de verilmiştir. Çizelge 4.53'e göre süreç ile ilgili iş birliğini teşvik

edici (katılımcı) ilkesi pozitif değerlendirilmiş, diğer ilkelerin tümü negatif değerlendirilmiştir. Ayrıca yöre halkı ile görüşmeler yapılmıştır (Şekil 4.23).

Şekil 4.23. Biyogaz Tesisi Projesi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler

Çizelge 4.53. Biyogaz Tesisi Projesi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

İyi bir ÇED sürecine Halkın Katılımının ilkeler dizini	P17: ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler
Süreç ile ilgili Bilgilendirme: Bilgilendirici, Projenin İyi Anlaşılmasına Odaklanmış (Entegre Edilebilir) (-)	Halkın katılımı toplantısı tutanağı; mahalle halkı faaliyet hakkında bilgi almak istemediklerini belirtmiş olup diğer kurumlardan katılım sağlanması sebebiyle toplantıya başlanmıştır. Yöre halkının toplantı yapılmasını engellediği, aralarında imzalamış oldukları üç sayfalık tutanağı teslim ettikleri halkın katılımı toplantısı tutanağına not edilmiştir. Bu tesisin çevremize ve insanlarımıza zarar vereceğine inandığımız için toplantıya katılmıyoruz ve ÇED toplantısını reddediyoruz şeklinde beyanda bulunmuşlardır. Danışman firma diğer kurumlardan katılım sağlanması sebebiyle sözü almış; faaliyet yeri iş akım şeması, tesisin çevresel etkileri ve alınacak önlemler hakkında bilgilendirme yapılmıştır. ÇED raporu; halkın katılımı ile ilgili bölüm içermektedir. Halk, faaliyet hakkında bilgi almak istemediklerini belirterek toplantıya katılmamış olup diğer ilgili kurum temsilcilerinin katılım sağlaması nedeniyle toplantı yapılmıştır. Fakat ulusal ve yerel düzeyde yayın yapan iki ayrı gazetede yayımlanarak çok sayıda katılımın sağlanması amaçlanmıştır. Proje kapsamında bilgilendirme materyalleri hazırlanmamıştır.
Uyarlanabilir ve İletişimsel: Katılım Süreci, Toplantıların Yürütülmesi ve Görüşlerin Değerlendirilmesi Yöntemleri (-)	Halkın katılımı toplantısı yöre halkı tarafından engellenmiştir.
Erişim ve Kapsayıcılık:	Yöre halkının toplantı yapılmasını engellediği, aralarında imzalamış oldukları üç sayfalık tutanağı teslim ettikleri halkın katılımı toplantısı

Kapsayıcı ve Eşitlikçi (-)	tutanağına not edilmiştir. Yer ve zaman seçimi konusunda herhangi bir sıkıntı olduğu bilgisine ulaşılmamıştır. ÇED sürecine halkın katılımı ile ilgili herhangi bir engel bulunmamıştır fakat halk projeye karşı oldukları için bilgi almak istememişlerdir. Bağımsız değerlendirmeler kapsamında; proje özelinde hidrojeoloji değerlendirme raporu yazılmıştır. Paydaşlar toplantıda görüş belirtmemişler ancak biyogaz tesisini istemediklerine dair itiraz dilekçesi yazmışlardır. Sürece itiraz dilekçesi ile projeyi neden istemediklerini sebep belirterek katılmışlardır.
Katılımın Halk Tarafından Algılanma Biçimi (-)	Halkın katılımı toplantısı yapılamamıştır. Halk negatif algıya sahiptir. Yani projeyi istememektedirler. Olumsuz görüş süreci etkilememiş süreç nihai olmuştur. Süreç yönetiminde mevzuata aykırı bir durum söz konusu değildir.
İş Birliğini Teşvik Edici (Katılımcı) (+)	Halkın katılımı toplantısı sırasında, yöre halkının toplantı yapılmasını engellediği, aralarında imzalamış oldukları üç sayfalık tutanağı teslim ettikleri halkın katılımı toplantısı tutanağına not edilmiştir. 22.08.2019 tarihinde yapılan inceleme değerlendirme kurulu toplantısında, rapor tüm çevresel etkileriyle değerlendirilmiş ve nihai edilmiştir. İşletmenin faaliyete geçmesiyle ortaya çıkabilecek tüm kirlenici parametreler için gerekli önlemler ÇED raporu içerisinde yer aldığı belirtilmiş; 1 km'lik yarıçapında aktif bir su kaynağı bulunmamakla birlikte kuru dere yatakları mevcut olduğu belirtilmiştir. Arazi hazırlık aşaması da dahil olmak üzere her türlü faaliyet esnasında, dere yataklarına kesinlikle pasa malzeme dökülmeyeceği ÇED raporunda belirtilmiştir. Dere yataklarının üzeri kapatılmayacak, dere yataklarından malzeme temin edilmeyecek, akış yönleri değiştirilmeyecek ve engellenmeyeceği belirtilmiştir. Proje alanı çevresine kuşaklama kanalları yapılarak yüzey yağışları bu kanalda toplanarak gerekli izinler dahilinde en yakın dere yatağına aktarılması planlanmıştır. Tesis akarsu taşkın yatağı dışında inşa edilecektir. Faaliyet ile ilgili hidrojeolojik değerlendirme raporu hazırlandığı, yeraltı suyunun kirlenmesini önlemek amacıyla, proje kapsamında kullanılacak tavuk atıkları ile büyükbaş hayvan dışkılarına ait depolama alanlarının, toprak zemin ile teması kesilerek sızdırmazlık sağlanacak, her türlü katı katı ve sıvı atığın yeraltı sularına karışmasını önleyici tüm tedbirler alınacağı belirtilmiştir.
Şeffaf: (Hesap Verilebilir, Yinelenebilir) (-)	Girdilerin karar verme sürecine atfedilebilirliği incelendiğinde; yöre halkının toplantı yapılmasını engellediği, aralarında imzalamış oldukları üç sayfalık tutanağı teslim ettikleri halkın katılımı toplantısı tutanağına not edilmiştir. ÇED sürecinin şeffaflığına gölge düşürecek herhangi bir olay söz konusu olmamıştır. Nihai ÇED raporunda halkın katılımı toplantısı tutanağı yer almakta olup halkın katılımı bölümünde de halkın projeyi istemediği bilgisi verilmiştir.

P18: Tavuk Yetiştirme Tesisi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

Tavuk Yetiştirme Tesisi ile ilgili; sunum yapılmış ve kapasite artışı yalnızca mevcut kümesler içerisindeki revizyonlarla hayvan sayısında artış şeklinde olup, ilave herhangi bir kümes

inşası olmayacağı belirtilmiştir. Bitkisel toprak ve hafriyat, su kullanımı ve atık sular, katı atıklar, emisyon, koku oluşumu çerçevesinde değerlendirmeler yapılmıştır. ÇED raporu ve halkın katılımı iyi bir ÇED sürecine halkın katılımının ilkeler dizini kapsamında değerlendirilmiş ve Çizelge 4.54’de verilmiştir. Çizelge 4.54’e göre süreç ile ilgili uyarlanabilir ve iletişimsel, erişim ve kapsayıcılık ilkeleri çerçevesinde negatif değerlendirilmiş diğer ilkeler pozitif değerlendirilmiştir. Ayrıca yöre halkı ile görüşmeler yapılmıştır (Şekil 4.24).

Şekil 4.24. Tavuk Yetiştirme Tesisi ile ilgili Yöre Halkı ile Görüşmeler

Çizelge 4.54. Tavuk Yetiştirme Tesisi ile ilgili ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler

İyi Bir ÇED Sürecine Halkın Katılımının İlkeler Dizini	P18: ÇED raporu ve halkın katılımı toplantısı tutanağına ait değerlendirmeler
Süreç ile ilgili Bilgilendirme: Bilgilendirici, Projenin İyi Anlaşılmasına Odaklanmış (Entegre Edilebilir) (+)	Halkın katılımı toplantısı tutanağında ölü tavukların yakılıp yakılmadığı, ölü tavukların dışarı gelişi güzel atıldığı, köpeklerin çoğaldığı, yolların asfalt olmaması ve firmanın nakliye araçlarından kaynaklı tozlardan zeytinlerin zarar gördüğü, yolları sulamadıkları, alternatif yol bulunması gerektiği, sinekler konusunda nasıl bir önlem alınacağı şeklinde vatandaşlardan soru ve görüşler gelmiştir. Halkın katılımı toplantısı, projektör ile görsel sunum olarak yapılmış ve toplantı sırasında halkın bilgilendirilmesi için, katılımcılara proje özetini içeren broşürler dağıtılmıştır. ÇED raporunda halkın katılımı başlığı altında faaliyetle ilgili olarak yerel halkın görüş ve önerileri alınmış, sorular yanıtlanmıştır. Projenin önemi, gereği ile bundan sonraki aşamalarda yapılacak prosedürler hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. ÇED raporu halkın katılımı ile ilgili bölüm içermektedir. Proje ile ilgili sunum yapıldığı bilgisi ÇED raporunda bulunmaktadır. Proje hakkında bilgilendirme materyalleri dağıtılmamıştır.
Uyarlanabilir ve İletişimsel: Katılım Süreci, Toplantıların Yürütülmesi ve Görüşlerin Değerlendirilmesi	Halkın katılımı toplantısında halk görüşlerini açık bir şekilde dile getirmiştir. Halkın görüşleri tutanağa geçmiş iletişimsel herhangi bir sıkıntı olmamıştır. Halkın katılımı toplantısı tutanağında belirtilen görüş ve önerilere ÇED raporunda halkın katılımı başlığında yer verilmemiştir.

Yöntemleri (-)	
Erişim ve Kapsayıcılık: Kapsayıcı ve Eşitlikçi (-)	Halkın katılımı toplantısı projeden etkilenebilecek yakın yörede gerçekleştirilmiştir. Toplantıya kadın, genç vb. diğer yöre halkını temsil eden vatandaşların katılımı olmamıştır. Yer ve zaman seçiminin uygun olmadığına dair bir bilgiye ulaşılamamıştır. Halkın katılımı toplantısının yapılacağı yerin ulaşılabilir olmadığına dair bir açıklama bulunmamaktadır. ÇED sürecine katılım ile ilgili herhangi bir engel bulunmamaktadır. Bağımsız değerlendirmeler kapsamında özel bir rapor hazırlığı ÇED raporunda bulunmamaktadır. Paydaşların görüş, soru ve önerileri ÇED raporunda dikkate alınmıştır. Katılım sürecine etkisi bulunmamıştır. Herhangi ek katılım aracıyla katılım sağlanmamıştır.
Katılımın Halk Tarafından Algılanma Biçimi (+)	Tüm ÇED paydaşlarının haklarına ve görüşlerine önem verilmiştir. Halkın katılımı sürecinde halk olumsuz bir algıya dâhil değildir. Olumsuz görüşler ÇED sürecinin nihai olmasında etkili olmamıştır. Projenin mevzuata aykırılık durumu bulunmamaktadır.
İş Birliğini Teşvik Edici (Katılımcı) (+)	Halkın katılımı toplantısı başlığında halkın soru-görüş ve önerilerine değinilmiştir. ÇED raporunda proje kapsamındaki ulaştırma altyapısı planı, proje kapsamında yer alan her bir ünitenin özelliği (kümes, yem deposu, su deposu, fosseptikler, personel lojmanı, idare binası, laboratuvar, ölü çukuru, gübre depolama vb.), adetleri, kapasiteleri, nerelerde, nasıl ve ne kadar alanda yapıldığı, üretim ve işletme yöntemleri ve teknolojileri, (ayrı olarak alt başlıklar halinde verilmelidir), proses akım şeması, şema üzerinde kirletici kaynakların gösterimi başlıklarında değerlendirmeler yapılmıştır.
Şeffaf: (Hesap Verilebilir, Yinelenebilir) (+)	Girdilerin karar verme sürecine atfedilebilirliği incelendiğinde; halkın katılımı toplantısı tutanağı iletilen görüşlere ÇED raporunda yanıtlar bulunmuştur. Tutanaklardan elde edilen bilgiler ile halkın katılımı başlığında belirtilmemiştir. Projenin teknik olmayan özeti ÇED raporunda yer almamaktadır.

İyi bir ÇED sürecinde halkın katılımı ilkeler dizini, incelenen 18 proje ve halkın katılımı toplantısı tutanağı kapsamında değerlendirildiğinde (Çizelge 4.55); Kapsayıcı ve Eşitlikçi (Sürdürülebilir odaklı) kapsamında 3 proje dışında genellikle negatif değer aldığı görülmüştür. Süreç ile ilgili Bilgilendirme kapsamında ise; P01, P02, P03, P10, P16 ve P17 projeleri negatif değerlendirme almıştır.

Çizelge 4.55. İncelenen halkın katılımı toplantısı tutanakları ve ÇED raporları çerçevesinde iyi bir ÇED sürecine halkın katılımının ilkeler dizini

PROJE NO	İYİ BİR ÇED SÜRECİNE HALKIN KATILIMININ İLKELER DİZİNİ					
	Süreç ile ilgili Bilgilendirme: Bilgilendirici, Projenin İyi Anlaşılmasına Odaklanmış (Entegre Edilebilir)	Uyarlanabilir ve İletişimsel: Katılım Süreci, Toplantıların Yürütülmesi ve Görüşlerin Değerlendirilmesi Yöntemleri	Erişim ve Kapsayıcılık: Kapsayıcı ve Eşitlikçi (-)	Katılımın Halk Tarafından Algılanma Biçimi	İş Birliğini Teşvik Edici (Katılımcı) (+)	Şeffaf: (Hesap Verilebilir, Yinelenebilir) (-)
P01	(-)	(-)	(-)	(-)	(-)	(-)
P02	(-)	(+)	(-)	(+)	(+)	(+)
P03	(-)	(+)	(-)	(+)	(-)	(+)
P04	(+)	(+)	(-)	(+)	(+)	(+)
P05	(+)	(+)	(-)	(+)	(+)	(+)
P06	(+)	(+)	(-)	(+)	(+)	(+)
P07	(+)	(+)	(+)	(+)	(+)	(-)
P08	(+)	(+)	(-)	(+)	(-)	(+)
P09	(+)	(+)	(-)	(+)	(+)	(+)
P10	(-)	(-)	(-)	(-)	(-)	(-)
P11	(+)	(-)	(+)	(-)	(+)	(-)
P12	(+)	(+)	(-)	(+)	(+)	(+)
P13	(+)	(+)	(-)	(+)	(+)	(+)
P14	(+)	(-)	(-)	(-)	(+)	(+)
P15	(+)	(+)	(-)	(+)	(+)	(+)
P16	(-)	(-)	(+)	(-)	(+)	(+)
P17	(-)	(-)	(-)	(-)	(+)	(-)
P18	(+)	(-)	(-)	(+)	(+)	(+)

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Türkiye’de ÇED kapsamında uygulanan halkın katılımı sürecinin etkinliğini belirlemeyi amaçlayan bu çalışma, seçilen 18 örnek ÇED çalışması üzerinden yürütülmüştür. Çalışmanın sonuç bölümünde yapılan değerlendirmeler ve önerilerde; incelenen bu ÇED süreçlerinden elde edilen bulgular, hukuksal uygulamalar ve literatür araştırmasıyla ortaya konulan karşılaştırmalı yorumlamalar etkili olmuştur. Ülkemizde 1993 yılından bu yana yaklaşık 31 yıldır yasal olarak uygulan ÇED Yönetmeliği, defalarca değişikliğe uğramış madde değişikliklerinin dışında, toplamda yedi kez farklı gerekçelerle yeni ÇED Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Bu yönüyle, Türk Çevre Mevzuatı içerisinde en çok değişikliğe uğrayan yasal düzenlemelerden biridir. ÇED uygulamalarındaki değişiklikler, gelişmiş ülkeler de dahil olmak üzere birçok ülkede zaman zaman yapılmaktadır. Bu da ÇED’in temel hedeflerine ulaşılmasındaki etkinliğinin artırılması amacıyla, sürecin iyileştirilmesi ya da güçlendirilmesi için yapılmıştır. Türkiye’de yapılan değişiklikler incelendiğinde de halkın katılımı ile ilgili önemli düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. ÇED’in kavramsal olarak temel hedeflerinden olan çevresel sorunların önlenmesindeki etkinliğini arttırmak için halkın katılımı sürecinin etkinliğini arttırmak öncelikle yapılması gerekenler arasındadır.

ÇED sürecine halkın katılımı, ÇED Yönetmeliği ile hukuken düzenlenmiş olmasına rağmen, Türkiye’de bu katılımın etkin olmadığına yönelik önemli bir literatür bulunmaktadır (Aydınol, 2016; Bek, 2018; Gürbüz, 2020; Özlü, 2021; Firidin 2021; Kantar Davran ve ark., 2022). ÇED sürecini yasal olarak yürüten yetkili karar verici idari birim, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının bazı çalışmalarında bu konu zaman zaman gündeme getirilmiş, halkın katılımı süreci 1993 yılından bu yana yapılan yönetmelik değişikliklerinde esasen güçlendirilmeye çalışan konulardan biri olmuştur.

Mülga Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından düzenlenen ÇED Çalıştayı sonuç bildirgesinde halkın katılım sürecinin daha etkin hale getirilmesi önerilmiş, konuyla ilgili değerlendirilmesi gereken konular da aşağıdaki gibi sıralamıştır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019).

- Halkın katılım sürecinde bilgilendirmenin ve yöntemlerinin yetersiz olması,
- Halkın katılımının tüm projelerde aynı şekilde uygulanması,
- Uyuşmazlıkların çözümünde kurumların yetersiz kalması,
- İDK'ta halkı temsilen bir üyenin bulunmaması,
- Halkın Katılımı Toplantılarının gerçekleştirilememesi.

Bu çalışma kapsamında incelenen, nihai kararı verilmiş ve işletme aşamasında olan faaliyetlerin halkın katılımının hala ideal bir ÇED uygulamasındaki beklentileri karşıladığını söylemek pek mümkün değildir.

Katılımcılık ilkesi ÇED'in en temel ilkelerinden olup, ayrıca kavramsal olarak demokratik yönetim açısından ÇED'in en önemli ayrıcalığıdır. Dünya'da idari birimlerin karar verme mekanizmasına halkın görüşlerinin alınmasına imkân veren ilk yasal uygulamalardan biridir. Bu özelliği ile, merkezi ve yerel idarelerin karar verme süreçlerinde kullandığı önemli bir demokratik araç niteliğinde olmasına rağmen, diğer taraftan halkın katılımı sürecini yönetme konusunda endişelere sahip bazı ülkelerde yasallaşması uzun zaman almıştır.

ÇED süreçlerinde kamu birimleri, proje sahipleri, yöre halkı, STK'lar ve idari makamlara kadar geniş bir paydaş yelpazesi olduğu düşünüldüğünde; sürecin demokratik yönetiminde tüm paydaşlar açısından farklı zorluklar ve sınırlamalarla karşılaşmaktadır. Bu zorluk ve sınırlamaları, aşağıda sıralanan dört başlıkta toplamak mümkündür.

- Paydaş çeşitliliği ve katılımcı sayısı:
- Katılımcıların sosyo-ekonomik seviyesi ve çevresel farkındalık düzeyleri:
- ÇED süreçlerinin kalite düzeyi:
- ÇED'in uygulanması ile ilgili hukuki çerçeve:

A. Paydaş Çeşitliliği ve Katılımcı Sayısı

1. Halkın katılımı toplantılarında paydaş çeşitliliğinin yetersizliği: İncelenen ÇED süreçlerinde, genellikle yöre halkının katılım sağladığı, STK ve kurumlardan katılımın oldukça düşük olduğu gözlenmiştir. Tez çalışması kapsamında incelenen 18 ÇED sürecinden sadece iki projenin (P01, P17) halkın katılımı toplantısına birer STK katılım sağlamıştır. Türkiye'de halkın katılımı toplantılarına yakın yöre halkının dışında diğer paydaşların ilgisinin oldukça az olduğu söylenebilir.

2. Faaliyetlerin etki alanı dikkate alındığında katılımcı sayısı düşüktür: ÇED Yönetmeliği'nin gerektirdiği halkın katılımı toplantılarında, az sayıda katılımcının yer aldığı görülmektedir. Faaliyetlerin etki alanları düşünüldüğünde katılım sağlanan çevre yerleşimlerin sayısının da az olduğu ifade edilebilir. Çalışma kapsamında yapılan anketler ve görüşmeler sonucunda, farklı nedenlerle yöre halkının katılım konusunda motivasyonunun düşük olduğu gözlemlenmiştir. Hatta bazı toplantılara hiç katılım olmadığı için gerçekleştirilememiştir. Bunun temel nedeni; özellikle yöre halkının katılım sonucunda kararlar üzerinde etkileri konusunda güvensizliğe sahip olmaları, bu toplantıları sadece bir prosedür olarak görmeleridir. Diğer önemli bir neden ise; genellikle kırsal peyzaj üzerinde gerçekleştirilen faaliyet sahalarında yaşayan vatandaşların sosyo-ekonomik seviyelerinin düşük olması ve gündelik yaşamla ilgili farklı önceliklere sahip olmalarıdır. Bu çalışma kapsamında incelenen bazı ÇED çalışmalarında, katılımcı olmaması nedeniyle halkın katılımı toplantısının gerçekleşmediği görülmüştür. Yöre halkı ile yapılan anketler ve açık uçlu sorulara verilen yanıtlar doğrultusunda, bu durumun başlıca nedenleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Halkın, sürecin şeffaf yönetildiği konusuna güvenmemesi,
- Halkın ve STK'ların projeye karşı olmaları durumunda, toplantıya katılmanın projeye onay verdikleri algısı yaratacağını düşünmeleri,
- Halkın projeye onay verdikleri ve bölgelerinde uygulanmasına ihtiyaç duydukları durumlarda, toplantıya katılmanın projeye onay vermedikleri algısı yaratacağını düşünmeleri
- Proje sahiplerinin maddi menfaatler vaat ederek halkı katılıma engellemeleri,
- Halkın görüş ve önerinin yetkililerce dikkate alınmayacağı konusundaki yaygın algı,
- Sürecin, provakasyon ve manipülasyona açık diğer durumlara imkân vermesi,

3. Halkın katılımı toplantılarında kadın ve genç katılımcı oranları oldukça düşüktür:

Faaliyet sahalarının genelde kırsal alanlarda olması nedeniyle, bu konu daha çok toplumsal bir sorun olarak kırsalda yaşayan kadın figürü üzerindeki rolle ilgilidir. Ayrıca kırsalda yaşayan nüfus içerisinde genç nüfusun payının az olması, toplantılarda gençlerin katılımını etkileyen bir unsur olarak değerlendirilebilir.

4. Yöre halkına objektif bilgilendirme yapması beklenen STK'ların katılımı oldukça düşüktür: Ülkemizde faaliyet gösteren çevresel ve toplumsal konularla ilgili STK'ların daha çok makro düzeydeki ya da medyada dikkat çeken faaliyetlerin ÇED süreçlerine dahil olduklarını, yerel ölçekte faaliyet gösteren işletmelerin ÇED süreçlerine pek katılım göstermedikleri ifade edilebilir. Bunun temelde iki nedeni vardır. Öncelikle Türkiye'de faaliyet gösteren STK'ların kapasite güçlendirmesine ihtiyaç duymaları. Bilgi ve altyapı yetersizliği ile farklı siyasi ve ekonomik konularla ilgili manipülasyonlar açık olmaları.

5. Devlet kurumlarının katılım düzeyleri çoğunlukla görüş bildirmekle sınırlıdır:

Faaliyet ve faaliyet alanı ile ilgili diğer idari kurumların katılımının, çoğunlukla görüş istenmesi durumunda gerçekleştiği söylenebilir. Halbuki, faaliyet alanı ile ilgili kurumsal, tematik bilgiler ve geçmişten gelen istatistiksel verilerin, daha önce yapılmış çalışmaların, ileriye dönük plan ve projelerin paylaşılması açısından kurumsal katılım önemlidir. Ülkemizdeki uygulamalarda, kurumların katılımı çoğunlukla, karar verici idari birimin talebi üzerine görüş bildirmekle sınırlıdır. Çalışma kapsamında incelenen halkın katılımı toplantısı tutanaklarında kurumlardan gelen temsilcilerin görüşlerinin yer almadığı, gönderilen görüş belgesinin de sadece yetki alanları ile ilgili durum tespitiyle sınırlı kaldığı ifade edilebilir. Bunun en önemli nedeni, ÇED sürecini yürüten Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı dışında diğer kurumlarda konuyla ilgili insan kaynakları ve teknik alt yapı eksikliği olarak yorumlanabilir.

6. Katılımda yer alan paydaşlar arasında koordinasyon eksikliği: Tez çalışmasında yapılan örnek incelemeler sonucunda, yöre halkı, STK, kurum kuruluş, proje sahibi, ÇED ekibi arasında koordinasyon olmaması dikkat çekicidir. Paydaşlar arasında sağlanacak objektif bir bilgi akışı, katılım toplantıları öncesi ve sonrası kurulacak iletişim, daha güçlü ve efektif bir katılıma

olanak sağlayacaktır. Örneğin özellikle yöre halkının diğer paydaş gruplar tarafından objektif bilgilendirmeye ihtiyaç duyduğu söylenebilir. Doğru ve güncel bilginin katılımcılar arasında paylaşılmaması, zaman zaman paydaşlar arası çatışmalara da neden olmaktadır. Bu durum, Türkiye’de katılımcılık sürecinde yaşanan en önemli sorunlardan biridir. Yöre halkının ekonomik beklentiler nedeniyle çevreci STK’larla çatışma halinde olduğu ÇED süreçlerinden söz edilebilir. Bu süreçlerde halkın katılımı toplantıları paydaşların birbirleriyle tartıştığı ve çatıştığı toplantılara dönüşmüştür.

Yukarıda sıralanan Türkiye’deki ÇED süreçleri ile ilgili tespitler; bu tez çalışmasının, 1 No.lu “*Katılımcılık, tüm paydaşlarla sağlanması durumunda ÇED süreçlerinin etkinliğini arttırmaktadır.*” hipotezini desteklemektedir.

B. Katılımcıların sosyo-ekonomik seviyesi ve çevresel farkındalık düzeyleri

1. Türkiye’de kırsal nüfusun sosyo-ekonomik seviyesi ve paydaşların çevresel farkındalık düzeyi katılımı olumsuz etkilemektedir: Farklı sektörlerle ait ve Yönetmeliğe göre ÇED’e tabi yatırımlar, genellikle kırsal alanlar üzerinde gerçekleşmekte ve etki alanı içerisinde çoğunlukla kırsal yerleşimler bulunmaktadır. Dolayısıyla, bu alanlardaki faaliyetlerin ÇED ve halkın katılımı süreçlerine kırsalda yaşayan vatandaşlar dahil olmaktadır. Türkiye’de kırsal nüfusun çoğunlukla düşük sosyo-ekonomik seviyeye sahip olması, ekonomik kaygıları çevre ile ilgili kaygıların önüne geçirmektedir. Düşük eğitim seviyesi, çevre bilinci, çevre ile ilgili yasal hakları konusunda bilgi eksikliğine neden olmaktadır. Tez kapsamında yapılan saha çalışmalarında eğitim seviyesinin kısmen yüksek olduğu bölgelerde katılım konusunda daha bilinçli hareket edildiği söylenebilir. İncelenen halkın katılımı toplantıları göstermiştir ki; katılımcı sayısından daha önemli olan, katılımcıların bilinç ve farkındalığının yüksek olmasıdır. Bu durum, sadece yöre halkı için değil STK’lar için de geçerli bir konudur.

2. Faaliyet alanındaki yöre halkının, faaliyeti istihdam olanağı açısından değerlendirmesi: Sosyo-ekonomik seviyenin ve işsizlik oranının düşük olduğu bölgelerde gerçekleştirilen yatırımlar, yöre halkı tarafından bölgenin gelişmesine ekonomik katkı ve istihdam sağlayacağı düşüncesiyle çoğunlukla olumlu karşılanmaktadır. Esasen bunun nedeni ÇED ve ÇED içerisinde gerçekleştirilen halkın katılımı toplantısının kavramsal olarak vatandaşlar tarafından algılanamamış olmasıdır. ÇED’in yatırımlara engel olan bir mekanizma olduğu yönündeki yanlış ve yaygın algının değiştirilmesi uzun vadede çözülmesi gereken bir konudur.

3. Ekonomik sorunlara sahip yöre halkının, faaliyet sahipleri tarafından ikna edilmesi: Türkiye’de uygulanan ÇED süreçlerinde karşılaşılan diğer bir sorun da yatırımcının ekonomik sıkıntılar yaşayan yöre halkının dezavantajlı bu durumunu, kendisi için avantaj haline dönüştürerek ekonomik gücünü kullanmasıdır.

4. Halk, katılımcılık sürecinin etkisi ve yasal yetkisi konusunda yeterli bilgiye sahip değildir: ÇED sürecinde halkın katılımı aşamasında yapılan tüm iyileştirme çabalarına rağmen bugün hukuksal boyuta taşınmış ÇED raporları da göstermektedir ki, halkın katılımı konusundaki

eksiklikler giderilebilmiş değildir. Esasen bunun en temel nedenlerinden biri, ÇED'in dışında katılımcılık kavramının ve yönetimdeki katkısı ve gereklilikleri konusunda, karar veren idari birimler, STK'lar, halk, diğer kurum ve kuruluşlar tarafından yeterince farkındalık oluşmamasıdır.

Bu tez çalışmasının 2 No.lu hipotezi (*Türkiye'de yaklaşık 31 yıldır uygulanan ÇED sürecindeki halkın katılımı aşaması, halkın çevre bilincinin artmasına paralel olarak her geçen yıl daha güçlü bir araç olarak değerlendirilmektedir.*) ve 3 No.lu hipotezinin (*Türkiye'de ÇED süreçlerinde halkın katılımına, kurumsal yönetim ve halkın sosyo-ekonomik durumu etkilidir.*) yukarıda sıralanan tespitlerle doğrulandığı ifade edilebilir. Ayrıca; ilgili literatür ve bu tez çalışmasında ziyaret edilen faaliyet alanlarındaki toplumsal yapının incelenmesiyle de desteklenmiştir.

C. ÇED süreçlerinin kalite düzeyi:

1. ÇED raporlarının kalitesini değerlendiren bir mekanizmanın olmaması: 1960'lı yıllarda dünyada uygulanmaya başlanan ÇED, 1990'lı yıllarda gelişmiş ülkelerde uygulama gerekliliğinin ötesinde sürecin ve hazırlanan raporların kalite düzeyinin artırılması konusuyla tartışılmaya başlanmıştır. Halkın katılımı ÇED süreçlerinin önemli bir kalite kriteridir. Halkın katılımının etkinliğinin artırılması ÇED sürecinin etkinliğini de arttıracaktır. Hazırlanan ÇED raporlarının kalitesini değerlendiren bir mekanizmanın olmaması Türkiye'de benzer sektörlerde hazırlanmış ÇED raporlarında belirli bir standarttır oluşmamasına da neden olmaktadır. Benzer şekilde halkın katılımı süreçlerine yönelik de bir performans değerlendirmesi yapılmadığı için, özellikle halkın katılımı süreçlerinin farklı projelerde farklı standartlarda yürütüldüğü gözlemlenmiştir.

2. Halkın katılımı süreçlerinin, ÇED raporlarının değerlendirme aşamasında ne düzeyde etkili olduğuna yönelik bir değerlendirmenin yapılmaması: ÇED süreçlerinde halkın katılımı toplantılarına ait, il müdürlükleri tarafından tutulan tutanaklarda yer alan bilgi, görüş, şikâyet, vb. konuların, ÇED raporlarına ne düzeyde aktarıldığı, ÇED raporlarını hazırlayan ekip ve İDK tarafından nasıl değerlendirildiği ile ilgili sürecin eksiklikleri bulunmaktadır.

3. Nihai ÇED kararlarının ardından izleme ve kontrol aşamasında halkın katılımı süreci yeterince değerlendirilmemektedir: ÇED Yönetmeliği'nin İzleme ve Denetim başlığı altında 18. maddesi; Bakanlığın, nihai ÇED raporunda taahhüt edilen hususların yerine getirilip getirilmediğini izlemesi, kontrol etmesi ve denetlemesi ile ilgilidir. Ancak bu aşamada yapılacak iş ve işlemlerle ilgili detaylar açıklanmadığı için, halkın katılımı sürecinin nasıl yürütüldüğü, halkın katılımı toplantısı tutanaklarının nasıl değerlendirildiği ile ilgili kontrol ve denetlemenin yeterli olduğu söylenemez.

D. ÇED'in uygulanması ile ilgili hukuki çerçeve:

1. Halkın katılımı yasal ÇED süreçleri için bağlayıcı değildir: Özlü, (2021)'nın belirttiği gibi; ÇED Yönetmeliğinde yer alan halkın katılımı, uygulamada tavsiye niteliğindedir ve ÇED raporlarına aktarılması konusu bağlayıcı değildir. Bu nedenle halkın katılımı toplantısı

tutanaklarında geçen bilgi, eleştiri ve şikâyet konularının esasen ÇED raporlarına aktarılmasında hukuksal açıdan bir zorunluluk yoktur.

2. İdare hukuku içerisinde karar verme mekanizmaları ve kararlara yönelik itirazlar ve hak arayışlarına yönelik bilgi eksikliği: Nihai karar verilmiş ÇED süreçlerinin ardından, halk kararlar ile ilgili ya da sürecin işleyişiyle ilgili itiraz haklarına yönelik bilgi sahibi değildir. Yöre halkı genellikle kararı verilmiş bir ÇED raporunu, tamamlanmış bir süreç olarak düşünmektedir.

3. Yönetmelik içerisinde halkın katılımı sürecinin yeterince açık ifade edilmemesi: ÇED raporlarının hazırlanmasına yönelik bazı yönlendirici madde ve ekler bulunmaktadır. Raporun yeterli belgesine sahip bir firma tarafından hazırlanması ve faaliyetlere yönelik bir format verilmesi vb. Halkın katılımı sürecini yönlendiren açıklamaların uygulama esaslarının yer aldığı ek bir düzenleme ihtiyacı bulunmaktadır.

Yukarıda sıralanan tespitlere yönelik tez kapsamında önerilen konular aşağıda sıralanmıştır.

A. Paydaş Çeşitliliği ve Katılımcı Sayısı:

1. Kapsam belirleme aşamasında muhtemel paydaş gruplarının belirlenmesi yapılmalıdır. Projeden etkilenmesi ve projeyi etkilemesi muhtemel paydaş grupları belirlenmesi aşamasında, özellikle kadın ve genç katılımcıların sürece dahil edilmesi sağlanmalıdır.

2. 29.07.2022 tarihli ÇED Yönetmeliği ile uygulamaya geçen paydaş katılım planlarının içeriği ile ilgili bakanlık tarafından proje sahibine bilgilendirme yapılmalıdır. Konuyla ilgili bir yasal düzenlemenin hazırlanması seçeneği de değerlendirilmelidir.

3. Belirlenen paydaş gruplarına yönelik, ayrı iletişim yöntemlerinden yararlanılmalıdır. ÇED süreçlerine halkın katılımının etkinliğini arttırmak için tüm paydaşların sürecin erken aşamalarında bilgilendirilmelerinin sağlanması amacıyla medya, kurumsal internet sitesi, broşür ve bilgi notları, yazışmalar, ilanlar, düzenli toplantılar, yüz yüze görüşmeler ve diğer bilgilendirme faaliyetleri gibi iletişim araçları kullanılmalıdır.

4. Halkın katılımı toplantı yeri ile ilgili olarak kolay erişilebilir lokasyonlar seçilmelidir.

5. Bakanlık, katılımın olmaması ya da yeterince katılımcının yer almaması durumunda, toplantının yeniden düzenlenmesi konusunda yetki sahibi olmalıdır.

6. Halkın katılımı toplantısı öncesi, proje alanı ve faaliyet ile ilgili farklı yöntemlerle bilgilendirme yapılmalıdır. Özellikle yöre halkının proje ile ilgili önden bilgilendirilmesi daha çok katılımlı ve daha efektif bir toplantı olmasını sağlayacaktır.

7. Halkın katılımı toplantılarından önce yöre halkının bilgilendirilmesinde, proje sahibi ve daha objektif bir bilgilendirme yapması beklenen yerel ve ulusal düzeyde çalışan STK'lar aktif görev alabilirler.

8. Türkiye’de yerel ve ulusal düzeyde çevre ve toplumsal konularda faaliyet gösteren STK'lar için kapasite geliştirmelerine yönelik destekler sağlanmalıdır.

9. Proje sahibi, yöre halkı, görüşüne başvurulacak ilgili kurumlar, ÇED raporunu hazırlayan ekip, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ve İl Müdürlüğü, STK'lar olmak üzere tüm

katılımcıların iş birliği içerisinde süreci yönetmesi sağlanmalıdır. İl Müdürlüğü tarafından bu koordinasyonu sağlayacak düzenlemeler yapılabilir.

B. Katılımcıların sosyo-ekonomik seviyesi ve çevresel farkındalık düzeyleri

1. Kırsal nüfusun sosyo-ekonomik seviyesinin artırılması sadece ÇED süreçleri için değil, çevresel ve toplumsal diğer konularla ilgili çözülmesi gereken çok temel bir sorundur.

2. ÇED süreçlerine halkın katılımının önemi ile ilgili; kırsal alanlarda yaşayan yöre halkını yönlendirebilecek toplumsal önderler ve idareciler de bilgilendirilmeli ve halkı bilgilendirme konusunda kendilerinden destek alınmalıdır. Bu çerçevede iletişim araçları ve kullanılacak iletişim yöntemleri özenli seçilmelidir.

3. ÇED sürecine halkın katılımının önemi ve katılımın sürece nasıl etki edeceği konusunda özellikle yöre halkı ve ilgili STK'ların farkındalıklarını arttıracak faaliyetler yürütülmelidir.

4. Çevresel farkındalığın artırılmasıyla ilgili ulusal düzeyde, toplumun farklı kesimlerine yönelik eğitim ve projeler desteklenmeli, ÇED konusu bu faaliyetlere eklenmelidir.

5. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlükleri, yerel düzeyde ÇED konusuyla ilgili çalıştaylar, seminerler, toplantılar vb. düzenleyerek toplumu bilgilendirebilir.

C. ÇED süreçlerinin kalite düzeyi:

1. ÇED'in kavramsal olarak literatürde performans kriterleri tanımlanmıştır. Yasal uygulamaların ülkeden ülkeye değiştiği dikkate alınır, ülkemiz özelinde ÇED performans kriterlerinin oluşturulması sürecin kalitesini arttıracaktır.

2. Türkiye'de uygulanan ÇED sürecine yönelik performans kriterleri oluşturulmalı ve zaman zaman güncellenmelidir:

3. Bakanlık bünyesinde, belirli zamanlarda sadece ÇED süreçlerinin kalite düzeylerinin değerlendirildiği çalışmalar yapılmalı ve konuyla ilgili kurum içi hazırlanacak bu raporların paylaşımı sağlanmalıdır.

4. ÇED süreçlerinin izleme ve kontrol aşamasında, halkın katılımı süreçleri de incelenmelidir. Yönetmeliğin 18. maddesi kapsamında halkın katılımı toplantılarına yönelik denetleme yapılması ihtimali değerlendirilmelidir. Bu değerlendirme; süreç ile ilgili bilgilendirme, uyarlanabilir ve iletişimsel olma, erişim ve kapsayıcılık, katılımın halk tarafından algılanma biçimi, iş birliğini teşvik edici, şeffaf ilkeleri kapsamında yapılmalıdır.

D. ÇED'in uygulanması ile ilgili hukuki çerçeve:

1. Türkiye katılımçılık ile ilgili uluslararası Aarhus Sözleşmesi ve sınıraşan ÇED -Espoo sözleşmesinin imzalanması konusunu yeniden gündeme almalıdır.

2. Türkiye'deki uygulamada, halkın katılımı süreçlerinde ortaya çıkan görüşler, tavsiye niteliğindedir ve ÇED raporlarına aktarılması konusu bağlayıcı değildir. Yapılacak olan yeni düzenlemelerle halkın katılımı tutanaklarında yer alan konuların ÇED raporları için zorunlu içerikler haline getirilmelidir.

3. İdare hukuku içerisinde karar verme mekanizmaları ve kararları ile ilgili itirazlar ve hak arayışlarına yönelik yöre halkında bilgi eksikliği bulunmaktadır. Sürecin yasal haklar konusuyla ilgili halkı yönlendirecek ve destek olacak birimler kurulmalıdır.

4. Yönetmelik değişikliklerinde katılımcı bir süreç yürütülmelidir. Tezin önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi, Türkiye’de ÇED Yönetmeliği yedi kez değiştirilmiş ve yeniden yayınlanmış, defalarca madde değişikliği yapılmıştır. Bu değişiklikler farklı gerekçelerle yapılmış olsa da ÇED’in istikrarlı bir süreçle uygulanmasında bazı sıkıntılara neden olmaktadır. Ayrıca, bu değişikliklerin daha geniş katılımlı bir sürecin sonunda gerçekleştirilmesi ideal sürecin sağlanmasında daha etkili olacaktır.

5. Yönetmelik içerisinde ÇED raporlarının hazırlanmasına yönelik bazı yönlendirici madde ve ekler bulunmaktadır. Ayrıca süreci destekleyen bazı ek düzenlemeler mevcuttur, ÇED Yeterlik Belgesi Tebliğ gibi. Faaliyetlere yönelik format verilmesi ve kapsam belirleme süreci gibi. Halkın katılımı sürecini yönlendiren açıklamaların yer aldığı uygulama esaslarına yönelik ek bir düzenleme ihtiyacı bulunmaktadır.

6. Paydaşların özellikle yöre halkının bilgi edinme ve katılım hakları kapsamında 9/10/2003 tarih ve 4982 sayılı *Bilgi Edinme Hakkı Kanunu* ve isteklerini ve şikayetlerini yetkililere bildirmek amacıyla 1/11/1984 tarih ve 3071 sayılı *Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun*’dan haberdar olmaları sağlanmalıdır.

7. İDK toplantılarına paydaş temsilcilerinin tümü veya çoğunluğunun katılım sağlamasına imkân yaratacak yasal düzenlemeler hazırlanmalıdır.

8. Halkın katılımı toplantılarında şikâyet ve önerilerini dile getiren paydaşların, hiçbir cezai yaptırım ile karşılaşmayacakları yetkililer tarafından anlatılmalı ve temin edilmelidir.

Dünya genelinde yaklaşık yarım yüzyıldır etki değerlendirme sistemleri farklı coğrafyalarda farklı süreçlerde ve kategorilerde uygulanmaya devam etmektedir. Dünyada bu sistemlerin- özellikle proje düzeyinde etki değerlendirme sisteminin - etkinliğini değerlendirmeye yeterli bir deneyim yaşanmıştır. Bu tez çalışmasında kuramsal çerçevenin incelendiği bölümde de açıklandığı gibi, ÇED önleyici politikalar için en önemli araçlardan biri olarak, çevresel sorunların çözümünde büyük ümitlerle ortaya atılan ve gerekçesi bu çerçevede oluşturulan bir kavramdır. Ancak aradan geçen zaman içerisinde özellikle iklim değişikliği gibi insanlığın karşı karşıya kaldığı en önemli küresel çevresel sorun karşısındaki etkinliği tartışılmaktadır. Bu noktada, ÇED’in yetersizliğinin kavramsal olarak tartışılması, şimdiye kadar farklı sektörlerin çevresel etkilerinin azaltılması konusunda ortaya konulan katkının göz ardı edilmesi anlamına gelmemelidir. ÇED hâlâ günümüzde insanlığın sahip olduğu en önemli önleyici politika araçlarının başında gelmektedir. Ancak proje düzeyinde uygulanan ÇED’in, politika, plan ve programlara uygulanan SÇD gibi üst ölçek etki değerlendirme sistemleri ile birlikte bütüncül çevre yönetimi içerisinde kullanılması temel bir gereksinimdir. Buna ek olarak, etki değerlendirme sistemlerinin ve süreçlerinin güçlendirilmesi, her ülkenin kendi yasal ÇED uygulamaları içerisinde etkinlik değerlendirmesi yaparak, özellikle toplumsal öncelikler ve tercihler doğrultusunda ÇED süreçlerini ve katılımcılık süreçlerini güçlendirmeleri gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- 2014/52/EU, 2014.** Official Journal of the European Union, Directive 2014/52/Eu of the European Parliament and of the Council. Of 16 April 2014 Amending Directive 2011/92/EU on the Assessment of the Effects of Certain Public and Private Projects on the Environment Text with EEA Relevance.
- 85/337/EEC, 1985.** The Council of The European Communities, Council Directive. 85/337/EEC of 27 June 1985 on the Assessment of the Effects of Certain Public and Private Projects on the Environment.
- 97/11/EC, 1997.** Official Journal of the European Communities, Council 97/11/EC of 3 March 1997 Amending Directive 85/337/EEC on the Assessment of the Effects of Certain Public and Private Projects on the Environment.
- Akça, B.A., 2022.** Örneklem Paket Programı, Örneklem Büyüklüğü Belirleme.
- Alıca, S. S., 2011.** Çevresel Etki Değerlendirmesinin Yargı Kararları Çerçevesinde İrdelenmesi. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 15 (3), 97-130. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ahbvuhfd/issue/48117/608495>.
- Andre, P., Enserink, B., Connor, D., Croal, P., 2006.** Public Participation International Best Practice Principles. Special Publication Series No. 4. Fargo, USA: International Association for Impact Assessment. https://www.researchgate.net/publication/322603480_Public_Participation_International_Best_Practice_Principles.
- Arnstein, S.R., 1969.** "A Ladder of Citizen Participation," JAIP, Vol. 35, No. 4, pp. 216-224. DOI: 10.1080/01944366908977225 https://www.lithgow-schmidt.dk/sherry-arnstein/ladder-of-citizen-participation_en.pdf.
- Avrupa Birliği Bakanlığı, 2013.** Avrupa Birliği Sürecinde Çevre Faslı, AB Çevre Politikası, Yatay Mevzuat, syf:1-11. ISBN: 978-605-5197-19-3. https://ab.gov.tr/yayinlar-raporlar_49202.html.
- Aydın, A. H., Çamur, Ö., 2017.** Avrupa Birliği Çevre Politikaları ve Çevre Eylem Programları Üzerine Bir İnceleme . Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7 (13), 21-44. DOI: 10.29029/busbed.310635.
- Aydın, N., 2018.** Nitel araştırma yöntemleri: Etnoloji. Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi, 2 (2), 60-71.
- Aydınoğlu, Ö., 2016.** Türkiye’de Hidroelektrik Santrallerine Uygulanan Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Sürecinin Etkinliğinin Değerlendirilmesi. Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Aykan, A., Kıncal, R. Y., 2016.** Ders Araştırması Kapsamında Farklı Ülkelerde Yayınlanan Bilimsel Çalışmaların İçerik Analizi. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, (32), 19-31.

- Aykul, Ö., 2015.** Türkiye’de Çevresel Etki Değerlendirme Hukuku. Avrupa Birliği’ne Uyum ve Çevresel Etki Değerlendirmesi Çalıştay Sonuç Bildirgesi, İstanbul, TEMA Vakfı Yayınları, 2015, s:33-57.
- Aykul, Ö., 2021.** Ekolojik Hukuk (Eko-Hukuk) Orman-Toprak-Su- Mera- Deniz-Kıyı Ekosistemleri ile Korunan Alanlar ve Biyolojik Çeşitlilik & Çevre Hukuku Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)- Stratejik Çevresel Değerlendirme- Çevre Düzeni Planları (ÇDP)- Özel Planlar ve İmar Planları, Uygulamalar, Kararlar ve Örnek Dava Dilekçeleri. Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınları. ISBN: 978-975-02-7059-8. Ankara.
- Bağ F., 2017.** Kentsel Alan Kullanımlarının Kayseri Kocasinan İlçesi Örneğinde Ekolojik Açidan İncelenmesi. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Baltacı, A., 2017.** Nitel Veri Analizinde Miles-Huberman Modeli. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED) 2017, Cilt 3, Sayı 1, Sayfa 1-15.
- Başer, Ş., 1999.** Çevresel Etki Değerlendirmesinin Hukuki ve İdari Yapısı. GAP Yöresinde Çevre Eğitimi. Türkiye Çevre Vakfı Yayını. ISBN: 975-7250-53-8. Sayfa: 177-195. Ankara.
- Bek, N., 2018.** Çevresel Etki Değerlendirmesi Sürecine Halkın Katılımı Sorunu: Çanakkale li Termik Santralleri Örneği. T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı. Doktora Tezi.
- Bilgi Edinme Genel Raporu, 2022.** https://www5.tbmm.gov.tr/bilgiedinme/2022_yili_degerlendirme_raporu.pdf Sayfa 6. Erişim Tarihi: 19.02.2024.
- Bozdoğan, R., 2005.** Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı. Journal of Social Policy Conferences (50), 1011-1028.
- Braun, V., Clarke, V., 2014.** What can "Thematic Analysis" Offer Health and Wellbeing Researchers? Quest Editorial, International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-Being, 9(1). <https://doi.org/10.3402/qhw.v9.26152>.
- Carson, R., 1962.** Sessiz Bahar-Silent Spring, Houghton Mifflin Company, ISBN: 0-395-68329-7. New York.
- Clarke, B.D., Vu, Cong C., 2021.** EIA Effectiveness in Vietnam: Key Stakeholder Perceptions. <https://doi.org/10.1016/J.HELIYON.2021.E06157>. Volume 7, Issue 2, E06157.
- Corbin, J., Strauss, A., 2008.** Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory (3rd ed.). Sage Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781452230153>.
- Council of Europe, 2009.** Code of Good Practice for Civil Participation in the Decision-Making Process. Conference of INGO’s of the Council of Europe. CONF/PLE(2009)CODE1. Code_Turkish_final (coe.int).
- Council of Europe, 2022.** About Participatory Democracy. What is Participatory Democracy and Why is it Important? About participatory democracy (coe.int).

- Creswell, J.W., 2021.** Karma Yöntem Araştırmalarına Giriş.Karma Yöntem Ne Değildir?, ISBN 978-605-318-472-0 DOI 10.14527/9786053184720, Çeviri Editörü: Mustafa Sözbilir, Pegem Akademi, Ankara.
- Creswell, J.W., Plano Clark, V.L., 2024.** Karma Yöntem Araştırmaları Tasarımı ve Yürütülmesi. Çev. Editörleri: Yüksel Dede, Selçuk Beşir Demir. ISBN: 978-605-5213-70-1. Anı Yayıncılık, 5. Baskı, Ankara.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019.** ÇED İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü, Çevresel Etki Değerlendirmesi Çalıştayı, Sonuç Bildirgesi. son-calistay-sonuc-b-ld-rges-_07052019n-ha--20190516125823.pdf.
- Çobanoğlu, N., Aydoğdu, İ., B., 2011.** “Tıbbi Atıkların Oluşturduğu Sorunların Çevre, Sağlık ve Etik Açısından İncelenmesi”, 38. ICANAS, Bildiriler, Çevre, Kentleşme Sorunları ve Çözümleri, I. Cilt, Ankara, 271-288.
- Çolakkadıoğlu, D., 2013.** Çevresel Etki Değerlendirme Sürecinde Halkın Katılım Düzeylerinin İrdelenmesi. Uluslararası ÇED Kongresi Bildiri Kitabı. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Çevresel Etki Değerlendirmesi, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü, Ankara. ISBN: 978-605-5294-27-4. Sayfa: 161-173.
- Demir, I., 2023.** Sağlıklı Çevrede Yaşama Hakkı: Sürdürülebilir Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Kavramlarının İdari Yargı Kararları Işığında Değerlendirilmesi, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi. (21) , 139-177 . DOI: 10.26650/ihid.21.005.
- Dervişoğlu, S., 2010.** AB Müktesebatına Uyum Sürecinde Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED). Türk İdare Dergisi, 467, 115-134.
- Dölen, Ö.N., 2023.** İdari İşlem Olarak ÇED ve Katılım Hakkı. T.C. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Programı. Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Ekşi, A., 2013.** Avrupa Birliği Müzakere Sürecinde Nükleer Enerji Karar Verme Süreçlerine Halkın Katılımı. İnsan Hakları Yıllığı, Cilt 31, s. 83-94.
- EPA, 2022.** Public Participation Guide. <https://www.epa.gov/international-cooperation/public-participation-guide-introduction-public-participation>
- Epstein, A., 2014.** The Moral Case for Fossil Fuels, Portfolio, Published by the Penguin Group. ISBN: 978-1-59184-744-1.New York.
- Erkan, M., 2016.** ÇED Yönetmeliğinde Yapılan Değişikliklerin Karar Vericiler ve Uygulayıcılar Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi: Madencilik Sektörü. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Çevre Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Ertürk, C., 2018.** Uluslararası Çevre Hukukunda Halkın Katılımı İlkesi ve İlkenin Ulusal Hukuka Yansıması. T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- European Commission, 2001.** Commission of the European Communities, White Paper on European Governance. COM(2001) 428 final (2001/C 287/01). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3A110109>.
- Filcak, R., 2015.** Avrupa Birliği'nde Çevresel Etki Değerlendirme: Mevcut Mevzuat ve Uygulama Örnekleri, Avrupa Birliği'ne Uyum ve Çevresel Etki Değerlendirmesi Çalıştayı Sonuç Bildirgesi, İstanbul, TEMA Vakfı Yayınları, s. 26-33.
- Firidin, E., 2017.** Türkiye'de HES Sürecinin İyi Yönetişim İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Doğu Karadeniz Örneği. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Kamu Yönetimi Programı. Doktora Tezi, Trabzon.
- Firidin, E., 2021.** HES'lere Toplumsal Tepki Verilmesi Konusunda ÇED ve HKT'lerin Rolünün İyi Yönetişim Ekseninde Değerlendirilmesi: Artvin İli Örneği 1. Memleket Siyaset Yönetim, 16(36), 367-396.
- Firidin, E., Uzun, A., 2018.** İyi Yönetişim İlkelerinden Katılımın Uygulanması Hususunda Teorik Bir Değerlendirme. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, E-ISSN 2149-3871, DOI:10.30783/nevsosbilen.377035. Sayfa: 180- 197.
- Girgin, P., 2014.** Manisa İlinde Süt İşleme Tesis Örneği Üzerinden ÇED Yönetmeliği Uygulamasının İncelenmesi, Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Çevre Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Glasson, J., Therivel, R., 2013.** Introduction to Environmental Impact Assessment. 4th Edition, Routledge, London.
- Gökalp Alıca, S.S., 2018.** Çevrenin Korunmasına İlişkin İptal Davalarında Kişisel Menfaat Kavramı. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2018(139), 165 - 220.
- Gökalp Alıca, S.S., 2019.** İdari Yargı Kararları Kapsamında Çevresel Etki Değerlendirmesi, Mevzuat ve Uygulamaya İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Adalet Yayınevi, ISBN: 9786053009306.
- Güneş, A.M., Münster, L.L., 2010.** Aarhus Sözleşmesi Üzerine Bir İnceleme, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XIV, Sayı:1 sayfa: 299-313.
- Gürbüz, K., 2020.** Yatırım Projelerinin Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Sürecinde Katılımcılığın Kültürel Mirasın Korunmasında Etkilerinin İncelenmesi. Library Archive and Museum Research Journal, 1(1), 27-40.
- Hasan, A., Nahiduzzaman, K.H., Aldosary, A.S., 2018.** Public Participation in EIA: A Comparative Study of The Projects Run By Government and Non-Governmental Organizations, Environmental Impact Assessment Review, Volume 72, Pages 12-24, ISSN 0195-9255, <https://doi.org/10.1016/j.eiar.2018.05.001>.
- IAIA, 1999.** Principles Of Environmental Impact Assessment Best Practice. Institute of Environmental Assessment, UK.

https://www.iaia.org/pdf/IAIAMemberDocuments/Publications/Guidelines_Principles/Principles%20of%20IA.PDF.

Impact Assessment Agency of Canada, 2022. Policy and Guidance, Practitioner's Guide to the Impact Assessment Act, Overview: Public Participation Plan. https://www.canada.ca/en/impact-assessment-agency/services/policy_guidance/practitioners-guide-impact-assessment-act/overview-public-participation-plan.html.

INTOSAI Working Group on Environmental Auditing, 2016. Environmental Impact Assessment. The Audit Board of the Republic of Indonesia. ISBN 978-979-15853-6-1.

Joseph, C., Gunton, T., Rutherford, M., 2015. Good Practices for Environmental Assessment. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 33(4), 238–254.

Kalkınma Bakanlığı, 2012. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Kamuda Stratejik Yönetim, Kılavuz ve Rehberler. Katılımcılığın ilkeleri: katılımlı çalışmaları tasarlayan, uygulayan ve yönetenler için iyi uygulama kılavuzu. Katılım Nedir? Katilimciligin_Ilkeleri.pdf (sp.gov.tr).

Kantar Davran, M., Adil, D., & Kaya, E., 2022. Çevresel Etki Değerlendirme Süreçlerine Halkın Katılımı: Mersin İli Çukurasma Köyü Örneği. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 9(88), 1995–2006. <https://doi.org/10.26450/jshsr.3297>.

Karataş, Z., 2015. Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.

Karataş, Z., 2017. Sosyal Bilim Araştırmalarında Paradigma Değişimi: Nitel Yaklaşımın Yükselişi *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 68-86. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tushad/issue/31792/350444>.

Keleş, A., 2021. Aarhus Sözleşmesi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği Üzerine Bir Değerlendirme. *Gümüşhane Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi*.

Kıral, B., 2020. Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.

Koivurova, T., 2007. The Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context (Espoo Convention). In G. Ulfstein, T. Marauhn, & A. Zimmermann (Eds.), *Making treaties work* (2007 ed., pp. 218-239). Cambridge University Press.

Kök, A., 2012. Türkiye’deki Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Çalışmaları Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. T.C. Aksaray Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, Çevre Mühendisliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aksaray.

Krebs, J., Wilson, J., Bradbury, Ricard, B.B., Siriwardena, G.M., 1999. The Second Silent Spring?. *Nature* 400, 611–612. <https://doi.org/10.1038/23127>.

Kuckartz, U., 2010. Realizing mixed-methods approaches with MAXQDA. Philipps-Universität, Marburg, Germany.

- Labuschagne, A., 2003.** Qualitative Research: Airy Fairy or Fundamental? The Qualitative Report, 8(1). DOI: 10.46743/2160-3715/2003.1901
- Luyet, V., Schlaepfer, R., Parlange, M.B., Buttler, A., 2012.** A Framework to Implement Stakeholder Participation in Environmental Projects, Journal of Environmental Management, Volume 111, Pages 213-219, ISSN 0301-4797, <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2012.06.026>.
- Metin, O., Ünal, Ş., 2022.** İçerik Analizi Tekniği: İletişim Bilimlerinde ve Sosyolojide Doktora Tezlerinde Kullanımı. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22 (Özel Sayı 2), 273-294.
- Miles, M. B., Huberman, A. M., 1994.** Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook (2nd ed.). Sage Publications, Inc.
- Mnengwane, J.J.J., 2014.** The Effectiveness of Public Participation in Environmental Impact Assessment in Selected South African Case Studies. North-West University, Environmental Management At The Potchefstroom Campus. Africa.
- Morgan, R.K., 2012.** Environmental Impact Assessment: The State of The Art. Impact Assessment and Project Appraisal. 30:1, 5-14, DOI: 10.1080/14615517.2012.661557.
- Nadeem, O., Fischer, T.B., 2011;** An Evaluation Framework For Effective Public Participation in EIA in Pakistan, Environmental Impact Assessment Review, Volume 31, Issue 1, Pages 36-47, ISSN 0195-9255, <https://doi.org/10.1016/j.eiar.2010.01.003>.
- Noble, B.F., 2006.** Introduction to Environmental Impact Assessment: A Guide to Principles and Practice. Oxford University Press, (3rd Edition).
- Office for Public Management, 2011.** Strategic Planning & Alignment, Standarts and Outcomes. <https://www.opm.gov/policy-data-oversight/human-capital-framework/strategic-planning-alignment/>.
- Official Journal of the European Union, 2014.** Directive 2014/52/Eu of the European Parliament And of The Council of 16 April 2014 amending Directive 2011/92/EU on the Assessment of the Effects of Certain Public and Private Projects on the Environment (Text with EEA relevance).
- Olçay, S., 2020.** İdare Hukuku Boyutuyla Çevresel Etki Değerlendirmesi. T.C. İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Doktora Programı Doktora Tezi. İstanbul.
- Ökmen, M., Demir, F., 2015.** Türkiye'de Katılımcı Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Uşak İli Örneği. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (27), Sayfa 1-9.
- Özdağ, U., 2011.** Sessiz Bahar dan Sonra Ses Getiren Elli Yıl: Kadın, Çevre, Sağlık. Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt/Volume 28, Sayı/Number 2, Sayfa 179-199.

- Özkan, N., 1995.** Doğa Koruma Rehberi. Nar Yayınları. ISBN: 975-7652-44-X. Sayfa: 48-188. İstanbul.
- Özkaynak, B., 2015.** Etki Değerlendirme: Neden ve Nasıl? Avrupa Birliği'ne Uyum ve Çevresel Etki Değerlendirmesi Çalıştayı Sonuç Bildirgesi, İstanbul, TEMA Vakfı Yayınları, 2015, s 20-26.
- Özlü, R. M., 2021.** Türkiye’de Uygulanan Çevresel Etki Değerlendirme Sürecine Halkın Katılımının Fransa’daki Uygulamayla Karşılaştırılması”, Alanya Akademik Bakış, 5(2), Sayfa No.727-747. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1002291>.
- Öztürk, S., 2007.** Çevresel Etki Değerlendirmesi Sürecine Halkın Katılımı: AHP Tekniği ile Bir Uygulama. T.C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.
- Parlar, A., Hatipoğlu, M., 2010.** *Cezai ve Hukuki Sorumluluk Boyutlarıyla Çevre Hukuku*. Adalet Yayınevi. 2010 Baskı, XXXVIII+1190 Sayfa Ciltli, ISBN 978-605-4378-73-9.
- Peker, N., 1996.** Bazı Faaliyet Tipleri için ÇED Raporlarında Kullanılabilecek Kontrol Listeleri ve Değerlendirme Matrislerinin Oluşturulması. Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Resmi Gazete, 1982a.** İdari Yargılama Usulü Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 17580. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2577&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Resmi Gazete, 1982b.** Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Resmi Gazete Sayı: 17863 (Mükerrer). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>.
- Resmi Gazete, 1984.** Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun, Resmi Gazete Sayısı: 18571. <https://www.ogm.gov.tr/tr/e-kutuphane-sitesi/mevzuat-sitesi/Kanunlar/3071%20Say%C4%B1%C4%B1%20Dilek%C3%A7e%20Hakk%C4%B1n%C4%B1n%20Kullan%C4%B1lmas%C4%B1na%20Dair%20Kanun.pdf>.
- Resmi Gazete, 1993.** Çevre Kanunu, Resmi Gazete Sayı: 18132. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2872&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>.
- Resmi Gazete, 2003.** Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 25269. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4982.pdf>.
- Resmi Gazete, 2014.** Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, Resmi Gazete Sayı: 29186. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/11/20141125-1.htm>.
- Resmi Gazete, 2022.** Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği. Resmi Gazete Sayı: 31907. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=39647&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>.
- Rio Declaration on Environment and Development, 1992.** Report of the United Nations Conference on Environment and Development. A/CONF.151/26 (Vol. I). https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf

- Sadler, B., 1996.** Environmental Assessment in a Changing World: Evaluating Practice to Improve Performance, Final Report of the International Study of the Effectiveness of Environmental Assessment. Canadian Environmental Assessment Agency. Ottawa, Canada.
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., Nas, E., 2021.** “Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi”. Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi, 4 (1), 227-256. <https://doi.org/10.33400/kuje.843306>.
- Say, N., 2004.** Stratejik Çevresel Değerlendirmenin Enerji Politikalarında Uygulanması. Çukurova Üniversitesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Doktora Tezi, Adana.
- Say, N., Herberg, A., 2016.** The Contribution of Public Participation in A Good-Quality Strategic Environmental Assessment (SEA), Fresenius Environmental Bulletin, vol.25, pp.5751-5757.
- Saygılı, A., 2004.** Avrupa Birliğinin Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönergesine Kısa Bir Bakış, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt: 3, No:2, Bahar, s. 67-68-73-75-78.
- Saygılı, A., 2007.** Çevre Hukuku Açısından Çevresel Etki Değerlendirmesi. T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku (Çevre Hukuku) Anabilim Dalı. Doktora Tezi. Ankara.
- Smith, B. C., 2007.** Good Governance and Development. Basingstoke Palgrave Macmillan. <https://archive.org/search.php?query=externalidentifier%3A%22urn%3Alcp%3Agoodgovernancede0000smit%3Aepub%3Aadfbdd6a-8ffd-40e7-a8b7-bf04d249c81e%22>.
- Sobacı, M. Z., 2007.** Yönetişim Kavramı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği Üzerine Değerlendirmeler. Yönetim Bilimleri Dergisi, 5(1), 195-208.
- Therivel, R., Morris, P., 2001.** Introduction. Methods of Environmental Impact Assessment. Taylor & Francis. (2nd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203995709>.
- Topaç, B., 2022.** Kastamonu İlinde Farklı Sektörlerdeki Projelerin Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Nihai Raporlarına Açılan İdari Yargı Kararlarının İrdelenmesi. T.C. Kastamonu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Çevre Mühendisliği Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu.
- Turan, V., 2007.** Türkiye’nin ÇED Uygulama Deneyimi Üzerine Bir Değerlendirme: 1993-2007. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ve Siyaset Bilimi (Kent Ve Çevre Bilimleri) Anabilim Dalı. Doktora Tezi, Ankara.
- Turgut, N., 1998.** Çevre Hukuku (Karşılaştırmalı İnceleme). ISBN: 98.06.Y.0094-0108. Savaş Kitap ve Yayınevi. Ankara.
- UNECE, 2006.** Guidance on Public Participation in Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context, ECE/MP.EIA/7. United Nations Publication, ISSN 1020-4563. Pages 1-40. <https://unece.org/DAM/env/documents/2006/eia/ece.mp.eia.7.pdf>.
- UNECE, 2017.** Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context, Convention On Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context. Adopted in Espoo, Finland, on 25 February 1991 as amended on 27 February 2001 and on 4 June 2004.

- UNESCAP, 2024.** United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific. Good Governace. <https://www.unescap.org/sites/default/files/good-governance.pdf>.
- Uslu, O., 1994.** ÇED Kavramına Genel Bakış. ÇED Eğitimi. Çevresel Etki Değerlendirmesi Eğitim Programında Yapılan Sunuşlar. Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara. ISBN: 975-7250-04-X, Sayfa:17-40. Ankara.
- Uysal, A., 2003.** Sürdürülebilir Kalkınma: Genel Bakış. TUBİTAK-TTGV, Bilim-Teknoloji-Sanayi Tartışmaları Platformu, Temiz Üretim, Temiz Ürün, Çevre Dostu Teknolojiler Çalışma Grubu, Ulaştırma Sektörü Raporu, Yönetici Özeti. https://tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/csk/EK-3.pdf.
- Uzel, E., 2006.** T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı. Küresel Çevresel Yönetişim (İyi Yönetim).Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Üzmez, P., 2019.** Türkiye’de Büyükşehir Belediyelerinin E-Yönetişim Uygulamaları: Yerel Demokrasi ve Katılım Açısından Bir Değerlendirme. T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yerel Yönetimler Anabilim Dalı Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Wood, C., 1995.** Environmental Impact Assessment: A Comparative Review. Longman Scientific & Technical. Michigan University, UK.
- Yaman, F. T., 2018.** Katılımcı Demokrasi: Kapsam ve Unsurlar Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi, 6(2), 136-160. <https://dergipark.org.tr/en/pub/trakyaibf/issue/33986/330573>.
- Yamane, T., 2001.** Temel Örneklem Yöntemleri, Belirli Duyarlılıklar için örnek Çapı Belirleme. Literatür Yayıncılık.
- Yıldırım, A., Şimşek, H., 2021.** Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınları, 12. Baskı, ISBN: 978-975-02-6982-0. Ankara.
- Yılmaz, M., 2013.** Kamu Yönetiminde Katılım: Türkiye’de Yerel Düzeyde Uygulama Örnekleri. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Yurtcanlı, S., 2021.** Türkiye’de Çevresel Etki Değerlendirme Mekanizmasının 28 Yıllık Serüveni. Türkiye Barolar Birliği, Çevre ve Kent Hukuk Komisyonu Bülteni. Sayfa:29-36. Sayı:4.
- Yurteri, C., 1999.** ÇED Raporu: Temel Özellikleri, Hazırlanması ve Örnekler. GAP Yöresinde Çevre Eğitimi. Türkiye Çevre Vakfı Yayını. ISBN: 975-7250-53-8. Sayfa: 233-250. Ankara.
- Yücel, H. S., 2009.** ÇED Raporlarının AB Kalite Kriterlerine Göre Çözümlemesi: Karayolları Örneği. T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı. Doktora Tezi. Ankara.
- Yücel, M., 1996.** Çevresel Etki Değerlendirmesi. Ç.Ü.Z.F. Genel Yayın No:124, Yardımcı Ders Kitapları, Yayın No: 11, Adana.

- Yücel, M., 2018.** Çevresel Etki Değerlendirmesi. Ç.Ü. Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Genel Yayın No:310, Ders Kitapları Yayın No: A – 94, Adana.
- Yücel, M., Çolakkadıoğlu, D., 2016.** Basında ÇED. TMMOB Peyzaj Mimarları Odası, 6. Peyzaj Mimarlığı Kongresi, Uluslararası Katılımlı Bildiriler Kitabı, I. Cilt. Sayfa 285-302. <https://www.researchgate.net/publication/333237078>.
- Yürüten, S., 2006.** Türkiye'de Uygulanan Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Modelinin Dünyadaki Yaygın Kullanılan Örneklerle Karşılaştırılması. Uludağ Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Çevre Mühendisliği Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Bursa.

ÖZGEÇMİŞ

Fadime ALTINKAYA, ilk, orta ve lise öğrenimini Kayseri’de tamamladı. 2014 yılında Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü’nden mezun oldu. Yüksek Lisans eğitimini, “Kentsel Alan Kullanımlarının Kayseri Kocasinan İlçesi Örneğinde Ekolojik Açıdan İncelenmesi” başlıklı tezi ile Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalında 2017 yılında tamamladı. Doktora eğitimine ve akademik çalışmalarına Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalında devam etmektedir.

EKLER

Ek 1. Halkın Katılımı Toplantısı Tutanakları için Talep Dilekçesi Yanıt Örneği

T.C.
AFYONKARAHİSAR VALİLİĞİ
Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü

Sayı : E-56916320-220.99-2367001

06.12.2021

Konu : Halkın Katılımı Toplantı Tutanağı

Sayın Prof. Dr. Muzaffer YÜCEL
(Çukurova Üniversitesi-Peyzaj Mimarlığı Bölüm Başkanlığı)

İlgi : Çukurova Üniversitesi'nin 05.11.2021 tarihli ve BİLA sayılı yazısı.

İlgide kayıtlı başvuruda Fadime Bağ tarafından yapılması planlanan "Türkiye'de ÇED Sürecine Halkın Katılımının Etkinliğinin İncelenmesi" konulu doktora tez çalışmasında kullanılmak üzere 25.11.2014 tarihinden sonra yapılmış halkın katılımı toplantı tutanak örneklerinin tarafınıza verilmesi talep edilmektedir.

Talebiniz üzerine söz konusu halkın katılımı toplantı tutanak örneklerinden bazıları bilimsel amaçlı kullanılması ve firmalara ait bilgilerin 3. taraflarla paylaşılmaması kaydıyla ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Mustafa ORUÇ
Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürü

Ek: Halkın Katılımı Toplantı Tutanakları (13 Sayfa)

Ek 2. Yöre Halkı ile Görüşmeler için İzin Dilekçesi

Prof. Dr. Muzaffer YÜCEL
Çukurova Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi
Peyzaj Mimarlığı Bölüm Başkanı
Sarıçam/ ADANA

07.06.2022

AFYONKARAHİSAR İLİ, DİNAR İLÇESİ, KIZILLI KÖYÜ MUHTARLIĞINA

‘Türkiye’de Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Sürecine Halkın Katılımının Etkinliğinin İncelenmesi’ konulu doktora tezi kapsamında danışmanı bulunduğum doktora öğrencisi Fadime BAĞ sizlere bu anketi uygulayacak ve görüşlerinize başvuracaktır.

Elde edilen sonuçlar tamamen bilimsel amaçlı kullanılacaktır.

Katkılarınız ve görüşleriniz bizler için önemlidir.

Teşekkür eder çalışmalarınızda başarılar dilerim.

Prof. Dr. Muzaffer YÜCEL
Peyzaj Mimarlığı Bölüm Başkanı

Ek 3. Yetkililere Yapılan Anket Formu

TÜRKİYE'DE ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ (ÇED) SÜRECİNE HALKIN KATILIMININ ETKİNLİĞİNİN İNCELENMESİ

Bu anket formu Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalında yürütülmekte olan 'Türkiye'de Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Sürecine Halkın Katılımının Etkinliğinin İncelenmesi' başlıklı doktora tez çalışması kapsamında yapılmaktadır. Anket formundan elde edilecek veriler tamamen bilimsel amaçlı kullanılacağından katkılarınız ve görüşleriniz bizler için oldukça önemlidir. Şimdiden değerli katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

Fadime BAĞ, Çukurova Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, ADANA.

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nuriye SAY, Çukurova Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, ADANA.

SOSYO-EKONOMİK YAPI	
1. Cinsiyetiniz nedir?	Kadın () Erkek () Diğer ()
2. Yaşınız nedir?	25-35 () 36-45 () 46-55 () 56 ve üzeri () Diğer.....
3. Eğitim Durumunuz nedir?	Lise () Üniversite () Yüksekokul () Lisans () Yüksek Lisans () Doktora ()
4. Mesleğiniz nedir?	Çevre Mühendisi () Peyzaj Mimarı/Teknikeri () Biyolog () Şehir Plancısı () Memur () Maden Mühendisi () Jeoloji Mühendisi () Diğer (Lütfen Belirtiniz).....
5. Görev yaptığınız kurum veya kuruluş hangisidir?	Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı () Valilik / İl Müdürlükleri () Meslek Odası () Üniversiteler () ÇED Yeterlik Belgesine Sahip Kurum veya Kuruluşlar () Sivil Toplum Kuruluşları () Diğer (Lütfen Belirtiniz).....
6. ÇED ile ilgili yetkinliğinizin kaynağı nedir?	Lisans eğitimimde ÇED ile ilgili ders-dersler aldım. () Yüksek Lisans eğitimimde ÇED ile ilgili ders-dersler aldım. () Doktora eğitimimde ÇED ile ilgili ders-dersler aldım. () ÇED kapsamında kurslara katıldım. () Diğer (Lütfen Belirtiniz).....
KONU İLE İLGİLİ BİRDEN ÇOK SEÇİMLİ SORULAR (ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR) Lütfen aşağıdaki sorulardan sizin için önemli olduğunuzu düşündüğünüz şıkları işaretleyiniz. (Dikkat! Birden fazla cevap şıkkı işaretlenebilir. Sizin için uygun cevapları (X) şeklinde işaretleyiniz.)	
7. Daha önce ÇED kapsamında olan bir proje için halkın katılımı toplantısında bulundunuz mu? (Cevabınız Hayır ise 7.1'i cevaplayınız. Evet ise 7.2.'den devam ediniz.)	Evet () Hayır ()
7.1. 'Hayır' ise sebebi nedir?	Görevli değildim. () İlğimi çekmedi. () Toplantı alanına alınmadım. () Diğer (Lütfen Belirtiniz).....
7.2. 'Evet' ise sebebi nedir?	Görevliydim. () Sunum yaptım. () Projenin yol açacağı zararlı etkileri söylemek için katıldım. () Projeye karşı görüş beyan etmek için katıldım. () Diğer (Lütfen Belirtiniz).....
7.3. 'Evet' ise hangi görevi yürüttünüz?	Proje sahibi (veya yetkilendirdiği kişi) olarak katıldım. () Bakanlık/İl müdürlüğü personeli olarak görevliydim. () Bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum/kuruluş görevlisiydim. () Sivil Toplum Kuruluşunda hizmet ediyordum. () Diğer (Lütfen Belirtiniz).....
7.4. 'Evet' ise toplantıdan nasıl haberdar oldunuz?	İnternet aracılığı ile () Gazetelerde verilen ilan ile () Valilik aracılığı ile () Köy Muhtarı aracılığı ile () Proje sahibinin söylemi ile () Diğer (Lütfen Belirtiniz).....
7.5. 'Evet' ise toplantı nerede yapıldı? Toplantı yerini lütfen belirtiniz.	Kahvehane () Belediye toplantı salonu () Düğün salonu () Etkinlik alanı () Otel () Çay Bahçesi- Kafe () Okul binası () Lokanta- Restoran () Muhtarlık odası () Sinema salonu () Köy meydanı () Lokal-Sosyal tesis () Diğerleri (Lütfen belirtiniz)

7.6. Sizce Halkın katılımı toplantısında mekan seçiminde nelere dikkat edilmelidir? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)	Proje yapılacağı yörede kolay ulaşabilecek bir yerde olmalıdır. () Mekan ferah ve sunumun yapılabileceği özelliklere sahip olmalıdır. () Mekan büyük ve tüm katılımcıların toplantıya katılımına olanak sağlayacak genişlikte olmalıdır. () Diğer (Lütfen Belirtiniz).....	
8. Çalıştığınız kurumda ÇED sürecine halkın katılımı ile ilgili herhangi bir çalışma yapıldı mı? (Cevabınız Hayır ise 8.1'i cevaplayınız. Evet ise 8.2.'den devam ediniz.)		Evet () Hayır ()
8.1. 'Hayır' ise neden?	Halkın katılımı konusuna gereken önem verilmiyor. () Bu konu ÇED süreci için zaman kaybı olarak görülüyor. () Yasal bir zorunluluk olduğu için herkes halkın katılımı konusunu bilmek zorundadır. () Ülkemizde halkın katılımı süreci oldukça etkili bir şekilde yürütüldüğü için çalışma yapılmaya gerek duyulmuyor. () Diğer (Lütfen Belirtiniz).....	
8.2. 'Evet' ise siz katılım gösterdiniz mi?	Evet, katılım gösterdim () Hayır, katılım göstermedim. ()	
8.3. 'Evet' ise ne yapıldı?	Proje hakkında bilgilendirici broşür dağıtıldı. () Proje hakkında anket yapıldı. () Proje hakkında anonslar yapıldı. () Danışma hattı kuruldu. () Web sitesi kuruldu. () Diğer (Lütfen Belirtiniz).....	
8.4. 'Evet' ise kim tarafından yapıldı?	Proje sahibi veya yetkilendirdiği kişiler tarafından yapıldı. () Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı veya Valilik/İl Müdürlükleri personeli tarafından yapıldı. () Bakanlıkça yetkilendirilmiş ÇED Raporunu hazırlayacak kurum tarafından yapıldı. () Sivil toplum kuruluşları/Çevreci Kuruluşlar tarafından yapıldı. () Diğer (Lütfen belirtiniz).....	
9. ÇED sürecinde halkın katılımı toplantılarının etkili olduğunu düşünüyor musunuz? Cevabınızın nedenini lütfen belirtiniz.		Evet () Hayır () Diğer (Lütfen Belirtiniz).....
10. ÇED sürecine halkın katılımını etkinliğinin artırılması yönünde bir çalışma yapılacak olsa katılmak ister misiniz?		Evet () Hayır ()
11. Sizce ÇED sürecine halkın katılımı hangi aşamada/aşamalarda olmalıdır? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)	Komisyon kurulmadan öncesinde () ÇED Başvuru Dosyasının hazırlanması aşamasında () ÇED Kapsam ve Özel Format Belirleme aşamasında () ÇED Raporunun Bakanlığa sunulması aşamasında () ÇED Raporunun İncelenmesi ve Değerlendirilmesi sürecinde () Nihai ÇED Raporunun oluşturulması aşamasında () Son şekli verilen ÇED Raporunun Bakanlığa sunulması aşamasında () İzleme ve Kontrol aşamasında () Diğer (Lütfen Belirtiniz).....	
12. ÇED konusunda, alınacak kararlarda, halkın katılımının etkinliğinin artırılmasına yönelik çalışmalarda bilgilendirilmek ister misiniz?		Evet () Hayır ()
12.1. Sizce bu konuda en etkin çalışmalar hangileri olabilir? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)	Sergi yararlı olur. () Açık Oturum yararlı olur. () Bilgi broşürleri dağıtmak yararlı olur. () Danışma hattı ve bilgilendirme yararlı olur. () Pano ve ekranlar yararlı olur. () Web sitelerinin kurulması yararlı olur. () Diğerleri (lütfen belirtiniz).....	
12.2. Halkı bilgilendirme yollarından hangisinin/hangilerinin daha etkin olduğunu düşünüyorsunuz? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)	Yazılı görüş bildirme () İmza toplama () Sözlü görüş bildirme () Gezici ekipler vasıtası ile bilgilendirme () Web sayfası oluşturma () Anket yapma () Danışma Hattı ve Bilgilendirme () Broşür dağıtma () Çalıştay düzenleme () Diğerleri (lütfen belirtiniz).....	

13. ÇED sürecinin aşamaları kapsamında halkın katılımı hangi düzeylerde olmalıdır? (Lütfen düzeyleri başlıklara göre eşleştiriniz) (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)		Bilgilendirme	Danışma	İş Birliği	Ortaklık	Yetki Devri
Komisyon Kurulmadan Öncesinde katılım düzeyleri						
ÇED Başvuru Dosyasının hazırlanması aşamasında katılım düzeyleri						
ÇED Kapsam ve Özel Format belirleme aşaması için katılım düzeyleri						
ÇED Raporunun Bakanlığa sunulması aşamasında katılım düzeyleri						
Son şekli verilen ÇED Raporunun Bakanlığa sunulması aşamasında katılım düzeyleri						
Nihai ÇED Raporunun oluşturulması aşamasında katılım düzeyleri						
İzleme ve Kontrol Aşamasında katılım düzeyleri						
14. ÇED sürecine halkın katılımını güçleştiren etkenler nelerdir? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)	Ekonomik Etkenler Bütçe () Diğerleri (lütfen belirtiniz)	Sosyal Etkenler Teknik ve Prosedür () Süreç Karmaşıklığı () Siyasi Etki () Çevresel ve Prosedürel Farkındalık Eksikliği () Diğerleri (lütfen belirtiniz).....	Diğer Etkenler Zaman () Cinsiyet () Okuma Yazma Bilmeme () Bilgiye Sınırlı Erişim () Coğrafi Uzaklık () Diğerleri (lütfen belirtiniz).....			
15. Sizce ÇED süreci sonunda da bir halkın katılımı toplantısının yapılması gerekir mi?					Evet () Hayır ()	
16. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı veya İl Müdürlükleri halkın katılımı toplantılarının amacına uygun gerçekleştirebilmesi için halkın katılımı konusunda objektif olarak görev yapan personele sahip olmalı mı?					Evet () Hayır ()	
16.1. 'Evet' ise bu personel ne tür özelliklere sahip olmalıdır?	Uzman kişilerden eğitim almış () Halkla ilişkiler uzmanı () Seminer, toplantı vb. ile eğitilmiş () Halktan seçilmiş kişiler () Diğerleri (lütfen belirtiniz).....					
(Aşağıda belirtilen ifadelerden sizin için en uygun olanı 'Kesinlikle Katılmıyorum, Katılmıyorum, Kararsızım, Katılıyorum ve Kesinlikle Katılıyorum' başlıklarının altına (X) şeklinde işaretleyiniz.						
TÜRKİYE'DE ÇED SÜRECİNE HALKIN KATILIMI İLE İLGİLİ AŞAĞIDA BELİRTİLEN GÖRÜŞLERE NE DERECE KATILIYORSUNUZ? LÜTFEN BELİRTİNİZ.						
Görüşler	Katılım Düzeyi					
	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	
ÇED sürecine halkın katılımı bu sürecin yapı taşıdır.						
ÇED sürecine halkın katılımının şeffaflığı halkın kamu kurumlarına güvenini artırabilir.						
ÇED sürecine halkın katılımı zaman ve para kaybına neden olmaktadır.						
ÇED sürecine halkın katılımı toplantıları sadece prosedürler gereği yapıldığı için etkili olmamaktadır.						

ÇED sürecine halkın katılımının etkin bir şekilde sağlanması çevresel problemlerin yaşanmasını önler.					
Yerel halk proje alanının özellikleri ile ilgili geniş bilgilere sahiptir. Bu nedenle ileride karşılaşılabilecek sorunlara karşı çözüm önerileri getirebileceği için halkın katılımı önemlidir.					
Halkı sürece dahil etmek zaman kaybını arttırarak süreci zorlaştırır.					

Ek 4. Yöre Halkına Yapılan Anket Formu

TÜRKİYE'DE ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ (ÇED) SÜRECİNE HALKIN KATILIMININ ETKİNLİĞİNİN İNCELENMESİ

Bu anket formu Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalında yürütülmekte olan 'Türkiye'de Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Sürecine Halkın Katılımının Etkinliğinin İncelenmesi' başlıklı doktora tez çalışması kapsamında yapılmaktadır. Anket formundan elde edilecek veriler tamamen bilimsel amaçlı kullanılacağından katkılarınız ve görüşleriniz bizler için oldukça önemlidir. Şimdiden değerli katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

Fadime BAĞ, Çukurova Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, ADANA.

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nuriye SAY, Çukurova Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, ADANA.

SOSYO-EKONOMİK YAPI	
1. Cinsiyetiniz nedir?	Kadın () Erkek () Diğer ()
2. Yaş aralığınız nedir?	15-25 () 26-35 () 36-50 () 51-65 () 66 ve üzeri ()
3. Eğitim durumunuz nedir?	Okuma yazma bilmiyor () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite () Yüksek Lisans () Doktora ()
4. Mesleğiniz nedir?	Çalışmıyor () Ev hanımı () Serbest Meslek () Emekli () Esnaf () Memur () İşçi () Çiftçi () Diğer (Lütfen belirtiniz).....
5. Hane halkı gelir durumunuz nedir?	Gelir Yok () 4250-5000 TL () 5001-7500 TL () 7501-15 000 TL () 15 001 ve üzeri TL () Diğer (Lütfen belirtiniz).....
6. Ailenizde kendiniz dahil kaç birey bulunmaktadır?	Lütfen Belirtiniz
KONU İLE İLGİLİ BİRDEN ÇOK SEÇİMLİ SORULAR (ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR) Lütfen aşağıdaki sorulardan sizin için önemli olduğunuzu düşündüğünüz şıkları işaretleyiniz. (Dikkat! Birden fazla cevap şıkkı işaretlenebilir. Sizin için uygun cevapları (X) şeklinde işaretleyiniz	
7. Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)'in ne ile ilgili olduğunu biliyor musunuz?	Evet () Hayır ()
8. ÇED Başvuru Dosyası ve ÇED Proje Tanıtım Dosyası gibi terimlerden haberdar mısınız?	Evet () Hayır ()
9. Daha önce ÇED kapsamında olan bir proje için halkın katılımı toplantısında bulundunuz mu? (Cevabınız Hayır ise 9.1'i cevaplayınız. Evet ise 9.2.'den devam ediniz.)	Evet () Hayır ()
9.1. Cevabınız 'Hayır' ise sebebi nedir?	Toplantı alanı yerleşim birimine uzaktı. () Halkın toplantıya katılabilmesi açısından erişim kolaylığı (ulaşılabilirlik) bulunmuyordu. () Toplantı alanı küçük olduğu için halkın bir kısmı dışarıda kaldı. () Halkın katılımı toplantısından haberdar değildim. () Diğer (Lütfen Belirtiniz).....
9.2. Cevabınız 'Evet' ise halkın katılımı toplantısına ne için katıldınız?	Proje konusunda bilgi almak için katıldım. () Projenin yeri konusunda bilgi almak için katıldım. () Projenin yol açacağı zararlı etkileri söylemek için katıldım. () Projeye karşı görüş beyan etmek için katıldım. () İş isteme/istihdam olanaklarını öğrenebilmek için katıldım. () Halkın katılımı toplantısını provoke etmek için katıldım. () Diğer (Lütfen belirtiniz).....
9.3. Cevabınız 'Evet' ise toplantıdan nasıl haberdar oldunuz?	İnternet aracılığı ile () Gazetelerde verilen ilan ile () Valilik aracılığı ile () Köy Muhtarı aracılığı ile () Proje sahibinin söylemi ile () Diğer (Lütfen belirtiniz)

9.4. Cevabınız ‘Evet’ ise toplantı nerede yapıldı? Toplantı yerini lütfen belirtiniz.	Kahvehane () Belediye toplantı salonu () Düğün salonu () Etkinlik alanı () Otel () Çay Bahçesi- Kafe () Okul binası () Lokanta- Restoran () Muhtarlık odası () Sinema salonu () Köy meydanı () Lokal-Sosyal tesis () Diğerleri (Lütfen belirtiniz)
9.5. Halkın katılımı toplantısında mekan seçiminde dikkat edilmesi gereken konular nelerdir? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)	Proje yapılacağı yörede kolay ulaşabilecek bir yerde olmalıdır. () Mekan ferah ve sunumun yapılabileceği özelliklere sahip olmalıdır. () Mekan büyük ve tüm katılımcıların toplantıya katılımına olanak sağlayacak genişlikte olmalıdır. () Diğer (Lütfen belirtiniz).....
9.6. Halkın katılımı toplantısında sunum yapıldı mı?	Evet () Hayır ()
10. Halkın katılımı sürecinde önerilerinizin yetkililerce dikkate alınacağını düşünüyor musunuz?	Evet () Hayır ()
10.1. Cevabınız ‘Hayır’ ise nedenini lütfen belirtiniz.	Projenin tamamlanmasının ardından öneri ve şikâyetlerimiz çözüme kavuşturulmadı. () Bakanlığa yazılı görüş bildirmemize rağmen herhangi bir çözüm geliştirilmedi. () Proje sahibi toplantıda verdiği sözleri tutmadı. () Diğer (Lütfen Belirtiniz).....
10.2. Cevabınız ‘Evet’ ise nedenini lütfen belirtiniz.	ÇED raporunda toplantıda ilettiğimiz görüşler ile ilgili çözümler mevcuttu. () Bakanlık personeli ÇED Raporunda bu öneri ve şikâyetlerimizin çözüme kavuşacağını belirtti. () Proje sahibi toplantıda sorunlarımızın giderileceğinin sözünü verdi. () Diğer (Lütfen Belirtiniz).....
11. Bölgenizde ÇED sürecine halkın katılımı ile ilgili herhangi bir çalışma yapıldı mı? (Cevabınız Hayır ise 12. Sorudan devam ediniz.)	Evet () Hayır ()
11.1. Cevabınız ‘Evet’ ise ne yapıldı?	Proje hakkında bilgilendirici broşür dağıtıldı. () Proje hakkında anket yapıldı. () Proje hakkında anonslar yapıldı. () Danışma hattı kuruldu. () Web sitesi kuruldu. () Diğer (Lütfen belirtiniz).....
11.2. Cevabınız ‘Evet’ ise kim tarafından yapıldı?	Proje sahibi veya yetkilendirdiği kişiler tarafından yapıldı. () Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı veya Valilik/İl Müdürlükleri personeli tarafından yapıldı. () Bakanlıkça yetkilendirilmiş ÇED Raporunu hazırlayacak kurum tarafından yapıldı. () Sivil toplum kuruluşları/Çevreci Kuruluşlar tarafından yapıldı. () Diğer (Lütfen belirtiniz).....
11.3. Cevabınız ‘Evet’ ise siz katılım gösterdiniz mi?	Evet () Hayır ()
12. ÇED konusunda, alınacak kararlarda, ‘Halkın Katılımı Toplantılarının’ halkın katılımının etkinliğinin artırılmasına katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz?	Evet () Hayır ()
12.1. Sizce bu konuda en etkin çalışmalar hangileri olabilir? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)	Sergi yararlı olur. () Açık oturum yararlı olur. () Bilgi broşürleri dağıtmak yararlı olur. () Danışma hattı ve bilgilendirme yararlı olur. () Pano ve ekranlar yararlı olur. () Web sitelerinin kurulması yararlı olur. () Diğerleri (lütfen belirtiniz).....
13. Sizce Türkiye’de ÇED sürecine halkın katılımının etkinliği konusunda belirtilen katılım yollarından hangisi/hangileri daha etkin olabilir? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)	Yazılı görüş bildirme () İmza toplama () Sözlü görüş bildirme () Gezici ekipler vasıtası ile bilgilendirme () Web sayfası oluşturma () Anket yapma () Danışma Hattı ve Bilgilendirme () Broşür dağıtma () Çalıştay düzenleme () Diğer (Lütfen belirtiniz).....

14. Sizce halkın katılımı ÇED sürecine hangi aşamada olmalıdır?	ÇED Raporunun onay/red sürecinde karar alma aşamasında olmalıdır. () Kararların uygulanması sürecinde olmalıdır. () Kararların izlenmesi ve denetlenmesi aşamasında olmalıdır. () Halkın görüşlerinin alınması aşamasında olmalıdır. () ÇED raporlarının hazırlanması aşamasında olmalıdır. () Diğer (Lütfen belirtiniz).....				
15. Sizce halk hangi aşamada katılmıştır?	Verilen Kararı Kabul Etme aşamasında () Yetkili kurumların sorduğu konularda Görüş Bildirme aşamasında () Proje ile ilgili kararların alınmasında İşbirliği aşamasında () Projenin planlama ve yönetim aşamalarında Ortaklık aşamasında () Proje konusunda yetki ve sorumluluklarda Yetkilerin Devralınması aşamasında ()				
16. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı veya İl Müdürlükleri halkın katılımı toplantılarının amacına uygun gerçekleştirebilmesi için görev yapan personelin bu konuda yetkin olduğunu düşünüyor musunuz?				Evet () Hayır ()	
(Aşağıda belirtilen ifadelerden sizin için en uygun olanı 'Kesinlikle Katılmıyorum, Katılmıyorum, Kararsızım, Katılıyorum ve Kesinlikle Katılıyorum' başlıklarının altına (X) şeklinde işaretleyiniz.					
TÜRKİYE'DE ÇED SÜRECİNE HALKIN KATILIMI İLE İLGİLİ AŞAĞIDA BELİRTİLEN GÖRÜŞLERE NE DERECE KATILIYORSUNUZ? LÜTFEN BELİRTİNİZ.					
Görüşler	Katılım Düzeyi				
	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
ÇED sürecine halkın katılımı bu sürecin yapı taşıdır.					
ÇED sürecine halkın katılımının şeffaflığı halkın kamu kurumlarına güvenini artırır.					
ÇED sürecine halkın katılımı zaman ve para kaybına neden olmaktadır.					
ÇED sürecine halkın katılımı toplantıları sadece prosedürler gereği yapıldığı için etkili olmamaktadır.					
ÇED sürecine halkın katılımının etkin bir şekilde sağlanması çevresel problemlerin yaşanmasını önler.					
Yerel halk proje alanının özellikleri ile ilgili geniş bilgilere sahiptir. Bu nedenle ileride karşılaşılabilecek sorunlara karşı önceden çözüm önerileri getirebileceği için halkın katılımı önemlidir.					
Halkı sürece dahil etmek zaman kaybını artırarak süreci zorlaştırır.					

Ek 5. Etik Kurul Onay Formu

16/08/2022-468658

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Personel Daire Başkanlığı

Sayı : E-74009925-604.01.01-468658
Konu : Etik Kurul Onayı hakkında.

16/08/2022

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 08.06.2022 tarihli ve E-66846985-302.01.02-414975 sayılı yazınız.

Üniversitemiz Mimarlık Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Başkanı Prof.Dr.Muzaffer YÜCEL ile doktora öğrencisi Fadime BAĞ'ın birlikte yürütücüsü oldukları; "Türkiye'deki Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Sürecine Halkın Katılımının Etkinliğinin İncelenmesi" başlıklı doktora araştırmasının etik açıdan uygunluğu ile ilgili olarak, ilgi yazınız ve ekleri gereği yapılmak üzere Fen ve Mühendislik Bilimleri Alanında Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kuruluna gönderilmiştir.

Konuya ilişkin olarak, söz konusu çalışmanın etik ihlal içermediğinin belirlendiği, etik onay verilmesinin uygun olduğu hakkında anılan Etik Kurulundan alınan 04.07.2022 tarihli kararın bir sureti ilişikte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof.Dr. İltar ÜNLÜKAPLAN
Rektör Yardımcısı

Ek:Karar Sureti (1 Sayfa)

Ek 5. Etik Kurul Onay Formu (devamı)

16/08/2022-468658

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ FEN VE MÜHENDİSLİK BİLİMLERİ ALANINDA BİLİMSSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULU

Tarih : 04.07.2022
Yer : Sanal

Katılımcılar :	Prof. Dr. Halime Paksoy	Etik Kurul Başkanı
	Prof. Dr. Melih Bayramoğlu	Etik Kurul Üyesi
	Prof. Dr. Mahmut Yanar	Etik Kurul Üyesi
	Prof. Dr. Ulus Çevik	Etik Kurul Üyesi
	Prof. Dr. Oya Işık	Etik Kurul Üyesi
	Prof. Dr. Mesut Başıbüyük	Etik Kurul Üyesi
	Prof. Dr. Gökhan Gökçe	Etik Kurul Üyesi

Üniversitemiz Mimarlık Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Başkanı Prof.Dr. Muzaffer YÜCEL ile doktora öğrencisi Fadime BAĞ'ın birlikte yürütücüsü oldukları "Türkiye'deki Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Sürecine Halkın Katılımının Etkinliğinin İncelenmesi" başlıklı doktora araştırması kapsamında yapılacak anketin Etik Kurulumuz tarafından değerlendirilmesi istenmektedir. Anılan anket çalışmasının etik ihlal içermediği belirlenmiş olup etik onay verilmesinin uygun olduğuna oy birliğiyle karar verilmiştir.

